

ZPRÁVY

KOMISE PRO SOUPIS STAVEBNÍCH, UMĚLECKÝCH A HISTORICKÝCH PAMÁTEK KRÁL. HLAV. MĚSTA PRAHY

POŘADAJÍ

Prof. Dr. K. CHYTIL, Inž. JAN HERAIN, Dr. LUBOŠ JEŘÁBEK
a kan. EDUARD ŠITTLER.

ZA REDAKCI ODPOVÍDAJÍ

Prof. Dr. K. CHYTIL a Dr. LUBOŠ JEŘÁBEK.

SVAZEK PÁTÝ.

1913.

NÁKLADEM VLASTNÍM. — TISKEM »POLITIKY« V PRAZE.

O B S A H:

Seznam budov, stavebních památek a předmětů, jež na Novém Městě Pražském zachovati sluší	1
Dějiny »Komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlav. města Prahy« (pokračování). Píše magistrátní rada JUDr. Fr. Herman .	15
Kostel sv. Václava na Proseku. Popisuje Jan Herain	38
Dům Andělské koleje na Starém Městě. Napsali prof. Dr. Karel Chytil a architekt Kamil Hilbert	65
Zprávy o sochaři Josefu Malinském. Podává Jan Herain	126
Kostel sv. Kříže v Olšanech. Napsali Dr. Václav Vojtíšek a Dr. Zdeněk Wirth .	134
Znak Felixe hraběte Vršovce Sekerky z Sedčic. Popisuje Jan Herain	169
O původu názvu kostela P. Marie »pod řetězem« na Malé Straně. Píše Jan Herain	176
O bývalé kapli sv. Matouše na Hradčanech (dodatek)	178
Jakub Bassevi z Treyenberka (dodatek)	179
Vyobrazení (10).	

* * *

Příloha: Protokoly »Soupisné komise«. Upravil referent Dr. Fr. Herman.

TABLE DES MATIÈRES:

Tableau des bâtiments, monuments architectoniques et autres objets destinés à être conservés dans la Nouvelle Ville de Prague	1
Annales de la »Commission pour la conscription des monuments d'architecture, d'art et d'histoire de la ville royale de Prague, capitale de Bohême« (suite). Par M. le conseiller d'administration le Dr. Fr. Herman	15
L'église de St. Venceslas à Prosek. Par M. Jean Herain	38
La maison du Colège d'Anges dans l'Ancienne ville de Prague. Par MM. le professeur Dr. K. Chytil et l'architecte K. Hilbert	65
Communications sur le sculpteur Joseph Malinský. Par M. Jean Herain	126
L'église de la Ste Croix à Olšany. Par MM. le Dr. V. Vojtíšek et le Dr. Z. Wirth	134
L'écusson de Félix comte Vršovec Sekerka de Sedtschitz. Décrit par M. Jean Herain	169
La dénomination originale de l'église de la Ste. Vierge »sous la chaîne« à la Malá Strana. Par M. Jean Herain	176
L'ancienne chapelle de St. Mathias aux Hradčany (suite)	178
Jacques Bassevi de Treyenberg (suite)	179
Hors textes (10).	

Appendice: Protocoles de la »Commission pour la conscription etc.« Rédigés par le rapporteur M. le Dr. F. Herman.

Seznam budov, stavebních památek a předmětů, jež na Novém Městě Pražském zachovati sluší.

Soupisná komise požádána byla podle usnesení rady král. hlavního města Prahy, aby provedla soupis stavebních a uměleckých památek na Novém Městě a v ostatních částech velké Prahy vyjma Starého Města, Malé Strany a Hradčan, kdež soupis památných budov proveden již dříve.

Soupisná komise zvolila ze svého středu zvláštní komisi, jež se usnesla na tom, aby proveden byl nejprve soupis na Novém Městě; celý obvod rozdělen na tři části; v soupisnou práci v jednotlivých těchto částech uvázali se Dr. L. Jeřábek, architekt K. Hilbert a Dr. K. Chytil a to:

I. část: Dr. L. Jeřábek. Vyšehrad až k ulici Ječné a Resslově.

II. část: Arch. K. Hilbert. Od ulice Resslovy a Ječné až k Ferdinandově třídě a k Václavskému náměstí. V část tuto uvázal se v dalším postupu na místo pana arch. Hilberta Dr. Zdeněk Wirth.

III. část: Dr. K. Chytil. Od Václavského náměstí k dolnímu Novému Městu a zbytek od ulice Štěpánské nahoru.

K žádosti komise vypracován a komisi dodán byl od stavebního úřadu seznam budov erárních, zemských, obecních a zádušních.

Komise radila se nejprve o zásadách, kterými soupis má se řídit a předem se usnesla, podobně jako v předchozích případech, doporučit generálně zachování všech kostelů, kaplí, věží, pomníků (soch) a kašen. Jako mez dobová do přítomnosti stanovena doba do let šedesátých a zároveň doporučeno zachování oněch umělecky vynikajících staveb novějších, které v moderním stavebním vývoji Prahy měly význam.

V ulicích a partiích, které zachovaly celkem ještě starý ráz, doporučuje se se zřetelem k celku zachování celých konfigurací a i domů, jež jinak po umělecké stránce nejsou prvního řádu.

Soupisy jednotlivých částí probrány postupně v plných schůzích Soupisné komise a sděleny stavebnímu referátu.

V jednotnou formu uvedl soupis Dr. Wirth elaborátem, jenž následuje.

Některé domy v soupis pojaté zatím sbourány, jiné se bourají. Domy sbourané označeny jsou kursivou.

ODDĚLENÍ I.

V této části jsou kostely sv. Kateřiny, Karlov, sv. Apolináře, Alžbětinek, sv. Trojice v Podskalí, sv. Václava, sv. Jana na Skalce, Emauzy a sv. Ignáce. Všechny je třeba hájiti i s okolím, zahradami (býv. hřbitovy) i kláštery; zejména cenná je situace kostelů sv. Kateřiny (celý komplex přilehlých zahrad), Alžbětinek, sv. Trojice v Podskalí, sv. Jana na Skalce a sv. Ignáce.

Úplně nové, moderně přestavěné jsou ulice: Kateřinská, Lípová, Viničná, Melounová, Salmovská, Benátecká, Na Hrádku, Na Děkance, Botičská, Komenského, Vinařického. I celé Podskalí padlo již v obět stavebnímu ruchu.

Kateřinská.

Č. p. 468-II. Bývalý klášter Augustiánů a kostel sv. Kateřiny. Nutno jej zachovati i s celým komplexem přilehlých zahrad až na přístavby pozdější, povstale teprve v době, kdy klášter proměněn v ústav choromyslných. Parcelace zahrady na místo stavební nebudiž připuštěna i v případě event. prodeje celého komplexu zemským výborem, naopak budiž zachována jako park, z části jako hřiště pro mládež (menší zahrady užívané nemocnými k procházkám).

Č. p. 499-II. Všeobecná nemocnice ze zač. 19. stol. a její zahrady třeba hájiti.

U Karlova.

Č. p. 462-II. Villa »Amerika« — stavěl Kil. Ign. Dienzenhofer před r. 1720, jedna z jeho prvních prací — kdysi letní sídlo hr. Michny z Vacínova. Sluší uvést nové sošky amorettů na pilířích ohrady z uměl. kamene.

Č. p. 458-II. Obchodní nemocnice z r. 1860, zajímavá práce novogotická s pěkně řešenou na svou dobu fačádou. Zahradu třeba hájiti spolu se sousední zahradou, jež je nyní v městském majetku.

Č. p. 457-II. »U Zlatého Melouna« — původem z druhé poloviny 17. stol., fačáda pozdější bez zvláštní ceny. Třeba chrániti domovní znamení.

Č. p. 453-II. Městský chorobinec na Karlově, dříve klášter řeholních kanovníků Lateránských řádu sv. Augustina. Portál z konce 17. stol. Socha Karla IV. z r. 1838, přenesená z domu »U kamenné panny« v Karlově ulici, malé ceny umělecké. Zbytek ohradní zdi s barokní nikou vedle mathem. fysikál. ústavu.

Apolinářská.

Barokní sloup se sochou sv. Vojtěcha proti faře u sv. Apolináře.

Skupina domů č. p. 444, 445 (Jedová chýše), z nichž jen č. p. 445 zdobeno pěkným barok. portálkem. Skupina tato (celkem umělecky bezvýznamná) tvoří malebnou skupinu úplně podřízenou blízkému kostelu sv. Apolináře, na který poskytuje malebné výhledy. Nutno hájiti udržení výšek nynějších i seskupení domů jako organickou součást obrazu města a pohledu na kostel sv. Apolináře, který je dominantou přilehlého okolí.

Č. p. 439-II. Z konce 17. stol. (ostění vchodu), fačáda z konce 18. stol. se soškou panny Marie Karlovské ve výklenku zdobeném festony. Při domě malá zahrádka se starým ořechem. Celek tvoří podstatnou složku obrazu ulice a sluší jej chrániti.

Č. p. 447-II. Stará porodnice, nyní ústav choromyslných. Průčelí z doby předbřeznové (1824., kdy starší dům z počátku 18. stol. přestavěn). Část nádvorní fačády zachována v původním stavu. Bourání domu nepřijatelné a budiž ho užito i v případě prodeje k jiným humanitním účelům.

Na Slupí.

Na nároží vchod do zahrady Alžbětinek — krásná barokní světlíková mříž nad vraty — z první třetiny 18. stol. Zahradu tuto i sousední při chudobinci u sv. Bartoloměje třeba hájiti.

Klášter a kostel Alžbětinek z poč. 18. stol. V zahradě současná barokní kaple oválného půdorysu s mansardovou střechou s kryptou. V levo stranou ve výklenku socha sv. Václava vinaře z druhé pol. 18. stol. a 4 andělé a valdštýnský znak; zhyžděno nátěrem.

Č. p. 1483-II., dům nový. V zahradě sochy Flory a Pomony z konce 18. stol. a 4 rokokové vásy. Zahradu tuto jakož i sousední universitní zahrady třeba hájiti.

Horská.

Gotická hradební zeď z doby Karla IV. — budiž v celku bezpodmínečně chráněna.

Č. p. 452-II. Goldschmidova továrna — roh Horské ul. a Slup — Nárožní dům, zajímavá empirická stavba kol r. 1800, jednopatrová, již bude těžko zachovati. Budiž vyměřen celý dům a fotografován. Ve dvoře památník na návštěvu císaře Františka Josefa I. r. 1866 — bez umělecké ceny.

Pod Slovany.

Č. p. 371-II. Konec 17. stol. Přizemní dům se štítem. Krásná vrba ve dvorku jako dekorativní element budiž zachována.

Č. p. 350-II. S krásnými renaissančními štíty z konce 16. stol. Fačáda z l. 1870tých. Vzhledem k tomu, že dům situován na místě, kde lze těžko jej uhájiti (bude celý zasypán) doporučuje se před bouráním oklepaní celé fačády, novější zaměření a fotografování domu.

Podskalská třída.

Č. p. 412-II. Dům »Na Výtoni« ze zač. 17. stol. i vedlejší dům č. p. 411-II. se žudrem z poč. 18. stol. Budiž chráněna pův. šindelová střecha.

Karlovo náměstí. (Část jižní.)

Č. p. 310-II. »U Šálků«, renaissanční dům se štíty ze zač. 17. stol., dům nárožní, barokní, s kartuší z r. 1666, dům č. p. 309 s barok. schodištěm na dvoře a č. p. 308 s nádvorním traktem s barok. pavlačemi. Dům »U Šálků« budiž bezpodmínečně zachován.

Socha sv. Jana Nepomuckého na Karlově nám. s vtesaným označením: »Joan. Prokopf 1715.

Č. p. 314-II. »U černého Orla«, 1 patro, barokní fačáda z první polovice 18. století.

Č. p. 315-II. »U Sýkorů«, 1 patro, barok. fačáda z druhé polovice 17. stol.

Č. p. 502-II. Faustův dům. Částečně starší stavba s věží z konce 16. století; v době kol r. 1730 upraven barokně.

Kostel sv. Jana Nep. na Skalce z r. 1730; v zahradě administrátora zahradní architektury, současné se stavbou kostela. Zahradu před kostelem se zdí, portálem rokokovým a sochami v ní, původem z Benátek n. Jíz.

Č. p. 504-II. Vojenská nemocnice s býv. kostelem sv. Františka Xav. Fačáda z druhé pol. 17. stol. s portály, přidanými kol. r. 1760.

Salmovská.

Socha P. Marie z r. 1720.

ODDĚLENÍ II.

I. Tato část horního Nového Města podlehla značným přestavbám již v I. polovici 19. století, kdy začato se zastavováním četných zahrad šlechtických i měšťanských; z této doby je tu značně domů, jež při malé dosud výšce a malých prostorách mají již ráz činžovních domů nové doby.

V architektonické jich formě vystřídává barok nejstřízlivější empire, později (v ornamentice) opět motivy antické a konečně od let 1860tých první sklony nové renaissance. Domy ve středověkých slozích jsou tu řídké.

Ve třech posledních desetiletích byly skoro úplně přestavěny nebo zcela nově vybudovány ulice, nábřeží a náměstí:

1. Riegrovo nábřeží a náměstí, 2. Tylovo náměstí, 3. Štítkovská ulice, 4. Náplavní ulice, 5. Vojtěšská ulice (horní část), 6. Divadelní ulice, 7. Zahořanského ulice, 8. Dittrichova ulice, 9. Řeznická ulice, 10. Hopfenštokova ulice.

Ostatní ulice bez výjimky mají starý charakter zcela porušený a z jejich domů zbývá zachovati již jen několik významných příkladů měšťanské kultury stavební.

Poslední celkové situace, jež je třeba s malými opravami dnešního stavu hájiti bezpodmínečně, jsou:

1. Skupina kostela sv. Vojtěcha s farou, zahradou, zvonící a domkem kostelníka. (Návrh stav. úřadu z r. 1911 je v těchto intencích.)

2. Skupina kostela Trinitářů s farou (letos bohužel značně poškozená novým domem Schnöblingovým).

3. Skupina kostela sv. Klimenta v Jirchářích se zahradou (zejména výškově důležité zastavění okolí).

4. Skupina při vyústění třídy Jungmannovy s náměstím Jungmannovým, pomníkem, farou u Panny Marie Sněžné a ustupující řadou empírových budov na bývalém hřbitově.

5. Skupina kostela a kláštera Uršulinského do ulic Ferdinandovy, Uršulinské a Smetanovy.

6. Skupina kostela sv. Karla Boromejského, přilehlého kláštera a protějšího kostela sv. Václava.

II. V pořadí jednotlivých ulic jsou vypočítány z většiny domy starší než 60 let; kde se výslovně nepodotýká, že je dům intaktní od doby vzniku, jsou stavby většinou zkomoleny na fačádě a tím více ve vnitřku několikerými přestavbami, adaptacemi atd., čímž ovšem nemá býti řečeno, že jsou všechny zachování hodny.*)

Ferdinandova třída (strana Novoměstská).

Čís. 4 (1369) a 6 (1370). Činžáky kolem 1840—1845.

Čís. 10 (138) palác hraběte Wallise, kolem 1860.

Čís. 12 (137) kolem 1840.

Čís. 16 (118). Krásná fačáda ze středu XVIII. století, dobře udržená stejná, až na část s portálem, pseudobarokní, i do ulice Mikulandské. Nadační dům Kaňkovský.

Čís. 18 (117) z konce 18. století (jeden portál 1910 otlučen).

Čís. 24 (61) palác Šlikův z r. 1848—1850.

Čís. 26 (60) »U Choděrů«. Bohatá fačáda kolem r. 1720. Vnitřek i nádvorní křídlo značně přestavěny.

Čís. 30 (58). Fačáda předního traktu (ze XVII. století) změněna, motiv nárožní věže zůstal. V zadu ve dvoře zbytek zajímavé dispozice z I. polovice XVIII. století: Kruhový dvůr s výjezdem do Charvátovy uličky (zazděným), příchodem k vestibulu a gróttou v ose dvora.

Čís. 32 a 34 (39 a 40). Fačáda kolem r. 1780. Nádvoří s loggiemi v obou patrech (do Charvátovy).

Čís. 36 (38). Fačáda z II. polovice XIX. století. Z barokní stavby zachován průjezd a část ve dvoře (kolem r. 1750).

Čís. 38 (37). Fačáda kolem r. 1780, v I. polovici XIX. století přidány ve dvoře pavlače. R. 1870 přistavěno 3. patro a nádvorní křídlo, průjezd a schodiště zmodernizovány.

Čís. 40. (36) viz při třídě Jungmannově.

Ovocná ulice.

Ze starších domů 3 z I. polovice XIX. století, zajímavý čís. 10 (765—766) pro výzdobu pilastry.

Jungmannova třída a náměstí.

Čís. 3 (16). Fačáda z II. polovice XVIII. století; v nádvoří stopy architektonické zahrady s výklenky ve zdi.

Čís. 5 (17). Fačáda s mansardou kolem r. 1760, upravena v XIX. století.

*) Důležitější jsou sázeny proložené. Domy jsou uvedeny podle čísel orientačních, čísla popisná přidána v závorce.

Čís. 7 (18). Významná, dobře udržená stavba pozdně empírová kolem r. 1825—1830, s plastickou výzdobou fačády.

Čís. 9 (19). Barokní fačáda kolem r. 1720, štukovaná.

Čís. 16 (737). Fačáda a část dvora se zděnými pavlačemi kolem r. 1740.

Čís. 32 (747). »U tří zvonků«, z r. 1702, s krásnou, mladší fačádou a nádvořím s visutou pavlačí.

Čís. 39 (35). Palác Salmovský, nyní Thunský, s velkým dvorem a zahradou. Fačáda bohatá, kolem r. 1740—1750.

Čís. 41 (36). Nároží do třídy Ferdinandovy, palác Thunovský, fačáda z počátku XIX. století, kolem r. 1850 upravena a štukem přeplněna. Ve dvoře, dosud starý ráz fačád (věž se šnekem přistavěna ca. r. 1850), věž hodinová, nika se sochou a kašnou, pavlače; původní dvoje schodiště, hlavní s krásným zábradlím a sochami vrátného (poprsí) a Efeba s dvěma lucernami. Plastika od Jos. Malínského.

Na náměstí významný empírový dům čís. 22. (759) a renaissanční portálek na domě čís. 17—18 (755—756).

Vodičkova ulice.

Čís. 2 (674). »U Hopfenštoků«. Portál Brokofův z r. 1710, současný průjezd klenutý a schodiště se sochou Iva. Jinak nevýznamný dům z I. polovice XIX. století.

Čís. 3 (12). Fačáda a schodiště z I. polovice XVIII. století, značně zkomoleny.

Čís. 12 (677). Fačáda původně barokní, z I. polovice 18. století, pokryta kolem r. 1890 pseudobarokním štukem.

Čís. 18 (680). »Zlatý sloup«. Krásná fačáda a průjezd kolem r. 1740. Dům Rašínovský.

Čís. 30 (697). Přízemí z polovice XVIII. století, fačáda z I. polovice XIX. století.

Čís. 32 (698). Fačáda i vnitřek (zajímavé schodiště) kolem r. 1840; portál r. 1910 otlučěn.

Čís. 38 (701). Palác Nádherných, bohatě štukovaná fačáda a vestibul, schodiště s tepanými mřížemi, celkově zachován i trakt nádvorní s vestibulem a vrtulovým schodištěm. Kolem r. 1715.

Čís. 35 (708). Krásná fačáda (rázu prací K. Ign. Dienzenhoferových) a dobře upravený vnitřek s moderní zahradou. Kolem r. 1720.

Čís. 41 (791). Viz odd. III. Václavské náměstí čís. 38.

Štěpánská ulice.

Čís. 2 (535). Zevně kolem r. 1830 upravený pozdně renaissanční nebo barokní dům s krásnou prejzovou střechou.

Čís. 10 (568). Fara u sv. Štěpána. Celkově dobře udržená budova, kolem roku 1730.

Čís. 15 (567). U Bachorů. Stavba z r. 1670, přestavěná v II. polovici XVIII. století a (střecha) 1. pol. XIX. století. Na fačádě obraz, adorace Zbraslavské Madonny, restaurován r. 1895.

Čís. 18 (613). Fačáda kolem r. 1820, význačná, ale zkomolená. V nádvoří dosud tři křídla s pavlačemi z I. polovice XIX. století. Do sklepa dvéře řezané kolem r. 1600.

Čís. 26 (618). Fačáda, průjezd i dvůr s pavlačemi kolem r. 1730, úprava fačády kolem r. 1780; portál ze XVII. století poč. (datování zkomolené na 1690).

Čís. 32 (621). Fačáda kolem r. 1770, současný průjezd; nádvoří a zahrádka kolem r. 1840. Nevýznamné.

Čís. 34 (622). Fačáda empírová, kolem r. 1840, dům starší, z konce XVII. století. V průjezdě nadpraží pozdně gotického portálu s plastikou, ca. 1500.

Čís. 33—35 (645/646). Fačáda kolem r. 1780, s obrázkem Jana Nepomuckého na plechu, chudá. V průjezdě a schodišti stopy ostění, kleneb a pod. z XVI. a XVII. století. Ve dvoře dva trakty se štíty, kolem r. 1650.

Čís. 38 (624). Celý dům s pavlačemi, průjezdem i fačádou empírový, kolem r. 1830.

Čís. 47 (639). Fačáda se znamením (zlatý žalud) kolem r. 1830, vnitřek kolem r. 1870 adaptován.

Čís. 42 (796). Zadní trakt pivovaru »U Primasů«, datovaný r. 1800, část fačády zmodernisována.

Čís. 57 (628). *Novogotická fačáda od B. Gruebra z r. 1848—9.** Zajímavý vestibul na sloupech i schodiště, na dvoře kašna. Zbořen 1913.

Čís. 59 (626). Z r. 1868 od A. Wolfa, novorenaissanční. Zbořen 1913.

Mimo to řada domů s fačádami z I. polovice XIX. století, ale bez významu: čís. 19 (652), 1912 zbarokován, 21 (651), 25 (539), 22 (615, zajímavé schodiště) 24 (617) a 31 (647); tento poslední zbořen 1912.

V Jámě.

Čís. 1 (697). Nevýznamná fačáda barokní z konce XVIII. století, nádvoří s pavlačemi.

Čís. 6 (1371). Z doby kolem r. 1850 s velmi pěkným schodištěm.

Čís. 10 (638). Kolem r. 1820. Z nejprvnějších činžáků.

Ulice Palackého.

Čís. 6 (723). Zkomolená barokní fačáda, kolem r. 1720, střecha z I. polovice XIX. století. Od Václava Běšovce (?)

Čís. 7 (719). Dům Palackého, krásná fačáda, kolem r. 1720, na konci 18. století vyzdobena štukem a pozměněna (Ign. Paliardi?) Ve dvoře kašna, zbytek.

Čís. 9 (719), 10 (725) a 13 (716) z I. polovice XIX. století.

Školská ulice.

Čís. 13 (687). Fačáda a krásný dvůr barokní s pavlačemi zděnými, kolem r. 1750.

Čís. 16 (688). Na fačádě z II. polovice XVIII. století mramorová tabulka Sferina ze Sferinu z r. 1600.

*) Kursivou vysazené odstavce značí, že stavby v nich uvedené byly zatím, než došlo od vypracování soupisu k tisku, zbořeny.

Karlovo náměstí (část severní):

Čís. 15 (292). Černý pivovar. Stavba z II. polovice XVIII. století; fačáda charakteristická pro pozdní empire, kolem r. 1850.

Čís. 16 (291). Fačáda kolem r. 1720 s balkonem, attika upravena kolem polovice XIX. století.

Čís. 26 (671). Palác Salmovský. Fačáda kolem r. 1720, v ní portál kolem r. 1590, kartuš nad ním se znakem, kolem r. 1830.

Čís. 33 (555). Přízemí domu (klenby v průjezdě a zadní šíje na dvůr, nyní veřejný průchod) ze středu XVII. století, adaptace fačády a střechy kolem r. 1820.

Čís. 34 (554). Barokní fačáda zkomolená, kolem r. 1740.

Kašna před radnicí novoměstskou z r. 1698 od Matyáše Václava Jäckla.

Spálená ulice.

Čís. 16 (80). Fara u sv. Trojice, dobře zachovaná budova, kolem r. 1790.

Čís. 15 (90) a 17 (91). Palác Schwarzenberský. Obě fačády původně z I. polovice XVIII. století (zachováno na čís. 91 patro, střecha, vikýř, sochy), kolem r. 1850 upravené, zejména v přízemí, při čemž na čís. 90 přistavěno II. patro.

Čís. 26 (75). Manesova deska (na fačádě z doby kolem r. 1860).

Čís. 27 (97). Zkomolená fačáda z doby kolem r. 1720, s obrazem Korunování P. Marie na omítce.

Čís. 29 (98). Fačáda kolem r. 1780 (z té doby jen attika se sochami), upravená v I. polovici XIX. století.

Čís. 32 (72). Na nové fačádě značně přemalovaný obraz Pražského Jezulátka na plechu.

Čís. 39 (103). Dobře udržená fačáda se štukovou výzdobou, kolem roku 1740.

Čís. 51 (109). Fačáda kolem r. 1790, nevýznamná.

Dobré příklady nejpozdějšího empiru, kolem r. 1850, fačády domů čís. 23 (95) a 28 (74).

Vladislavova ulice.

Čís. 11 (51) Barokní domek z I. polovice XVIII. století, dobře udržený.

Řada činžáků z I. polovice XIX. století, stejného rázu.

Charvátova ulice.

Čís. 7. (57). Nevýznamný dům z konce XVIII. století.

Purkyňova ulice.

Čís. 1 (73). Dům z konce XVIII. století, do Spálené ulice štít a vásy.

Čís. 3 (55). Pěkný dům empírový, zevně i uvnitř slohově jednotný, kolem r. 1820.

Čís. 6 (53). Značně upravený barokní dům; ve fačádě původní vikýře štítové, kolem r. 1730.

Lazarská ulice.

Čís. 9 (16 a 15). Nevýznamné barokní domky z II. polovice XVIII. století.

Myslíkova ulice.

Čís. 31 (171) »U Myslíků«. Stavba z I. čtvrti XVIII. století; v XIX. století změna fačády.

Černá ulice.

Čís. 4. (1692) charakt. dům z I. polovice XIX. století, zkomolený.

V Jirchářích.

Čís. 5 (146) kolem r. 1840, zajímavá čtyřkřídlá dispozice kolem nádvoří.

Čís. 8 (150). Barokní dům, přestavěný v I. polovici XIX. století (sgotisován štít západní, později fačáda severní renaissanční.) V nádvoří stopy barokní dispozice a výklenky ve zdi zahradní.

Křemencová ulice.

Čís. 7 (1651 a 183) »U Fleků.« Stavby z 18. století a I. polovice XIX. století, bez významu.

Čís. 16 (164) a čís. 8 (178) charakteristické domy z I. polovice XIX. století, se zahradami a dvory. Na čís. 16. erb (kolem r. 1820) nad vraty.

Opatovická ulice.

Čís. 22 (158). Na nevýznamné fačádě portál s erbem kláštera sv. Jana pod skalou, datovaný r. 1719.

Pštrossova ulice.

Čís. 19 (201). Domek významný výškově pro poměr ke zvonici, z II. polovice 18. stol.

Čís. 24 (192) Zajímavý dům kolem r. 1790, s dvěma křídly ve dvoře.

Vojtěšská ulice.

Čís. 8. Vedle fary výklenek se sochou sv. Jana Nepomuckého z poč. XVIII. stol.

Čís. 10 (217). Empírová fačáda, kolem r. 1810.

Smetanova ulice.

Čís. 26 (125). Barokní dům z 2. pol. 18. století se starším portálem, dobře udržený.

Pro ulici jsou charakteristické ohradní zdi zahrad paláce Schwarzenberského a kláštera Uršulinek.

Uršulinská ulice.

Čís. 6. (141 a 130). Palác Schwarzenberský. Façáda kolem r. 1770. Dva dvory a zahrada; dosud znatelné, že jsou tu spojeny dva domy v jedno.

Čís. 8 (140). Barokní dům z II. polovice 18. století, přestavěn Fr. Ohmannem roku 1900.

Mikulandská ulice.

Čís. 7 (135). Palác Nostický. Barokní budova z počátku XVIII. století, adaptovaná v I. polovici XIX. století a o patro zvýšená r. 1911.

Čís. 6 (121). Palác Mettalův. Barokní budova, přestavěná podle návrhu J. Fanty r. 1892.

Čís. 2 (123). Empirová stavba, nevýznamná.

Na Zderaze.

Čís. 4. (269) a 2 (307) stavby při kostele sv. Karla Boromejského, probošství a konvent z doby 1730—1735.

Čís. 13 (1322 a 15 (1273) příklady činžovních domů z doby kolem 1830—1840.

Resslova ulice.

Čís. 10 (308). Façáda z konce XVIII. století, stavba ze dvou dob: partie nárožní kolem 1700, partie nádvorní z 2. pol. XVIII. stol. Pěkná nádvoří s pavlačemi a schodišti. Předního traktu část přestavěna v I. polovici XIX. století. Zbořen 1912.

Čís. 12 (309). Domek se zajímavou pavlačí na dvoře, kolem r. 1790. Zbořen 1912.

Na Zbořenci.

Za domem čís. 14 (276) zbytek kostela sv. Petra a Pavla, Boží hrob (1722).

Ječná (dolní část).

Čís. 9 (1433). Pseudogotická façade, kolem r. 1860.

Čís. 15 (546). Rozsáhlý dům (až do Malé Štěp.) se dvorem, kolem r. 1840.

Čís. 17 (545). Kolem r. 1850; stavby ve dvoře starší, se zahradou.

ODDĚLENÍ III.

V této části jsou chrámy sv. Štěpána, sv. Jindřicha, a sv. Kříže na Příkopech. Úplně nové nebo starého rázu pozbavené jsou v obvodu tom tyto ulice: Hálkova, Mezibranská, Nekazanka, U Půjčovny, Jeruzalemská ulice, Mariánská ulice, Náměstí Havlíčkovo a Dlážděná ulice.

O partiích Nového Města na Poříčí a v čtvrti svatopetrské podán elaborát soupisný spolu s dobrým zdáním již dříve. (Zpráv sv. IV., 3—7. Pamětní spis užšího výboru o návrzích o konkursu na upravení částí dolního Nového Města Pražského).

Na Rybníčku.

Dlužno zachovati celou konfiguraci okolí kostela sv. Štěpána se zvonící, nádvořím a zahradou; dále farní budovu sv. Štěpána a kapli sv. Longina.

Dům č. 6—536-II., v nádvoří s pěkným renaissančním portálem, s nápisem »Majetek zádušní«.

Ostatní domy novějšího původu.

V Táních.

Domů z počátku a středu XIX. století neb zcela zánovní bez historické a umělecké ceny.

Žitná ulice.

Domů z počátku neb středu XIX. století neb zcela nové; ráz starobylosti setřen.

Ve Smečkách.

Domů ze středu XIX. století neb zcela nové; bez historické a umělecké ceny.

Krakovská ulice.

Domů empirové a ze středu XIX. století neb nové, namnoze se zahradami.

Zahrada u č. p. 11.

Plastiky z XVIII. století v čís. 8.

Čís. 19—593-II. Façáda empirová, úhledná.

Václavské náměstí.

V části od Vodičkovy a Jindřišské ulice nahoru starý ráz úplně setřen; některé domy staršího původu (60—802-II., 62—803-II., 64—804-II.), postrádají umělecké ceny. Čís. 54—799-II. Zemědělská rada má façade úplně nově upravenou.

V části dolní ráz starý dosud částečně dominuje; některé domy barokní neb z doby přechodní z konce XVIII. století, jsou umělecky cenné, aneb při jednodušším provedení sousedství a celku přiměřené. Pozoruhodny jsou zejména:

Čís. 2—772-II. »Obraz Panny Marie«. Dům nárožní, třípatrový s bohatou barokní dekorací.

Čís. 4—773-II. »U Samsona«. Dům dvojpatrový se štítem a soškami Amorů na attice z XVIII. století, II. polovice.

Čís. 16—779-II. »U zlaté pšenice«. Dům dvojpatrový se štíty, ozdobná façade z počátku XIX. století. Ve dvoře zadní trakt o dvou pavlačích, se štítem z 18. stol. Nádvorní část předního traktu malebná.

Čís. 22—782-II. »Obraz Panny Marie«. Dům barokní, jednoduše zdobený.

Čís. 24—783-II. Dům tříposchodový se štítem, barokní, jednoduše upravený.

Čís. 26—784-II. »U Neptuna«. Dům o 3 poschodích, bohatá façade směru klasicistického z konce XVIII. století, s pletenci a květy, ve štítě Neptun.

Čís. 28—785-II. »U Brodských«. Dům barokní, sice jednoduchý, ale tvořící s předchozími celkovou skupinu.

Čís. 32—788-II. Vedle Stýblů. Věž z poč. XVII. století; známý památný objekt, častěji zobrazený. V prvním patře na stropě pod omítkou malby J. Navrátilovy.

Čís. 38—791-II. »U Bergrů«. Dům o jednom poschodí, dorský vlys, jednoduchá fačáda XVII. století; majetek státní (odúmrtí). Určen zániku.

Čís. 42—793-II. *Dům Wunšvický, barokní, jednoduchý s dvěma vchody; na vratech řezby s Turkem.* Zbořen 1911.

Čís. 46—795-II. *Palác Aehrenthalův. Budova o jednom poschodí s arkýřem na nároží; v přízemí bosáže, jednoduchá fačáda XVII. století.* Zbořen 1913.

Čís. 72—808-II. »U Vlasků«. Dům o dvou poschodích, empirový, klassicistické motivy na římsce a oknech, celkem jednoduchý. Nároží do Mezibranské ulice.

Čís. 15—838-II. »U Palmů«. *Ozdobná fačáda od arch. F. Hegera z doby klassicismu; tři poschodí a štít.* Zbořen 1913.

Čís. 11—840-II. »Zlatý beránek«. *Façáda ozdobná, směr doby Josefa II., tři poschodí a štít, sochy na attice.* Zbořen 1912.

Čís. 5—843-II. »Modrý lev«. *Façáda barokní, výzdoba jednoduchá, tři poschodí.* Zbořen 1912.

Čís. 3—844-II. »U Broxů«. *Façáda barokní, vkusná a bohatá, tři poschodí a tři vikýře, na posledním »Oko Boží«.* Zbořen 1912.

Čís. 1—846-II. »U Špinků«. *Budova barokní. Malebné seskupení. Nároží na Příkopy č. 2.* Zbořen 1912.

Příkopy.

Celkový ráz historický setřen. Několik budov rozměrných, palácových z XVIII. století; ostatek z počátku a středu XIX. století a stavby úplně nové.

Čís. 12—852-II. Palác hr. Sylva Tarouccy, někdy Nosticovský, vynikající stavba barokní od K. J. Dienzenhofera. Bohatá fačáda, schodiště a vnitřní prostory; dvoje nádvoří. Nyní majetek obce Pražské.

Čís. 14—853-II. »Černá růže«. Fačáda a nádvoří, od arch. Fr. Helmicha.

Čís. 16—854-II. »Tři lípy«. Budova empirová; portál a římsy okenní s klassickým článkovaním, jednoduchým.

Kostel sv. Kříže, stavba empirová, chrám PP. Piaristů.

Čís. 26—857-II. »Deutsches Kasino, bývalý palác Příchoveckých, bohatě zdobená fačáda, význačná stavba směřu klassicistického z konce XVIII. století, od arch. F. Hegera.

Čís. 28—860-II. »Černý kůň«, ozdobná fačáda empirová.

Novější pozoruhodná stavba XIX. století, obchodní dům firmy Filip Haas a synové (č. 4—847-II.), novorenaissanční, od arch. Th. Hansena.

Panská ulice.

Celkový ráz barokový dosud zachován, několik vynikajících palácových budov s původní dispozicí nádvorní a zahradní; domy, které v XIX. století byly nově upraveny, jsou přizpůsobeny výškově i fačádami ostatnímu okolí.

Čís. 7—890-II. Palác Kounicovský, barokní, XVIII. století.

Čís. 5—891-II. Palác Neubergovský, barokní, XVIII. století.

Čís. 1—892-II. Kolej Piaristů, barokní, XVIII. století, majetek řádu Piaristů. S domácí kaplí, bohatě zdobenou a s knihovnou. Zajímavý portál.

Čís. 6—893-II. »Tři nové lípy«; fačáda přeměněna.

Čís. 8—894-II. Dům rokokový, bývalý Šporkovský, bohatě ozdobený; portál, nad ním obraz. V nádvoří ranně barokní loggie.

Čís. 10—895-II. »U Disbachů«, fačáda renovovaná.

Bredovská ulice.

Částečně přestavěna.

Čís. 11—935-II. »U Rosmüllerů«. Empirový dům se zahradou, charakteristický pro dobu. Dům jednopatrový, barokní, jednoduchý.

Jindřišská ulice.

Až na nejbližší okolí kostela sv. Jindřicha starobylý ráz setřen.

Čís. 6—906-II. »Zlatý hrozen. Barokní dům s pěkným portálkem, v síni klenba štukovaná.

Čís. 20—939-II. Harrachovský palác, barokní, XVIII. století.

Čís. 32—974-II. »Stará škola« u sv. Jindřicha. Renaissanční portál, na zadní straně gotické štíty. Majetek zádušní.

Růžová ulice.

Čís. 5—971-II. *Dům s deskou Fügnerovou.* Zbořen 1912.

Čís. 7—970-II. »U Braunů«, nárožní dům do ulice »U Půjčovny«, empirový, ozdobný. Zbořen 1912.

Hybernská ulice.

Část od Havlíčkovy ulice k Příkopům podržela celkem ráz, jaký měla koncem XVIII. století.

Čís. 4—998-II. »U Desfoursů« vstupní síň z počátku XIX. století, fačáda přeměněna.

Čís. 12—1002-II. Lobkovický palác z počátku XVIII. století, fačáda barokní, ozdobná; zahrada.

Čís. 7—1033-II. »Kinského dům«, fačáda ozdobná z XVIII. století, portál s balkonem, nádvoří ze XVII. století.

Čís. 5—1034-II. »Zlatá štička«, XVIII. století konec, ozdobná fačáda s portálem, štít s reliefem, sochy na attice.

Čís. 3—1036-II. Bývalý Šporkovský palác, dvojposchodový, se štíty, sochy na attice, XVIII. století konec. Majetek státní.

Čís. 1—1037-II. »Celnice«. Zevnějšek z doby klassicistické. Bývalý klášter Hybernů, souvisí s fačádou, o jejíž zachování se komise soupisná již vyslovila.

Z domů novějších: Čís. 26—1009-II. »Dům »Dotzauerovský, gotický, z let šedesátých, od arch. O. Niklase.

* * *

Seznam budov na Nov. Městě v majetku a ve správě obce Pražské
(podle stavu ze dne 31. prosince 1908). Sestavil Fr. Vondrák.

Čís. pop.	Čís. pop.	Čís. pop.	Čís. pop.	Čís. pop.
1 Věž novom.	326 sboř.	381	449 sboř.	1428 Opatr.
46 sboř.	329 sboř. Býv.	382	452 »	1442 Škola
47 } Školy	trestn.	383	453 Chorob.	1449
48 }	330a Šit. věž.	384	461 Elektr.	1485
116 sboř.	334 sboř.	385	462 Amerika	1512 sboř.
202 Škola	335 »	387	683 Škola	1532 Výběrna
203 Škola	339 »	388 sboř.	685 } Šk. Op.	1533 Výběrna
204	345 »	389	686 }	1550 Šk. a Op.
208 as. sboř.	346 »	390 sboř.	753	1554 Museum
216 Škola	350	391 »	852 Palác S. T.	1556 Výběrna
226 Žofín	351 »	392	917 Sirotč.	1557 »
228 as. sboř.	360 »	393 Býv. ohr.	966 Škola	1558 »
235 » »	363	396	979 Váha	1589
244 » »	364	404	1072 Nadace	1590
245 » »	365	405	Náprstk.	1591
246 » »	366	406	1172	1595 Ob. dv.
247 » »	367	407	1217	1649 sboř.
249 as. bývalý mlýn	368	409	1240 Vodárna	1673 Šk. a Op.
	369	410 Skladiště	1244	1751 Des. st.
252 Vodárna	370 sboř.	411	1264 Vodárna	1878 Šk. a Op.
253 Mlýn	372	412	1266	1896 Výběr.
265 sboř.	374 Věznice	424 } Chud.	1276 Škola	1962 Č. d. nem.
279 »	375	427 }	1286 Škola	Věž novoml.
280 »	376	430 Umr. kom.	1387 Vodárna	
281 »	379	434	1397 Olívov.	
325 »	380	436	1409	

Mimo to: Fondovní budovy č. p. 453, 424, 427 a 1397, zádušní budovy č. p. 80 (fara), 81, 201, 214 (fara), 430 (fara), 536, 568 (fara), 753 (fara), 973 (fara), 974, 1137 (fara), 1431 (kůlna) a 1232 (věž).

Dějiny „Komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek“ král. hlav. města Prahy.

(Pokračování od počátku roku 1911 do konce roku 1912.)

Píše JUDr. Fr. Herman.

Od počátku roku 1911 do konce roku 1912 byli členy Soupisné komise tyto pánové:

Ze sboru obecních starších:

Jan Emler (členem od r. 1910).
JUDr. Luboš Jeřábek (od r. 1900).
JUDr. Jan Podlípny (od r. 1901).

Konservátoři:

Inž. Jan Herain (od počátku).
Břet. Jelínek (od počátku).

Za českou akademii věd a umění:

ThDr. Ant. Podlaha (od června 1907).

Za museum král. Českého:

PhDr. Václav Fabian (od r. 1909).

Za uměleckou Besedu:

Prof. Ant. Cechner (od poč. 1910 do října 1911).
Jan Mayer, architekt (od října 1911).

Za městské museum:

Cís. rada J. V. Novák (od počátku až do listopadu 1911).
PhDr. Frant. Harlas (od listopadu 1911).

Za Společnost přátel starožitností českých:

Prof. Richard Klenka z Vlastimilů (od r. 1902).

Za Křesťanskou akademii:

Eduard Šittler (od r. 1909).

Za Umělecko-průmyslové museum Obchodní a živnostenské komory:

Prof. Dr. Karel Chytil (od počátku).

Za spolek architektů a inženýrů:

Prof. Josef Velflík (od r. 1909 do října 1911).
Prof. Ant. Balšánek (od října 1911).

Za Jednotu výtvarných umělců:

Oskar Fiala (od r. 1909).

Za spolek »Manes«:

Kamil Hilbert (od r. 1902).

Za »Klub za Starou Prahu«:

Ladislav Čupr (od r. 1903 do listopadu 1911).

PhDr. Zdeněk Wirth (od listopadu 1911).

Za Skupinu výtvarných umělců (od prosince 1911):

PhDr. Josef Borovička (od února 1912).

Za městský archiv:

JUDr. a PhDr. Josef Teige (od r. 1907).

Za magistrát král. hlav. města Prahy:

Dr. Frant. Herman (od r. 1901).

Za městský úřad stavební:

Inž. Ot. Novotný (od poč. r. 1910 do října 1912).

Inž. Josef Chochol (od října 1912).

Odborníci:

Václav Brož (od r. 1902).

Prof. Dr. Jaromír Čelakovský (od r. 1907).

Karel Fiala, stavitel (od r. 1902).

Prof. Rudolf Kříženecký (od počátku).

Josef Martin, stavitel (od počátku).

K návrhu Soupisné komise schválila rada král. hlav. města Prahy ve schůzi své dne 23. ledna 1912, aby byl *Archeologický sbor zemského musea král. Českého* vřaděn mezi ony korporace, které mohou vysílati svého delegáta do Soupisné komise. Jmenování delegáta však v tomto období nedošlo. — Rovněž schválena žádost »*Skupiny výtvarných umělců*« ve schůzi dne 7. prosince 1911, aby se mohla účastniti prací komise svým delegátem.

Pan cí. rada *J. V. Novák* resignoval na členství komise vůbec. Vzhledem k tomu, že komise uznala již jeho zásluhy tím, že ho jmenovala svým odborníkem, byla resignace vzata s politováním na vědomí.

Předsedou komise byl pan prof. Dr. Karel Chytil (od 18. listopadu 1909) a *místopředsedou* pan Dr. Luboš Jeřábek.

Jednatelem zvolen opětně archivář pan Jan Herain.

Referentem ve schůzích komise i rady městské byl magistrátní sekretář Dr. Frant. Herman.

V užším výboru zasedali pp.: prof. Dr. Karel Chytil, Dr. Luboš Jeřábek, Jan Herain, Jan Emler a Kamil Hilbert.

Do redakčního výboru byli zvoleni pp.: prof. Dr. Karel Chytil, Dr. Luboš Jeřábek, Jan Herain, Ed. Šittler a Dr. Fr. Herman.

Umístění archivu Soupisné komise došlo konečně v tomto období svého — aspoň částečného — rozřešení. Když se jednalo ještě o projektovanou stavbu nové budovy pro městské ústavy kulturní, která se měla postavit v sousedním bloku u nové radnice Staroměstské, bylo Soupisné komisi sděleno, že se při dislokaci počítá také s určitým místem a počtem místností pro archiv Soupisné komise. Její zástupce měl býti také přizván k poradám, které za spolupůsobení přednostů zúčastněných ústavů měly bližší program stavby propracovati. Zatím však bylo rozhodnuto, že se stavba této budovy podnikati nemá. Když však bylo třeba upravovati přízemní místnosti ve

Staroměstské radnici, schválila rada městská, aby v nich byly trvale instalovány sbírky rytin, listin, plánů, obrazů a různých památek, které jsou buď uloženy, nebo nepřístupny, nebo na různých místech roztroušeny, a jež dle vzoru jiných velkých měst mohly by v radnici naléztí trvalého umístění. Především jednalo se o velmi cenné sbírky komise Soupisné. Městskému úřadu stavebnímu a hospodářskému bylo uloženo, aby v dohodě s panem archivářem J. Herainem potřebné úpravy provedl, a tak konečně péčí a přičiněním pana archiváře dostalo se sbírkám Soupisné komise důstojného místa, veřejně přístupného. Současně upravena také nad místnostmi archivními a výstavními kancelář technická, takže i v tomto směru splněno bylo dlouholeté přání Soupisné komise.

Velkou akcí byla komise nucena podniknouti pro svou *dotaci*. Jednak neobyčejně rostoucí činnost a zvětšování nákladů na zachování aspoň památky na starý stav vynikajících budov, jednak přesunutí některých položek na účet dotace Soupisné komise zaviniily, že jediný pramen příjmů, který obec Pražská každoročně pro Soupisnou komisi zvlášť povoluje, byl vyčerpán a komise byla by sotva mohla pokračovati ve své práci, zejména by nebyla mohla dále vydávati své »Zprávy«. Proto podána několikrátě žádost k slavné městské radě, aby dotaci komise doplnila, a konečně vypravena zvláštní deputace do presidia, aby celou situaci vysvětlila a příznivé vyřízení své žádosti vymohla. Intervence tato opětně dokázala, s jakým pochopením setkávají se umělecké a kulturní požadavky u representace obce Pražské. Pan starosta Dr. Karel Groš i pp. náměstkové Dr. Kašpar a cí. rada Schrötter projevili při té příležitosti nejživější zájem o snahy a úkoly Soupisné komise a přislíbili svou nejúčinnější podporu. Výsledkem toho pak bylo, že byla sborem obecních starších dotace Soupisné komise nejen doplněna, ale i na příště pro vydávání »Zpráv« zabezpečena.

* * *

Regulace města, nemohouc zmocí staré částí, počala pronikati do čtvrtí novějších a řešena byla lokálně zejména v oněch částech, které se dotýkaly význačných objektů historicky, nebo umělecky cenných.

Z dosavadních projektů regulačních poutala zejména *Malá Strana* neustálý zájem Soupisné komise, zvláště, když se počala řešiti otázka úpravy malostranského pobřeží se stanoviska vodoprávního. Klub »Za Starou Prahu« upozornil v květnu 1912 komisi na to, že nastává v rozhodování o definitivním řešení úpravy Malé Strany důležitý okamžik a že otázka tato, která je předmětem dlouholetých průprav, diskusí a bojů, dotýká se svou podstatou a celonárodním významem nejširší naší veřejnosti. Není však dosud záruky, že při řešení regulace této čtvrti vyhověno bude všem požadavkům, národním citem a světovým významem Malé Strany kladeným. Proto žádala komise Soupisná, aby byl přizván její delegát do ankety, která o regulaci Malé Strany jedná. Na to bylo komisi sděleno, že není žádné ankety, nýbrž, že se regulace projednává v komisi regulační pro Malou Stranu a Hradčany, jejíž členy jsou toliko členové sboru obecních starších. V květnu 1912 byla sice svolána porada ankety, sestávající ze zástupců všech politických stran českých na Malé Straně a Hradčanech, která mimo jiné záležitosti jednala také o otázce regulační, ale další její porada prozatím svolána nebude. Ve schůzi komise Soupisné dne 18. září 1912 po-

ukázal pan Dr. J. Podlípny k tomu, že jde hlavně o úpravu čtvrti, o výšky, zastavení, průhledy atd., a že by bylo záhodno doporučit v tom případě, kdyby taková anketa svolána nebyla, aby pro tyto otázky byla sestavena, leč by se jimi snad zabývala regulační komise. Pan Dr. Wirth objasnil celé jednání o regulaci pobřeží a dokládal, že i nový projekt bude rozhodně lepší, ale stále ještě ohrožuje vegetaci na pobřeží a výškový pohled na Malou Stranu. Poněvadž se komise Soupisná vyslovila o zásadách regulace již u příležitosti projednávání regulačních návrhů, doporučila návrh pana Dra. J. Podlípneho se žádostí, aby byl její delegát pozván k poradě, kdyby nová anketa byla svolána. — Na to bylo sděleno komisi, že se uvedenými otázkami zabývá regulační komise, takže svolání ankety odpadá. — Když potom oznámil pan Dr. Luboš Jeřábek, že bylo radou městskou usneseno, nevykládati elaboráty regulační komise, nýbrž že má být Zemský výbor požádán, aby návrhy předem schválil, žádala Soupisná komise, aby jí byla ještě dříve poskytnuta možnost vyslovit se o vypracovaných návrzích a aby jí byly předloženy.

Městský úřad stavební předložil návrhy na novou úpravu domů »u Steinitzů« č. p. 55-III. a *staré celnice* č. p. 56-III. v rámci projednávání regulace v těchto místech. Rada městská usnesla se ve schůzi dne 31. října 1911, aby čáry regulační pro tyto domy na straně do ulice Saské, Lužické a k Mostu byly dle návrhů stavebního úřadu schváleny jako podklad dalšího řízení a aby byly zároveň s ostatními změnami plánu polohy pro Malou Stranu ve smyslu §§ 4. a 5. stav. řádu vyloženy. Pokud však jde o návrhy na rekonstrukci budov samých, usnesla se rada městská na tom, aby prostřednictvím komise Soupisné bylo vyžádáno písemné dobré zdání c. k. ústřední komise pro zachování starých památek ve Vídni. Příslušné spisy a plány byly pak zaslány komisi Soupisné k rukám pana předsedy dra Karla Chytila, který písemně za komisi odpověděl, že komise Soupisná jako sbor poradní není oprávněna, aby samostatně vstupovala v přímé úřední jednání s jinými úřady a že jí tudíž také v tomto případě nelze vyžádati si dobré zdání centrální komise. Ve věci samé poukázal na své vyjádření při komisi dne 5. července 1911 konané a žádal, aby dříve, než bude definitivně rozhodnuto o všech detailech úpravy skupiny domů u věže malostranské, předloženy byly výsledky celého jednání Soupisné komisi k nahlédnutí. Při uvedené komisi dne 5. července 1911 prohlásil pan prof. dr. K. Chytil v zastoupení komise Soupisné, že v zásadě s navrženou úpravou domu č. p. 55-III. souhlasí, poněvadž se izolování věže Mostecké a úprava třetího patra srovnává s názory Soupisnou komisí hájenými. Při úpravě směrem k ulici Lázeňské žádal, aby bylo detailní řešení předloženo Soupisné komisi. Proti řešení úpravy při ulici Saské není se stanoviska historicko-uměleckého a estetického žádných závad. Navržená úprava domu č. p. 56-III. odpovídá rovněž intencím Soupisné komise. Na to obrátila se rada městská přímo na c. k. ústřední komisi ve Vídni, která přípisem ze dne 17. dubna 1912 sdělila, že úplně schvaluje návrhy pana konservátora J. Heraina, které předložil komisi, konané dne 5. července 1911, ježto mají za účel usnadnit komunikaci v ulici Lázeňské a Saské. Návrhy, které centrální komise doporučila, jsou:

1. Horní část menší věže budiž se svým štítem odkryta tím způsobem, že s třetího patra domu č. p. 55-III. bude snesena část k věži přiléhající v délce 8—10 m;
2. velký ohybný štít domu »u Steinitzů« v levo od věže budiž snesen;

3. loubí domem č. p. 55-III. »u Steinitzů« na straně ulice Lázeňské není nutné a dům by pozbyl své původnosti, pročez se zřízení loubí nedoporučuje;

4. poboření částí téhož domu do ulice Saské za účelem jejího rozšíření jest prozatím předčasné a bude lze na ně pomýšlet, kdyby vzrůst frekvence toho vyžadoval;

5. druhé patro na celnici č. p. 56-III. roku 1886 přistavěné budiž sneseno, avšak nedoporučuje se, aby štít, navržený na I. patře, byl napodobeninou bývalého renaissance štítu, nýbrž aby měl podobu novodobou;

6. vybourání příček a odhalení loggie v I. patře celnice č. p. 56-III. se doporučuje.

Rada městská jednající o návrzích těchto ve schůzi dne 10. května 1912 usnesla se, aby byly schváleny s tou odchylkou, že má jak zřízení loubí domem »u Steinitzů«, tak i sbourání části domu toho při ulici Saské mimo ostatní zamýšlené úpravy v podstatných částech plánu polohy Malé Strany býti vyznačeno a dle předpisů stavebního řádu projednáno, poněvadž to bude úplně v moci obce Pražské, aby tyto dvě úpravy provedla jen tenkrát, když toho ohledy veřejné, zejména komunikační, budou vyžadovati. K tomu se připomíná, že ani v příčině ostatních úprav domů č. p. 55 a 56-III., c. k. ústřední komisí doporučených, není v intencích rady městské, aby byly provedeny hned, nýbrž příležitostně, a za tím účelem, aby byly vedeny v patrnosti.

Městskému úřadu stavebnímu bylo pak uloženo, aby k tomuto usnesení přihlížel, až bude plán polohy pro Malou Stranu zhotovovatí. —

Poněvadž se ve veřejnosti objevily opět zprávy, že by se měla *ulicí Melantrichovou* na Starém Městě vésti elektrická dráha, prohlásila komise Soupisná ve schůzi dne 16. ledna 1912 k návrhu pana předsedy prof. dra K. Chytila jednohlasně, že trvá na svém původním stanovisku ohledně zachování této ulice a že se vyslovuje rozhodně proti tomu, aby ulicí tou byla vedena elektrická dráha.

Ve schůzi dne 7. prosince 1911 upozornil pan dr. Luboš Jeřábek na nebezpečí projektu assanace *ulice Karlovy* na Starém Městě. Komise konstatovala, že domy v této ulici byly prohlédnuty a sepsány zvláštní pochozí komisí a že k návrhu pana konservátora J. Emlera ve schůzi sboru obecních starších učiněnému bude otázka assanace předložena komisi Soupisné k vyjádření.

Dne 7. prosince 1910 konala se místní komise na provedení nutných stavebních a zdravotních úprav *v domech na Malém náměstí*, přiléhajících k radnici Staroměstské. Rada městská se na základě výsledku tohoto šetření usnesla, aby bylo postupně předsevzato zjištění zdravotních a stavebních závad v jednotlivých domech, a o každém domě aby byla podána zvláštní zpráva s návrhy na odstranění shledaných závad. Při komisi místní byl také učiněn návrh, aby byly uvedené domy zaměřeny, jich plány zhotoveny a předloženy. Práce tato přikázána Soupisné komisi. — Pan dr. Luboš Jeřábek opakoval pak ve schůzi rady městské návrh, aby bylo provedeno šetrně a pozorně oklepání fačád na několika místech každého poschodí za účelem zjištění zbytků fačád starších, pátrání po původních sloupech nebo klenbách částečným jich odkrytím na místech, kde by existence stropů takových se dala předpokládati, po případě pátrání po původních součástkách jiných, na př. kamenných ostění atd. Rada městská povolila ve schůzi dne 13. ledna 1911 na tyto další práce náklad do výše 2000 K a usnesla se na tom, aby také tyto práce provedla Soupisná komise v dohodě

s městským úřadem stavebním a hospodářským, při čemž nutno dbáti toho, aby používání místností obydlených nebylo znemožněno. Komise Soupisná schválila ve schůzi dne 23. února 1911, aby tyto práce byly uspišeny, při čemž upozornila na to, že pátrání v bytech není bez obtěžování nájemníků možné. Ve schůzi dne 4. května 1911 poukázal pan archivář J. Herain k tomu, že ve fačádách, mimo dva domy, na kterých byla již sgrafita nalezena, nenajde se asi ničeho více. Vzhledem k značnému nákladu, který by vyžadovala pak oprava průčelí, mělo by se s pátráním sečkat, až se rozhodne otázka zachování těchto domů. Pan dr. Jan Podlipný prohlásil, že je třeba řešiti otázku zachování hlavně se stanoviska praktického. Domy, na nichž nic cenného více není, vykonaly již svou povinnost a ze zdravotních ohledů používány býti nemohou. Kdyby se pak měly upravit moderním způsobem, vyžadovalo by to velkého nákladu, a proto by stačilo, kdyby se při novostavbách na jejich místě provedených podržela stará forma a starý ráz. Pan předseda prof. dr. K. Chytil poukázal k tomu, že tato otázka byla již komisí často projednávána a že na původním stanovisku nebylo ničeho měněno. Konečně bylo usneseno, aby celá komise domy na Malém náměstí prohlédla a příslušné návrhy učinila. Tato místní prohlídka konala se dne 2. června 1911. Komise prošla všechny domy a prohlásila pak, že bude třeba, aby se u všech domů, které se budou ohledávati z klece, vyměřily a vykreslily řezy, po případě aby se pátralo po dřevěných stropech. Dům č. p. 3-I. má se ve fačádě ohledati, až bude hostinská zahrádka před vinárnou odstraněna. U č. p. 4 a 5-I. jsou fačády již prohlédnuty a nalezené fragmenty sgrafit ponechány. U č. p. 7-I. mají se prohlédnouti konsoly, nesoucí okenní římsy. U č. p. 8 a 9-I. prohlédne se fačáda příležitostně pod omítkou. U č. p. 10-I. má se změřiti fačáda a zdívo podloubí prozkoumat. Tento dům by se měl zachovat. U č. p. 12-I. dlužno změřiti fačádu. U č. p. 13 a 14-I. oklepá se průčelí. U č. p. 17-I. budiž první patro oklepáno uvnitř v klenbě a fačáda pod omítkou prohlédnuta dle toho, nalezne-li se něco v prvním patře. U č. p. 18-I. má se prozkoumati průčelí i vnitřek. U č. p. 19-I. má se oklepati fačáda. U č. p. 6, 11 a 20-I. nedá se ničeho očekávat. — Při té příležitosti se komise opět vyslovila pro zachování domů na Malém náměstí v jejich celku. — V březnu roku 1912 oznámila rada městská, že se má s pátráním v domě č. p. 3-I. sečkat až do nejbližší opravy domu, při čemž schváleno, aby se vzhledem k velkému nákladu sečkalo s těmito pracemi i u ostatních domů. K popudu pana dra Luboše Jeřábka bylo však ve schůzi dne 29. listopadu 1912 usneseno, aby se ve zkoumání domů pokračovalo, pokud to je s ohledem na ostatní okolnosti možno.

První elaborát *soupisu stavebních památek historických a uměleckých na Novém Městě* předložil pan prof. dr. K. Chytil ve schůzi dne 4. května 1911 z části jemu přidělené, při čemž kladl důraz na to, aby se tento soupis vypracoval co nejdříve, protože stavební spekulace se vehementně vrhá na Nové Město. Při tom bylo schváleno, aby se věnovala také pozornost zahradám, ve kterých bývají staré sochy nebo umělé terasy. Ve schůzi dne 7. prosince 1911 předložil také pan dr. Luboš Jeřábek svůj elaborát. Současně bylo usneseno, aby byl celkový soupis předložen užšímu výboru a po schválení návrhů komisí aby byl dodán jednotlivým úředníkům referátu a úřadu stavebního. Soupis částí, přikázané původně panu architektu K. Hilbertovi,

převzal ochotně pan dr. Wirth a předložil jej ve schůzi dne 7. června 1912. Všecky tři práce byly v komisi projednány a užší výbor doporučil, aby byly spojeny jednotnou formou a aby byl upraven úvod, ve kterém by bylo uvedeno, jak byla práce rozdělena, jak se při ní postupovalo, dále, že se zachovávají veškeré veřejné budovy, kostely, kaple, věže, kašny, sochy a vzácné zahrady. Mimo to se mají vytknouti základy, dle kterých se popis řídil. Návrhy tyto byly ve schůzi dne 29. listopadu 1912 schváleny a úprava celkového soupisu svěřena panu předsedovi dru K. Chytilovi společně s panem drem Wirthem.

Dne 17. února 1911 konala se místní komise na bourání domu č. p. 647-I. »u Štupartů«, které se účastnil za Soupisnou komisi p. architekt K. Hilbert. Budova tato měla svou historickou cenu. Vystavěna byla na počátku XV. století a náležela s vedlejšími budovami řádu Templářů, v XVII. století přešla do majetku krejčovského cechu, který v ní zřídil »krejčovský herberk«, a později zřízen v ní špitál sv. Pavla. Po jeho zrušení umístěna v přízemí krčma s rozsáhlým dvorem zájezdním. Tehdá říkali tam ve »špitálské hospodě«, nebo v »Mozartově sklepě«. Když byl roku 1784. vedlejší kostel se špitálem zrušen, byli chovanci převedeni do ústavu sv. Bartoloměje a špitální jmění odvedla obec fondu nadačnímu. Druhou část špitálu, č. p. 648., koupil r. 1787. Martin Kopmann a později protilehlou zahradu. V tomto domě, t. zv. Kopmannském, bydlel r. 1840—1841 Rieger s Fr. Šumavským a Pichlem a zřídili v něm čítárnu cizích časopisů, hlavně slovanských. Tam chodívala také mladá spisovatelka obec předbřeznová: Tyl, Jablonský, Rubeš, Erben, baron Villani a j. a někdy i hosté z ciziny. Celé okolí tohoto domu jest dějinami bohato, zvláště za pobytu Templářů, a mnoho pověstí se kolem něho sprádá. — Pan arch. K. Hilbert uvedl, že je budova značně sešlá a že ji adoptovat pro moderní užívání bez velkých obtíží nelze. Proto při komisi nečinil proti sbourání žádných námitek, ale vyhradil si, aby se všechny eventuelní nálezy oznámily včas panu archiváři J. Herainovi. Soupisná komise se usnesla, aby, jakmile dům bude vyklizen, provedlo se pátrání v omítce a pak aby dům prohlédli členové Soupisné komise. Zároveň doporučila, aby se v novostavbě umístil starý portál. — Sbourání domu bylo povoleno radou městskou dne 21. února 1911 a po vyklizení domu konala se dne 23. srpna 1911 schůze Soupisné komise na místě krámě sousedním zachován je svorník a kus futra. Z klenby možno uschovati klenáky a svorník. Domovní portál je jednoduchý, značně spravovaný a proto se pro lapidareum nedoporučuje. Pouze svorník a socha Madony se může uschovati. Štuková výzdoba je potlučena. Uvnitř budovy nalezena stará empírová kamna, která budou dodána městskému museu. Těmuž budou odevzdány kovové rohovníky z oken a profilovaný trám z druhého patra slohu renesančního. Sgrafita v průčelí nebyla nalezena žádná, ač bylo po nich pátráno. — Výsledek této komise byl ve schůzi dne 10. října 1911 vzat na vědomí.

Při komisi stavební na bourání části domu č. p. 705-I. »U zlaté štíky« na nároží ulice Masné a Dlouhé třídy žádal p. Dr. Luboš Jeřábek, aby byla vyřešena novostavba tak, aby se se starou částí harmonicky doplňovala. Komise Soupisná se rovněž vyslovila

pro zachování průčelí tohoto domu a doporučila, aby byla za tím účelem pozměněna regulační čára, která právě toto průčelí přetíná. Návrh ten však schválen nebyl a ve schůzi rady městské dne 7. července 1911 bylo dáno povolení ke sbourání, mezi jinými také s tou podmínkou, že veškeré stavitelské zbytky a starožitnosti, které by se při bourání našly, mají býti předem ohlášeny a do městského musea odevzdány. Soupisná komise byla pak vyzvána, aby provedla ofotografování dvora, ve kterém na oblouku pod pavlačí umístěna je socha sv. Jana. »Zlatá štika« připomíná se již v XV. století. R. 1428. koupil tento dům Viktorin, který si vzal dceru Blažka, sladovníka a majitele »Zlaté štiky«. Bylo to staropražským zvykem, že dcera nebo syn z pivovaru nesměl se oženiti nebo provdati za jiného, než za druhu, pocházejícího rovněž z pivovaru. Dům »U zlaté štiky« spojen byl s domem č. p. 704-I. »u zlaté krávy«, či »u Krávů«. Část nynější »Zlaté štiky« byla zkonfiskována Simeonu Sušickému ze Sonnenštejna a prodána r. 1620. Pavlu Drahnětickému z Weissenberka. Sušický byl 21. června 1621. oběšen na trámu z okna radnice vystřeleným. Za místopisce Schallera byl tento dům obezen na střeše, »s francouzskou klenbou«, kterou neprorazila ani bomba pruská za obležení v roce 1757. »Zlatá štika« byla v XVII. století majetkem vladycké rodiny Hadů z Proseče. Jan Had, měšťan staroměstský, obdržel erb roku 1556. Tomáš Had měl dvůr v Roztokách, syn jeho držel Jirny. Vnuk Tomáš účastnil se odboje a byl odsouzen k manství a Jirny mu odňaty. Ale »Zlatá štika« zůstala v rukou rodu. Vládla tu však jiná větev, z níž Vojtěch August Had z Proseče se vyznamenal při obléhání Prahy od Švédů roku 1648., erb mu byl císařem rozhojněn a mimo to mu dán predikát »von Pöllerstein«. Syn jeho Pavel Tomáš založil si hrobku podzemní v chrámu Týnském za oltářem sv. Vojtěcha. Na počátku XVIII. století byla »Zlatá štika« majetkem Františka, Kaňky, stavitele chrámu sv. Salvatora v Klementinu a kláštera sv. Kateřiny v bývalém blázinci. Koncem XVIII. století náležel dům Fr. Srbovi. Skoro po celé XIX. století vařilo se ve »Zlaté štice« pivo. Posledním majitelem byla rodina Meisslerových. — Konečně výměrem ze dne 2. ledna 1912. dáno povolení ke sbourání zbytku a povolena stavba nového domu. —

* * *

Dále intervenovala komise při *bourání různých domů*, při kterých se snažila zachrániti všemožně veškeré cenné památky.

Usnesením rady městské povoleno sboření assanačních domů č. p. 149, 150, 268, 146/193 a 147/148-V. Zástupce Soupisné komise nečinil při místní komisi námitky z toho důvodu, že jsou tyto domy úplně bezcenné, ve špatném a zanedbaném stavu a nemají ani pro vzhled ulice žádného významu. Přes to byly vyhrazeny městskému museu všechny eventuelní historicky nebo umělecky významné nálezy.

Při jednání o sbourání domů č. p. 134, 156, 155-V. v ulici Dušní a v ulici u Staré školy, a domu č. p. 287-V. v ulici Dušní prohlásil pan Dr. Luboš Jeřábek, jako c. k. konservator, »že skupina těchto domů tvoří zvláštním svým seskupením malebné nádvoří«, přístupné rozlehlým, směle sklenutým průjezdem v domě č. p. 155. Právě tento útvar společného vstupu jest zvláště charakteristickým a bylo by velmi záhodno, aby zejména tato část byla zaměřena a zakreslena. V nádvoří samém, a sice na straně severní, nachází se zajímavá pozdně renaissanční budova jednopatrová se štítý č. p. 153, na straně východní jednopatrová budova se sklenutou pavlačí a zajímavou

barokní střechou, v níž v prvním patře nachází se stará Altschulova modlitebna. Tato budíž v nynějším stavu ofotografována, rovněž celé nádvoří z různých stran a to vzhledem k veliké své malebnosti. Bohužel ale všechny budovy nádvoří obklopující jsou v stavu nejméně sešlém, zdravotně úplně závadném a bylo by lze i při dobré vůli těžko a jen s nepoměrným nákladem je udržeti. Z důvodů těchto by nebylo lze počítati s tím, že by event. protest setkal se s výsledkem. Nicméně však není možno vzhledem k veliké malebnosti této skupiny dáti přímý souhlas ke sbourání této skupiny. Z budovy této (č. p. 153) budíž zachovány městskému museu troje dvéře v prvním patře z konce 18. století, velmi pěkné práce řemeslné (kanelované), dále 2 renaissanční mříže s kovanou rosetou a 1 široká kovaná okenní mříž, jež vesměs nacházejí se v přízemí domu. Rovněž budíž vyhrazena městskému museu pěkná barokní kovaná mříž v I. patře a jedny dvéře domu č. p. 154. Dále budíž měst. museu vyhrazeny všechny event. nálezy a objevy, k nimž by při bourání dojíti mohlo, o nichž po případě buď vyrozuměn konservator. V domě č. p. 154 nachází se ve třech světnicích velmi primitivně zařízená, ale jinak stářím svým velmi zajímavá židovská dětská opatrovna, jež budíž fotografována a jeden exemplář věnován museu paedagogickému. Stará, hnědě polévaná kamna z poč. 19. věku zde se nalézající budíž vyhrazena měst. museu, neboť lze je výborně upotřebiti ke zřízení event. interieuru. Povolení ke sbourání ze dne 4. července 1911 zařadilo požadavky panem Dr. L. Jeřábkem kladené mezi podmínky stavebního povolení. Fotografie a zakreslení byly Soupisnou komisí opatřeny. —

K návrhu pana Dr. Luboše Jeřábka ohradila se komise proti sbourání domu »U černé matky Boží« v Celetné ulici, která byla celá regulací hájena.

Také klub »Za starou Prahu« protestoval z toho důvodu, že dům tento malebně otevírá Celetnou ulici a odstranění jeho by značně poškodilo její charakter. Zvláště jest veliké nebezpečí, že dům bude nahrazen typem obvyklé činžovní šablony a chybného měřítka. Způsob, jakým je zasazena socha P. Marie do průčelí, činí z domu památku dvojnásobně zajímavou. — Centrální komise ve Vídni upozornila rovněž na tento dům, který pochází ze 17. století, a projevovala obavu, že jeho sbouráním pozbude svého rázu celá ulice Celetná, která až do dnešní doby je nejkrásnější pražskou ulicí. Dokonce v přípisu přímo radě městské zaslaném uvedla, že se o osud tohoto domu velmi zajímá Jeho c. a k. Vysost, nejjasnější pan arcivévoda František Ferdinand. — Opíraje se o podobná fakta, protestoval při komisi také pan Dr. Luboš Jeřábek proti sbourání domu »U černé matky Boží« a domu s ním souvislého, poněvadž starobylý ráz ulice, který tvoří právě jen seskupení starých a ráz doby nesoucích domů, nelze ničím nahraditi. I budově umělecky cenné, která by byla postavena na místě starého domu, schází půvab a cena budovy staré. Mimo to je obava, že se bourání jen u těchto domů nezastaví, a že týž osud stihne i staré budovy další, čímž může býti ráz ulice Celetné nadobro porušen. — Přes všechny protesty bylo však sbourání domu radou městskou dne 4. srpna 1911 povoleno a současně povolena stavba nového obchodního domu na témž místě. —

Ve schůzi dne 10. října 1911 oznámil pan předseda Dr. K. Chytil, že se účastnil komise na bourání domu č. p. 949-I. ve Ferdinandově třídě, při které nečinil žádných námitek, protože dům tento neměl žádné historické nebo umělecké ceny. — Rovněž

intervenováno při řízení stavebním ohledně bourání domů č. p. 144, 145, 153 a 171-V. a pak u domu č. p. 557-I. —

Pan obecní starší, konservátor J. Emler upozornil ve schůzi dne 27. března 1912 na to, že dle doslechu bylo dáno povolení ke sbourání domu vedle »Zlatého hada« v Karlově ulici bez komisionelního řízení. Úřad stavební však podal zprávu, že úředně není o tom ničeho známo, že by měl býti dům č. p. 182-I. sbourán. Domněnka ta byla vyvolána tím, že pro druhý dům č. p. 183-I. (vedle č. p. 183-I. »U zlatého hada«) byla sdělena stavební čára. — Zpráva tato byla vzata na vědomí. —

Ve schůzi dne 10. října 1911 sdělil pan archivář J. Herain, že se právě jedná o sbourání domu č. p. 840-II. »U zlatého beránka« na Václavském náměstí. Pan Dr. Luboš Jeřábek uvedl, že při stavební komisi protestoval proti sbourání aspoň předního traktu, čemuž bylo formálně vyhověno tím, že se nedovolilo dříve bourání, dokud nebude předložen umělecky rovnocenný plán nové budovy.

Klub »Za starou Prahu« žádal radu městskou, aby nepřipouštěla zničení tak vynikající umělecké památky, jakou je dům č. p. 840-II. zvaný »U zlatého beránka«, z těchto důvodů: Dům tento náleží mezi nejkrásnější barokní domy města Prahy. Je zdoben umělecky vynikající a dokonalou barokní fačádou se štítem vykrášeným reliéfem mythologického námětu s vasou a se soškami vzácné koncepce. Má i veliký význam pro dochovaný obraz města, jeho uměleckou cenu a starobylý ráz. Je ozdobou jednoho z nejkrásnějších pražských náměstí a stal se jedinečným svědkem zašlé krásy svého okolí a významným pomníkem historického útvaru této části Václavského náměstí. Zájem obce vyžaduje, aby byl zachován. Jest ovšem třeba, aby podnikatelský zájem jednotlivce se podřídil zájmům celé veřejnosti a velikým úkolům samosprávy, jež má chrániti město jí svěřené, aby bylo ušetřeno jako vzácný odkaz kultury a uměleckého cítění našich předků veškeré zkázy. — V témže smyslu vyjádřil se pan Dr. Luboš Jeřábek při místní komisi.

Komise Soupisná se vyslovila jednomyslně proti sbourání průčelí tohoto domu a podporovala protest pana Dra Jeřábka v tomto smyslu podaný. Sbourání domu bylo však povoleno výměrem ze dne 26. října 1911 a ze dne 26. prosince 1911, při čemž byly relief nad vchodem, sochy na průčelí, vásy, mříže, kování atd. vyhrazeny městskému museu. —

Výměrem ze dne 17. února 1911 bylo povoleno sbourati dům č. p. 1254-II. v Senovážné ulici s podmínkou, že bude zajímavá pavlač v prvním patře nádvoří ofotografována pro městský archiv, že kartuš, představující Nejsv. Trojici, bude sejmuta a městskému museu odevzdána, jakož i předměty při bourání nalezené, a že o každém nálezu bude učiněno ihned oznámení. — Dále povoleno bourání domu č. p. 308-II. a 309-II. v ulici Resslově a Václavské, při čemž byla Soupisná komise dožádána, aby zajímavé nádvoří domu č. p. 309-II. dala zakreslit a vyměřiti.

Výměrem z 1. dubna 1911 povoleno sbourání domu č. p. 124-II. v ulici Smetanově. Dům tento měl krásný kamenný renesanční portál a pěkné klenby. Byl zajímavou cennou památkou, pohřichu již ojedinelou ve svém novodobém okolí. Býval asi přepychovým domem, obklopeným zahradami, které byly až na nepatrnou část u tohoto právě domu zrušeny a zastavěny. Poněvadž bylo velmi pravděpodobno, že budou v domě nalezeny různé památnosti, bylo uděleno povolení ke sbourání s podmínkou,

že bude před bouráním pátráno na různých místech domu, zejména i v zadní místnosti, po stopách maleb a po původních stropech. Krásný kamenný portál má býti umístěn opět v nové budově. Kovaná mříž u balkonu ve dvoře a všechny eventuelní nálezy mají býti odevzdány městskému museu. Dům tento byl zaměřen a ofotografován.

Ve schůzi dne 23. února 1911 upozornil pan konservátor J. Emler na to, že se mají bourati oba domy při ústí třídy Ferdinandovy a Jungmannovy. Komise se usnesla na tom, aby byly opatřeny fotografie z několika míst a aby se jednalo o detaily pro městské museum. Zároveň však se prohlásila pro zachování paláce Thunovského na rohu Ferdinandovy třídy a doporučila, aby dům protější, Rummlovský, byl prohlédnut.

K návrhu pana Dra Luboše Jeřábka žádala komise ve schůzi dne 16. ledna 1912, aby nebylo dovoleno bourati renesanční dům c. k. eráru v Nerudově ulici na Malé Straně, poněvadž výška jeho pater je 4 metry a dá se uvnitř výhodně upravit. — Dále doporučila komise, aby byla Česká banka, která hodlá bourati dům na rohu Vodičkovy ulice a Václavského náměstí, požádána, aby zajímavou a starou věž zachovala, a aby při úpravě okolí estetického vzhledu jejího chránila. — Pan archivář J. Herain sdělil, že byl zakoupen palác Aehrenthalův na Václavském náměstí a že bude parcelován. Rohový dům je asi ze 16. století, býval sgrafitován, ale okna jeho již původní nejsou. Komise schválila, aby bylo pátráno v průčelí po sgrafitech a aby bylo dovoleno prohlédnouti tuto budovu.

Komise upozornila ve schůzi dne 7. června 1912 na to, že se má bourati rodný dům Fügnerův v Růžové ulici, ač není z jeho stavebního stavu patrné, že by sbourání bylo nutné. Dům tento byl také zařazen do soupisu památných budov a sama pieta k Fügnerovi toho žádá, aby byl zachován. — V téže schůzi oznámil pan konservátor J. Emler, že se má bourati dům »U železných dveří« v ulici Michalské. Bylo usneseno, míti záležitost tuto na paměti.

K návrhu pana předsedy Dra K. Chytila vyslovila se komise také pro zachování podskalského domu »Na Výtóni« č. p. 410-II., a pokud je to možno i pro zachování sousedního domečku se šindelovou střechou. Otázka sboření tohoto podskalského domu byla odložena na intervenci spolku »Manes«. I »Klub za Starou Prahu« protestoval proti sbourání a centrální komise vídeňská rovněž žádala, aby nebyl novými domy zastavěn pohled na Vyšehrad.

* * *

Pan obecní starší, konservátor J. Emler, předložil radě městské návrh, aby bylo vydáno dílo »Historie Pražského měšťanského domu po stránce stavební i esthetické«, jehož provedení mělo by značný a předůležitý význam pro stavební historii města Prahy. V odůvodnění své žádosti uvedl, že neustálými základními stavebními přeměnami Prahy, jejichž hlavním základem je ovšem také boření starých částí a destrukce jádra města, mizí den ze dne více historické jeviště dávného života občanstva Pražského. Tak na př. pobořením ulice Platněrské, jež se stalo příliš náhle, než aby budovy její mohly býti dokonale vyměřeny a na možné stavebně dokumentární nálezy zkoušeny, zmizelo beze stopy souvislé množství domů, jež byly kdysi v době renesanční a barokní sídlem předních pražských konšelů a primátorů. A zjevná hodnota i vzájemný estetický vztah těchto (bez oprav) ovšem zdravotně závadných domů zůstaly jistě všem v paměti.

Nedávno došlo na poboření okolí Ungeltu, k dalším dojde, až budou definitivně vyřízeny regulační plány pro tuto partii. A zmizí dále »Zlatá štika« a řada patricijských domů v Dlouhé třídě, nepodaří se uchrániti celé partie domů renaissančních a barokních ve čtvrti petrské a barokních ve čtvrti haštalské, z nichž některé řešením průjezdů a dvorů jsou velmi pozoruhodny.

Dokladů takových byla by celá řada a příkladů o zničených stavebně historických dokumentech drobného občanského domu rokokového a empírového dává s dostatek celá polovina poříčních dřevařských domů podskalských. A to nemluví se posud o Malé Straně, kde, ačkoliv není pochyby o zachování její formové a pohledové zevní hodnoty, po vypracování zákona o stavebních úlevách pro přestavby malostranské při šetření vnějších zdí, přece stanou se uvnitř domů podstatné ba kardinální změny.

A tak každým rokem ztrácí se v Praze řada složek, ze kterých se dá sestavit soustavný obraz stavební politiky privátního domu pražského, jeho stavebního vývoje a tím znemožňuje se co den více, zjistiti stavebně historicky život pražského měšťana minula.

Občasné vyměření a vymezení zvláště cenných domů docela tu nestačí, protože poskytuje jednak doklady už neživé, jednak provádí se jen na některých objektech. A hlavně proto, že neživé ty doklady už nemluví onou vřelou intímní elouquencí, jakou dovede o svých osudech a zálibách lidí, kteří v něm bydleli, vyprávět staropražský dům svými zdmi.

Proto zdá se nutným, aby ve chvíli skoro poslední, ale přece ještě, kdy stojí intaktní skoro ulice Celetná, partie proti radnici, jižní část Staroměstského náměstí, Karlova ulice a přilehlá Husova třída v nejstarší části své, kdy máme ještě hlavní své domy s loggiemi, kdy ještě stojí dům »U Čapků«, abychom nedopustili, že za nějakých 10 let už nedalo by se ani tím méně doložit, jaký byl kdysi v Praze měšťanský dům.

Rada městská přijala a schválila ve schůzi své dne 15. prosince 1911 návrh na vydání tohoto díla a požádala Soupisnou komisi, aby vypracovala program a způsob provedení, a aby podala své dobré zdání o tom, jaký obnos měl by býti dán do rozpočtu. Komise přikázala projednání této otázky redakčnímu výboru, který se za přítomnosti pana navrhovatele radil dne 14. května 1912.

V první řadě bylo konstatováno, že se má látka omeziti pouze na dům měšťanský; paláce a jiné budovy veřejné do programu nespádají.

Dále prohlásil se výbor proti soutěži, protože by se celá otázka protáhla a konečně by se nedocílilo toho, co měl autor návrhu na mysli.

Především bude třeba bohatého materiálu fotografického a kresebného a celek by se pak zúžil na určité typy měšťanských domů. Při tom nutno bráti zřetel také k domům již sbořeným a proto na příště při bourání má býti starý dům zachycen fotograficky i kresebně již z takového stanoviska, které by potřebám navrhovaného díla vyhovovalo.

Celá látka byla by rozdělena na období a I. díl by sahal až do počátku baroka. Formát zvolen kvartový, dle vzoru »Zpráv Soupisné komise«. Rozpočet nelze ovšem dříve stanoviti, dokud není po ruce materiál sebraný.

Pro začátek však navržena částka 3000 K. Komise Soupisná návrhy redakčního výboru radě městské doporučila a tato je pak ve schůzi dne 5. července 1912 schválila.

* * *

K vlastní činnosti Soupisné komise promluvil ve schůzi dne 7. prosince 1911 pan předseda prof. dr. K. Chytil a poukázal k tomu, že práce se neustále množí a že je stále nesnadnější. Komise je posud poradním sborem, ale mnohdy se její rady neschvalují. Boření starých domů pokračuje a intervencí je stále více. Na předsednictvo činí taková situace značné nároky a proto je třeba součinnosti a podpory ostatních pánů členů. Je proto také třeba další organizace, jako se to v poslední době děje v Německu a u c. k. ústřední komise ve Vídni. Jako architekti jsou ve službě komise pp. Vanderlind a Hamtil, právním rádcem a sprostředkovatelem styků komise s městskou radou a magistrátem je referent dr. Herman, ale bylo by třeba historicky vyškolené síly, která by komisi nebo předsedu mohla zastupovati při stavebních komisích a vedle toho by mohla vypomáhati ve stavebním archivu. Pan předseda nečinil prozatím žádného návrhu, ale dal otázku tuto na uvážení. — Přes to však bylo usneseno poukázati k tomu, jak stavební archiv vzrůstá, a žádati, aby byl vzat zřetel na přání Soupisné komise, kdyby se jednalo o přibrání nějaké pomocné síly.

Magistrát uznal toho potřebu, aby při čilém ruchu stavebním byly bourané domy zachovány budoucnosti aspoň ve fotografii a v grafickém znázornění, ježto bude tím získán cenný materiál pro pozdější studium vývoje města a stavitelství vůbec. Soupisná komise často sama upozorňovala na to, že předložené plány starého stavu jsou nedostatečné a povrchní a že se se skutečným stavem neshodují, takže účel tohoto opatření je tím zmařen. Proto žádal magistrát Společenstvo stavitelů v Praze a Společenstvo mistrů zednických v Praze, aby své členy na důležitost této věci upozornilo s požádáním, aby, majíce podobné plány sdělávati, dávali vyměření půdorysy všech pater domů a řezy osobám prakticky školeným a svědomitým, a snímky fačád uličních i nádvorních, po případě i detailů architektonických a dekorativních svěřovati dobrým fotografům. Při tom navrhnul městský úřad stavební, aby kontrolu plánů k bourání domů určených prováděla Soupisná komise svými technickými úředníky. Komise jednala o tomto návrhu ve schůzi dne 18. září 1912 a prohlásila, že ho s povděkem vítá, že však nemá k provedení jeho potřebných sil. Projevovala však ochotu, že v důležitějších případech kontrolu provede. Zároveň však učinila návrh, aby do příštího stavebního řádu bylo pojata ustanovení, dle kterého se ukládá povinnost předložití náležitě a správně plány starého stavu, fotografie a po případě i více. Mimo to žádala, aby bylo bourání ihned zastaveno v takových případech, kdyby se nějaká stavební památka našla, a aby se vůbec postup bourání náležitě sledoval. Při každé příležitosti pak má býti naléháno na to, aby staré součástky byly použity v novostavbu.

Vzhledem k dalším zkušenostem při novostavbách upozornila komise na to, že se každého staveniště starého domu využítuje proti předpisům stavebního řádu takovým způsobem, že se velkou výškou kazí ráz ulice i náměstí, a žádala, aby předpis zákona, připouštějící maximální výšku, byl zachováván a aby nad hlavní římsou při této maximální výšce nebylo dovoleno stavěti ještě celé etáže.

Ve schůzi dne 10. října 1911 navrhoval pan Lad. Čupr, aby byl založen fond dotovaný obcí i státem, ze kterého by se typické domy zakupovaly a zachovávaly. Pan Dr. Luboš Jeřábek k tomu doložil, že by se i v takovém případě musely domy zakupovat dříve, než se jich zmocní stavební spekulace. Komise návrh na zřízení takového fondu doporučila. Rada městská však žádala komisi, aby vyšetřila stanovisko země i státu k této otázce. Komise odpověděla, že obec, která navrhuje regulaci, lépe pochodí, když si rozpočtem zaopatří takový fond, než když v posledním okamžiku má opatřit si kupní cenu. Návrh na zřízení fondu měl být popudem k uvažování o této otázce a proto šetření u státu a země bylo by předčasným a komise sama, jako orgán poradní, nemá ani té možnosti, aby sama v tom směru vyjednávala.

Redakční výbor vydal v roce 1911 třetí číslo »Zpráv Soupisné komise«, ve kterém jsou uveřejněny články: »Nástrovní malby v bývalém domě hraběte J. P. Straky na Malé Straně« od Dra. K. Chytila, »Králov dvůr u Prašné brány v Praze« od J. Heraina, »Kostel sv. Linhart a dům »U černého orla« na Starém městě pražském« od Ed. Šittlera, »Dějiny Soupisné komise a protokoly o schůzích« od Dra. Fr. Hermana. — V roce 1912 vydáno čtvrté číslo s tímto obsahem: »Pamětní spis užšího výboru Soupisné komise o návrzích v konkursu na úpravu části Dolního Nového města pražského cenou poctěných«, »Dům Andělské koleje na Starém městě« od Dra. K. Chytila a K. K. Hilberta, »O bývalé kapli sv. Matouše na Hradčanech« od J. Heraina, »Jakub Bassevi z Treyenberka, člen zlopověstného mincovního družstva« od J. Heraina, »Průčelí kostela sv. Jana Nepomuckého na Hradčanech« od J. Heraina, »Štuková výzdoba na klenbách kostela sv. Klimenta v Bubnech a zahradní pavillon při panském dvoře tamže« od J. Heraina, »Náhrobek vlašského stavitele Jana Luchese-ho« od J. Heraina, »Kostel sv. Linhart a dům »U černého orla« na Starém městě pražském« (pokračování) od Ed. Šittlera, »Dějiny a protokoly Soupisné komise« od Dra. Fr. Hermana.

RŮZNÉ ZÁLEŽITOSTI.

Rada městská vyžádala si od Soupisné komise vyjádření o nabídce *Minaříkových pohledů z assanace* ke koupi. Komise prohlédla předložené originály a prohlásila, že jich ke svým účelům archivním potřebovat nemůže.

Návrh »Umělecké Besedy«, aby byla uspořádána *výstava obrazů staré Prahy*, byl komisí vřele doporučen radě městské.

Ve schůzi dne 4. května 1911 vyslovila se komise k návrhu pana Dra. Fabiana proti *projektu elektrické dráhy přes Prašný most* hradem královským z toho důvodu, že se jedná o porušení krásného celku královského hradu a náměstí, že by se musela stavět velká kamenná hráz v pravo od Prašného mostu a tím celý vzhled byl by porušen. Při tom dlužno také povážit, že celá řada stromů padne za obět a že se projekt dotýká citelně Rudolfské jízďárny.

Pan předseda, prof. Dr. K. Chytil, upozornil ve schůzi dne 7. prosince 1911 na to, že se konalo komisionální řízení o projektu stavby gymnasia na místě kostela a špitálu *sv. Jana na Prádle*. Projekt byl dobrý a zástupci c. k. okresní školní rady s ním souhlasili. Později však povstal na Malé Straně proud proti tomuto projektu,

ačkoli byl všemi zúčastněnými činiteli příznivě přijat. — K tomu sdělil pan archivář J. Herain, že předložený stavební návrh byla jen skizza, a že spor vznikl o tom, zda-li se do budovy vejdou všechny místnosti, jichž je pro takový ústav třeba. Při tom byly také dány ihned pokyny, aby se pracovalo současně na projektu pro pozemek vojenského skladiště (proti Klárovu ústavu slepců), kdyby se ukázalo, že je místo u sv. Jana na Prádle nedostatečné. Na tomto projektu se pracuje. K návrhu obou pánů komise pak prohlásila, že doporučuje předložený projekt první a že ho vítá již také proto, poněvadž jej považuje za vhodný k zachování starobylého kostela.

Pan A. Picka předložil městskému úřadu stavebnímu křídové kresby ozdob z *chrámu Týnského* a nabídnul je ke koupi. Kresby tyto byly zaslány Soupisné komisi, aby se o nich vyjádřila. Komise koupi jejich doporučila, ale s výslovným doložením, že se tak nemůže státi na účet její dotace.

Pan Dr. Luboš Jeřábek doporučil radě městské, aby dala u sochy Vltavy u *paláce Clam-Gallasova* umístiti piscínu, která byla převzata z domu č. p. 42-VI. Rada městská vyžádala si dobré zdání Soupisné komise, která návrh pana Dra. Jeřábka doporučila.

Dne 29. března 1912 konala se místní komise na odbourání jednopatrové dvorní budovy u domu č. p. 359-I. na rohu Perštýna a Martinské ulice a na přestavbu tohoto domu. V zastoupení komise Soupisné účastnil se řízení pan předseda, prof. Dr. K. Chytil, a mimo to fungovali též pp. Dr. Luboš Jeřábek, jako konservátor, a Břetislav Jelínek, jako ředitel městského musea. Ve veřejnosti byly činěny různé výtky panu Dru. Jeřábkovi, ačkoliv nebyl sám jediný pro povolení navržených úprav, kterými se nejen starý stav domu zachoval, ale hlavně zůstalo neporušeno také okolí kostela sv. Martina a pohled na kostel nebyl přerušen. Pan Dr. Jan Podlípny uvedl okolnosti, které tu byly na závadu na základě předpisů stavebního řádu. Jednalo se zde skutečně o přestavbu a mělo býti tudíž žádáno za stavební čáru a do této stavěno. Pan architekt Jos. Martín prohlásil, že se při úpravě domu »U Vejvodů« jednalo také o přestavbu, a přece se netrvalo na dodržení stavební čáry, poněvadž se měl starý stav zachovat, a každý to vzal také s potěšením na vědomí. — Komise Soupisná vyslovila se ve schůzi dne 18. září 1912 bez ohledu na předpisy řádu stavebního, že úprava domu č. p. 359-I. souhlasí s jejím stanoviskem, a že jí zvláště uspokojuje zachování prospektu na kostel sv. Martina.

* * *

Dne 19. května 1911 konala se místní komise na úpravu vnějšku věže *kostela sv. Kateřiny* v ulici Kateřinské. Magistrátu bylo totiž oznámeno, že omítka této věže opadala a že je nutno rozřešiti otázku, jakým způsobem má býti opravena. Řízení tohoto zúčastnili se také pp. Ant. Cechner, inž. Novotný a kan. Ed. Šittler, jako členové Soupisné komise, a dali toto prohlášení: Věž vystavěna je z opuky a z částí z pískovce, na kterých omítka nedrží a také skoro všude sama opadala. Navrhujeme tudíž, aby zůstala věž na příště bez omítky. Od pásové římsy až k římsce barokní je nutno provésti omítku novou, poněvadž na této římsce sedí barokní orámování výklenku s barokní sochou sv. Kateřiny. Vytažení tohoto orámování budiž provedeno z cementu a zdívo před omítnutím nutno hluboce vyškrábatí ve spárech, aby se na něm omítka spíše udržela. V nejvyšším patře jsou čtyři původní okna cihlami za-

zděná a čtyři okna zkrácená. Nad těmito jsou malé čtyřhranné otvory. Poněvadž by z technických důvodů nebylo radno všechna původní okna v tomto patře otevřít, mohou zůstat čtyři okna zazděna a to tak, aby se na venek jevila jako později zazděná, čehož lze docílití omítnutím cihelné zadržky. Aby tato omítka nevystupovala oproti lícni zdi, doporučovalo by se vyzdívku o něco vybrat. Ostatní okna budtež otevřena do původní světlosti, na kterou ukazují zcela zachovaná ostění. Do všech oken budtež dány sítě pro zamezení znečišťování ptactvem. Poněvadž pak bylo shledáno, že je část zdiva při zakotvení krovu poškozena, doporučeno bedlivé prozkoumání tohoto zakotvení. — Soupisná komise prohlášení toto dodatečně schválila a zemskému výboru bylo pak doporučeno provést úpravy vnějšku věže dle návrhů členy Soupisné komise podaných.

Pan Dr. Luboš Jeřábek poukazoval často na neutěšený stav *Starého Ungeltu* a na naléhavou nutnost záchrany sgrafit. O způsobu této ochrany bylo již dříve jednáno a bylo usneseno, aby byl dům zaměřen a aby byly sestaveny přesné návrhy, jakým způsobem by se dala sgrafita (chiaroscuro) před hrozící zkázou uchránit. Komise doporučila ve schůzi dne 29. listopadu 1912, aby byla urgována záležitost restaurování a zachování této památky tak, jak bylo svého času zvláštní komisí ujednáno. Zároveň má být podána zpráva, co bylo dosud v tom směru vykonáno.

Ve schůzi dne 10. října 1911 upozornil pan předseda Dr. Karel Chytil na záležitost *románských zbytků*, nalezených po sbourání domu č. p. 16-I. a uvedl, že se konala dne 26. června 1911 místní komise, při které podal pan architekt Kamil Hilbert výklad o projektu na rekonstrukci těchto zbytků dle svého návrhu. O této komisi nebyl sepsán protokol, protože se měli páni obecní starší za Staré Město uradití zvlášť o předložených návrzích a o otázce, jakým způsobem mají být zbytky zachovány. Pan předseda podal přípisem ze dne 10. července 1911 své dobré zdání a žádal, aby se sbouráním zdiva nad terrainem ponechaného bylo sečkáno. Na to však obdržel přípis rady městské, že tato schválila, aby byly zbytky sbourány až na část pod zemí, která se má zachovat. Sbourání pak bylo provedeno s neobvyklým urychlením v době ranní, a to přes dobré zdání odborných znalců a přes varovný hlas odborných korporací. Pan Dr. Jeřábek k tomu připomenul, že nebylo možno podávat protest proti bourání z důvodů formálních, poněvadž stavební povolení ke sbourání celého domu č. p. 16-I. bylo magistrátem vydáno již před tím a doba promlčení ještě neuplynula. — Komise Soupisná vyslovila své politování nad tím, že byla stará památka tak náhlým způsobem odstraněna a že při tom voťa odborníků nebylo dbáno.

Pan kanovník Eduard Šittler oznámil ve schůzi dne 23. února 1911, že výkop za účelem pátrání po zbytcích *kostela sv. Linharta* byl již ukončen a že byly nalezeny kostely dva. Přítomný pan architekt Rud. Vanderlind vysvětlil postup pátrání a objasnil nález na výkresu.

* * *

Klub »Za Starou Prahu« oznámil radě městské, že u příležitosti oprav portálů na domě č. p. 53-III. v Mostecké ulici nalezena byla po odstranění firmové desky na průčelí nika se zajímavou a umělecky cennou sochou Krista. Po provedené opravě však byla tato opět portálem a firmou zakryta. — Dále upozornil »Klub« na to, že jest v zájmu celé veřejnosti, aby byly umělecké objekty pražských domů umístěny

tak, aby je každý, kdo se o ně zajímá, mohl spatřit. Bylo by tedy jistě možným, aby na př. na domě č. p. 53-III. byla upravena firma takovým způsobem, aby niku se sochou nezakrývala, zejména, kdyby se výkladec snížil a firmová tabule zavěsila níže. — Jest i mnoho jiných domů, které jsou ozdobeny často obdivuhodnými detaily a které mají různé pamětihodnosti. Proto žádal »Klub«, aby ve spisech i seznamech domů v technickém oddělení referátu stavebního bylo každé číslo popisné, které se něčím podobným vyznamenává, již zevně na obálce nápadným způsobem označeno, tak že by každému již na první pohled bylo patrné, že jest nutno takovému domu věnovati pozornost. — Komise Soupisná již několikrátě zakročila, aby nebyly různé zajímavé portály, reliefy a pod. zakrývány výkladci a tabulemi, a proto znovu nyní žádala, aby dohlédací orgány úřední naléhaly na odstranění takové nepřístojnosti, respektive, aby nových nepovolovaly. Zároveň doporučila označování úředních spisů nápadným způsobem zevně u domů, kterým z ohledu na jejich historickou nebo uměleckou cenu dlužno věnovati zvláštní pozornost.

K návrhu pana prof. Klenky z Vlastimilu doporučila komise Soupisná ve schůzi dne 23. února 1911, aby bylo pátráno po tom, kam přišla hlava z mořské panny z domu v ulici Karlově proti Vlašské kapli, a aby bylo působeno k tomu, aby byla dána zase na své místo. Pan Dr. Fabian se laskavě uvolil, že záležitost tuto vyšetří a že pak podá příslušnou zprávu.

Pan archivář J. Herain poukázal ve schůzi dne 4. května 1911 k tomu, že ze stavebního archivu byly vydány plány Mostecké věže a Prašné brány. Bylo usneseno vypátrat, kde tyto plány jsou, a pakli byly dány technickému museu, bude městská rada požádána, aby žádných plánů nikomu nevydávala, když zakládá svůj vlastní archiv stavební. — K tomu podal městský úřad stavební zprávu, že některé z plánů Prašné brány byly technickému museu pouze zapůjčeny, při čemž se správa musea zavázala, že budou plány uloženy tak, aby žádným způsobem nebyly poškozeny, a že budou obci Pražské na požádání zase vydány. Pokud se týče plánů obou Mosteckých věží, má úřad stavební ve svém archivu pouze některé detaily a plány z novější doby, na které technické museum nereflektovalo. — Komise Soupisná vzala tuto zprávu na vědomí a doporučila, aby se na příště žádné plány nepůjčovaly.

V téže schůzi žádal pan konservátor J. Emler, aby bylo opět zakročeno ve prospěch zachování domku na ostrově Štvanici, o kterém bylo již při vodopravním řízení jednáno. Komise návrh ten schválila.

Ve schůzi dne 7. června 1912 upozornil pan předseda prof. Dr. Karel Chytil na dům »U Splavínů« na Malé Straně a k jeho návrhu doporučila komise, aby byl tento dům v nynějším svém stavu z ohledů historických i estetických zachován. Ve schůzi dne 29. listopadu 1912 sdělil pan obecní starší, konservátor J. Emler, že bylo již jednáno o zachování domu »U Splavínů« a že bylo při místní komisi doporučeno, aby bourán nebyl, nýbrž aby byl pro obývání upraven. Totéž bylo pak schváleno i radou městskou. Pan předseda vyslovil p. J. Emlerovi díky za to, že se této věci tak horlivě a úspěšně ujal. K návrhu pana Dra. Luboše Jeřábka prohlásila pak komise, že s povděkem vítá usnesení městské rady, kterým byla tato památka zachována.

Pan obecní starší J. Emler oznámil ve schůzi dne 7. června 1912, že se má vykácet nejlepší partie stromů bývalé usedlosti »Zátorka« v Bubenči, aby mohla být

kolem vedena trať elektrické dráhy. Komise doporučila, aby stavební úřad přeměnil regulační plán v okolí této usedlosti tak, aby komplex nejkrásnějších skupin stromových zůstal zachován.

V téže schůzi schválen návrh pana předsedy prof. Dra. K. Chytila, aby byl seznam náhrobků Košířského hřbitova zrevidován a doplněn, k čemuž se ochotně nabídnul pan konservátor J. Emler.

Dále upozornil pan prof. Rich. Klenka z Vlastimilu na to, že na renesanční portál kostela sv. Jiří na Hradčanech při ulici proti ústavu šlechtičen zatéká dešťová voda, a že by stačil jen nějaký žlab, aby nebyl portál poškozen. Komise schválila, aby bylo v tom směru zakročeno.

Ve schůzi dne 27. března 1912 sdělil pan obecní starší, konservátor J. Emler, že prý se má v zadním cípu nádvoří paláce Sylva-Taroucy na Příkopě stavěti jednopatrová budova. Z komise byl učiněn dotaz u stavebního úřadu, který podal zprávu, že není o tom ničeho známo. Před několika roky projednával se sice návrh na zastavění zadní části tohoto objektu bazarem, ale návrh tento byl pak na neurčitou dobu odložen.

V téže schůzi bylo schváleno, aby se vyšetřilo, proč byly u domu č. p. 847-II. (Haase) na Příkopě odstraněny plynové stojany, které tvořily příslušenství průčelí.

NÁLEZY A SDĚLENÍ.

V roce 1908 po skončení restauračních prací na letohrádku »Amerika« schválila rada městská návrh pana stavitele Františka Hodka, aby památky architektury Dienzenhoferových (plány, modely, fotografie atd.) byly sbírány a v letohrádku tomto pod jménem »Museum Dienzenhoferovo« uloženy. Kilian Ignác Dienzenhofer zanechal v Praze řadu stavebních památek, stavěných ve slohu pražského baroku, o jehož rozkvet nemalých zásluh si získal. Narodil se v Praze dne 1. září 1690 a zemřel 17. prosince 1752. Procestoval Anglii, Itálii a Francii a provedl řadu staveb nejen v Praze, ale i na venkově. V Praze vystavěl kostel sv. Jana Nepomuckého na Hradčanech, průčelí Lorety, dokončil přestavbu kostela sv. Tomáše na Malé Straně, vystavěl kostel Panny Marie u Alžbětinek na Novém Městě, kostel sv. Jana Nepomuckého na Skalce, kostel sv. Karla Boromejského na Zderaze, kostel sv. Kateřiny, dále kostel sv. Bartoloměje na Starém Městě, budovu německé techniky (dříve seminář sv. Václava) v Husově třídě, kostel sv. Mikuláše (ruský) a palác Nostitzův na Příkopě (Sylva-Tarouca). První jeho stavbou byla »Amerika« v zahradě u Karlova. Mimo to stavěl dvůr s kaplí v Ďáblicích, kostel v Karlových Varech a kostel Voršilek v Kutné Hoře. Potřebný materiál pro »Museum Dienzenhoferovo« připravil pan archivář J. Herain. Uvésti v činnost toto museum jest úkolem zvláštního kuratoria, jehož členy usnesením rady městské ze dne 16. února 1912 jmenováni byli pánové: stavitel František Hodek, inženýr zem. výboru Josef Rotnagel, archivář J. Herain, prof. techniky Josef Fanta a prof. techniky Ant. Balšánek. Kuratorium toto jest oprávněno kooptovati dle potřeby další členy, kteří bydlí v Praze. Kuratoriu dále náleží vypracování podrobného programu, musejního řádu a po případě i jiných řádů, jimiž činnost a působnost kuratoria přesně bude vymezena.

Dne 17. prosince 1912 odstraněno bylo lešení s nově postaveného *sousoší sv. Františka* na Karlově mostě a tak po 22 letech doplněn byl pátý levý pilíř mostu původní svou ozdobou. Sousoší toto bylo postaveno r. 1711 nákladem bohoslovecké a filosofické fakulty a bylo jedním z nejlepších děl Ferdinanda Brokoffa. Je to skupina soch, nad nimiž nejvýše stojí socha sv. Františka, ukazujícího pohanům zářící kříž. Na levé straně klečí dva hoši, z nichž ten, který drží missál pokrytý biretem, má prý podobu Brokoffovu. Střed mezi skupinou hořejší a dolejší tvoří oválový štít s vyzlaceným nápisem: »Sancto Francisco Xaverio. S. S. Indiarum et Japoniae apostolo theosopho gemine facultates theologica et philosophica universitatis pragensis posuere. Anno MDCCXI.« Kopii sousoší zhotovil sochař p. Vosmík dle originálu, který byl částečně vyloven při stavbě zbořených pilířů r. 1892 a při opravě pilířů r. 1906. Celkový náklad s osazením kopie i s dopravou originálu do městského musea činil 38.500 K. Protějšší pilíř, kde stála socha sv. Ignáce z Loyoly, je dosud prázdný.

Při kollaudaci oprav *v kostele sv. Václava na Proseku* upozornil pan archivář J. Herain na různé zvláštnosti, které (dle zprávy, otištěné v »Obecním Věstníku« č. 5. z r. 1911), jsou tyto:

Po otlučení omítek hlavní lodi a postranní pravé lodi objevilo se všude románské zdivo z 12. století z tesaných opukových kvádrů, tak zvané řádkové zdivo, jež v levé lodi nalezeno nebylo. Kulaté sloupy a polosloupy byly původně čtverhranné z tesaných kvádrů a teprve — dle zápisu v pamětní knize — v roce 1770 zkulaceny. Pásky nad kulatými sloupy, jež dělí hlavní loď od postranních, mají klenbu v líci z klenáků opukových tesaných, avšak mezi oběma líci těchto kleneb nalezena ve středu pásů klenba ze zdiva řečeného lité pissée, jako na př. na starobylé klenbě pásů kostela sv. Jiří na Hradčanech ze stejného století. To jest zároveň známkou, že stavbu prováděl nejspíše stavitel Vlach, ježto v Itálii na podobných stavbách téhož stáří jest podobný způsob práce. V pravé absidě postranní lodi objeveny na nejspodnější omítce (byly 3) staré freskové malby ve třech etážích, obrazy ze života Panny Marie; patrně tu stával Mariánský oltář. Zbytky těchto maleb byly dle potřeby vyspraveny a vyčištěny, odchlípená omítka uměle přichycena a zalita. Scházející části maleb však doplněny nebyly. V levé absidě nenalezeny žádné freskové malby. Obě absidy měly ve své ose malé úzké okénko, které bylo kdysi zazděno. Nyní byla tato původní okénka prolomena a zasklena. V absidě hlavní lodi (v presbytáři) shledáno staré původní románské kvádrové zdivo částečně ve špatném stavu, jevící stopy požáru, který tu kdysi zuřil. Freskové malby na klenbě v hlavní absidě jsou z konce 18. století a představují výjevy ze života sv. Václava; byly vyčištěny a poškozené části vyretušovány. V absidě pravé lodi nalezen starý zděný z kvádrového zdiva spodek oltáře románského, t. zv. tumba, kterýž ponechán po malé opravě ve své původnosti. Hlavní portál jest při vchodu ze sínce do hlavní lodi a má kamenné dekorativní románské ostění s obrubou, což bylo dříve omítkou zakryto. Klenba sínce, nižší než výška portálu, zakrývá vrchní část románského portálu, zvanou tympanon; bylo by žádoucí, aby při nejbližší opravě tato klenba byla prolomena, aby tympanon portálu mohl se objeviti v celé své kráse.

Klub »Za Starou Prahu« oznámil, že byly nalezeny staré základy *jezu Novomlýnského*, které jsou cenným dokumentem kulturně historickým, a žádal, aby byl

nález ihned vyměřen, vykreslen a ofotografován. Městský úřad stavební zhotovil kopii schematického znázornění řezu jezu Novomlýnského pod mostem císaře Františka Josefa, jak bylo zjištěno při výkopu základu zdi podbřežní nového tamního nábreží.

Hlavní konstrukce pochází asi z r. 1784, když velikou povodní všechny jezy pražské byly zničeny. Tato hlavní konstrukce dána soustavou pilot s hlavami zakulacenými, bezpochyby třenicí ledovou omletými, na nichž bývaly asi původně osazeny záplavy jezové nebo převázky. Mezi tyto koly zapuštěno později při některé velké opravě, snad po povodni r. 1845, několik stěn hradidlových. Hradidla sestávala z klad měkkých, nahoře a dole přiseknutých, průměru as 60 cm., uložených vodorovně na sobě. Prvé dvě stěny hradidlové provedeny byly těsně u sebe na celou výšku jezu a tvořily patrně vlastní prsa jezová, sáhající od normálního dna říčního až k záplavám. Ostatní stěny provedeny ve vzdálenostech vždy větších a nevyplňovaly také již celou výšku tělesa jezového. Trámy sroubeny ve stěny pomocí plošek as 10 až 20 cm silných, na způsob per svíslé jimi procházejících, ve vzdálenostech asi dvoumetrových. Za tím účelem upraveny byly v hradidlech svíslé otvory, jimiž byla péra probíjena, nebo pomocí jichž byly klády na péra navlékány. Prvá řada hradidel ztužena byla mimo to kolejnici, ve vzdálenostech asi metrových, skrze hradidla probíjenými. Pro tyto kolejnice upraveny byly také dlaby svíslé skrz všechna hradidla. Z toho je patrné, že bylo s nimi počítáno hned původně. Že nebylo jich použito i při ostatních tabulích hradidlových a vůbec místo per dřevěných, svědčí o tom, že byly tehdy asi ještě dosti vzácné a drahé, což by dosti dobře odpovídalo době kolem roku 1845. Z téže doby pocházela asi řada pilot, zatlučených pod spodními záplavami, jež zůstaly patrně od té doby bez pohromy. Z pozdější ještě doby, snad z roku 1876, pocházejí krátké piloty na přední části jezu, jež po některé třenici, jež poškodila svršek jezu, byly patrně beraněny do spodní zachované části tělesa jezového mezi tabule hradidlové. Při tom prvá a druhá tabule byly od sebe odtaženy a tabule čtvrtá byla částečně zvrácena i s pilotami dříve jí opírajícími. Před nejpřednější řadou hradidel nalezena tabule z klad měkkých běžného profilu, osazených na ležato a zasahujících dosti hluboko do dna řečiště. Měly patrně za účel zabránití podemletí jezu. Hloubka založení byla ohledána sondou, sáhající až na kotu 179.40, tedy do hloubky asi o 1 metr větší, nežli nejhlubší místa dna pod jezem. Ve hloubce normálního základu zdi, t. j. na kotě 180.30, nalezena byla sekerka železná, patrně starší. Slabší kolíky tlučené nad jezem a pod jezem nejsou pilotami, ale tak zvané štěty, a bývaly beraněny podle potřeby v místa ona za účelem utužení půdy základové.

Ve schůzi dne 4. května 1911 sdělil však pan archivář J. Herain, že se při tomto nálezu nejedná o žádný jez starý, nýbrž že to byla obyčejná správká jezu z doby asi před 50 lety. Také nic staršího nalezeno nebylo.

Pan archivář J. Herain podal ve schůzích tyto zprávy:

Jednalo se o odbourání křídla *Bruské brány*, proti kterému se však ohradil. Regulační plán tuto bránu zachovává v celku a bude tedy také v dosavadním stavu zachována.

Zasypané zdivo v ulici Badeniově na Hradčanech bylo prohlédnuto a bylo zjištěno, že se jedná o *výpadní chodby* z hradeb. Nález byl zaměřen a stavební úřad zhotovil dva půdorysy.

Domy na Starém městě byly prohlédnuty úřední komisí, jako se tak dělo při domech na Malé Straně a Hradčanech, a sepisuje se řádný protokol o všech památkách.

Na domě »*U dvou praporečnicků*« vedle Vrřbovského paláce byly nalezeny figurální freskové obrazy mezi okny. Nedaly se však zachovat a byly zase zabileny.

Kanalisační kancelář oznámila, že při stavbě štoly k Brusnici byla nalezena dlažba a malý můstek. Dle názoru pana archiváře J. Heraina spadá nález tento do zahrady *Tychona de Brahe*.

Při kopání proti Klementinu na Mariánském náměstí byl před časem nalezen sloupek. Nyní se pátralo dále, ale ničeho více se již nenašlo. Patrně byl sloupek zazděn do zdíva bývalých domů Ringhofferových.

Soška P. Marie a klenák z domu »*U Štupartů*« byly odevzdány městskému museu. Poprsí tří soch z templu za Štupartovými dodány byly zemskému lapidareu. Menší nálezy odevzdány městskému museu.

Vásy a puty z domu »*U zlatého beránka*« na Václavském náměstí byly sňaty, ale byly velice chatrné. Velká štuková ozdoba byla z blízka hrubá a litá a její snětí bylo by vyžadovalo nepoměrného nákladu. Soška »zlatého beránka« byla odevzdána městskému museu.

Pan archivář J. Herain dal sejmuti z domu č. p. 843-II. sošku Iva, která byla dodána městskému museu.

V červnu 1912 bylo kopáno na bývalém »selském trhu« (na Tržišti na Malé Straně) pro kanalisaci a při tom se přišlo na břidlu, ve které bylo mnoho zkamenělin.

V *Černínských kasárnách na Hradčanech* bylo mnoho místností prázdných, které se mají nyní upravit pro vojsko. Při té příležitosti prohlédnul pan archivář J. Herain Rainerovy malby na kopuli ve dvorním křídle proti vchodu a žádal, aby se v té části, kde jsou tyto malby, nic neupravovalo, a doporučil, aby byla vyžádána subvence na odkrytí maleb Rainerových. — Pan Dr. Luboš Jeřábek k tomu sdělil, že sám již oznámil centrální komisi projektované úpravy v Černínských kasárnách, a že tato komise žádala, aby ke komisi, která bude o nich jednat, pozván byl také konservátor.

Pan předseda Dr. K. Chytil oznámil, že se na Vokaunově domě na Malé Straně našla pod omítkou část rustiky.

V domě č. p. 460-I. (firma »Hynek Fuchs«) byly povoleny různé stavební změny. Při té příležitosti byla budova vyměřena a pan Dr. Luboš Jeřábek při komisi žádal, aby při adaptaci věže obnovena byla původní věžní okna, nyní zazděná, pokud možná v celém původním profilu. Majitel slíbil, že tomuto požadavku při příležitosti vyhoví.

Oběžníkem c. k. místodržitelství pro král. České ze dne 12. května 1910 bylo nařízeno, aby se podávaly ročně zprávy o tom, co při provádění předpisů o ochraně starožitností a uměleckých i historických památek bylo shledáno a jaká opatření byla v tom směru učiněna. Za rok 1911 a 1912 byla podána zpráva, že se památkám pražským věnuje stále též pozornost, jako v letech minulých. K projednání každého bourání přibrání jsou odborníci z členů Soupisné komise, kteří buď při této příležitosti, nebo i sami z vlastní iniciativy zakročují ve prospěch zachování památky. Kde se jednalo o zajímavé a cenné objevy, byly tyto Soupisnou komisí změřeny, zakresleny, po případě popsány a ofotografovány. Při projednávání jednotlivých otázek bylo zejména naleháno na to, aby cenných součástí starých domů bouraných bylo

použito v novostavbě, aby tak přišly k platnosti, a mimo to, aby nebylo bourání na význačných místech povoleno dříve, dokud nebude předložen rovnocenný umělecký plán nové budovy. Ke zprávě byly připojeny vydané svazky »Zpráv Soupisné komise« na doklad její činnosti.

Výnosem ze dne 30. října 1912 č. 114.597 vydal Zemský výbor království Českého všem okresním výborům a magistrátu král. hlav. města Prahy tento oběžník: Podle sdělení c. k. ústřední komise pro péči o památky ve Vídni jmenoval c. k. ministr kultu a vyučování okresního soudce Dra. Luboše Jeřábka a poštovního komisaře Dra. Rudolfa Hönigschmida umělecko-historickými zemskými konservátory pro Čechy s úředním sídlem v Praze a přidělil jim technické tajemníky ústřední komise Stanislava Sochora a Dra. Karla Kühna jako technické síly pomocné. Jmenováními těmito uvádí se v život ustanovení § 11. nového statutu c. k. ústřední komise pro péči o památky, kterýž byl výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 2. srpna 1911 pod č. 153. říšského zákoníku z roku 1911 vyhlášen. Působnost těchto nových činitelů v státní organizaci na ochranu památek upravena jest blíže v instrukci, vydané výnosem c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 30. září 1912 č. 16.160. Podle přání c. k. ústřední komise pro péči o památky uvádí se jmenování umělecko-historických zemských konservátorů pro království České ve známost všem okresním výborům s tím, že jest záhodno, aby okresní výbory činnost těchto funkcionářů co nejvíce podporovaly a obecní úřady svého působitě vyzvaly, aby ve všech záležitostech, týkajících se péče o památky, dohodovaly se se zemskými konservátory.

* * *

Technická kancelář Soupisné komise obstarává měření, kreslení a nanášení stavebních památek historických a uměleckých. Materiál zpracovaný i nezpracovaný roste měrou neobvyklou a práce množí se tím více, čím větší jest ruch stavební, jehož důsledkem je časté bourání starých domů. U budov význačnějších, u kterých není v době dohledné obav před bouráním, využívá se pravidelně příležitost úpravy průčelí, aby z lešení mohla býti fačáda zaměřena a detaily vykresleny. — Vzhledem ke stoupajícímu nákladu na pomocné síly tesařské při měření bylo schváleno, aby byl zaveden útržkový blok za účelem kontroly. Mimo to jeví se snaha regulovati technickou práci. Bylo shledáno, že se jednak měří i tam, kde by stačila a snad i lépe posloužila pouhá fotografie, a jednak, že se materiál hromadí ve skizzách, ze kterých se poměrně málo vynáší a kreslí. Bylo proto usneseno, aby se v první řadě měřily jen takové budovy, které jsou určeny ke sbourání a aby se měřilo jen tehdy, když by fotografie nestačila. Dále bylo uloženo kanceláři, aby zhotovovala ze zkizz výkresy, a aby sestavila řádný a přehledný inventář všech věcí, náležejících komisi soupisné.

Kancelář předložila přehled vykonané práce v posledním období, dle kterého byly zaměřeny:

Roku 1910:

Dům č. p. 4-III., Malostranské nám.	3 listy
» » » 269, 270-I., »U Halánků«	3 listy
» » » 156-I., »U zlaté slámy«	14 listů
» » » 618-II., Štěpánská ulice	6 listů
» » » 265-III., »U zlaté konve«	6 listů

Dům č. p. 262-III., »U Voglů«	8 listů
» » » 266-III., »U Glaubiců«	4 listy
» » » Sloup Nejsv. Trojice na Malostranském nám.	13 listů
» » » 481-I., »U bílého anděla«	3 listy
» » » 482-I., »U zlatého koníka«	4 listy
» » » 100-IV., Loretta	28 listů
» » » 85-I., »Na prádle«	6 listů
» » » 181-IV., Vojenská nemocnice	6 listů
» » » 383-II., Podskalská radnice	11 listů
» » » Kostel sv. Linharta	7 listů
» » » 700-II., »U stříbrného soudku«	13 listů
» » » Malostranská beseda	12 listů

Roku 1911:

Dům č. p. 17-III., Valdštýnský palác	25 listů
» » » 389-II., »U Kněžourků«	21 listů
» » » 293-I., Kostel sv. Bartoloměje	12 listů
» » » 135-II., Palác hraběte Nostice	5 listů
» » » 398-I., »U Havíře«	15 listů
» » » 1045-I., Evangelický kostel Salvátorský	27 listů
» » » 158-I., Palác Clam Gallasův	16 listů
» » » 674-I., »U Štupartů«	26 listů
» » » 773-II., »U Samsona«	11 listů
» » » Kostel sv. Klimenta	19 listů
» » » 840-II., »U zlatého beránka«	19 listů
» » » Románské zdivo u novostavby radniční. 1 list a ostatní ve skizzách.	
» » » 1 až 23-I., domů kol radnice Staroměstské	29 listů

Roku 1912:

Dům č. p. 843-II., »U modrého lva«	10 listů
» » » Hrobka pod kostelem sv. Karla Boromejského	3 listy
» » » 486-II., »U Špinků«	13 listů
» » » 844-II., Václavské nám.	9 listů
» » » 784-II., Václavské nám.	
» » » -II., Solnice (Podskalí)	5 listů
» » » 460-I., Kostel sv. Martina	7 listů
» » » -II., »U Hejduků« (Podskalí)	2 listy
» » » 705-I., »U zlaté štiky«	5 listů
» » » Stolice u zvonu Marie na jižní věži Týnského kostela	11 listů
» » » 158-I., Palác Clam Gallasův (fačáda do Husovy třídy)	42 listů
» » » 158-I., Schodiště v paláci Clam-Gallasa	6 listů
» » » 639-I., »Ungelt«	7 listů

Plány, kresby, fotografie a obrazy, jakož i došlé publikace ukládány jsou v archivu Soupisné komise. Památky a objekty kamenné, mříže, sošky atd. dodávány jsou městskému museu, nebo do zemského lapidarea.

Kostel sv. Václava na Proseku.

Popisuje Jan Herain, stavební archivář král. hlav. města Prahy.

Vesnice Prosek, dříve zvaná Prosík, s farním kostelem sv. Václava rozložena jest na náhorní rovině nad městem Vysočany, asi pět čtvrtí hodin na východ od Prahy.

Kostel sv. Václava jest starobylá románská stavba trojlodní, mající každou loď zakončenou kulatou apsidou.

Levá loď má křížovou klenbu bez žeber, kdežto hlavní a pravá postranní loď mají křížové klenby do kamenných žeber sklenuty.

Presbytář hlavní lodí je sklenuta valenou stlačenou klenbou tvaru poněkud elyptického a na konci ku apsidě nalezá se kamenný žebrový oblouk.

Hlavní loď oddělena jest od levé i pravé lodí třemi kulatými sloupy z pískovcových kvádrů, jež mají barokní hlavice.

Nejzajímavější část této stavby jest románský portál při vchodu do hlavní lodí, jehož horní část s tympanonem jest klenbou předsíně zakryta.

Vchod má v kvádrovém ostění sekaný ornament tvaru hvězdicového a provazového v slohu románském z období již úpadkového, kdy tento sloh již dohasínal, a jeví se na podobných stavbách z druhé poloviny 12. století.

Směle můžeme říci, že ráz a tvary tohoto portálu určují, kdy byl kostel zbudován.

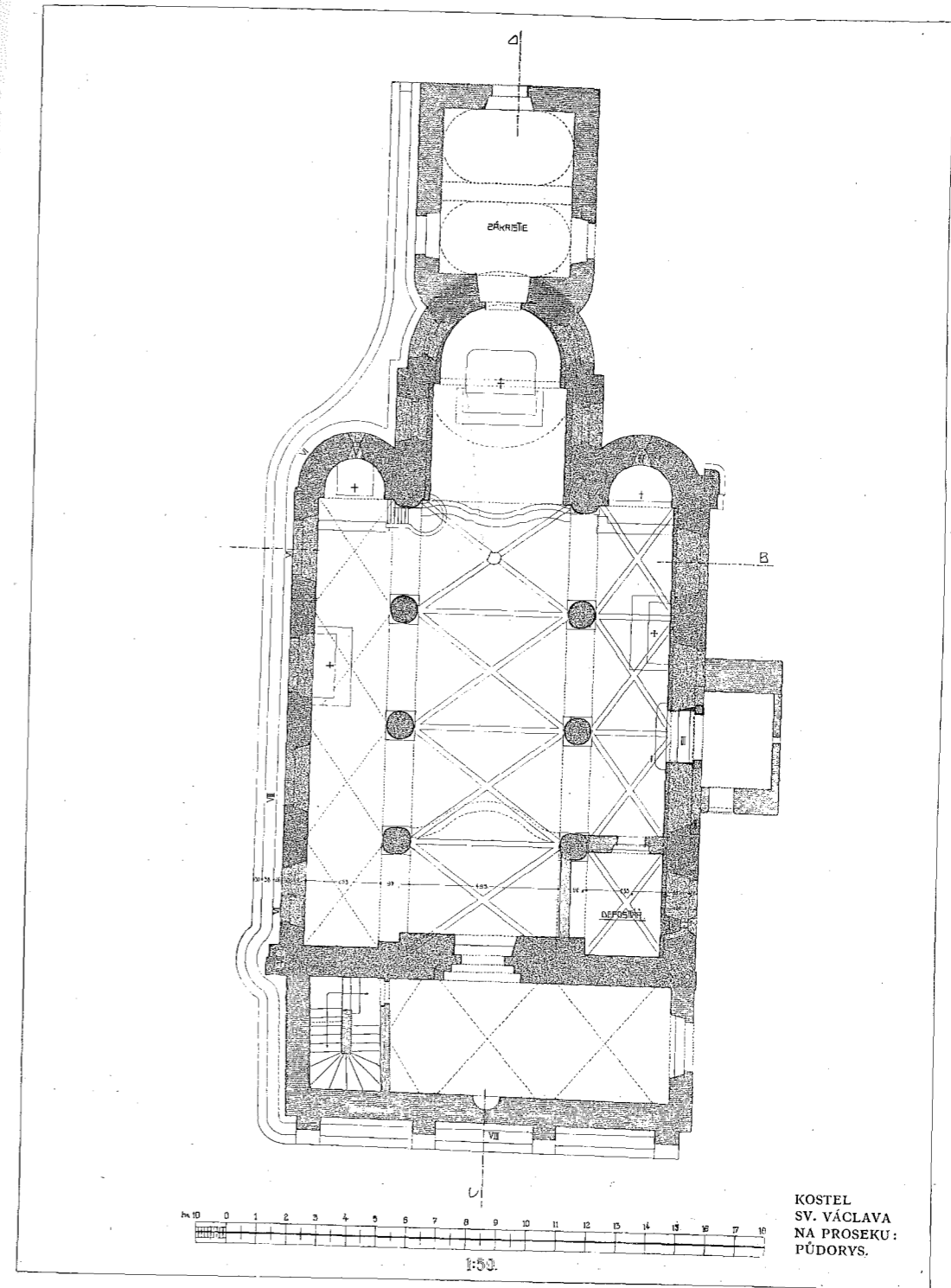
Přístavek před portálem, sloužící za předsíní čili sínec, pak přístavek ku pravé lodí v podobě kaplice, jakož i sakristie zbudovaná při apsidě hlavní lodí a depositář na západním konci pravé lodí, jsou vesměs práce mladší a nepatří k původní stavbě románské.

Co jest na kostele ještě z původní doby románské zvenčí i uvnitř, to se jeví pozorovateli jako zdivo z tesaných pískovcových kvádrů, kdežto doba mladší periody stavební vykazuje zdivo lomové pískovcové neb opukové, silně šibrované.

Z románských oken zachovalo se dnes pouze jedno okénko v pravé apsidě, a na půdě nad hlavní lodí nalezá se zadržných románských oken šest, a sice tři na levé a tři na pravé straně obou podélných zdí, které uvnitř kostela nejsou viděti, an se nalezají právě nad kulatými sloupy, kde je později provedené gotické klenby do žeber sklenuté zakryly.

Dnešní okna levé i pravé lodí, jakož i okno v západním čele hlavní lodí a v presbytáři, nejsou původní, nýbrž pocházejí z mladší doby z různých století, kdy byla okna původně úzká rozšiřována.

Abyste bylo lépe možno osudy a nastalé stavební změny kostela sv. Václava poznati a posouditi, bude třeba přihlídnouti k dějepísům zprávám kostela.

Do nedávna věřilo se kronice Václava Hájka z Libočan r. 1541. tištěné, kde uvedena zpráva o založení kostela sv. Václava na Proseku (neboli Prosíku).

V této Hájkově kronice na str. 86. se dočítáme:

R. 970. kníže Boleslav času letního, pojav některé své služebníky, obrátil se s nimi do Boleslavi z příčiny náboženství, aby místo to, kdež svatá krev strejce jeho vylita byla, navštívil, a když tam přijel, plakal s velikým náboženstvím, žádaje od Pána Boha slitování a svým hříchům odpuštění, po vykonání pak svého náboženství vsed na kůň, zase se do Prahy navracoval, a když přijel na to místo, kdež jsou někdy vezouce tělo sv. Václava odpočívali, veliká naň přišla dřímota, i řekl služebníkům svým, Krotislavovi a Jarobojovi: víte-li, kudy bližší cestu ku Praze? Tudy se obraťte a pospěšte, neb mě sen velmi obtěžuje.

I řekl Jaroboj: vím já stezku v lese prosekanou, jenž slove Prosík, kudyž mají obyčej toliko pěší choditi, ta nás brzo na Libenského dvora louky přivede, a odtud do Poříčan nedaleko jest.

I pospíšili jsou velmi pilně tím lesem, knížeti (aby nespal) kratochvilné věci rozprávějíce.

Když se pak měli dolův s vrchu spustiti, řekl kníže: Již se nemohu snu obrániti, neb jsem od něho přemožen, a sesed s koně, na zemi se posadil, a služebníci své koně zváně, své pláště jemu prostřevše, aby snu povolil, a odpočinul, připravili, a sami také odtud nedaleko se položili a zesnuli.

I spal jest kníže málo více než jednu hodinu, a procítiv řekl svým služebníkům: O, jak jsem měl sen velmi rozkošný, neb strejce můj, Pána Boha milostivého mě dnes na tomto místě učinil, mám i já slušnou jemu učiniti odplatu na místě tomto bez meškání.

Protož kámen veliký vezměte a na tomto místě položte, a kříže svatého znamení na ně mi pobočným nožem učinite.

A s tím vsedavše na koně k Praze se brali.

Čtvrtého dne Boleslav pojav kameníky a zedníky z Prahy, vedl je na to místo, a tu kázal kostel postaviti.

I založil jest první kámen toho kostela on sám kníže svou vlastní rukou třináctý den června měsíce a dokonán jest dne 17. měsíce září a posvěcen od biskupa Vojtěcha k poctivosti Pána a mnohých dobrých křesťanův.

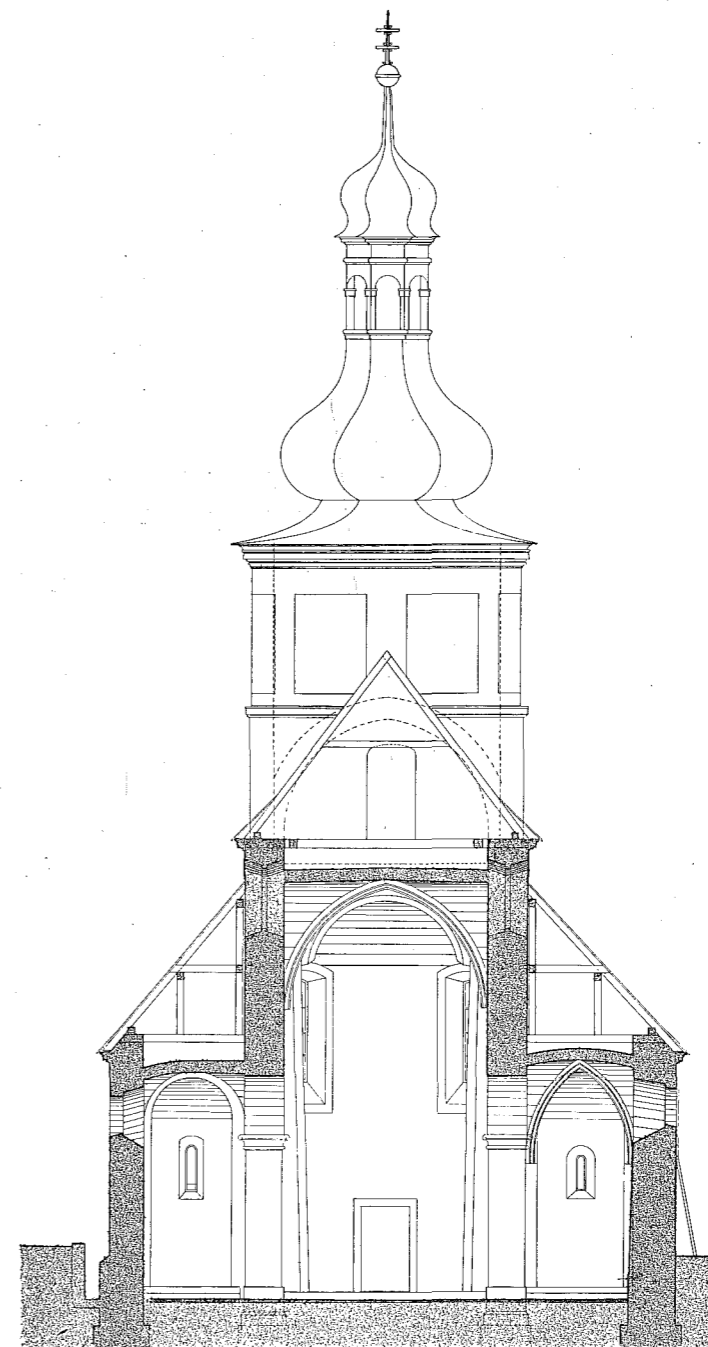
A to posvěcení stalo se v neděli první den října měsíce.»

Dle této zprávy tudíž Hájkova kronika tvrdí, že kníže Boleslav II. založil dne 13. června r. 970. kostel sv. Václava na Proseku, jenž ještě téhož roku byl dostavěn a dne 1. října r. 970. posvěcen.

Dnes, kdy kriticky všecko uvažujeme, musíme o pravdivosti této zprávy jen pochybovati, neb za tři a půl měsíce se ani dnes podobný kostel nepostaví.

Dle Tomkových Dějin Prahy založeno bylo biskupství pražské teprve r. 973., a sv. Vojtěch zvolen byl za biskupa r. 983.; nemohl tudíž zmíněný kostel na Proseku světiti r. 970., kdy ještě biskupem nebyl.

Proti Hájkovým dokladům o stáří a založení kostela mluví zřejmě pokročilá dispozice trojlodního kostela na Proseku v slohu románském a zejména dekorativní

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: PŘÍČNÝ ŘEZ.

část portálu, která jest provedena v rázu a období z druhé polovice 12. století, kdy sloh románský již se chýlil k svému úpadku.

Jest tudíž zpráva Hájkova o založení kostela sv. Václava na Proseku Boleslavem II. k r. 970. zcela falešná a nepravdivá.

První zaručenou historickou zprávou o vsi Proseku uvádí Tomek v Dějepisu Prahy, díl I., str. 133. k r. 1179., kde píše: »Dne 27. ledna 1179. v tuhém mraze, který byl toho dne, strhl se boj krutý u Prahy mezi knížetem Fridrichem a knížetem Soběslavem při hřmotném hlaholu trub i zvonů z blízkých hradů i podhradí. Soběslav byl nucen se dát na útěk a stíhán jest do sklonku dne až daleko za Prosek za Rokytnici. S obou stran padlo mnoho lidí, mnoho raněných zahynulo také zmraznutím na bojišti.«

Pravděpodobně již tehdy kostel sv. Václava na Proseku stál.

Farní kostel sv. Václava patřil k dekanátu Brandýskému, měl dosti velké obroč, neb r. 1352. platil desátku papežského 30 grošů, tolik též platil r. 1367., kdežto r. 1369. pouze 9 grošů.

R. 1384. a 1385. platil již opět 30 grošů, r. 1399. 1 kopy grošů a na to r. 1405. platil zase jen 30 grošů, kdežto sousední fary platily r. 1352. ve Víně 45 grošů, v Brandýse 15 grošů a v Hloupětíně jen 9 grošů.

Ves Prosek patřila as do polovice 14. stol. ke komoře královské, od kteréž se dostala i s podacím kostelním některým pražským měšťanům.

Majitelem vsi Proseka i podacího kostelního byl zde již r. 1356. Jan Fridlín, měšťan staroměstský, mající dům proti kostelu sv. Mikuláše, který s Joštem Pustevicem 27. srpna 1356. na zdejší faru dosadil plebána Fridricha na místě zemřelého kněze Blažeje.

R. 1361. náležela ves i podací právo staroměstskému měšťanu Janu Pušvicerovi, po němž jej zdědila Kristina, dcera Bárty od Kokotů (od kohouta), vdova po Oldřichu Bavorovi, majiteli blízké tvrze na Podviní, podruhé provdaná za Ulepayera.

Táž r. 1407. darovala právo podací i svobodný dvůr ve Vysočanech klášteru na Karlově v Praze na ten způsob, aby vždy jeden z řeholníků kláštera byl správcem kostela na Proseku a zde choval čtyři bratry při sobě na faře k rozmnožení chvály boží.

Ke kostelu náležely v těch dobách čtyři zdejší statky.

Po smrti paní Kristiny Ulepayerové opat kláštera Karlovského vrátil podací na Proseku r. 1416. dceři Markétě Ulepayerové, manželce Marka Čotra, bohatého měšťana pražského, majitele domu na Rynečku u Panny Marie na Louži.

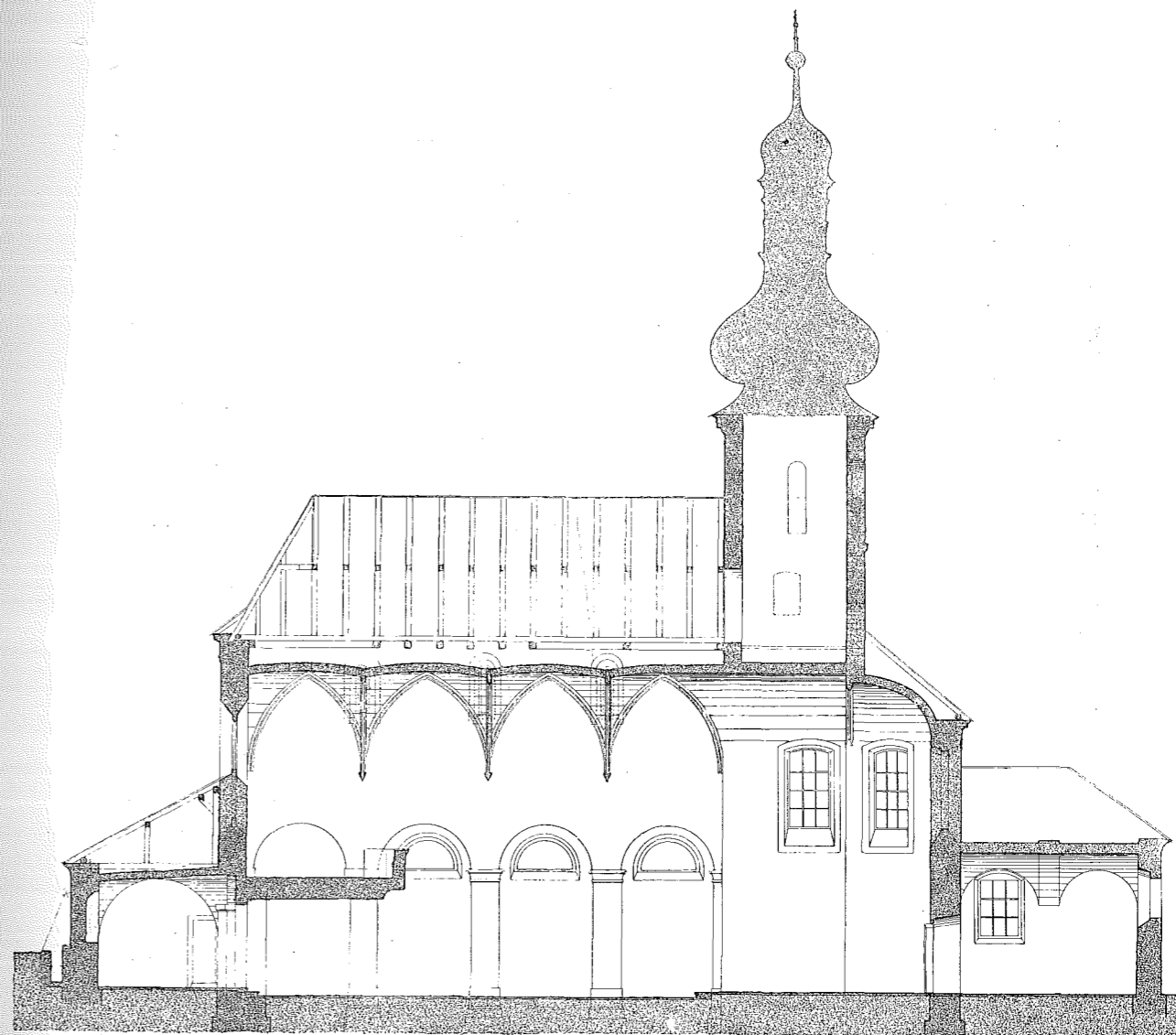
Potom dědictvím dostalo se podací panu Adamu z Podviní.

Tvrz Podviní stála nad potokem Rokytnicí mezi Libní a Prosekem, při kteréž byl poplužní dvůr, nad nímž byl malý les a porostliny. Les byl před r. 1516. vysekán a ve vinici proměněn.

Na sklonku 14. stol. uvádí se v držení tvrze Podviní pražský rod Bavorů, obchodníků vínem.

Bavorové náleželi mezi osadníky Týnské a rod jejich zachoval se v moci a bohatství až do času krále Václava IV.

Oldřich Bavor, syn staršího Jakše Bavora, majitele Podviní, byl zasnouben s Kristinou z rodu Kokotoviců a stal se spolumajitelem domu »u Kokota« vedle staroměstské radnice.

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: PODÉLNÝ ŘEZ.

Podviní přešlo potom na pana Adama z Podviní.

Téhož jmenovci (bratři či příbuzní) Jan Podvinský a mistr Mikuláš z Podviní byli kolem r. 1414. v Praze známými a rozhodujícími měšťany.

Posledního nalzáme mezi nepřáteli Husovými, kterak proti betlemskému kazateli svědčí (že učil zůstávání podstaty chleba ve svátosti po posvěcení a že jsoucích ve hříchu nerozhřešuje), čímž bezpochyby si získal obliby krále Václava IV., který touž dobou znenáhla se od Husovy strany odvracel na ponoukání bratra svého Zikmunda.

R. 1419. sesadil král Václav IV. novoměstské konšely a dosadil novou radu města. Noví konšelé, protivníci strany Husovy, byli dosazeni 6. července. Prvním jejich purkmistrem byl jmenován a potvrzen Jan Podvinský.

Týž po památném procesí v neděli 30. července byl svržen od rozbořeného lidu s oken radnice novoměstské a s ním 9 konšelů proto, že s okna radnice bylo

hozeno kamenem na procesí strany podobojí z kostela P. Marie Sněžné ke kostelu sv. Štěpána se ubírající.

V bouřích napotom vzešlých v Praze a okolí, boje se pronásledování, a s Janem

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: HLAVNÍ LOŽ S HUDEBNÍM KŮREM.

Podvinským snad i zapleten, pan Adam z Podvíní zachránil se útekem z tvrze Podvínské do ciziny.

Nastalé bouře husitské neušetřily jeho majetku na Proseku, jakož i kostel sv. Václava tamže byl r. 1421. Husity zapálen a pobořen, čímž tato stavitelská památka utrpěla velkou pohromou. Tak píše Balbín ve své knize »Bohemia Sancta« fol. 144, § 86.

Jak dlouho zůstal kostel v sutí-
nách, o tom nemáme bezpečných zpráv.

Posledním farářem katolickým byl zde farář Martin, jenž dle konfirmačních knih byl matronou Markétou Čotrovou, městkou staroměstskou, od sv.

Haštala v Praze ke kostelu na Prosek 19. června 1419. od konsistoře za faráře potvrzen.

Vypálení kostela od Husitů stalo se zajisté proto, že zde byla fara katolická, na které záhy na to faráři strany podobojí z některých pražských kostelů přísluhovali.

Ves Prosek náležela r. 1440. buď celá, neb jen nějaká část Olbramovi z Klučova, seděním na Mlékovicích u Kouřimi.¹⁾

¹⁾ Tomek W. W. = Dějepis města Prahy, díl VIII., str. 421.

Od neznámého času vládli osadní kostela sv. Martina ve zdi na Starém městě pražském také lidmi ve vsi Střížkově za Libní, a také tento kostel měl 10 kop grošů ročního platu na Proseku r. 1457.²⁾ kde jak se zdá faráři od sv. Martina ve zdi v kostele sv. Václava ob čas přísluhovali, než tam byla zase definitivní fara zřízena.

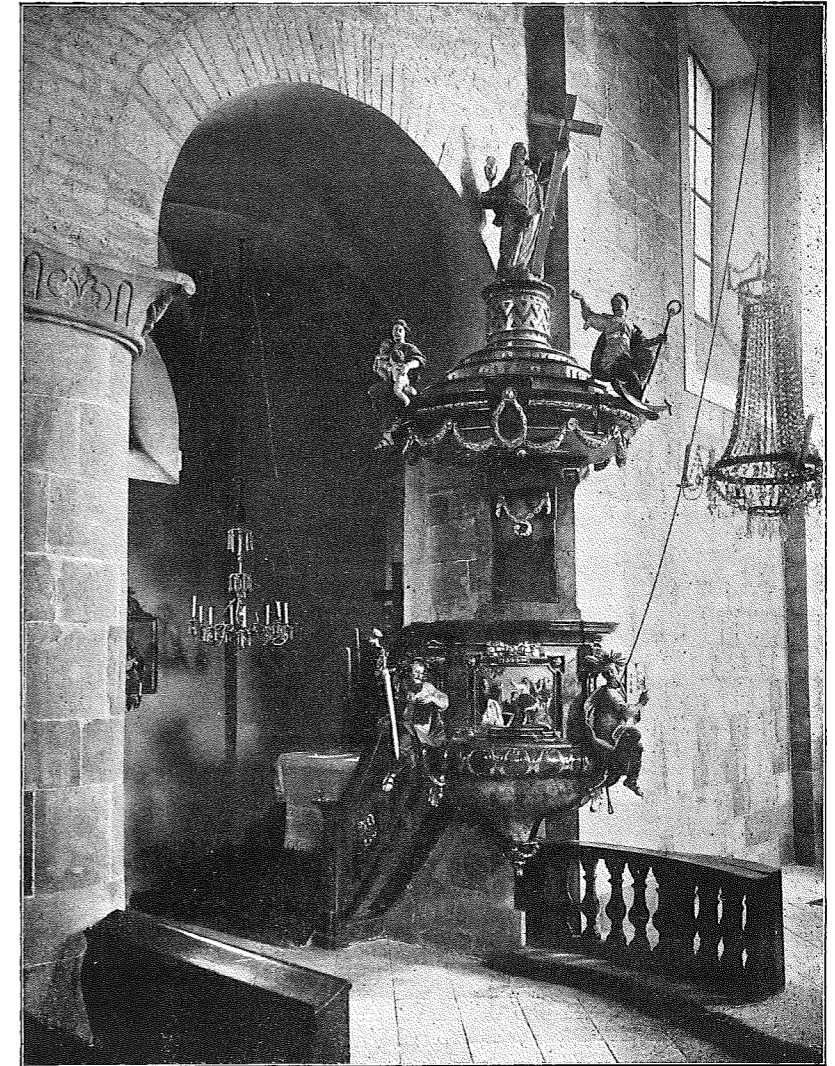
Od r. 1497. do r. 1509. byl na Proseku utrakvistickým farářem Jan z Opočna, jenž byl dříve od r. 1483. až do r. 1497. farářem u sv. Petra na Poříčí v Praze.³⁾

O tomto faráři píše Staré letopisy od Palackého r. 1829. vydané na str. 299.: »Toho léta hned nazýtrí po příjezdu krále Vladislava v neděli po sv. Valentinu r. 1509. umřel důstojný a poctivý kněz Mistr Jan z Opočna na Prosíku blíž Prahy a tam jest pochován, ne v kostele, ale vně podle zdi krchovní, kudy lidé nejvíce chodí, tak jak žádost měl. Naprosto tak praví, že jest byl člověk svatý.

On jest zdělal ten kostel u sv. Petra na Poříčí, sklenul, a věže staré sešlé zopravil, s křidlicí krovky přikryl, klenotův kostelních drahně shromáždil, o čemž mnozí dobře vědí, i také žákům školu zase znovu vystavěl, a sám všechno způsobil, bez jiných práce a nákladu, paměť po sobě pozůstavil na časy budoucí.«

²⁾ Tomek W. W. Dějepis města Prahy, díl IX., str. 107.

³⁾ Tomek W. W. Dějepis města Prahy, díl IX., str. 359.

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: EMPIROVÁ KAZATELNA.

Ves Prosek patřila již od r. 1489. k majetku farního kostela sv. Martina ve zdi na Starém městě pražském, jak se o tom dočítáme v deskách zemských v červeném kvaternu register, kde sobě sami kladou na str. J. 26 zanešeném v pátek po přenesení sv. Václava r. 1546. a též zapsaném v rukopisu měst. praž. archivu č. 1668, fol. 11 následovně: Jan Kropáč z Krymlova a Jan Živnůstka, osadní záduší sv. Marina, na místě a jménem vsí osady téhož záduší, jsouce listem zmocnění, oznámili před úředníky pražskými, že *dědictví svého a téhož záduší na Prosíku dvorův kmetcích pustých a krčmy s platem, což tu týž osadní k kaplanství a oltáři Matky Boží proti kaple v témž kostele svatého Martina drží*, v Blovicích (nyní Blevice u Velvar) dvůr kmetců s platem, na kterémž někdy Zach seděl, kterýž platí 2 kopy grošů a 4 kůry platu ročního, item na Holubovi v Blovicích 1 kopy grošů a 2 kůry platu ročního, holého bez panství s dědinami, lukami, s skalou a se třemi hájky drahnými u Blovic i se vsí zvolí, což k tomu přísluší, s plným panstvím, tak a v témž plném právě, v týchž mezích a hranicích, v nichžto nadepsané dědictví záleží, že toho nadepsaného dědictví předkové jich osadní i oni od leta 1489. v pokojném držení a užívání byli a posavad jsou, jakž originál jich záduší ukazuje.

A to zase podle nového o deskách nařízení o vyzdvížení sobě a budoucím úředníkům a kostelníkům i osadním častopsaného záduší v tato registra vložiti a vepsati jsou dali.

Nový tento zápis a vklad do desk stal se poznovu po vyhoření desk zemských roku 1541.

R. 1570. ve čtvrtek po sv. Brykcím záduš kostela sv. Martina a úředníci její dali v podnájem a pod jistý roční plat stráž a vrch pod Prosekem, kteréž na 8 dílů rozdělili, aby z těchto dílů vysázeny byly vinice, ležící vedle cesty ke Kostelci.⁴⁾

Podací kostelní po husitských válkách až do r. 1544. patřilo ob čas různým majitelům z měšťanů pražských a nepatřilo obci pražské staroměstské před r. 1544.

Podací kostelní (čili patronát) kostela sv. Václava na Proseku prodal r. 1534. Václav Nasálovský Ondřeji Šmejdří, od něž je převzal jeho syn zvaný Jan Topol, ale již r. 1544. je prodal obci staroměstské.

Zápis o tom v deskách zemských zní:⁵⁾

Jan Topol, ty časy měštění Starého města pražského, přiznal se zase před úředníky pražskými k trhu a vkladu svému, jakž níže psáno, že *podací své kostelní na Proseku* i s panstvím i se vším právem svým, kteréž jest koli k těmž podacímu po předcích svých měl, tak i rovněž plným právem, jakž desky trhové leta 1534. v pondělí před sv. Ambrožem od Václava Nasalovského někdy Ondřeji Šmejdří, otcí nadepsaného Jana (Topola) plněji svědčily, žádného práva panství, ani které vrchnosti sobě ani svým dědicům nepozůstávají, *prodal purkmistru i radě i vsí obci Starého města pražského*, nynějším i budoucím za 40 kop grošů pražských, českých, zaplacených.

Stalo se léta 1544. v úterý před sv. Vítem.

⁴⁾ Archiv města Prahy: Rukopis č. 2013, fol. 147.

⁵⁾ Desky zemské: Červený 5tý od 1543.—1544., str. O. 17. — Též Schaller Jaroslav, Popis Kouřimského kraje z r. 1788., na str. 233.

Farář Matěj na Proseku uvádí se r. 1562.⁶⁾, kdežto pamětní kniha na Proseku uvádí, že r. 1572. zemřel kněz podobojí Havel Mělnický, jenž pochován v kostele Proseckém.

R. 1578.—1581. byl zde farářem podobojí Václav Benešovský, spisovatel bohoslovecký. R. 1581. přesazen byv do Prahy k sv. Martinu, byl r. 1583. kazatelem v kapli betlemské a r. 1590. byl zase na Proseku. Jeho jméno, příjmení a letopočet 1579. jsou vyryty na velkém kalichu v chrámu sv. Martina, který jest nyní na Proseku. Týž byl r. 1581. od císaře Rudolfa II. jmenován administrátorem konsistoře strany podobojí, proto z Proseka přeložen k sv. Martinu, kde zůstal až do 14. června 1590., když byl za administrátora konsistoře jmenován Fabian Rezek Strakonický.⁷⁾

Od r. 1586. do 1589. byl farářem Proseckým Jan Moravus, dříve farář v Buči na Moravě.

Poslední farář strany podobojí byl zde až do r. 1621. do měsíce prosince, kdy před svátky vánočními všickni nekatoličtí kněží z nařízení císaře Ferdinanda II. byli z Čech vypovězeni.

Byl to následek porážky Čechů na Bílé hoře, proto usilováno o to, aby země opět byla pokatoličtjena.

Jus patronatus nad kostely Ferdinand II. r. 1622. městům pražským odňal, a toto jus patronatus kardinalu Harrachovi, tehdejšímu arcibiskupovi pražskému, udělil. Avšak r. 1628. patronátní právo nad kostely městům pražským zase uděleno a konfirmováno, což císař Ferdinand III. dne 26. června r. 1640. potvrdil.⁸⁾

Na víku cínové křtitelnice na Proseku vyryto jest jméno kněze Matěje Novatia Rožmberského mezi dárci r. 1622. této nově způsobené křtitelnice.

Po dvou stech létech byl to opět první katolický farář.

Když pak na zimu r. 1631. Sasové a jich evangeličtí spojenci zase Prahu na císařském vojsku dobyli, přišlo s nimi nazpět do Čech množství kněží strany evangelické, kteří hleděli bývalé své fary opanovat.

V tu dobu došlo od konsistoře evangelické psaní, datované 14. února 1632. v kolleji císaře Karla IV. v Starém městě pražském, na rychtáře a konšely a starší osadní záduše vsi Prosíka, aby na faru této osady přijali za správce církevního dvojctihodného kněze Jana Hájka z Litomyšle, aby i také na záduší v Hloupětíně, Vinoři, Třeboraticích, Dolejších Chabrech on inspekci měl a slovem Božím a Tělem Páně přísluhoval.

Tento podepsal: Mistr Samuel Martinus, administrator a assesor konsistoře pražské podobojí, Tělo a krev Pána našeho Ježíše Krista přijímající.

Mistr: Jan Pippius,
sekretář konsistoře pražské.⁹⁾

Zdali zmíněný farář Hájek své místo nastoupil, není nám známo, jestli ale nastoupil, tak již v květnu r. 1632. musel utéci za hranice s poraženými Sasy z Prahy.

⁶⁾ Tomek V. V., Dějepis města Prahy, díl XII., tr. 131.

⁷⁾ Tomek V. V., Dějepis města Prahy, díl XII., str. 306.

⁸⁾ Archiv města Prahy: Č. 2908. Záduší kostela sv. Martina, str. 118.

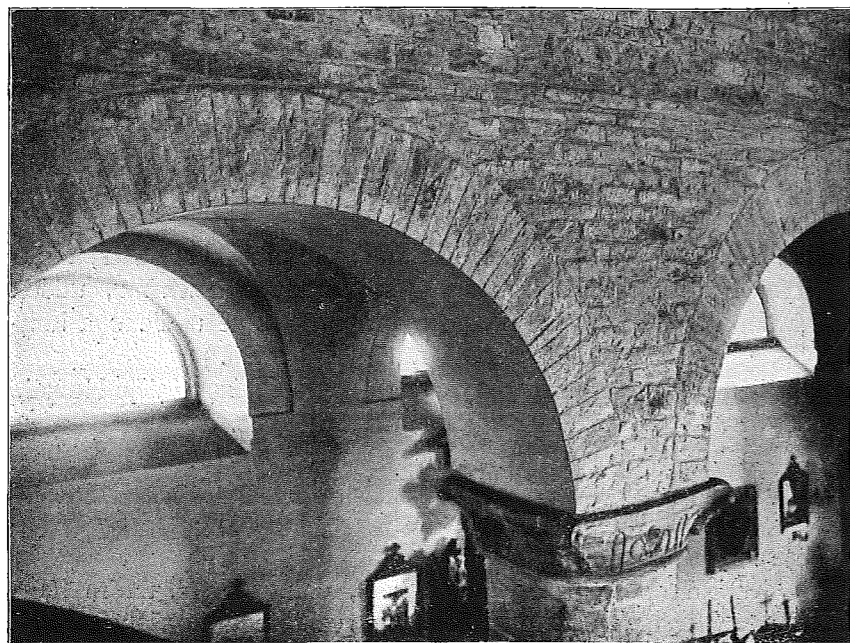
⁹⁾ Jana Beckovského: Poselkyně starých příběhův českých, upravil Dr. Ant. Rezek, II. díl, str. 171.—172.

V tehdejší válečné době bylo obyvatelstvo v Čechách týráno a olupováno jak od vojska císařského, tak i od Švédů.

Jestli v knize zádušní poznamenáno: r. 1623. císařští vojáci vzali rychtáři na Proseku jeho rychtářské právo a nato r. 1624. utekli z Proseka sedláci i chalupníci, aby unikli týráni vojskem císařským.

R. 1628. opat kláštera Karlovského na Novém městě pražském, který byl zároveň farářem u sv. Štěpána v Praze, namáhal se u konsistoře, aby fara na Proseku opět byla navrácena klášteru na Karlově; však nic nevyřídil.

Švédský jenerál Banner, když se r. 1639. blížil ku Praze, vypálil všecko na

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: POHLED DO LEVÉ LODI.

Proseku, tudíž i kostel. V jiných zprávách nalézáme, že vypálení kostela Proseckého stalo se r. 1648., když Švédové Prahu obléhali.

Také císařské vojsko r. 1648. ničilo stavby v okolí Prahy, když Švédové se blížili, a sice nejvyšší (Oberst) Kreuz dal zbořiti špitál a kapli sv. Pavla na Špitálsku (v dnešním Karlíně), jenž byl r. 1504. založen a v kte-

rém přísluhováno bylo od Proseckého faráře, dále nechal zbořit kostel sv. Pankráce za Vyšehradskou branou.¹⁰⁾

Kaple sv. Pavla byla r. 1657. znovu na Špitálsku postavena a kostel sv. Pankráce r. 1702.

V době 1639. neb po případě od r. 1648. až do r. 1674. byla kostelní osada Prosecká bez vlastního faráře; neb kostel sv. Václava i jeho fara byly vypáleny.

V tu dobu, co zde nebylo fary, přísluhoval pro tuto farní osadu farář od sv. Martina na Starém městě pražském vždy některou neděli ve filiálním kostele u sv. Jana v Dolních Chabrech a od r. 1657. též u sv. Pavla na Špitálsku (nyní Karlín).

V archivu fary na Proseku nalezá se listina sepsaná dne 5. března r. 1663., týkající se účtu železných krav při kostele v Dolních Chabrech, se strany starších kostelníků téhož záduší, v přítom-

¹⁰⁾ Archiv města Prahy: Č. 1668. Registra hlavní, záduší sv. Martina v Praze, str. 105.—126.

nosti velebného kněze Jiřího Martina Victory (jak se praví) faráře od sv. Martina a na Proseku, v přítomnosti hejtmána a purkrabí panství Libenského, jakožto zástupců magistrátu pražského.

V pamětní knize fary na Proseku nalezá se listina z r. 1667, od pražského arcibiskupa Arnošta z Harrachu, ve které týž vybízí pražský magistrát a záduší od sv. Martina, aby hleděly kostel a faru na Proseku po požáru z válek švédských zničené znovu upravit a k bohoslužbě zříditi.

Listina tato zní:

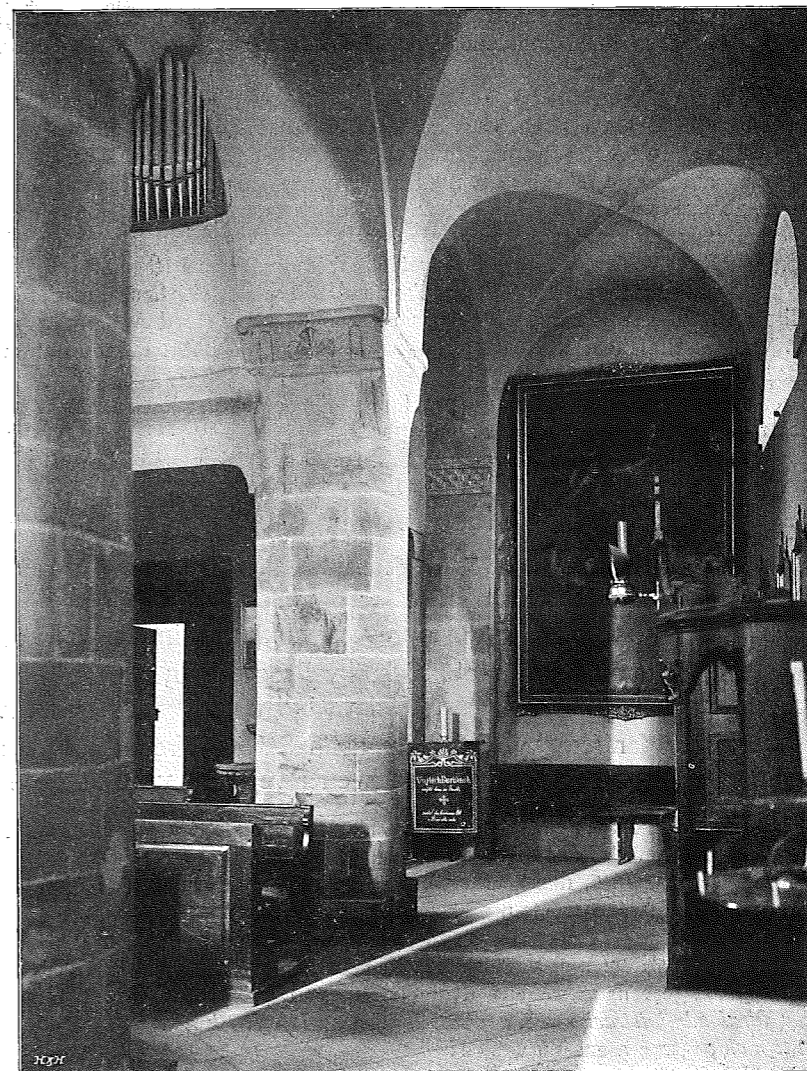
Arnošt z Boží Milosti sv. římské církve Praxedis presbyter kardinál z Harrachu, arcibiskup pražský, biskup Trident-
ský, sv. římské říše kníže, stolice sv. apoštol-
ské zrozený legát, království českého primas, J. M. Cís. skutečná tajná rada a bojujícího řádu křižovníkův s červenou hvězdou v Čechách, Moravě, Slezsku a Polsku nejvyšší a jeneralmistr.

Všem vůbec i jednomu každému jakéhoby ti koliv důstojenství, stavu aneb povolání byli, obzvláště těm, jichž by se tuto dotýkalo, přátelské, resp. otcovské pozdravení Naše.

Tak jakož onen zázračný, ku cti a chvále Boží, též k zvelebení sv. Václava, knížete českého, a zvláštěního tohoto slavného království českého patrona, od starodávna vyzdvížený na Proseku slove ležící chrám Páně, skrze ty

nad míru dlouho zde v království českém trvající vojenské příběhy a bouře vůbec patrnu ruínu a zkázu přichází, takže obávati se jest, aby pro nedostatek prostředkův a duchodův, též pro nedbanlivost těch k osadě sv. Václava patřících a rozličným vrchnostem přináležejících poddaných, poněvač toto, co tak od starodávna odvozovati povinni jsou, vypravovati zanedbávají, a v dokonalou ruínu a v mizinu nepřišel.

I poněvač my dle povinnosti na to naše nejbedlivější vzezření míti musíme, aby v ničem čest Boží a jeho milých svatých neumenšována nebyla, anobrž, čím déleji tím víceji rostla a mezi křesťanstvem se rozmahala, též aby chrámové Páně zvelebovány byly.

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: POHLED NA ŠACHOVANOU HLAVICI LESENY V LEVÉ LODI.

Pročež všech svrchu psaných, obzvláště pak těch, jichž by se tuto dotýkati chtělo, a oni sobě, nebolíztu jejich podání nějakou jurisdikci a právo při naddotčeném chrámu Páně sv. Václava na Prosíku míti pokládali, přátelsky žádáme, a respective otcovsky napomínáme, aby z ohledu, že se tu cti a chvály Boží, též zvelebení milého sv. Václava dotýče, předně připomenuté poddané své k tomu, aby se k oučtu, který se při dotčeném chrámu Páně držeti bude, tak aby jeden každý, čím tak dle svědomí povinnovat zůstává, věděti mohl, poslušně dostaviti hleděli, skutečně přidržeti, a je podle nalezení k náležitému zadosti činění, a toho co dlužni pozůstávají k brzkému zapravení a odvedení, věsti a míti nepomijeli.

Přítom také z štědrosti a dobročinnosti své postačitelnou křestanskou pomoc učinili, odkudžby často opačený chrám Páně sv. Václava na Prosíku slove, před hrozící ruínou zachován, k svému předešlému zvelebení přiveden, rouchem k službám Božím přináležejícím i jiným k okrase téhož kostela patřícími potřebami zaopatřen a slovem tak okrášlen býti mohl, aby se v něm bez ourazu počestnosti, která se slušně při službách Božích zachovávati má, budoucně též služby Boží volně vykonávati, a tudy milosrdný Bůh stvořitel a spasitel náš neustále ctěn a chválen, též pobožně připomenutý sv. Václav, v tomto království českém zveleben býti mohl.

Čemuž se důvěřujice, že tato rekomendaci a otcovské připsání naše, při jednom každém žádostivého místa užije, s tím ubezpečením, že cokoliv v této případnosti pro čest a chválu Boží, též milého sv. Václava zvelebení učiní, od něho zase zde časnou a tam věčnou odměnu s požehnáním Božím dosáhnou.

Čehož pro lepší důvěru tento list náš jsme skrze officia'la našeho podepsati dali, a k němu pečeť naší arcibiskupskou přítisknutí poručili.

Jehož jest datum v Praze v kanceláři naší arcibiskupské pražské 9 dne měsíce máje leta 1667.

Sebastian Zbraslavský
official.

Jindřich Meckenburger
assessor a kanclíř.

Po míru vestfálském r. 1648. nastala dlouhá řada let pokojných, v kteréžto době začalo se obyvatelstvo v Čechách z předcházejících válečných útrap zotavovati, takže bylo možno také přikročiti k opravám válkou zruinovaných kostelů.

Dle záznamu farní pamětní knihy Prosecké byla prozatimní fara 29. října 1674. znovuzřízena a také kostel sv. Václava byl k bohoslužbě opět r. 1675. zřízen.

Prvním farářem byl Pater Augustin Salát z Kremu a Weissenberku od r. 1675. nastolený, jehož náhrobek vidíme zvenčí ve zdi u vchodu sínce kostelního z r. 1679.

Dle farního archivu byla s novým farářem umluvena a sepsána smlouva o jeho povinnostech a požitcích jak následuje:

Léta Páně 1675, dne 20 Martii, stalo se dobrovolné narovnění mezi panem purkmistrem a pány radními král. Starého města pražského, jakožto kolátory chrámu Páně sv. Václava na Prosíku, sv. Jana v Dolejších Chabrech a sv. Pavla za Poříčskou branou, s jedné, a dvojctihodným panem Paterem Augustinem Salátem z strany druhé a to taková:

Jakož jest nadoznámený dvojctihodný pan Pater, toho při naddotčených páních kolátorech, aby farní administraci v předu psaných kostelův i jiných k nim na ten čas patřících, sobě konferované míti mohl, šetrně a snažně vyhledával.

Před tím pak páni Collatores se na to horlivě vynasnažovati, ty všechny tři chrámy Páně z jich velikých ruín zase vyzdvihnouti a vždycky na to přemýšleli, aby v dotčených kostelích, obzvláště na Prosíku u sv. Václava, každou neděli, v ostatních pak dvou v svátečních dnech alternativně dle prozřetelnosti pana Pátera, co se mimo procesí anebo kostelní slavnosti činiti dá, mše svaté sloužené, slovo Boží kázané, dušičky k týmž záduším náležející svátostmi církevními, bez protahu aneb obměškání opatřeno, a tudy jak vzdělání duší lidských tak čest a sláva Boží by zvelebena býti mohla, že již jmenovaného pana Pátera na takovou jeho snažnou žádost za pořádného faráře k dotčeným záduším, aby on na Prosíku mezi tím v jistém domě se nacházejícím zádušním, až do reparování jistého bydlení aneb residenci při staré faře zůstávati, v těch těžkých časích strpení míti, a vždycky v dobrém srozumění, zádušního dobrého, příkladně začnouc od sv. Jiří leta přítomného 1675 fedrovati hleděl,

prijali a tak dle toho narovnění Jeho Vysoce knížecí Milosti (arcibiskupské) presentirovati, a ročně peněžitého platu jak z dvorův: Libenského, Čimického, Volšanského, Strašnického, Špitálského a z vesnic z Libně, Kobylis, Chaber, Vysočan, Hrdlořez a Strašnic, též okolních pánův sousedův, kteří odstarodávna již přivtěleny jsou, a ještě od Jeho Vysoce knížecí arcibiskupské Milosti do též fary přivtěleny budou, 120 zl. rýn. shledati, a jemu na kvartální termíny při sv. Jakubu, sv. Havlu, Hromnicích, a sv. Jiří, každého čtvrt léta po 30 zl. dle štolý z vesnic a vinic, též letnicích (máslo, sýra, vejce), co se jich obyčejně najde.

Item devět kop záhonův z polí Proseckých při záduší a faře in confuso zůstávajících, raději jistých než nejistých vykázati a pokudž se jemu líbiti bude, ostatní zádušní pole, proti nájmu ročnímu ujtí jemu před jinými jest nájem popřáti.

Přes to ročně mouky rezné	6 strychů
bílé	2 strychy
krup	1 strych
hrachu	2 strychy
solí prostice	1
dříví k palivu	20 sáhův.

Ze všech společných míst dáti a odvésti připověděli, a se zakázali, však to vše s tou patrnou výmínkou, pokudžby v tom skrze vojenské neřesti, ne administrací a dání turbirování byli, aby v tom obec staroměstská z svých obecních dvorův škody nenesla, nebo z týchž dvorův toliko na některý čas, až by se časově při osadních vesnicích zlepšily, pomoc činiti se uvolila.

Čehož jest pan Páter také dobrovolně ujal, a nadto na nic více pod žádným pretextem aneb vymyšleným způsobem potahovati se nemá.

Naproti tomu slíbil a připověděl výš psaným způsobem na Prosíku zůstávati, každou neděli tam služby Boží, v druhých dvou kostelích pak o svátcích alternativně mše svaté a kázání vykonávati a osadním svým v štole mírně a snesitelně nakládati, nemocným v známost uvedeným, jakž možnějším, tak chudším, buď ve všech neb v lazaretě za branou Poříčskou ležícím, bez rozdílu ochotně svátostmi velebnými posluhovati, času kázání posluchačům svým, kde kdy alternativně mši svatou sloužiti a kázati bude, pokaždé oznámiti, ve všem všemožnou pilnost, snažnost, horlivost, přikládati, a chvalitebný příkladný život věsti a zachovati, s pány inspektory a ouředníky vlídně se comportirovati, a že tomu všemu zadosti se státi má, obě strany sobě upřímně připověděli a pro lepší důvěření toho všeho toto narovnění pečeti městskou a podpisem pana Pátera utvrdili.

Jehož jest datum Anno a die ut supra.

L. S.

Pater Augustinus Salát.

POZNAMENÁNÍ

jak mnoho farářů Proseckému z míst k Prosecké faře patřících, místo desátku každoročně se odváděti má.

Z Libenských dvorův	30 zl. rýn.
Od sv. Pavla za Poříčskou branou	30 zl. »
z obce Libenské	16 zl. 30 krejc.
z Dolejších Chaber	12 zl. rýn.
z Hořejších Chaber	8 zl. »
ze Strašnické obce	10 zl. »
z Kobylis	7 zl. »
z Vysočanské obce	5 zl. »
z Brněk	1 zl. 30 krejc.

Činí sumu 120 zl. 30 krejc.

Že tento nadepsaný kontrakt v knize Žluté všelikých kontraktův aneb smluv folio et folio 103, 104, 105, a 106 při kanceláři slavného magistrátu král. Starého města praž. náležející Libenské de verbo ad verbum ingrossirovaný se nachází, to podpis ruky mé vlastní s přítisknutým sekrytem dotvrzuje.

Datum v kanceláři zámku Libenského dne 23 Januarii A. 1710.

Jan Bernard Kulík
hejtman.

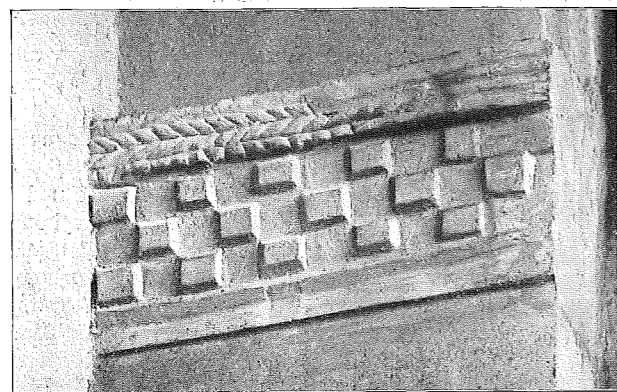
Od této doby r. 1675. až na naše časy nebyla žádná přestávka v nastupování jednotlivých farářů na Proseku.

Původně nemíval kostel Prosecký žádnou věž zděnou, nýbrž měl buď jenom sanktusovou vížku na malé zvony na hřebenu kostela, nebo míval zvonici na velké zvony, dřevěnou opodál kostela na hřbitově stojící.

O věži kostela nad presbytářem jest v archivu farním latinský zápis o tom, kdy postavena byla, jenž zní:

»Tato věž, co zvonice kostela, z almužen a vozbu materialu od osadníkův dne 13. září r. 1712, zvýšena za patronátu obce pražské, když byl staroměstským primatorem Bohuslav Jan Voříkovský z Kundratic etc.«

Nestávala zde tudíž nad presbytářem původně žádná věž, nýbrž zvýšením stavby na staré zdivo presbytáře o dvě patra z lomového kamene a cihel byla r. 1712. v té podobě vystavena s cibulovitou bání, jak dosud jest.

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: ROMÁNSKÁ HLAVICE NA LESENĚ.

Přístavek na jižní straně kostela jest z doby mladší a uvádí se r. 1768. jako kaple sv. Tadeáše.

Co ještě původního z románské doby na kostele sv. Václava po vypálení od Husitů a od Švédů se zachovalo, to nešťastnou restaurací kostela od místního faráře Jana Gruntzla a jeho kaplana Tomáše Vojtěcha Khro r. 1770. bylo namnoze zničeno.

Dle zprávy kronikáře Václava Hájka z Libočan připadala

r. 1770. osmistiletá památka založení kostela sv. Václava, za kteroužto příčinou obmyslelo se tento rok s okázalou slavností zasvětití a kostel obnoviti.

O pracích v kostele podniknutých a o slavnosti samé vypravuje pamětní kniha toto:

Léta Páně 1770 slovný magistrát staroměstský, obětavý farního kostela sv. Václava na Proseku patron, nákladem slavné obce staroměstské za oltářem dal od základů vystavětí zakristii pro zvláštní pohodlí faráře a užitek kostela a zakristii okny s mřížemi, dveřmi a zámky.

Zakristie stará po pravé straně při vchodu do kostela položená byla ustanovena za skladiště věcí vzácných.

Skříň novou dubovou pro sváté náčiní do zakristie nové postavil svým nákladem ctihodný pan Tomáš Vojtěch Khro, kněz církevní Prosecký dobře zasloužilý můj kaplan.

Téhož roku řečený pan kaplan svou rovněž péčí kostel Prosecký opatřil 12 novými stolicemi nebo lavicemi pro pohodlí modlících se, stolice dřívější kostelu filiálnímu sv. Jana stěti ve vsi Chabrech byly darovány.

Téhož roku sloupy uvnitř kostela čtyřhranné velmi nehezké a světlu překážející dal jsem do vzhlednější kulatosti a podoby uvéstí, na jichž dílo řečený pan kaplan 20 zlatých dobrovolně a obětavě daroval.

Oltáře v tom kostele druhdy počtem 10 na 7 jsem uvedl, jednak že jejich množství velmi těsný činilo kostel, jednak že jsem je pokládal pro lacinost za nehodné na tom místě; ty však oltáře,

kteří druhdy u sloupů byly postaveny, dal jsem k stěnám přenéstí pro větší ozdobu kostela a zvětšení světla.

Obrazy oltářů, totiž sv. Anny, sv. Barbory, blahoslavené P. Marie Karlovské, vystaveny jsou na stěnách uvnitř kostela, obraz Krista Pána posmívaného postaven byl na oltář sv. Vojtěcha biskupa a mučedníka.

Téhož roku obraz blahoslavené Panny Marie krev plačící s jeho přistrojením stojící na straně epistolní se strany kazatelny, kterýž jsem na oltář postavil, kostelu daroval pan Antonín Valentí, měšťan novoměstský, majitel Kotkovského dvora ve Vysočanech.

Téhož roku presbytář snahou rozličných dobrodinců do nynější podoby byl uveden, a stěny do vůbec možné rovnosti uvedeny.

Za starodávna od prvního založení byla nepochybně v presbytáři tři jediná okna, každé z výš dvou loket a s šíří tři čtvrti lokte, ta tím způsobem byla zvětšena a jim čtvrté blízko kazatelny přidáno.

Za oltářem hlavním, v místě anděla podpírajícího sv. Václava, bylo okno kulaté žlutého skla, to pro ozdobu stavení nutné bylo je zadržiti.

Ob'ouky v klenbě presbytáře podobné ostatním v střední lodi kostela odlučeny a presbytář nákladem dobrodinců od malíře Josefa Stettera vymalován byl.

Urozený a slovný pan Václav Bedřich z Fridenberku, primas Starého města praž., kostela sv. Václava na Proseku obzvláštní dobrodinec, dlažbu presbytáře z kamenů čtvercových položil, kteráž druhdy prkny byla položena.

Oltář hlavní dřevěný od r. 1671 založený, dal jsem pro lacinost složiti (odstraniti); obraz starobylý jak sv. Václav Boleslavu zbožnému spícímu se zjevuje, zatím na trámech se zavěšuje až do té doby, kdy kostel získá jiného dobrodince pro oltář velký.

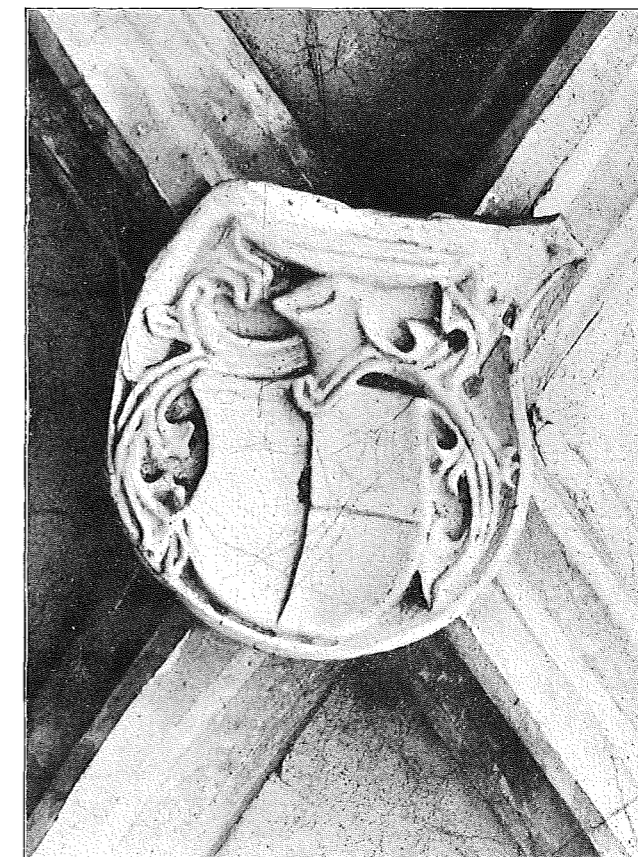
Schody na kazatelnu druhdy v presbytáři byly, poněvadž však velké místo presbytáře zabíraly, tak kazatelna do rohu postavena, aby se k ní schody mohly vésti mimo presbytář.

Schod mříži podpírající (před hlav. oltářem) nyní jest mramorový, druhdy byl dřevěný.

Kaple po straně nejblahoslavenější Panny Marie a sv. Jana Křtitele od řečeného Josefa Stettera vymalovány péčí dobrodinců, jejich oltáře dříve záležely z pomalovaných sloupů.

Ostatní okna vnitř kostela (obou lodí) za obnovení své povinna jsou urozenému panu primatoru z Fridenberka, kteráž druhdy sešlými velmi temnými kroužky zasklena byla.

Téhož dobrodince hlásají kaple malovaná sv. Tadeáše na hřbitově, brána velká hřbitova o mnoho zvětšená, nad níž dal jsem postaviti sochu sv. Václava mučedníka, od kameníka udělanou, druhdy nad vchodem předsíně kostela postavenou, k tomu vchodu přiléhající schody, střecha síně kostela,

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: ZNAK NA KLENBĚ HLAVNÍ LODI Z LET 1470—1500.

kteráz z dobrodiní téhož, projevuje se novou, pod níž skladiště pro věci kostelní dřevěné a různě vhodných jsem ustanovil.

Téhož roku slovatný magistrát dal obilítí kostel, jak uvnitř tak zevně a hřbitova povrch uvéstí do velké rovnosti i část jeho zdí opravití.

R. 1770. Téhož roku snahou mojí s přibráním od kostela farního za souhlasu nejctihodnější arcibiskupské konsistoře a při vědomí slovatného patrona, dvou kalichů pro službu svatou více nepotřebných a jedné číše malé, stříbrné, když se šesli jiní dobrodinci, zvláště sedláci obojí vesnic Chaber, kteří 55 zlatých ochotně přinesli, pořizena byla monstrance nová stříbrná, obnášející 150 lotů váhy české, rázu pražského, ceny celkem i s pozlacením 32 zl. 30 krejcarů, monstrance stará mnoho schátralá prodána byla kostelu filiálnímu v Chabrech.

Léta Páně 1770. dne 30. září, až do neděle první měsíce října slaveno bylo osmé jubileum vystavení kostela Proseckého sv. Václava, mučedníka a což velmi chvályhodné je, posvěcení řádem a pořádkem takovým:

(Poznámka: Tím způsobem, že kostel Prosecký byl vysvěcen, soudím, že při obnově sloupů na sloupu presbytáře nejbližším na straně evangelia apoštolům neboli znamení posvěcení druhdy obecné jsem našel a sám jsem spatřil.)

Pěcí slovatného magistrátu staroměstského před vchodem síně kostela postavena byla slavnostní brána výšky skoro 18 loket, větší totiž překazili větrové příliš prudcí za nalehavé stavby.

Nahoře na bráně byl obraz sv. Václava v září od dvou andělů nesený, dole zobrazen znak slovatného magistrátu, jakožto patrona, pod nímž byl nápis tento:

Venerabilis sancti Wenceslavi octavo saeculo sacrae In Proseckae civitatis Pragensis Urbis antequam DICat, VoVet, stavit.

(K uctění sv. Václava v osmém století svatého domu na Proseku senát Starého města pražského zasvěcuje, zaslibuje, postavil r. 1770.)

Obojí křídla brány zdobili čtyři geniové s nápisy, jako symboly nebo podoby rozličných cností, kterými veliký tento světec v životě vynikl nejvíce.

Milosrdenství Boží popřálo velmi klidné povětrí, aby celá osmidenní tato slavná brána mohla státi.

Kostel uvnitř čalouny z kostela sv. Martina v Starém městě pražském půjčenými byl vyzdoben.

U vigílií jubilea, to jest v sobotu před nedělí 1. října, konány byly večerní hodinky od faráře místního, od něhož plnomocné odpustky měly počátek po osm dní až do večerních hodin druhých, neděle druhé prvního října trvajících. V daný svátek v hodinu šestou slouženo bylo svaté matutinum s vystavením nejsvětější svátosti, v 8 hodin pro lid místní, k shromáždění promluvil ctihodný pan Jan Nep. Haník, farář t. č. v Hrnčírích, po čemž maturu za slavné asistence zazpíval velectěný a vynikající pan Ant. Frant. Veselý, starobylého kollegiatního kostela sv. Petra a Pavla na Vyšehradě kanovník bez prebendy, kandidát nejvyššího vavřímu doktorátu theologie, apoštolský protonotář a toho času kostela P. Marie na nebezetí v Starém městě pražském v Týnu farář.

V 10 hodin k shromáždění promluvil česky, velectěný a zbožný pan Leopold Fabricius Soc. Jesu (od toho času, co vznešený arcibiskup pražský, Antonín Petr hrabě Příchovský, ctihodným otcům Soc. Jesu, a jiným zbožným užívání kazatelny v kostelích farních zapověděl a řádným farářům přisoudil) kazatel ranní, druhdy též kazatel řádný v duchovních záležitostech.

Toho kázání exemplář nákladem slovatného magistrátu staroměstského vytištěný, od něhož také řečený ctihodný pan kazatel pro tuto slavnost řádně byl pozván, chová se v archivu farním.

V hodinu 11. v pontifikáliích za hřmění 12 válečných děl, slavně za výborné hudby, zapěl od slovatného magistrátu, skrze pány vyslané, pozvaný velectihodný a jasný pán pan Jan Křt. Ondřej Kayser, biskup Themyscireský, u sv. Víta na hradě pražském prelát scholastikus, v Staré Boleslavi u sv. Kozmy a Damiana děkan kapitolní, vysokého arcibiskupa pražského v duchovních věcech vikář generální a sufragán.

Slavnost tuto přítomností svou ozdobil velevznešený pán pan Filip Krakovský hrabě z Kolovrat, rytíř zlatého rouna, nejvyšší purkrabí království českého, mnozí jiní šlechtici, nejvyšší generální náčelník vojska v král. českém de Vítě.

Toho dne přistoupilo mnoho kajicníků k stolu Páně a i jiné spisky od P. P. Soc. Jesu sepsané, od slavného magistrátu tiskem vydané v obojí řeči více než 7000 rozdány byly.

Odpoledne po čtvrté večerní hodinky slavnostně zpívány a po požehnání zbožnému uctění a políbení vystavena byla zvláštní a znamenitá částčka z kosti sv. Václava, mně od nejjasnějšího sufragana ze zvláštní milosti pro osmidenní slavnost zapůjčená.

Hosté prvního řádu, totiž nejvyšší purkrabí s nejpřednějšími od král. gubernia, přední královští prelátí, všichni páni faráři staroměstští, od všeho magistrátu pražského páni vyslaní, celkem 95 osob, v Libni na zámku panském, toho roku nově vystaveném, od slovatného magistrátu byli pohostěni.

Klerus a sousední páni faráři s jinými u mne na faře pobýli, pro jichž pohostění slavný magistrát mně na pomoc 60 zl. daroval.

K této slavnosti císařovna Marie Terezie darovala kostelu drahocenná mešní roucha.

Opodál kostela stojí na hřbitově zvonice v barokním slohu, roku 1783. nově vystavěná, kdy sem zvony z věže kostela sv. Václava nad presbytářem stojící byly přeneseny, an se věž jako zvonice nad

kostelem ukázala nedostatečnou co do stability. Nejstarší zvon Václav pocházel z r. 1572., týž však r. 1702. praskl a byl r. 1704. přelit, druhé dva zvony jsou z let 1769.

V knize seznamů fundačních mší, čteme, že jakýsi Leischner složil jistý kapitál na sloužení 20 mší svatých, které každoročně měly býti slouženy v kapli sv. Pavla na Špitálsku (v Karlíně), kde místní farář z Proseka přísluhoval. Fundace tato založená r. 1714. byla, jak víme, od Václava Michala Leischnera, bývalého pražského

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: OLTÁŘ V LEVÉ LODI.

kata a od r. 1703. s císařským povolením praktického chirurga, jenž 9. října r. 1714. na mor zemřel a v kostele sv. Kříže u Cyriáků pochován byl. Týž založil fundaci na 20 mší, které slouženy býti měly za osoby k smrti odsouzené a u kaple sv. Pavla na Špitálsku pohřbené.

Od r. 1794. slouží se tyto mše v kostele na Proseku, poněvadž kaple sv. Pavla na Špitálsku byla císařem Josefem II. zrušena a pak sbořena.

R. 1870. za tehdejšího faráře Ferdinanda Bořického slaveno bylo 900leté jubileum založení kostela sv. Václava na Proseku, ke kterému slavnosti kostel obdařen byl od panující císařovny Alžběty krásnou kasulí.

Pochybujeme velice, že se příští 1000leté jubileum na rok 1970. připadající na Proseku slaviti bude, poněvadž rok 970. založení kostela, jak jej kronikář Václav Hájek udává, jest mylný a nepravdivý; sloh a ráz kostela, hlavně portálu, mluví určitěji a ukazuje svým celkem na druhou polovici 12. století, kdy stavba povstala.

OHLEDACÍ A RESTAURAČNÍ PRÁCE V LÉTECH 1903 AŽ 1908.

Sešlý stav kostela sv. Václava na Proseku toho vyžadoval, aby se přikročilo k jistým opravám. Za tím účelem dal patronátní úřad obce pražské r. 1903. kostel ohledati a závady stavební zjistiti svým inženýrem, ku kterýmžto pracím byl pisatel tohoto článku přibrán jako místní c. k. konservátor.

Pokládal jsem za nutné, aby původní stav románského trojlodního kostela a pokud možno různé přestavby a změny v pozdějších stoletích byly zjištěny.

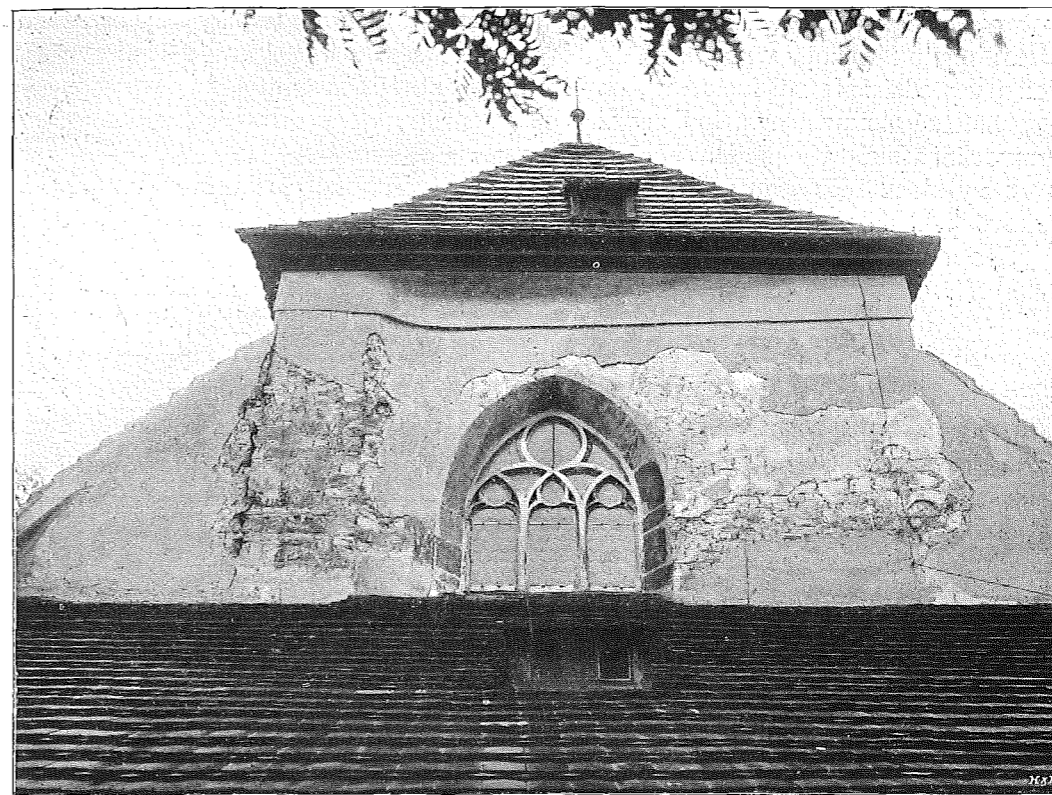
Za tím účelem se svolením důstojného p. faráře Hojsy dal jsem na různých místech uvnitř i zvenčí kostela omítku otlouci v jistých pruhách, poněvadž ale vnitřní levá, a také pravá loď měla omítku vlhkou a co do barvy černou, otloukla se tato zcela a zdivo obnažilo. Tím se objevilo, že hlavní zeď levé lodi i s apsidou má zvenčí i uvnitř zdivo lomové opukové, kdežto u pravé lodi i apsidy nalezeno zvenčí i uvnitř zdivo kvádrové původní, staré.

Levá loď má zeď pouze 79 cm. silnou, pak jest zvenčí dole při zemi sesílení 26 cm. široké, jako sokl vystupující, a to jest již z kvádrového zdiva, dohromady tudíž 1·05 m silné; toto kvádrové zdivo jest románské. Pravá loď má zeď pod klenbou u oken 1·08 m. silnou, jest dolů k dlažbě uvnitř kostela sklonitá o 13 cm., takže síla této zdi dole obnáší 1·21 m. šířky.

Po dalším otloučení omítky zvenčí a uvnitř ještě na různých místech zjištěn byl původní stav románské stavby a její pozdější změny a přestavby.

Na základě tom vypracován návrh na restauraci kostela a sdělán rozpočet nákladů znějící na 39.401 K 51 hal., do čehož bylo pojato, aby sakristie za hlavní apsidou byla pobořena a odstraněna, a nová sakristie něco málo v levo od presbytáře vystavěna, pak střechy levé a pravé lodi se měly o něco snížit, aby zazděná románská okna hlavní lodi přišla na obou stranách kostela k platnosti.

Také počítáno, aby se terrain kolem kostela snížil, zvláště se toho potřeba ukazovala na straně západní a severní, na kterýchžto stranách terrain bývalého hřbitova značně nad dlažbu kostela vystupuje.

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: ZÁPADNÍ PRŮČELÍ KOSTELA Z R. 1470—1500.

Dne 13. května 1904 odbývala se na Proseku v kostele u sv. Václava místní komise, vedená od c. k. okresního hejtmanství v Karlíně za přítomnosti starostů a delegátů z přifařených obcí, jimž program restauračních prací oznámen, jakož i náklad z toho vyplývající.

Byl jsem též této schůzi komise přítomen, kde sice všichni přítomní nutnost oprav uznali, ale buď celkový náklad se jim zdál býti veliký aneb, jako zástupci městské rady města Vysočan za třetí sbor, vyslovili se proti poskytnutí příspěvku na jich město vypadajícího.

Následkem toho usnesla se komise, aby kostelní opravy jen na nejnutnější míru se obmezily, a dle toho aby nový rozpočet sdělán byl.

Tak přikročeno r. 1908. pouze k vnitřní úpravě kostela, kdežto oprava zevní odložena na pozdější snad příznivější čas.

Poněvadž vnitřek kostela v presbytáři, velké apsidě, v pravé lodi, v západní části kostela, která všechny tři lodi uzavírá, mimo zeď levé lodi, stavěn z tesaných kvádrů pískovcových, a zdivo hlavní lodi ve výši nad sloupy až ke klenbě stropu nalezeno co zdivo z nízkých tesaných kvádrů, zvaných »řádkové zdivo«, na kterémž byla omítky velmi hrbolatá, bylo usneseno, aby, kde jest zdivo kvádrové neb řádkové

původní, ještě z doby románské, se toto neomítalo, nýbrž jeho spáry aby se rovně s lícem maltou (nikoliv cementem) vyplnily. To se také v kostele r. 1908. provedlo, jakož i v předsíni na zdi kvádrové, co jest hlavní portál.

Omítané sloupy hlavní lodi se též omítky zbavily, které původně, jak z předního vypravování víme, byly před r. 1770 čtverhranné.

Pasy klenuté do sloupů v hlavní lodi sestávají v obou lících klenby ze slabých opukových klenáků.

Spodek pasů klenbových, mimo rohy, byl nalezen po odkrytí omítky jako tak zvané »lité zdivo«, zvané dříve též co »pisé«, kde bylo vidět kaménky malé a větší jako šterk tvarů hranatých, v maltě zdiva zabořených. Podobného něco dnešnímu betonu.

Takovéto zdivo nalézá se hojně v Longobardských městech v 5.—7. století.

V maltě zdiva kvádrového i řádkového, tudíž románského, našel jsem maličká zrnka vápna, jak je nalézáme, když pražské vápno na sucho hasíme. Byla zde tudíž dělána malta po způsobu italském, totiž, vápno v hroudách kropením vodou na prach se hasilo, vyhašený vápenný prach s pískem promíchal, pak teprve se lila voda a mícháním udělala se malta.

Taková zrnka vápna nehaseného našel jsem u starých staveb, jako: v románském zdivu kostela sv. Jiří na Hradčanech, v menší mostecké věži na Malé Straně, v objeveném pilíři základů Juditina mostu na Kampě, když se zde dělal as před 4 lety můstek přes Čertovku. Tento způsob dělání malty pozorujeme ještě na zdivu do polovice 14. stol.

Klenákovité klenby pasů neb sloupy hlavní lodi mají tu zvláštnost, že jsou dole při počátku oblouku slabší čili nižší as o 15 cm., než jsou ve středu oblouku.

Dle tohoto litého zdiva v pásech a větší síly klenby nahoře než dole, soudím, že mistr tohoto díla by pravděpodobně mohl býti Vlach, an podobné oblouky kleneb nacházíme v horní Itálii a dolní Francii.

Litoval jsem, že spodní části pasů nedopatřením zedníci zomítali, místo aby nechali zřejmě ležet v různé poloze šterk v maltě, — jak měli ode mne poručeno.

Kulaté sloupy hlavní lodi byly původně do r. 1770. čtverhranné a také jich vnitřní spáry nejdou centrálně, jak se u kulatých sloupů dělá, když jest jedna vrstva z více kvádrů. Hlavice sloupů jsou dnes fantasticky zbarokovány, bývaly původně nejspíše takové, jako jest jedna hlavice leseny v čelní zdi levé lodi, která jest šachovaná, mající ve své vrchní části zobrazeno pletivo provazu.

Hlavice této leseny otáčela se ob roh, jak se toho dosud stopy jeví, a byla nejspíše tato část pravé strany r. 1770. usekána.

Když se uvnitř presbytáře r. 1908. odloukla omítka, nalezeno v levo při zemi asi šest vrstev kvádrů od nějakého bývalého ohně poškozeno a odloupano.

Hlavní loď má dnes křížovou gotickou klenbu do kamenných žeber dle profilu pozdně gotickou z let 1470.—1500. Původně zde klenba nebyvala, neb nalezeny byly pod klenbou nad hlavními sloupy původní románská okénka, do kterých náběhy gotických žeber dnešní klenby přišly a tak okénka jsou zakryta. Z půdy levé lodi můžeme viděti ve zdivu hlavní lodi tři zazděná okna románská, a taktéž z půdy pravé lodi, čili dohromady šest oken, z nichž jedno jsem dal dlátem odkryti a tu se našla vnitřní světlost těchto oken 23 cm. šíře a 1.90 m. výšky.

Také venkovský líc těchto oken jest v horní části hlavní lodi zvenčí v levo na kostele viděti, kde jsem tři okna zpod omítky dal odhaliti, která částečně střechy levé a pravé lodi zvenčí zakrývají.

I zde u těchto kleneb nadokenních jsou středy silnější, než spodky kleneb, podobně jako jest to u pásů v kostele.

U levé i pravé lodě jsou dnes okna půlkruhová, široká, pocházející z doby krátce před vysvěcením r. 1675.; pouze na pravé lodi zvenčí blíže vchodu pozorujeme ve zdi zazděný kamenný spodek okna románského, čili bankál.

Apsida pravé lodi jest uvnitř i zvenčí z kvádrů tesaných a měla zazděné románské okénko, které jsme r. 1908. otevřeli. Ta jest původní.

Apsida levé lodi z lomového zdiva zbudovaná měla zazděné malé románské okénko, které také bylo nově otevřeno. Obruba románského okénka není z kvádrů, nýbrž z lomového kamene, není původní, nýbrž pochází z doby mladší, kdy v tom slohu bylo napodobeno.

Presbytář a apside hlavní lodi má dnes 4 široká okna segmentovým obloukem sklenutá, která byla r. 1770. provedena na místě původních tří románských oken v hlavní apsidě se nalézajících, o nichž farní zápis udává, že bylo každé dva české lokte vysoké, a $\frac{3}{4}$ lokte široké (čili 1.16 m vysoké, a 43 cm široké).

Klenba presbytáře má tvar elipsovitý; dle měření schází jí 40 cm do výšky, aby mohla býti plný půlkruh, jest též jako všechny zdejší klenby z opukového kamene.

Dle farního zápisu měla i tato klenba kamenné kružby, které byly r. 1770. usekány, aby sem mohl malovat malíř Josef Stetter scény ze života sv. Václava.

Kostel sv. Václava na Proseku měl původně v hlavní lodi i v presbytáři tabulový strop. Zřejmě na to ukazuje poloha románských oken nad sloupy lodi, v levé a v pravé lodi mohly již prvotně býti koncem 12. stol. klenby.

Požárem od Husitů r. 1421. způsobeným shořel strop, načež v letech asi 1470—1500 byla hlavní loď, jakož i levá i pravá loď, křížovými klenbami do žeber sklenuta. Z téže doby pochází horní část západní zdi kostela, kde jest ve štítu velké okno s kružbou pozdně gotickou, jakož i zdivo této zdi, pokud jest z lomového kamene, a z téže doby jest elipsovité klenba presbytáře, která měla původně žebra.

R. 1639. neb r. 1648. byl kostel od Švédů vypálen a nejspíše i hlavní zeď levé lodi i s apsidou pobořena, neboť není z kvádrů, ale z lomového kamene a pak jest o 26 cm. slabší než zeď pravé lodi.

Tato zeď není původní, ani klenba levé lodi, která nemá žeber, jen spodní část této zdi u fundamentů jest kvádrová, v síle 1.05 m. Vidíme ji zvenčí dole as ve výši podlahy kostela.

Klenbu levé lodi všichni znalci pokládali vždy za starou původní románskou, což jest omyl; neb po odkrytí omítek seznáno, že je to zeď lomová a nikoliv kvádrová.

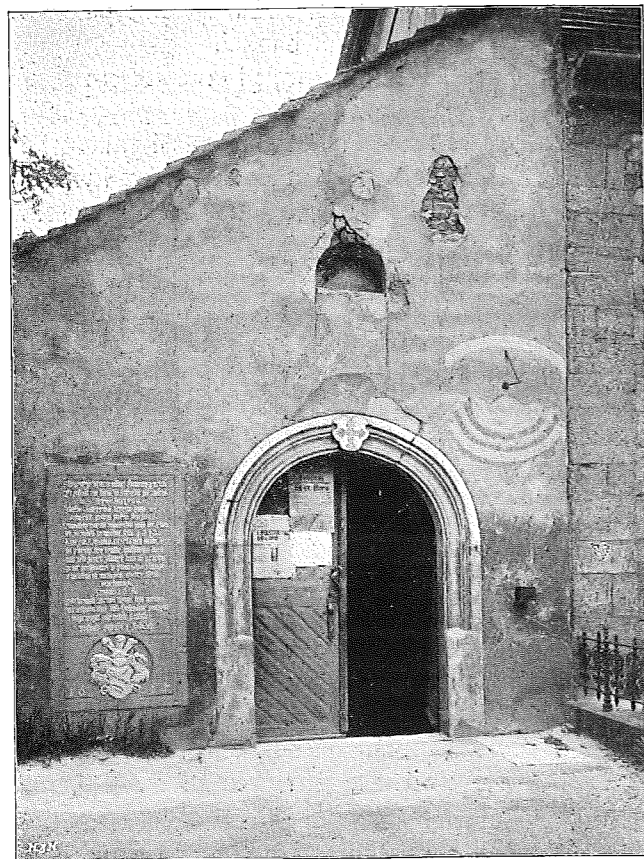
Je-li tudíž zeď z doby mladší, nemůže býti její klenba, kterou nese, z doby starší.

Klenba conchy v apsidě hlavní lodi zdá se býti původní románská, a e ohledávána nebyla, an není k ní přístupu.

Obloučkový vlys a jednoduchá žlábkovaná římsa nalézá se pouze na velké a pravé apsidě, nad kteroužto ve vrcholu střechy apsidové nalézá se kamenný kříž; jenž by mohl býti pravý původní; ostatní část kostela postrádá tohoto obloučkového vlysu a římsy.

Zdívo levé a pravé lodi, jakož i hlavní loď má novodobé římsování, a kostel zvenčí má zbytky třech kamenných lesen, které jako torsa jsou zakončeny, a zajisté, že původně do obloučkového vlysu končily.

Zvenčí na průčelí pravé lodi jest znáti v líci jakýsi ústupek v šíři 28 cm. o dvou obloucích, do kamenného sloupku sklenutý. Zbytky hlavic u těchto oblouků jsou ještě ve zdi.

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: PORTÁL PŘEDSÍNĚ Z ROKU 1572.

románských fresek v lodi pravé apsidy. Sestávají ze třech řad maleb, z nichž část pravé spodní řady jest ještě nejzachovanější a ukazuje Klanění se tří sv. králů Ježíškovi.

Zachycení a retušování těchto románských fresek provedli akadem. malíři Miksch Gustav a Krisan Antonín, nic na malbách nedoplňující. Malby ty jdou velice nízko k podlaze, musel zde tudíž býti původně oltář, sestávající jen ze stolu, na němž stály svíce s křížem; jinak by větší oltář fresky zakrýval.

Dnešní podlaha kostela není původní; jest výše položená asi o jeden schod, neb pod prahem románského portálu nalézá se druhý nižší kamenný práh silně vyšlapaný.

Tento ústupek jeví se zvenčí jako nároží jisté stavby pod druhým oknem; nyní jest zase zazděn zdívkou kvádrovým a novodobým přístavkem bývalé kaple sv. Tadeáše z r. 1768. přerušen. Tato kaple byla v novější době na Boží hrob upravena a v jejím dveřním otvoru jsou moderní gotické sloupky s hlavicemi z let nedávných.

Nejdůležitější předmět jest z větší části dosud zachovaný románský portál do hlavní lodi z předsíně vedoucí, půdorysně o dvou ústupcích, má na ostění hvězdicovitý motiv, lemovaný spletvem provazu a jest tvarů shasínající doby románské z období 1150—1200. Horní část portálu jest zakryta klenbou křížovou od předsíně r. 1579. zbudované.

Profil portálu této předsíně zřejmě svou profilací a znakem v oblouku portálu předsíně ukazuje na tuto dobu.

Nejcennější nález, jaký roku 1908. byl učiněn, jsou zbytky

Hudební kůr nalézá se v západní části kostela hlavní lodi, stojí na trémovém rákosovaném stropu, jenž zbudován patrně k r. 1675., nebo před tím zde žádného kůru nebylo; alespoň z dnešní dispozice to není patrné.

Příchod na kůr byl ještě do let as 1871. po točitých schodech za portálem románským na pravo v koutě, jak je má označeny Bernard Grueber v knize: »Die Kunst des Mittelalters in Böhmen« (tiskem ve Vídni r. 1871., na str. 22.). Nyní jest vchod na hudební kůr po schodech dvouramenných z předsíně na půdu v podstřeší a odtud na kůr k varhanám, kolem zazděného tympanonu románského portálu.

Bývalá sakristie, nyní depositář, v pravé lodi u vchodu, pochází také asi z r. 1675., kdy dvěma příčkami byla mezi sloupy vloženými upravena.

V prvním poli křížové klenby hlavní lodi, vidíme ve svorníku, kde se žebra protínají, znak a na něm kolčí helm. Kolem znaku vine se gotický listnatý ornament. Znak má tři pole, a sice: levé pole (od pozorovatele) má stopy žluté barvy, pak na pravé straně horní část má stopy barvy bílé, a dolejší část barvu modrou.¹¹⁾

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: POHLED NA PRAVOU APSIDU.

¹¹⁾ Zpráva od Jos. Mockra, architekta a stavitele chrámu sv. Víta v Praze, uveřejněná v Mittheilungen der k. k. Zentralkommission für Erhaltung der Baudenkmale in Wien, r. 1893, na str. 235—236.

Žebra klenby hlavní a pravé lodi sice vyjadřují dobu pozdní gotiky, ale tento znak svým tvarem tu dobu ještě určitěji naznačuje, takže možno vznik klenby křížové v hlavní i pravé lodi, jakož i gotické okno v štítní zdi západního průčelí kostela, které jsou jedné práce, klásti do let 1470 až 1500.

Tento kamenný znak jest nejspíše znakem tehdejšího patrona, který dal kostel klenouti, bude to některá patricijská rodina pražská, nám v tu dobu neznámá.

Kostel míval nejspíše i na podélních stranách svého průčelí obloučkový vlys pod hlavní římsou, soudíme tak dle nálezu jednoho takového kamene s obloučkem, jenž jest ve štítné zdi v lomovém zdivu zazděn.

V presbytáři zdivo kvádrové jest šikmo zděno, a sice levá strana ustupuje nahore zpět o 21 cm. a pravá strana ustupuje o 23 cm., což i na pohledu fotografie jest dobře znáti.

Obraz sv. Václava na hlavním oltáři představuje, jak se sv. Václav zjevuje spícímu Boleslavovi. Jest dobrá práce od Ignace Raaba, † 1787, a také barokový rám s motivy rokokovými jest cenná práce neznámého řezbáře.

Malby freskové na konše i na elipsovité klenbě presbytáře jsou slabá práce pražského malíře Josefa Stettera z r. 1770.: sv. Václav jak dítky vykupuje, pak smrt a apotheosa sv. Václava.

Výborná práce řezbářská jest kazatelna ve tvarech empirových z konce 18. stol. neb počátku 19. stol. od neznámého řezbáře.

Na plánu půdorysu kostela pod označením I. jest malé románské kulaté okénko do dnešního presbytáře vedoucí, jež jest uvnitř zazděno.

Pod značkou II. vidíme velikost výklenku románského o dvou zbytcích oblouků do středního sloupu zaklenutého.

Čís. III. jest novodobý dveřní otvor do bývalé kaple sv. Tadeáše.

Pod čís. IV. a V. jsou bývalá zazděná, nyní otevřená okénka, z nichž čís. IV. jest pravé románské a čís. V. v zdivu lomovém jest nejspíše po poboření r. 1639—1648. provedeno.

Čís. VI. jest dolejší část zdi kvádrové románské 26 cm. silné, bývalé levé lodi.

Čís. VII. Zbytek kvádrového románského pilíře.

Čís. VIII. jest zděný příkop chránící zdivo levé lodi, proti výše položenému terrainu hřbitovnímu.

Různé omyly věhlasných znalců a kritiků, kteří psali posudky o kostele sv. Václava, přicházejí nyní na jevo. Chybou jich všech bylo, že nevylezli žebříkem z kůru na půdu kostela a odtud dovnitř věže.

Bernard Grueber psal první o kostele Proseckém ve své knize: Die Kunst des Mittelalters in Böhmen, r. 1871. ve Vídni tištěné, na str. 21—24.

Týž klade kostel do druhé polovice 12. stol. dle ornamentu portálu a dle vyspělého půdorysu, avšak věž, jak postavena jest nad presbytářem, klade za velkou zvláštnost, ježto obyčejně bývají věže na straně západní.

Jinak jest jeho půdorys kostela tak dalece chybný, že má zeď levé lodi stejně silnou, jako zeď pravé lodi, ač levá zeď jest o 26 cm. slabší. U portálu románského

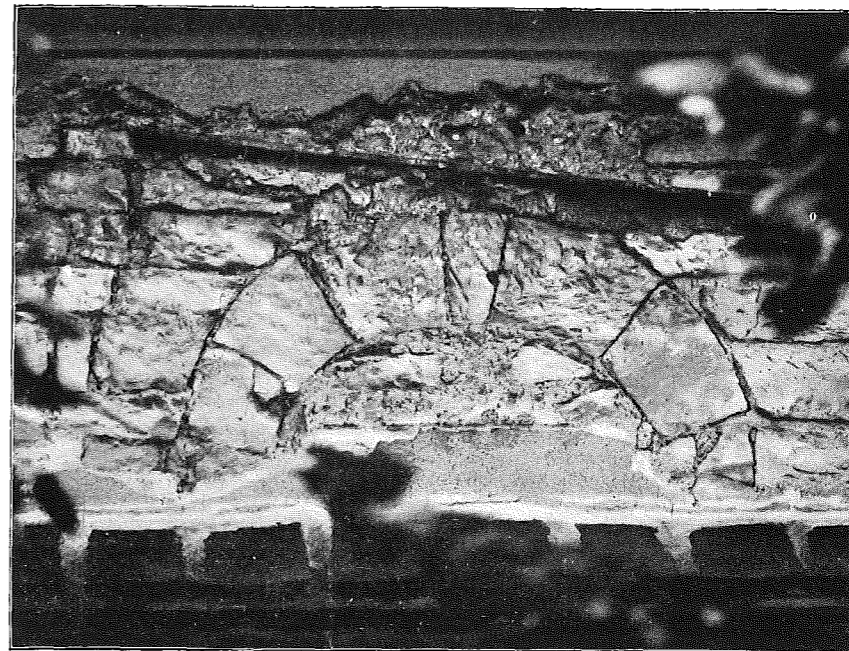
kde znak a jeho barvy jsou popsány. Avšak znak není zde správně kreslen, neb má dělaný v levo výkroj, jako vidáme u znaků tarčových, což ve skutečnosti na klenbě v Proseku není.

má v půdorysu naznačeny dvě leseny, které tam nejsou, ani na pravém západním rohu kostela. Zdivo věže dělá v jeho podélném řezu kostela neobyčejně silné, ačkoli má pouze 56 cm. silné zdi.

Do věže nakreslil románské okénko, které tam není a ani býti nemohlo; neb zdivo věže jest z lomového kamene a místy i cihla se objevuje. Stavba věže pochází z r. 1712.

Kdyby byl Grueber vylezl nad klenbu, byl by našel na hlavní lodi šest románských zazděných oken a zdivo věže by byl musel uznat za novodobé. Šachovanou hlavicí leseny levé lodi zcela chybně vykreslil.

Také Dr. Jos. Neuwirth v jeho: Geschichte der christlichen Kunst in Böhmen, tištěno v Praze r. 1888, na str. 173 až 176, má všechny chybné obrázky o kostele Proseckém z Gruebra otisknuté. Stavbu kostela klade do druhé polovice dvanáctého

KOSIEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: VRCHNÍ ČÁST ROMÁNSKÉHO ZAZDĚNÉHO OKNA HLAVNÍ LODI.

století a také věž označuje jako zvláštnost, že stojí nad presbytářem, což prý v jižním Německu v románském slohu hojně přichází.

Jak je viděti, věž nahore neohledal, ani okének zazděných neviděl.

Popis téhož kostela uveden jest od Jos. Mockra v Mittheilungen der k. k. Zentralkommission für Erhaltung der Baudenkmale in Wien, r. 1893, na str. 235—236, kde klade stavbu kostela do 12. stol., má však půdorys též nesprávný, an má zeď levé lodi stejně silnou jako pravé lodi a šachovaná hlavice leseny, jakož i znak v klenbě hlavní lodi jsou chybně kresleny. Zazděných románských oken na půdě též neviděl.

V Methodu, ročník XIV., z r. 1888 uveřejnil Monsig. Ferd. Lehner na str. 84—89 popis o kostele Proseckém, kde již ví z archivu farního, jak r. 1770. z čtverhranných sloupů hlavní lodi byly udělány kulaté sloupy.

Na půdě kostela však nebyl, zazděných románských oken neviděl, jinak by byl pohled na kostel s okny do hlavní lodi naznačil. Týž jediný věří v založení kostela r. 870.

a v jeho vysvěcení r. 983., ač vyspělý ornament portálu mluví jasně proti tomu. Půdorys kostela, pak zachovaná hlavice a hlavně perspektivní pohled na kostel označujeme jako nesprávné a chybné.

Popis kostela, jak jest v Soupise památek historických a uměleckých čís. XV., pro politický okres Karlínský r. 1901. od archaeologické komise vydaný, jest poměrně, nejspřávnější, ale i zde zazděná románská okna nad hlavní lodí zůstala nepostřehnutá a také zeď levé lodi jest stejně silná, jako zeď pravé lodi.

Mnozí spisovatelé odvolávají se často na zprávy Pontana neb jiných autorů, ale ti všichni čerpali zprávu o založení kostela za Boleslava Pobožného z Hájkovy kroniky.

Prosecký kostel vystaven jest z opuky a měkkého pískovce; oba druhy kamene dobývají se z lomů na západní straně vesnice Proseka, odkudž materiál ke stavbě kostela byl brán.

Dům Andělské koleje na Starém Městě.

(Č. p. 16 n.-I. »U staré koleje«.)

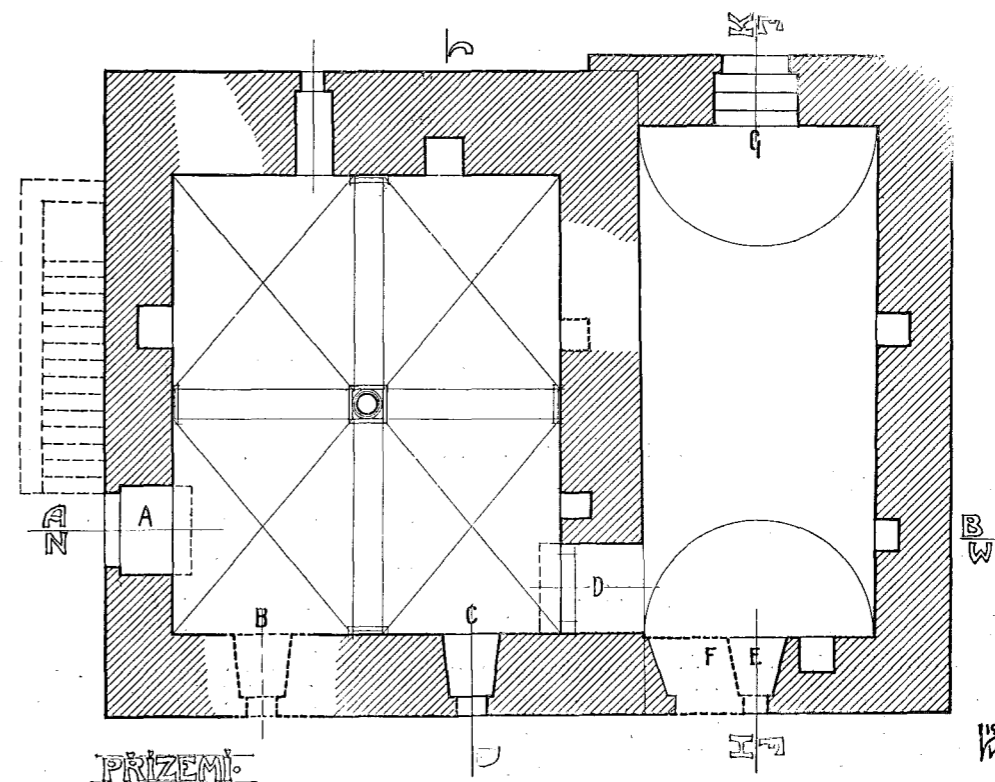
II.

POPIS STAVEBNÍ. ROMÁNSKÁ ČÁST.

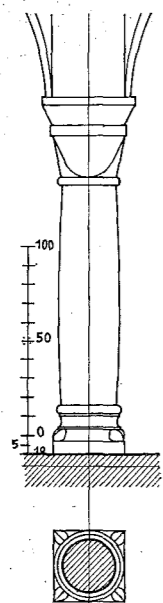
Napsal arch. *Kamil Hilbert.*

(Dokončení.)

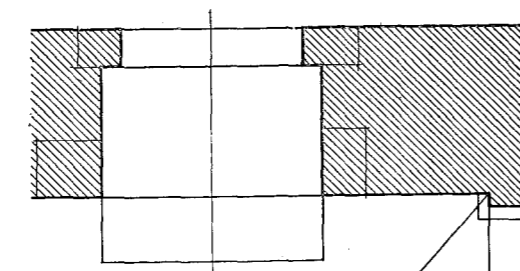
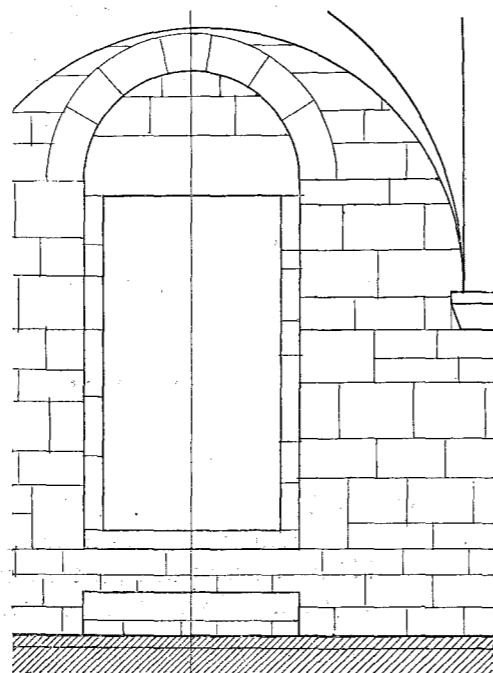
Románská část domu č. p. 16-I. povstala, jak bezpečně se dalo rozpoznati, ve dvou od sebe málo vzdálených stavebních obdobích. Starší byla část větší, ve výměře 7·15 × 8·50 m. a mladší přístavbou byla část menší, v rozměrech 4·15 × 8·70 m. Původně, kdy okolí domu bylo o 3·40 až 4·10 m. níže než terrain dnešní, sestával dům z přízemí, prvního a druhého patra. Avšak již v období slohu gotického vzrostl

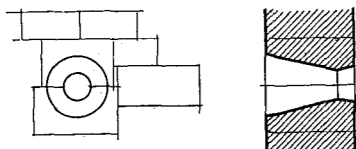
Obr. 1. PŮDORYS BÝVALÉHO PŘÍZEMKU, POZDĚJI SKLEPA. (1:100.)

Obr. 2. SLOUPEK NESOUČÍ KLENBU PŘÍZEMKU.
(Měřítka i pro vedlejší detaily.)

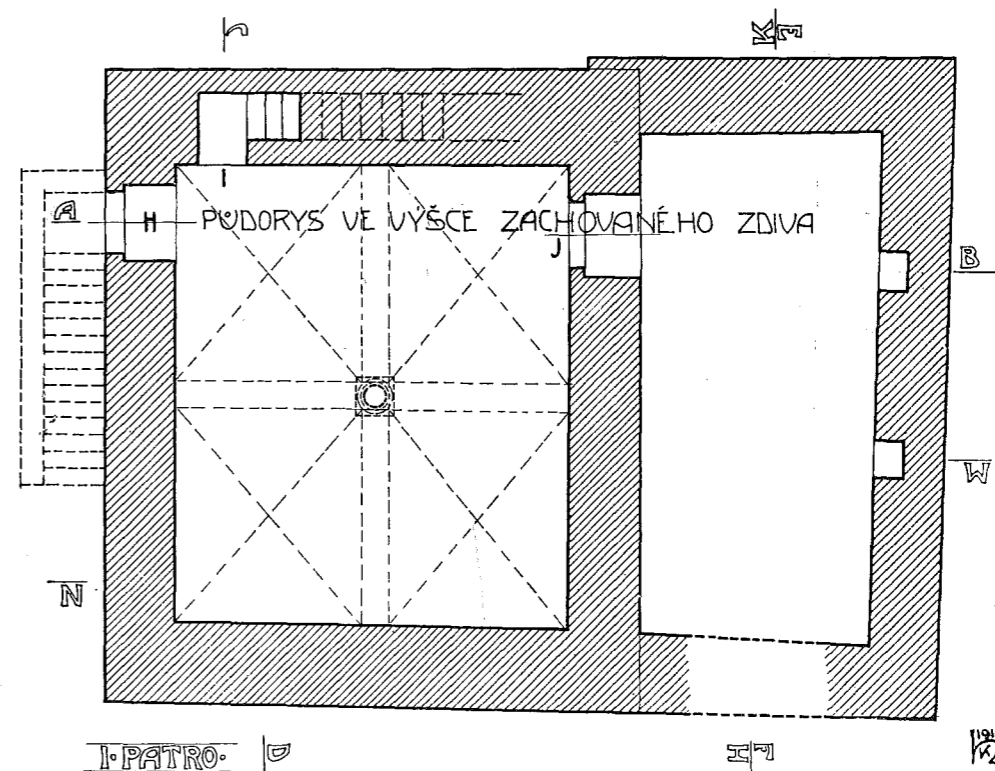
Obr. 3. PŮVODNÍ VCHOD DO DOMU. (Pohled z vnitřku, půdorys.)

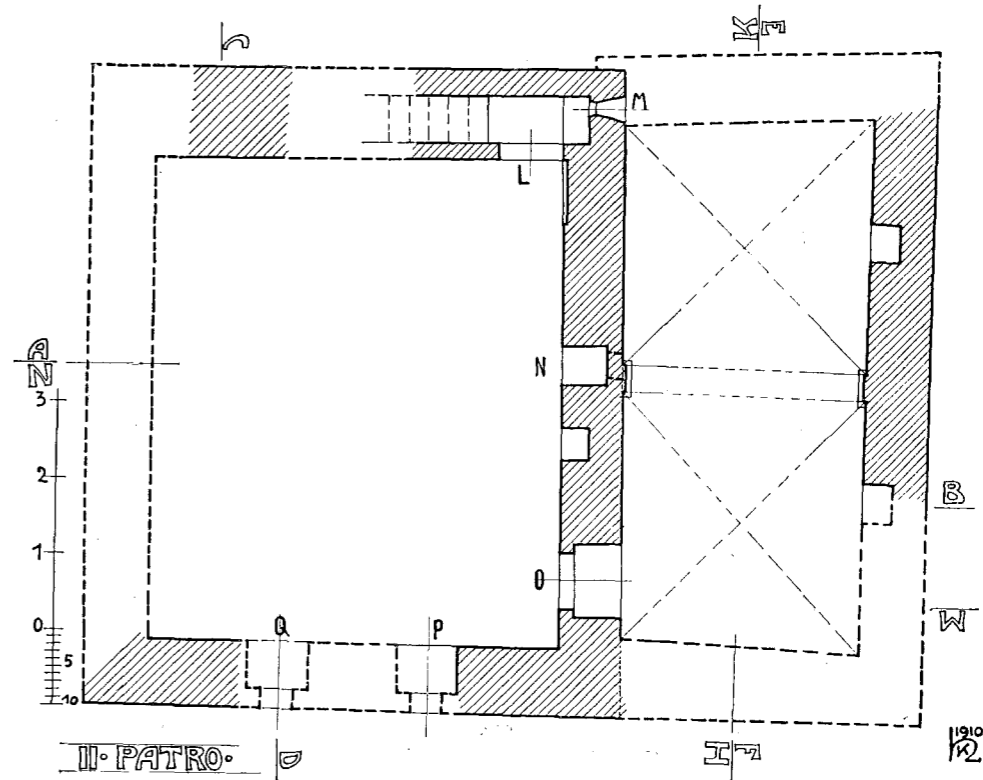
Obr. 6. KRUHOVÉ OKÉNKO NA SCHODIŠTI
K II. PATRU.

okolní terrain a přízemek domu poklesl až na místnost sklepní. (Obr. 8.—10. ukazují jak terrain původní, tak i dnešní.)

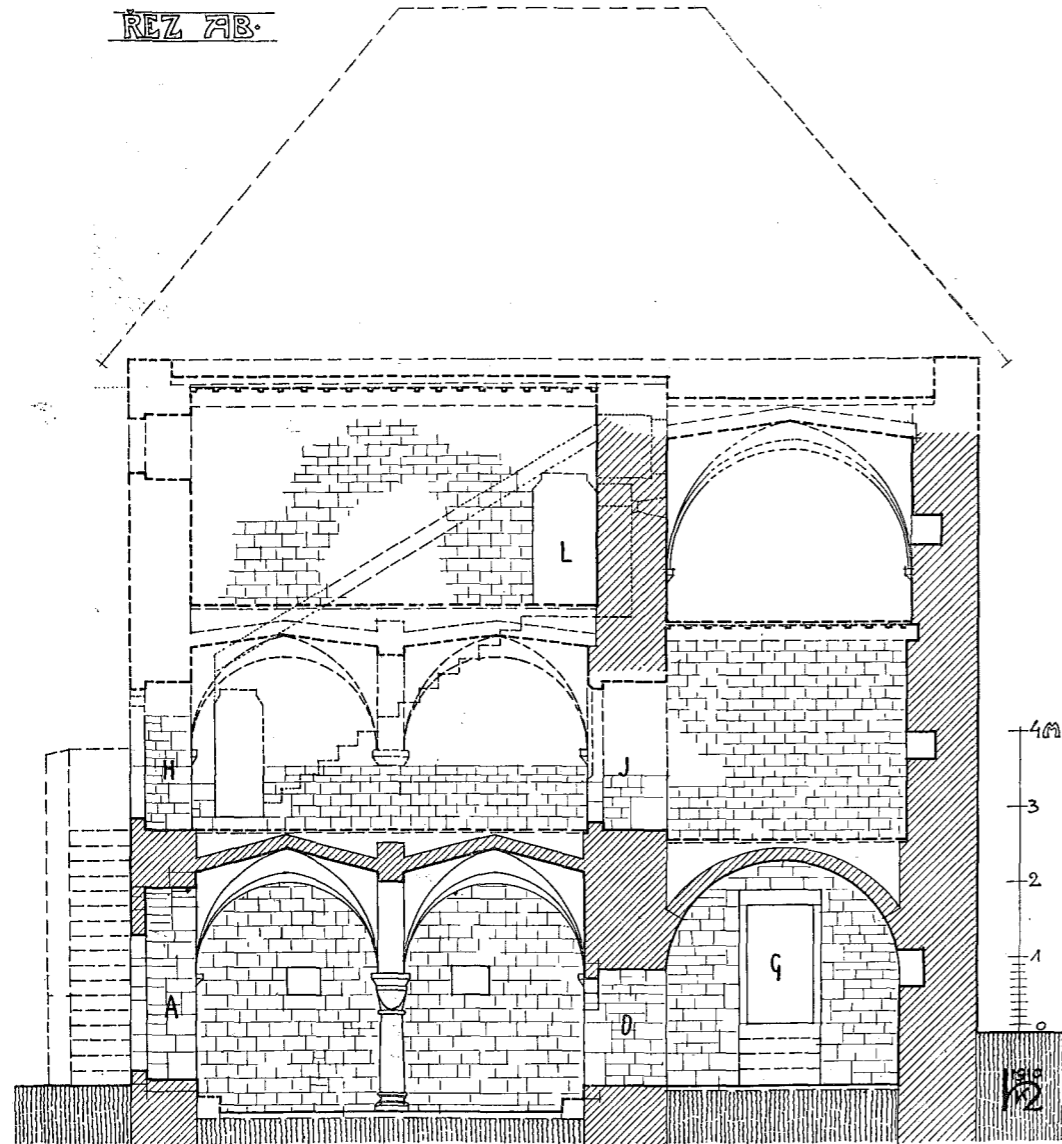
Přízemek (obr. 1.). Větší místnost překlenuta byla čtyřmi křížovými klenbami a pásy nesenými štíhlým sloupkem o attické patce s drápky a o krychlové hlavici s krčkem a těžkým abakusem (obr. 2.). Na stěnách neseny byly klenbové pásy prostým profilem abakusu. V jižní zdi nácházel se hlavní vstup A. Jeho zevní otvor byl obdélný a neprofilovaný, vnitřní špaleta byla půlkruhem překlenuta. Práh vstupu ležel o dva stupně nad dlažbou místnosti (obr. 3.). Se strany východní dostávalo se místnosti světla dvěma okénky C a B, z nichž jen jediné zachovalo se neporušené. Zevně bylo půlkruhové, uvnitř obdélné a šikmo špaletované. Ve zdi severní byly nízké dvěře D, vedoucí do vedlejší místnosti. Jejich vodorovný překlad podložen byl po stranách

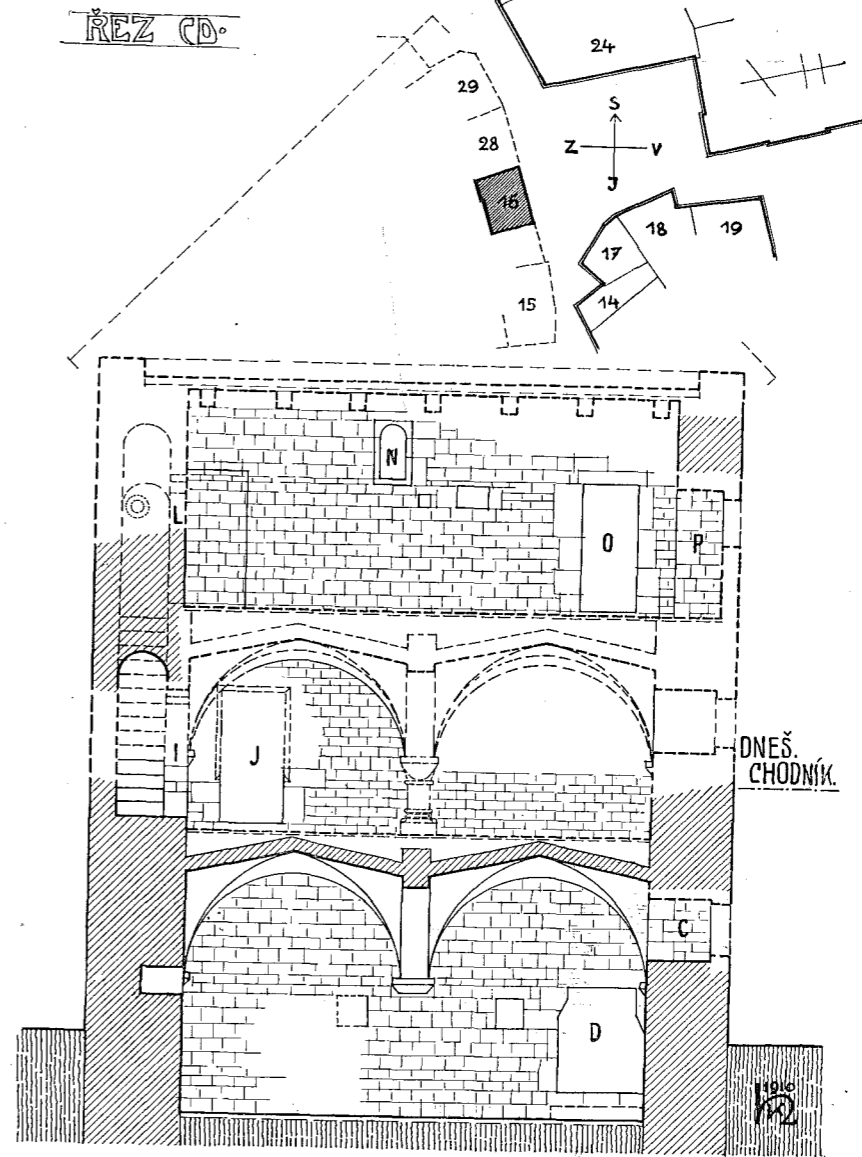
Obr. 4. PŮDORYS PŮVODNÍHO I. PATRA, POZDĚJI PŘÍZEMKU.

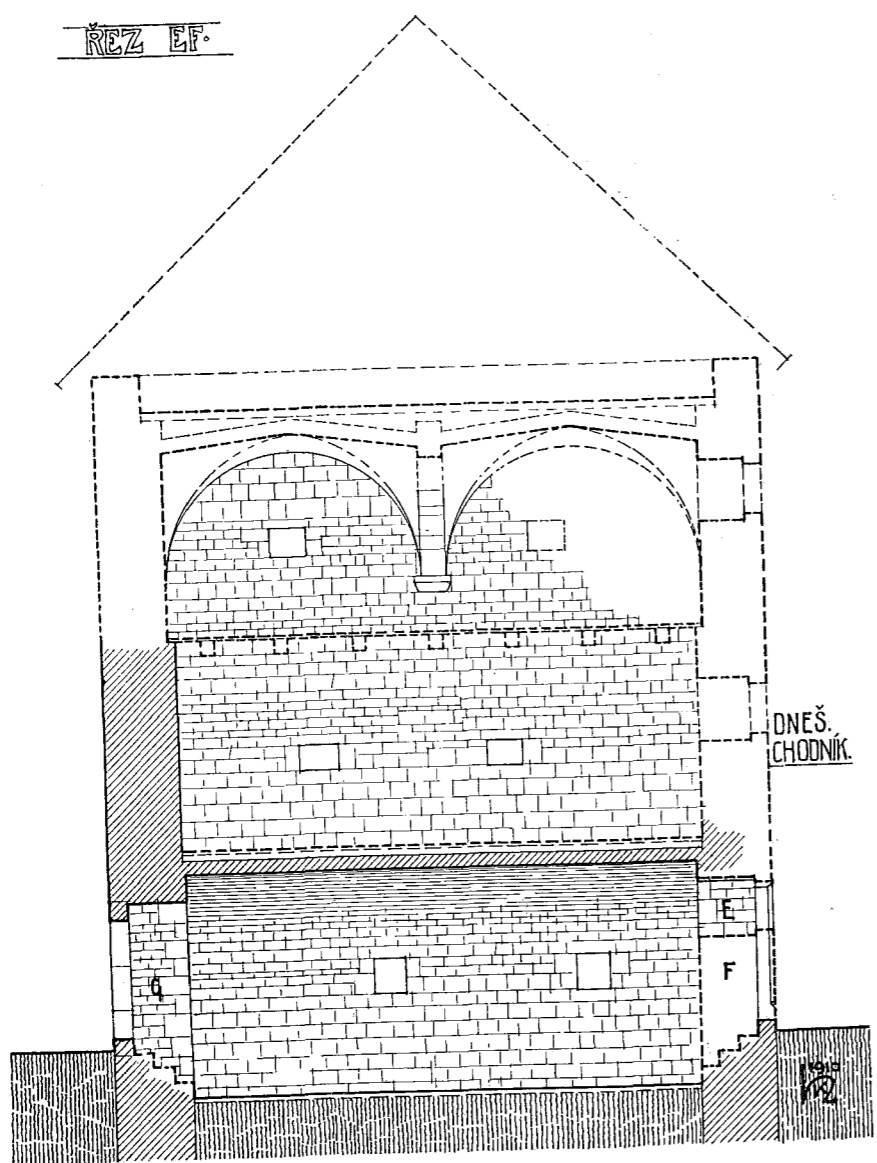
Obr. 5. PŮDORYS II. PATRA.

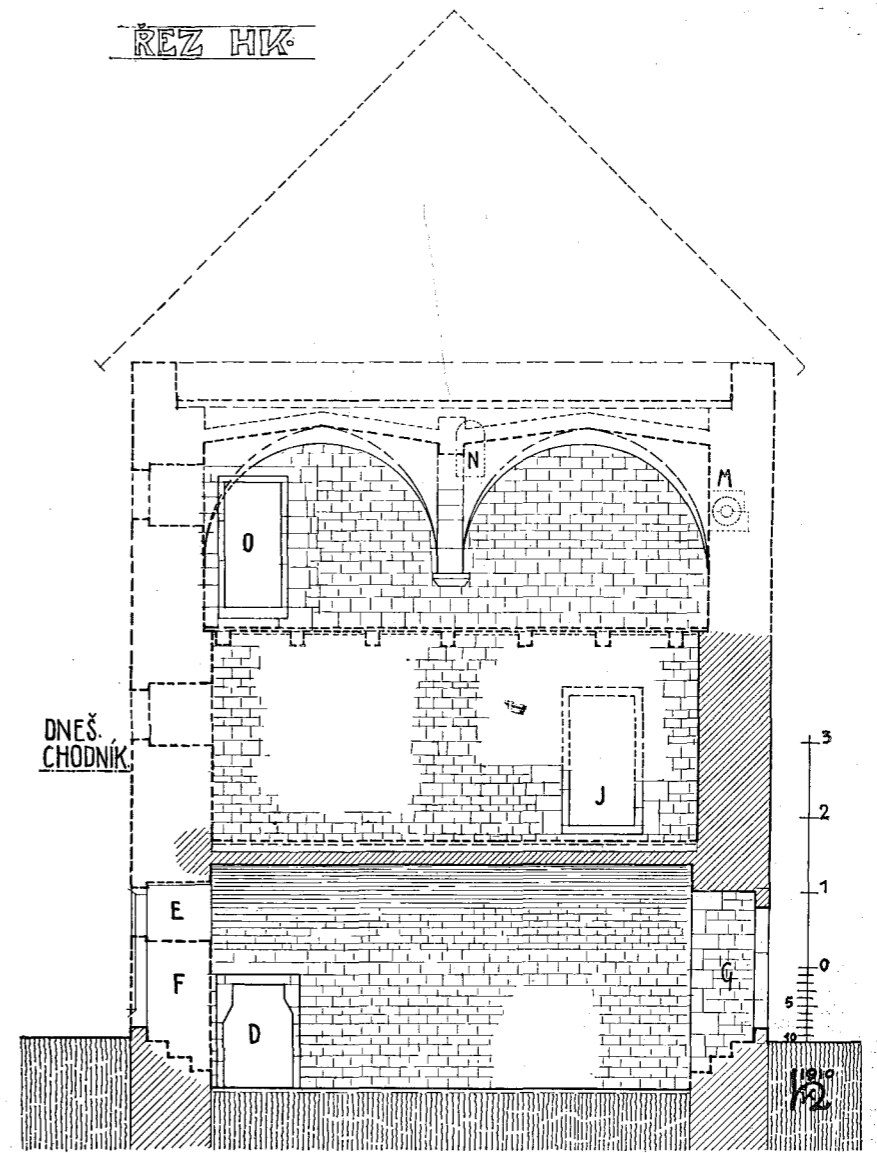
Obr. 7.
ŘEZ A-B S POHLEDEM KE STRANĚ ZÁPADNÍ.

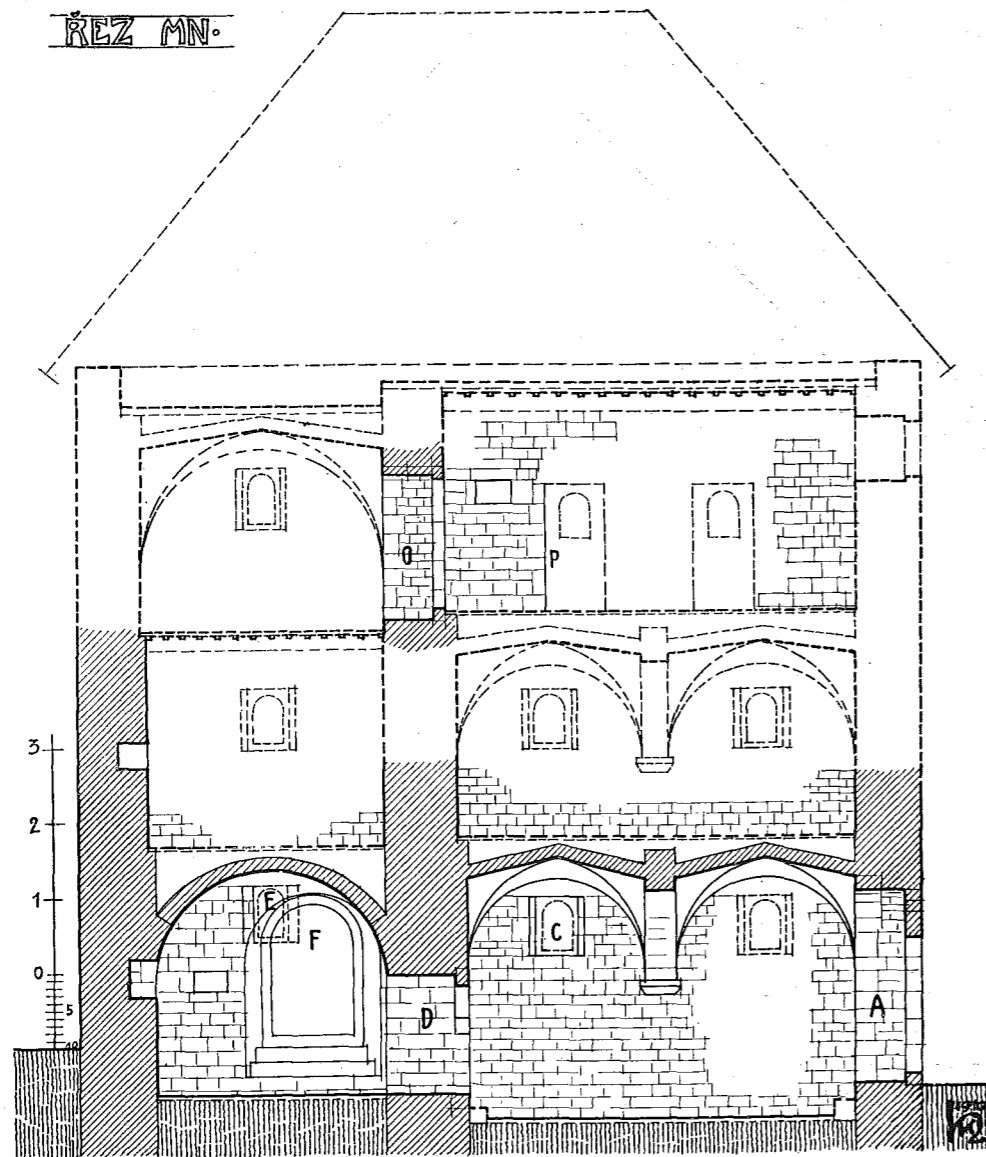
Obr. 8.
ŘEZ C-D S POHLEDEM K SEVERU. NAHOŘE SITUACE.

Obr. 9.
 ŘEZ E-F S POHLEDEM K SEVERU, S UDANOU VÝŠKOU DNEŠNÍHO CHODNÍKU.

Obr. 10.
 ŘEZ H-K S POHLEDEM K JIHU.

Obr. 11.
ŘEZ M—N S POHLEDEM K VÝCHODU.

Obr. 12. SEVERNÍ A VÝCHODNÍ STĚNY VELKÉ MÍSTNOSTI DRUHÉHO I PRVNÍHO PATRA Z DOBY ROMÁNSKÉ, znázorněné v řezích C—D a M—N (obr. 8. a 11.) ve stavu ne ještě obnaženém. Viděti lze i stopu klenby gotické, která původní dvě patra románská spojila v jediné patro (přízemek) doby gotické.

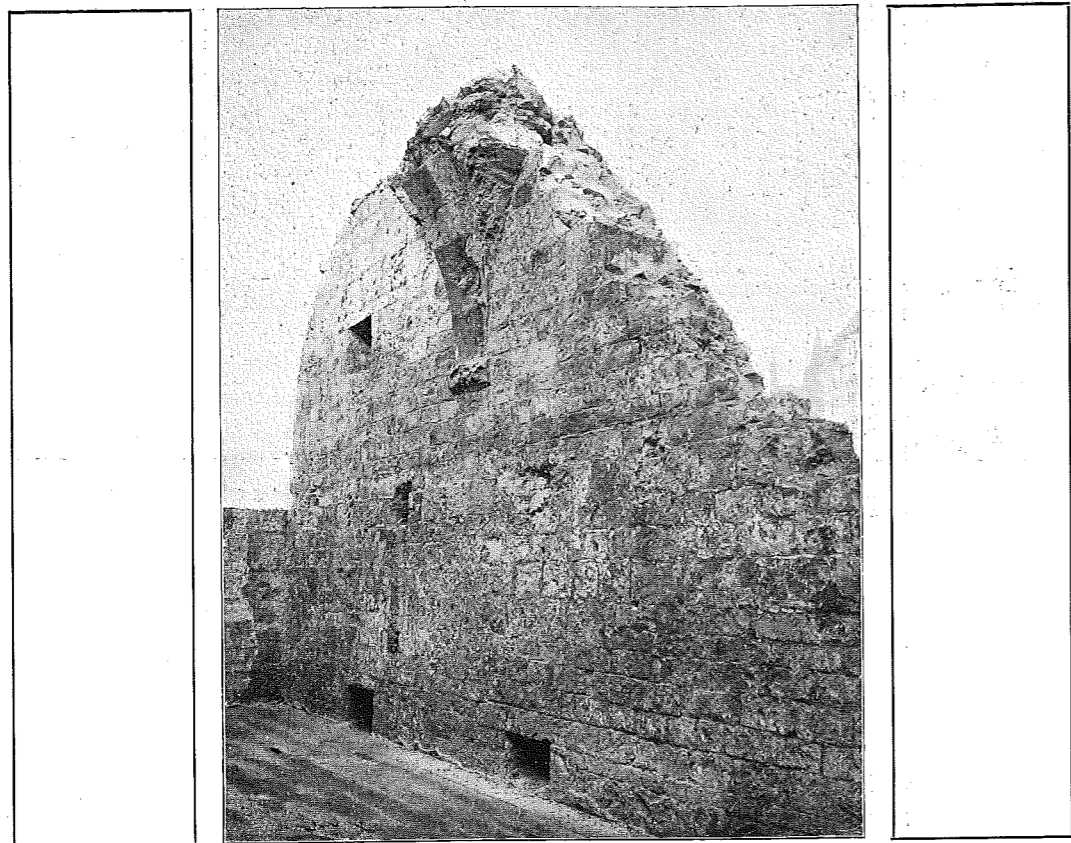
klínovitými konsolami. V obvodovém zdivu místnosti založeno bylo čtvero mělkých výklenků. Menší místnost překlenuta byla valenou půlkruhovou klenbou. Dlažba její ležela as o 32 cm. nad dlažbou místnosti větší. V západní zdi nacházel se vchod G, jehož práh ležel o čtyři stupně nad dlažbou. Ve východní zdi bývalo původně okénko E, které však ještě v období románském ustoupilo půlkruhovým dveřím F, jejichž práh také o čtyři stupně nad dlažbou povýšen býval. I v této menší místnosti byly ve tloušťku zdiva založeny mělké výklenky.

Obvodní zdi sdělány byly z pravidelných opukových kvádrů na vápennou maltu z kopaného písku a zůstaly bez omítky. Klenby zhotoveny byly z nepravidelně lánané opuky, na podšalování do vrstvy maltové, která omítku nahrazovala. Sloupek uprostřed větší místnosti, byl pískovcový. Celá výška přízemku, měřena až ku dlažbě prvního patra, obnášela 3·75 m.

První patro (obr. 4.) bývalo dostupné po otevřeném, zevně k jižní zdi přistaveném rameni schodů. Dveřmi H vstoupilo se do větší místnosti, která odpovídala jak velikostí tak klenbou na sloupku místnosti v přízemí. Čtyři klenby křížové, které byly sneseny v době gotické a nahrazeny jedinou vyšší klenbou do žeber, daly se zjistiti nejen ze zachovalých koutových výběhů, ale i z nástěnných oblouků, jichž stopy na zdi severní i západní byly dobře ještě patrný. Východní zeď, v které bývala okénka, se zachovala jen velmi fragmentární, neboť byla opětovně v době go-

tické i barokové širokými otvory prolomena. Dvěře J sprostředkovaly spojení s místností menší. Tato místnost měla strop trámový, po kterém se zachovala lůžka trámová a stopa po podlaze. Výška prvního patra obnášela jen 3 m.

Druhé patro (obr. 5.) bylo přístupné z velké místnosti po rameni schodů, o 16 stupních, vloženém do tloušťky západní zdi. Vstup ke schodům sprostředkovaly dvěře

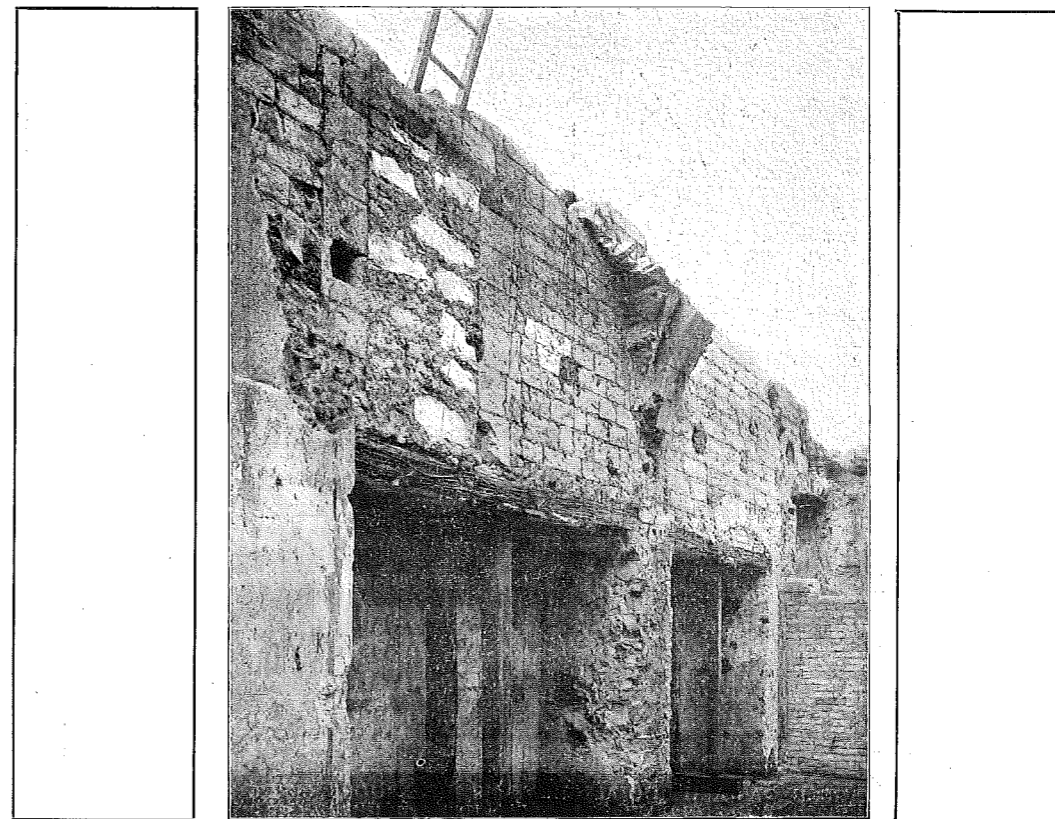

Obr. 13. SEVERNÍ STĚNA MENŠÍ MÍSTNOSTI PRVNÍHO I DRUHÉHO PATRA Z DOBY ROMÁNSKÉ, znázorněná též v řezu E—F (obr. 9.). Lze viděti: výběh klenby a výklenky ve zdi druhého patra, lůžka po trámech stropu prvního patra (asi v polov. výšce) a výklenky prvního patra. Podlaha prvního patra bývala níže, než v obrázku viditelná podlaha.

I při jihozápadním koutě místnosti v prvním patře a výstup dvěře L v severozápadním koutě místnosti druhého patra. Rameno schodů bylo překlenuto valenou klenbičkou a osvětlováno kruhovitým okénkem M (obr. 6.), které však přístavbou menší místnosti bylo zastaveno. Velká místnost druhého patra nebyla překlenuta, ale jen trámovým stropem pokryta. Uprostřed zdi severní bývalo před přístavbou menší místnosti okénko N, zevně půlkruhové, uvnitř obdélné. V téže zdi nacházely se dvěře O, vedoucí do místnosti vedlejší. Byly sice z doby románské, ale mladší než zed, což z dodatečného zavázání dveří do zdi jasně bylo patrné. Po okénkách P a Q ve vý-

chodní zdi zachovala se jen jediná špaleta. Vedlejší místnost byla o dvou křížových klenbách s dělicím pásem. Klenba se zachovala v původní formě až do bourání domu. I v druhém patře byly v obvodních zdích založeny malé výklenky. Výška druhého patra obnášela asi 3 m.

K nákresům románského stavu dlužno podotknouti ještě následující: Všechny části románské stavby, které se při měření ještě našly, zakresleny jsou tam, kde jsou

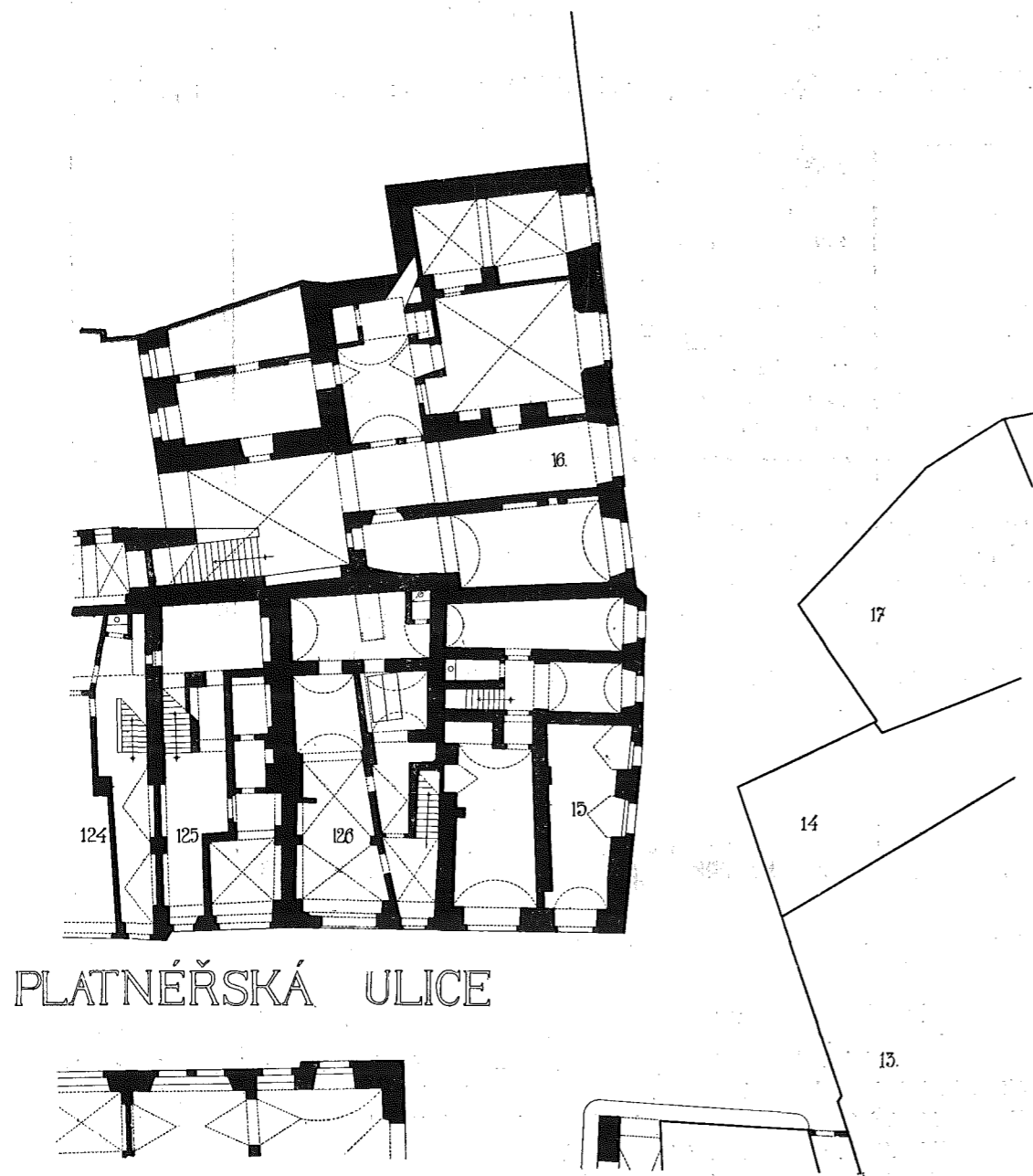

Obr. 14. JIŽNÍ STĚNA MENŠÍ MÍSTNOSTI PRVNÍHO I DRUHÉHO PATRA Z DOBY ROMÁNSKÉ, ve stavu ne zcela odkrytém. Znázorněna též v řezu H—K (obr. 10.). Lze viděti: výběh klenby, dvěře O, a okénko do schodiště M v patře druhém.

viditelný plnými čarami a v zakrývaných partiích tečkovaním. Ony části, které se při měření více nenalezly, jsou buď dřívě neb teprve r. 1909 pobořeny, zakresleny jsou čarami čárkovanými. Zachované románské řádkové zdivo znázorněno jest v pohledech spárováním a v řezích vyčárkovaním. Domyslené části ponechány jsou bílé.

Dlužno ještě podotknouti, že stav románské stavby nebyl před bořením daleko tak fragmentární, jako se jeví z výkresů. Bylo bohužel před zaměřením mnohé pobořeno, co obraz románského občanského domu mohlo více ještě objasnit. Přes to ale to, co nakresleno, zůstává důležitým dokumentem o vyspělosti našeho bydlení v době raní. Bohužel, jen dokumentem papírovým! Že tomu tak, není mojí vinou. —

(Obrázky 1.—11. dle bádání a měření autora článku, 12.—14. dle fotografií arch. Jana Kříženeckého.)

Obr. 15. PŮDORYS PŘÍZEMÍ SKUPINY DOMŮ S ČÍSLEM 16-I. VE STAVU PŘED BOŘENÍM.
V čís. 16-I. zakreslena gotická klenba velké místnosti a románská menší místnosti.

III.

DĚJINY KOLEJE VŠECH SVATÝCH.

Napsal Dr. Karel Chytil.

Starý románský, kamenný dům, — skutečná »domus lapidea« — z něhož zbylo nyní jen sklepení podzemní, přináležející k oněm stavitelským památkám, jež musí mluvit o svém stáří samy za sebe, když kroniky a listiny o nich mlčí. Přináležel do obvodu a sousedství kostela sv. Mikuláše, o němž první zmínka pochází teprve z r. 1273., a poblíž něho nacházel se kostel sv. Linharta a kostel sv. Valentina, jež uvádějí se rovněž v 2. polovině XIII. stol. Dům patřil asi ku dvorci podobně rozsáhlému, jako byl nedaleký dvorec Jarošův. Okolí bylo oživené obchodem tržním a dílnami řemeslníckými. Živé proudění sem zasahovalo od blízkého starého tržiště, velkého rynku staroměstského. Mezi domem a kostelem nachází se kuří trh, — forum pulorum — připomenutý po prvé r. 1334. V oné době děje se již též zmínka o kostele Panny Marie na Louži (in Lacu) i kostele sv. Martina Menšího. Poblíž »Louže« soustředí se domy řemeslníků pracujících v kovech, ostrožníků, platněřů a konvářů. Ulice Ostrožnická (platea calciatorum) jmenuje se r. 1326. Na druhé straně od kurného trhu ke kostelu a bráně sv. Valentina běží ulice sv. Valentina (platea S. Valentini — 1333), nazvaná později v XVI. věku ulicí Kaprovou a v dalším sousedství směrem k pobřeží prostírá se Židovské město — vicus Judaeorum. Jméno sv. Valentina přeneseno na ulici dosud tak nazvanou teprve později. O starém kamenném domě, který patřil jistě k největším celého sousedství, historie zatvrzele mlčí. Dovídáme se o něm bližších zpráv teprve tehdy, kdy se stává příbytkem instituce, jejíž jméno nesl déle než půl tisíciletí až do dnešních dnů — koleje Věch Svatých.

1. OD ZALOŽENÍ KOLEJE AŽ DO VÁLEK HUSITSKÝCH.

Kolej Věch Svatých založena byla zároveň s kolejí Karlovou císařem Karlem IV. a to jednoho a téhož dne, 30. července 1366. Jméno své má dle královské kaple Věch Svatých na Hradě pražském, která zbudována byla r. 1263. Při kapli té zřízena byla místa kanovníká, jež Karel IV. ještě jako markrabí moravský zorganizoval ve sbor, zřídil zde kapitulou neb collegium kanovníčů. Stalo se tak r. 1343. ještě za života Jana Lucemburského za souhlasu biskupa Jana z Dražice a kapitoly svatovítské. Tato kapitula Věch Svatých skládala se z probošta, děkana, 11 kanovníků a 10 kněží služebníků (ministrů). Děkan měl býti volen kapitulou a potvrzován biskupem pražským; udělování probošství a praebend rezervováno panovníkovi. Kaple sama i praebendy byly při té příležitosti hojně nadány.¹⁾ Prvním proboštem byl Jan Očko z Vlašimi, jenž se stal biskupem Olomouckým a po smrti nástupce Jana z Dražice, Arnošta z Pardubic, arcibiskupem pražským; po Janu Očkovi stal se proboštem Petr z Rosenberga.

¹⁾ *Kronika Františka Pražského*. Fontes rerum bohemicarum IV. str. 436. — *Kronika Beneše z Weitmile*; tamže str. 504. — *Tomek*, Základy místopisu pražského. Díl III.—V. str. 125.

Listem ze dne 30. července 1366. změněna ustanovení týkající se kanovníků Věch Svatých potud, že napotom uprázdněného místa kanovnického nemělo se udělit žádnému jinému, než nejstaršímu z mistrů a studentů koleje Karlovy, jenž má býti praesentován mocí krále českého a od děkana uveden ve své důstojenství. Děkan kapitulní měl býti i na dále volen od kapitoly a probošt od krále. Tím vlastně kapitola Věch Svatých proměněna v kolej, pevně souvisící s vyučováním a studiem na universitě Karlově, a profesorstvu dostalo se vyhlídky na bohatě opatřené praebendy kapitulní. V listině Karla IV. výslovně jest ustanoveno, že žádný z kanovníků nemá požívatí příjmů, leč ten, jenž by byl přítomen a skutečně četl, pokavád by mu choroba neb stáří nevadily; mimo účast na velkých slavnostech, o nedělích a svátcích, měli ve dnech všedních toliko velké mši obcovati, aby tím pohodlněji mohli se zabývatí studiem a přednášením. List tento vydán velice slavnostně, za svědectví předních knížat německých, Rudolfa vévody saského a Otty markrabí Braniborského a vévodů Bolka Svidnického a Jana Opavského a jiných světských osobností, Markvarda patriarchy Aquilejského, Jana (z Vlašimi) arcibiskupa pražského, Jana (ze Středy) biskupa Olomouckého a četných biskupů cizích. Změna, která takto nastala v původním založení kapituly Věch Svatých, potvrzena byla na žádost císaře Karla IV. papežem Urbanem V. bullou vydanou 1. ledna 1367.²⁾

Zároveň postaral se v daném listě Karel IV. o příbytek mistrů v ten způsob, že věnoval k jich užívání a bydlení dům Bohuty, dobré paměti někdy kanovníka pražského. Mínen tu nepochybně Bohuta, jenž kanovníkem byl v r. 1322.—1351. a v letech 1341.—1350. místo kancléře biskupova, později arcibiskupova zastával.

Otázka, kde se dům Bohutův nacházel, zda na Menším Městě pražském (in *minori civitate*), jak listina dí, či na Starém Městě, jest spornou. Poloha domu jak v listině udána — »naproti dvoru plebána kostela sv. Mikuláše«, hodí se na obě čtvrti. Fara sv. Mikuláše na Malé Straně nacházela se v uličce vedoucí do ulice Písecké; za dům Bohutův považuje Tomek nynější č. 9.³⁾

²⁾ *Monumenta universitatis Pragensis* II. 2 6. — *Kronika Beneše z Weitmile*. Fontes r. b. IV. 548. — *Teige*, Základy místopisu pražského II. 181. — *Tomek*, Děje university pražské. 49. — Pan městský archivář *Dr. Teige* zapůjčil mi laskavě předem partii druhého dílu Základů, jenž k tisku se připravuje.

³⁾ Možnost chyby písařské připouští *Tomek* již v pojednání svém »Paměti kollegiátů kolleje Karlovy« v Časopise českého musea r. 1847. I. str. 386. Tyto »Paměti«, k nimž častěji bude poukáváno, založeny jsou na pramenech, jež poskytl archiv universitní.

V dějích university pražské pouští se *Tomek* v poznámce na str. 50. do obsírnějšího výkladu pravě: »Dovolujeme si zde proti znění originálu základní listiny klást »in majori civitate Pragensi« místo »in minori«, což, je-li chyba, bude vždy lehkou napraviti.« Poukazuje pak k zápisu z r. 1385, kde určitě zní »in majori civitate«. Má za to, že by to byla zvláštní náhoda, že by ta kolej již v tak krátkém čase byla přišla k přesazení, a sic z domu proti jedné faře sv. Mikuláše ke druhému sv. Mikulášovi proti faře a že by se o tom nebyla zachovala žádná zmínka. Protož se nám spíše podobá, že hned dům Bohutův byl na Starém Městě a že do originálu samého nějak omyl vklouzl. Možná ovšem, že i jinak bylo.« — V Dějepisu města Prahy II. (z r. 1871) klade však *Tomek* bez dřívějších pochybností dům ten na Malou Stranu (Str. 121 a 200) a mluví o přeložení koleje, rovněž v III. d. (Str. 278), seznam patrně data, jež spadají do doby před r. 1385. Tomuto stavu jest dán výraz také v »Základech« Tomkových: Podotýkám ještě, že v XVI. stol. v aktech učení pražského a koleje se týkajících uvádějí vždy, kdykoliv historii koleje líčí a listin se dovolávají, dům někdy Bohutův »in minori civitate«.

Má-li se za to, že se jedná o chybu písařskou, a že místo »*minori civitate*« má se čísti »*majori*«, tu ovšem přicházíme k tomu, že obydlí mistrů koleje Věch Svatých hned od počátku byla tam, kde je později nacházíme, v místech domu č. 16-I, jenž ležel naproti faře sv. Mikuláše staroměstského. Leč tu by bylo nutno, předce jen předpokládati jakési majetkové proměny. Dům na Starém Městě proti faře staroměstské na Kuřim trhu ležící přináležel Janovi ze Středy, olomouckému biskupu, který jej dle formule listinové z let 1376—1380, vydané Václavem IV., daroval na věčné časy biskupství olomouckému a jeho kanovníkům a kapitule, začež dům takto věnovaný sprostěn byl králem všech berní a dávek.⁴⁾

Na to r. 1381. dům ve farnosti Mikulášské (týž) označuje se jako obydlí (*domus habitacionis*) mistrů z koleje Věch Svatých. Tu poprvé s plnou určitostí nacházíme kolej fakticky na Starém městě dle formule ze dne 26. října, která datována jest »*in domo habitacionis honorabilium virorum dominorum magistrorum de collegio Omnium sanctorum, que sita est in parochia s. Nicolai Maioris civitatis Pragensis.*« Jedná se o uvedení Šimona z Celje, přísežného notáře pražské university v beneficia jemu od papeže Urbana (VI.) udělená, k čemuž ustanoven jako »*subexecutor*« mistr Konrad Zoltow (Soltau), jenž v koleji patrně přebýval. Jako svědci uvedeni Matěj z Krakova, Jan Marienwerder, Menso de Bekenhusen a Nicolaus de Gubin, mistři svobodných umění, bakaláři sv. theologie, kanovníci Věch Svatých na hradě pražském.⁵⁾

Ještě další členy koleje krom těchto seznáváme r. 1383., a sice jsou to Blažej Vlk ze Strážného (*Blasius Lupus*), tehdá rektor university, a mistři *Fredmannus* z Prahy, *Tilmannus* z Kaselu (*de Cassele*). Celkem bylo tudíž osm členů koleje a tito označují dům jakožto svůj dům, v kterém přebývají, a jenž dříve patřil Janovi, biskupu olomouckému. Biskup Jan ze Středy zemřel 24. prosince 1380. Spor, jež za posledních let svých měl s markrabím Joštem a bratřími jeho Prokopem a Janem Soběslavem, provázen byl pustošením města Olomouce a biskupských statků, a nepochybně následkem toho příjmy biskupství byly tak ztenčeny, že biskup upadl v dluhy a častěji naříká pak na svou chudobu. Zdá se, že proto domáhal se biskupství vratislavského. Okolnosti tyto mohly přiměti ještě biskupa samého k tomu, že dům svůj v Praze prodal, ač mohl býti prodán i po jeho smrti. R. 1379. zemřel Vincencius Nydek ze Zhořelce, klerik diecese míšeňské, študent university pražské, jenž v závěti své (7. srpna) mimo jiné odkázal 90 kop na zřízení oltáře sv. Václava v kostele sv. Štěpána na Rybníčku, ustanoviv za vykonavatele závěti mistra Mikuláše z Gubína a kněze míšeňské diecese Jana z Mulberga, študenta university pražské. Od nich přijímají tuto summu uvedení mistrů kollegiáti dle smlouvy, uzavřené v sakristii kaple Věch Svatých dne 31. března 1383, a vtělují ji na svůj zakoupený dům se závazkem placení úroků osmi kop ročně ku zřízení a dotování onoho oltáře. V jednání tom intervenuje mistr Blažej Vlk jako rektor university. Ze znění této listiny nikterak neplyne, že by byl býval Vincenc Nydek majitelem domu po Janovi ze Středy, tak že s plným přesvěd-

⁴⁾ *Summa cancellariae Caroli IV.* Vydal *Tadra*. Č. 358. Nelze se domnívati, že by tato formule byla pouhou fikcí slohovou, když Jan ze Středy sám platí za skladatele knihy.

⁵⁾ Listinu ofiskl *Tadra*. Příspěvky k dějinám university pražské ve XIV. století. Věstník kr. č. společnosti nauk. R. 1890. Str. 286 a 297.

čením lze jej ze řad majitelů domu vypustiti. Kolej Věch Svatých stala se v držení domu direktním nástupcem Jana ze Středy.⁶⁾

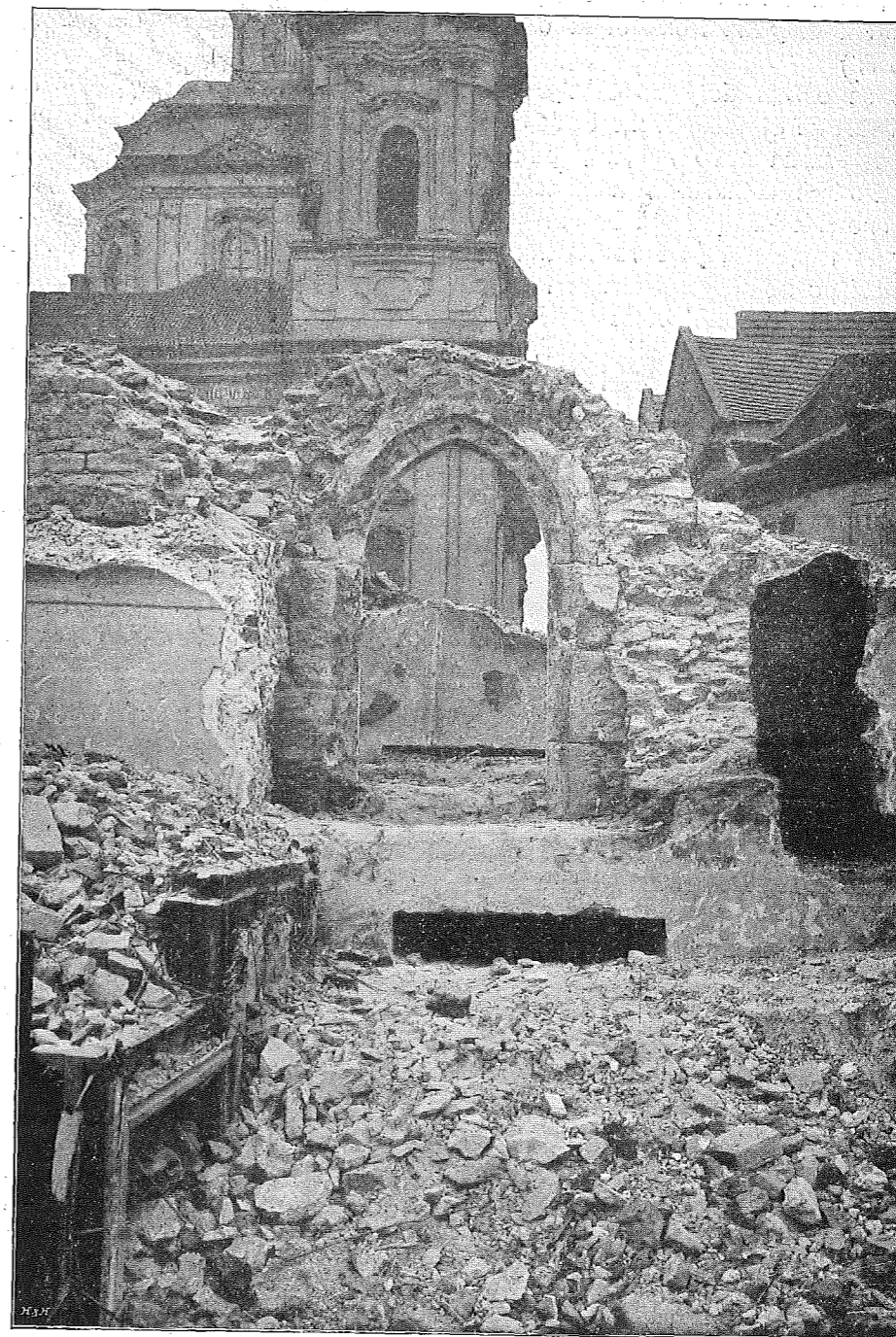
Od r. 1383. jest dům na Kuřím trhu nepřetržitě majetkem koleje Věch Svatých, slouže za obydlí některým z professorů kollegiátů a nepochybně i studentstvu. Z pozdějších inventářů seznáváme, že se zde nasháda od prvních dob velice rozsáhlá knihovna, čítající veliké množství rukopisů namnoze úhledným, umělým způsobem psaných. Do prvních dob koleje možno klásti zejména většinu oněch kněh, které v seznamu z r. 1603 uvedeny jsou jakožto pergamenové, ale i mnohé rukopisy na papíru přináležely zajisté ještě době předhusitské.⁷⁾ Vedle biblí, epištol, otců církevních, homilií, lektur, quaestií a různých traktátů obsahu theologického nacházíme učebnice a spisy z oboru gramatiky, přírodních věd, fysiky, meteorologie, astronomie i chiro-mantiky. Traktát o sedmi cestách věčnosti (de septem itineribus aeternitatis), úhledně (elegantér) psaný a, jak výminkou výslovně se uvádí, datovaný dnem 15. Sept. 1368., přináležel jak patrno ku prvním knihám pro kolej brzo po jejím založení opatřeným.

To veliké množství bibliothek pražských oné doby a jich obsah svědčí, že přestění doktrín na universitě pražské stálo úplně na výši tehdejšího vzdělaného světa. Mezi kollegiáty Věch Svatých nacházíme mnohou významnou osobnost. Zprvu, kol roku 1383. mají převahu cizozemci, ale již kol roku 1400. množí se počet kollegiátů českých. Při jednání o pozůstalosti Niedekově nacházíme mezi osmi kollegiáty jen dva domácí, Fridmana z Prahy a mistra Blažeje Vlka ze Strážného, jenž se stal pak děkanem kapituly r. 1392.⁸⁾ Právě, když rektorem university byl Konrád ze Soltova, r. 1384., vypukl na universitě mezi Čechy a cizozemci spor o místa v kolejích, jenž arcibiskupem jakožto kancléřem university i dvorem královským rozhodnut byl ve prospěch národa českého. Z toho vznikl další konflikt mezi arcibiskupem Janem z Jenšteina a mistry cizozemskými, zejména z řad professorů theologie, kteří nechtějice se podrobiti rozsudku arcibiskupovu ohlásili odvolání k papeži Urbanovi VI. Byli to většinou mistři němečtí z koleje Věch Svatých, jak vidíme z uvedených jmen: Fridman, Johannes Marienwerder, Conradus Zoltow, Mensso, jinak přicházejí v celém jednání

⁶⁾ Následkem nedopatření neb chybného výtahu považoval Tomek Vincence Niedeka za majitele domu. Dějepis Prahy II. 200 i Základy I. 48. — Omyl přešel také do úvodu k tomuto článku ve Zprávách sv. IV. — Výtah listiny podává Borový, Libri erectionum II. Str. 204 č. 349. Pan kanovník Dr. A. Podlaha, jenž mně laskavě poskytl z originálu doplňky k vydání Borového, sdílí náhled nahore uvedený. Dům se uvádí těmito slovy: »quod cum nos domum nostram, quam nunc inhabitamus, quae fuit et erat olim D. Johannis Eppi Olomucensis fel. mem., sitam prope Eccam parochialem S. Nicolai in foro pullorum Maj. civ. Prag., pro certa summa pecuniae emissemus et iusto titulo comparassemus . . .«; dále při zajištění úroku: » . . . extunc tantum de censu, quantum pro praefata summa pecuniae emi et comparari possit in, de et super domo nostra superius expressata, nos et quilibet nostrum ac successores nostros, inhabitatores domus nostrae praedictae, qui pro tempore fuerint sponte et libere, non compulsi, nec coacti obligavimus et obligamus . . .« »ideo . . . assignavimus et deputavimus, tradidimus, donamus et praesentibus ex nunc assignamus, deputamus, donamus et tradimus in, de et super domo nostra supradicta et ipsius area § sexgas grss . . .« Jest možno, že půjčka oněch 70 kop z dědictví Nydekova, jimiž disponoval člen koleje Mikuláš z Gubina jako jeden z poručníků a částečně i rektor, celou kupní transakci umožnila. Monumenta un. p. II. 256.

⁷⁾ Zápisy university; zemský archiv. Oeconomica B. 14. f. 231.

⁸⁾ Tomek, Dějepis města Prahy. Díl V. str. 157. Mistru Vlka bylo professory vyčítáno, že stav se děkanem zdržoval předešlou svou praebendu, a nechtěl na své místo připustiti nového člena do koleje. Monumenta un. p. II. 431.

Obr. 16. DVĚŘE GOTICKÉ PŘÍSTAVBY DOMU č. p. 16-I.

Matouš z Krakova, Mikuláš z Litomyšle a j. Urovnáním dne 22. prosince 1385. vše zdviženo, co namítali mistři němečtí proti arcibiskupovi a tito slíbili psáti papeži, že stalo se tak omylem. Rozhodnutí o zastoupení českého národa v kolejích zůstalo v platnosti.⁹⁾

To se ovšem dotýkalo dalšího složení koleje Věch Svatých; vyjímaje Alberta Engelschalka ze Straubinga z národa bavorského a Jana z Hildesheima z národa saského, theologa na slovo vzatého, obdržely napotom místo v koleji Věch Svatých jen osoby národa českého. Mezi nimi nacházíme mistra Štěpána z Kolína, jenž jako kazatel při nově založené kapli betlémské byl předchůdcem mistra Jana Husi. Ve sporu o hlasy na universitě, jenž rozhodnut byl dekretem kutnohorským 18. ledna 1409., účinně stáli po boku Husově dva kollegiáti čeští od Věch Svatých, Jan Eliášův a mistr Ondřej z Broda. V otázce tří hlasů hraje významnou úlohu Zdeněk z Labouně, rodu šlechtického po meči i přeslici, mistr svobodných umění a bakalář v lékařství, dvořenín a důvěrník krále Václava. V letech 1402.—1405. nacházíme jej v úřadě písaře kuchyně královské (notarius coquinae, neb notarius expensarum regalium), později (1410.) je sekretářem královským. Zdá se, že byl zprvu ženat, jelikož v listině z roku 1402., v které vystupuje jako vykonavatel závěti Petra Plebana v Slatině Větší a držitel patronátu oltáře Petrem založeného, mluví se o dědicích jeho. Jsa kanovníkem při chrámu svatovítském, byl jistě stavu duchovního; r. 1411. líčí se jako »presbyter in habitu et tonsura presbyteriali«.¹⁰⁾ Ve veřejném životě vystupuje vznešeně, provázen zbrojencem a nevyhýbá se pouličním vádám. Bratr jeho (starší) Jan Drška byl purkrabím na Veliši (1393.—1397.) a přichází vedle něho ještě r. 1408. jako patron kostela ve Zlivu.

⁹⁾ Tomek, Dějepis Prahy, III., 334, na základě akt konsistoře pražské, jež od té doby vydány tiskem *Tadrou* v Historickém archivu České akademie. Soudní akta konsistoře pražské. Část II. Str. 299 a násl.; str. 353. — *Dekret kutnohorský*. Nákladem historického klubu 1909. *Staf Novotného*, str. 12., *Kroftova*, str. 39. — Vznik, podstata a konec sporu, ač v některých fasích jej známe podrobně, není zcela vyjasněn. *Novotný* (Dekret kutnohorský, 12) postihuje, že ve sporu jde o dvojí, ba složitější věc. Jest pozoruhodno, že složení kollegiátů se dotýká hluboce koleje Věch Svatých, a tu dlužno si připamatovati, že kollegiáti tamní byli vlastně kanovníky a členy kapituly, jejíž založení (r. 1342.) spadá ještě do dob biskupa Jana z Dražice. Kapituly s kanovnickými praebendami byly založeny pro osoby domácí, ba někde (Roudnice) výslovně stanoveno, že členové mají býti jazyka českého. Následkem ustanovení Karla IV., že členové koleje Věch Svatých, která byla tehdy identickou s kapitulou, se mají státi jen professoři, dostaly se postupně kanonikáty, volbou obsazované, do rukou osob zahraničných. Nyní nastal protiproud, který měl svůj právní podklad, zejména se stanoviska arcibiskupova, jenž vystupuje zde nejen jako kancléř university, ale jako metropolita, vůči kterému podřízení (kanovníci) porušili kázeň. Proto asi v soudních aktech jedná se o koleji Věch Svatých více než o ostatních kolejích a výsledek zde byl tak pronikavý.

¹⁰⁾ Roku 1410. v lednu měl mistr Zdeněk z Labouně se sousedem Mikulášem synem Franka, pekaře, jakousi affairu, pro níž místorychtářem Jakubem byl jat a vězněn a pak vydán v moc arcibiskupského žalávníka Ojře. Z toho vedl žalobu u soudu papežova. Obšírně událost tu líčí Tomek, Dějepis Prahy, III., 502. *Tadra*, Kanceláře a písaři. Str. 49. Dr. Joh. Abecier, auditor soudu papežského povolává listem dne 12. ledna 1411. z Bononie obžalované účastníky přehmatu, Mikuláše Frankova, Jakuba, Ojře a i veškeré konšely před soud papežský. (Archiv kapitulní, opis v archivu musejním). Výsledek pře není znám. Zdeněk z Labouně se zde tituluje: » . . . magistri in artibus, baccalaurei in medicinis, decani capellae regiae Omnium sanctorum in Castro Pragensi, et canonici majoris ecclesiae Pragensis ac secretarii illustrissimi principis domini Wenceslai, Romanorum ac Bohemiae regis . . . «.

Obr. 17. DVEŘNÍ OŠTĚNÍ Z GOTICKÉ PŘÍSTAVBY, STRANA PROFILOVANÁ (viz obr. 16).

Po rozhodnutí o hlasech jmenován Zdeněk z Labouně listem krále Václava IV. zatímním rektorem university a slavnostně proklamován na nádvoří koleje Karlovy 9. května 1409. Když v roce 1410. zemřel Blažej Vlk, děkan kapituly Všech Svatých, zvolen na místě jeho Zdeněk z Labouně, dne 20. srpna. Proboštem koleje byl tou dobou Zdislav zvaný Chrt (Canis) a po smrti tohoto, složiv děkanství, stal se proboštem Zdeněk z Labouně, který stojí nadále od 8. ledna r. 1412. v čele koleje. Děkanem zvolen byl Štěpán ze Staňkova. V letech těch (1410. a 1412.) jsou členy koleje mistři a professori Petr ze Znojma, Přibislav z Jesenice, Jan Eliášův, Jan z Hildesheima, Stanislav ze Znojma, Křišťan z Prachatic (1410.), Ondřej z Broda (1412.) a Řehoř Levův (Leonis) z Prahy.¹¹⁾ Též Štěpán z Pálče přináležel koleji a spolu se Stanislavem ze Znojma, Janem Eliae a Ondřejem z Broda z počátku ku přátelům mistra Jana Husi, s nímž se však rozešli v názorech o učení Wiklefově. Roztržka ta nastává r. 1412. a stupňuje se až po události koncilu kostnického. V zápasu stran vystupuje opět jako důvěrník krále Václava IV. mistr Zdeněk z Labouně, probošt koleje.

Na synodu pražském r. 1413. jest Zdeněk z Labouně komisařem královským spolu s mistrem Křišťanem z Prachatic, tehdy rektorem university pražské a Jakubem z Dubé, děkanem Vyšehradským. Jako zástupcové stran sporných jmenování čtyř profesorův theologie, vesměs z koleje Všech Svatých: Petr ze Znojma, Jan Eliášův, Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče, a ze stoupencův Husových Jan z Jesenice, mistr Jakoubek ze Stříbra a Šimon z Tišnova.¹²⁾ Svou neústupností popudili professori theologie krále Václava IV., jenž přál smírnému vyřízení, a celou veřejnost tak, že v obavách opustili Prahu. Král rozezlen vypověděl je z Čech, a nakázal, aby vyloučení byli z university a aby zbavení byli praebend.

Na místě profesorů vypověděných shledáváme v koleji nové osobnosti, mistry Šimona z Tišnova, Šimona z Rokycan a Antonína z Loun. Z dřívějších členů ostali v kapitule a koleji mistři Křišťan z Prachatic, Přibislav z Jesenice, Ondřej z Broda, Jan z Hildesheima, který ostal v Praze i po odchodu německých mistrů, a Řehoř Levův z Prahy.

Kolej Všech Svatých skládala se nyní většinou z přívrženců Husových, k nimž přináležel i probošt mistr Zdeněk z Labouně. Štěpán z Pálče stojí proti Husovi na koncilu kostnickém, jiný jeho odpůrce z bývalých kollegiátů, Stanislav ze Znojma, zemřel na cestě do Kostnice náhle v Jindřichově Hradci. Mezi průvodčími Husovými byl mistr Křišťan z Prachatic, jenž však nezdržev se v Kostnici, záhy do Prahy se navrátil. Jemu platí jeden z nejvřelejších dopisů, jež napsal Hus z Kostnice, »v okovech, v čekání upálení« a v jednom z dřívějších dopisů kostnických, poslaném 16. června 1415. mistru Martinovi, dává Hus pozdravovatí mimo jiné ze svých přátel mistry Řehoře (Lévova z Prahy?) a »oba Šimony« (z Tišnova a z Rokycan), členy koleje Všech Svatých. Někdejší přítel a pozdější odpůrce Husův, Ondřej z Broda, jenž vystoupil též proti utrakvistickému učení Jakoubka ze Stříbra, opustil Čechy a zemřel r. 1427. v cizině.

¹¹⁾ *Libri confirmationum*. VII. Str. 6, 7, 41, 47, 48, 256.

¹²⁾ Jednání líčí t. zv. *Kronika university pražské*; *Fontes r. b. V.* 576. — *Palacký*, *Dějiny*. III. d. č. I. (3. vydání) str. 161.

Obr. 18. RŮZNÉ VYBOURANÉ FRAGMENTY GOTICKÉ Z DOMU č. p. 16-I.

Mistr Zdeněk z Labouně přichází ještě r. 1419., pak jmenuje se jako probošt koleje Sigmund (r. 1420.), snad identický se Sigmundem z Budějovic, jenž byl kanovníkem pražským a v letech 1415.—1418. kancléřem královny. Již někdejší děkan kapituly Oldřich ze Sulcpachu býval kancléřem královny a mistr Zdeněk z Labouně přináležel rovněž kruhům kancléřským. Sigmund byl posledním proboštem doby předhusitské.¹³⁾

Mistr Zdeněk z Labouně byl v oboru svém lékařském i literárně činným a jeho quaestie lékařská nachází se dosud ve dvou sbornících universitní knihovny, z nichž jeden obsahuje pojednání a quaestie mistra Jana Husi, Jakoubka ze Stříbra, Štěpána z Pálče, Šimona z Tišnova a j.¹⁴⁾

Již v době předhusitské přicházejí v koleji vedle theologů a mistrů svobodných umění i lékaři, tak Zdeněk z Labouně a Křišťan z Prachatic, jenž dlouho ostal přední osobností kapituly a koleje Věch Svatých. Vynikaje jako učenec a spisovatel v oborech přírodních věd, matematiky a astronomie, přináležel k nejpřednějším lékařům své doby. V pozdním věku ještě r. 1432. a pak 1434. byl rektorem universitní pražské a za Sigmunda a Albrechta II. byl pověřován úkoly v záležitostech administrativních správy duchovní. Zemřel 5. září 1439. Mnohá z knih z oboru fyziky, astronomie a lékařství v bibliotéce kolejni pocházela asi z jeho knihovny soukromé, ač v inventáři z r. 1603. jméno jeho se neuvádí; častěji však čteme v titulu knih jméno jeho vrstevníka Šimona z Rokycan. Z Husových spisů uvádějí se výslovně pojednání »de ecclesia«, »super quattuor sententiarum«. Spisy jménem Šimonovým označené jsou »Sermones de sanctis Simonis de Rokycana«, a snad i jiný, »Liber Simonis de sanctis« a »Simonis in clerum« pochodí od něho. Druhý Šimon — z Tišnova — zprvu přívrženec strany pod obojí, odvrátil se od ní v letech dvacátých zúplna a brojil proti ní svými spisy. Ze starších členů přichází mistr Přibislav z Jesenice r. 1426. Tou dobou počet kollegiátů byl zajisté již značně ztenčen.

Od svého založení až po vypuknutí bouří husitských udržuje se kolej Věch Svatých na značné výši a ve vývoji hnutí náboženského má velký, nepopíratelný význam. Za válek husitských klesá, stejně jako kolej Karlova a ostatní instituce uni-

¹³⁾ Tomek Dějepis Prahy V. 53., 133., 157. — Tadra, Kanceláře a písaři. 78. — Pořadí proboštů koleje v době předhusitské jest následovní:

Petr z Rosenberka. † 16. listop. 1384.

Jan Sádlo ze Smítkova 1385. (?)—1407. (?)

Zdislav Chrt (Canis) 1407.—1411.; † as koncem r. 1411.

Zdeněk z Labouně 1412. (8. ledna)—1419.

Sigmund. 1420.

Sigmund z Budějovic, kancléř královny, zemřel před rokem 1424. — Tomek, Základy I. 134, 135 č. 576 st.

Pozdější výpisy (z XVI. stol.) v knihách universitních [A 51 f. 384] kladou mezi probošty mistra Přibislava z Jesenice k r. 1406. a mistra Jana z Borotina circa 1417. Jan z Borotina byl děkanem fakulty artistské r. 1415. a 1432/3. Není-li v tom omyl, mohl býti proboštem Jan z Borotina mezi Zdeňkem a Sigmundem neb později. Přibislav byl toliko kollegiátem.

¹⁴⁾ Truhlář. Catalogus codicum ms. l. universitní knihovny II. Str. 84; č. 1925. X. E. 24. Quaestio XXXVIII. M. Zdenconis. Utrum in acutis egritudinibus dierum indicativorum et creticorum iudicia ab oppositis signorum celestium aspectibus sint sumenda. Táž v X. H. 18. Truhlář II. č. 1997.

Panu prof. Dru. A. Novotnému jsem díkem zavázán za laskavé upozornění na některé zprávy o mistru Zdeňkovi z Labouně.

versitní i duchovenské a pozbývá spolu s kapitulou Věch Svatých svého značného majetku, k němuž přináleželo několik domů na Hradčanech, vinice blíže Hradu pražského a několik vsí.

Vinice koleje, o kteréž i později často se jedná, ležela v místech nynější zahrady císařské vedle vinice abatyše a konventu svatého Jiří. Z majetku venkovského hlavní spočíval ve vsi Tvršicích u Žatce, o níž se jedná již r. 1378. (25. listopadu) za děkana Ulricha ze Sulcpachu a probošta Petra z Rosenberka, a v městečku Vladislavicích (též Vadislavice, nyní Václavice) u Benešova, jež přináleží kapitule již r. 1377. R. 1418. 18. listopadu za proboštví Zdeňka z Labouně postoupila kapitula rychtu ve Vladislavicích zákupným právem Jakubovi synu někdy Martina zvaného Kokot (Rokot?) z Vladislavic v sumě 40 kop grošů. Z řady vesnic a usedlostí zejména se též uvádějí Hodkovice u Prahy a Hořesedly za Rakovníkem.¹⁵⁾ Nelze dobře rozlišiti, co přináleželo kapitule a koleji, a co patřilo k důchodu jednotlivých praebend. Také děkanství i proboštví měla svůj vlastní majetek a není divu, že místa tak bohatě nadaná byla předmětem tužeb a sporů. Děkan kapitulní měl svůj vlastní dům poblíž kaple Věch Svatých (Hrad č. 2f.), tímto domem však kolej nevládla. Děkan Věch Svatých stál mimo universitu, ba děkanství považováno za neslučitelné s aktivní professurou, rozuměj s praebendou professorskou.

Zdali měl probošt, jako později, právo bydlet v koleji, nevíme, a sotva asi takového práva používal, ježto v hodnosti proboštské nacházíme před válkou husitskou osobností stavu šlechtického a vlastního majetku. Zdeněk z Labouně právě v roce, kdy stal se proboštem, zakoupil si dům na Malé Straně »pod stupni« (č. 192).¹⁶⁾

Dům koleje a jeho městiště (area) byly v XIV. století nejrozlehlejším majetkem celého sousedství.

¹⁵⁾ Tomek, Paměti ČČM. 1847 I. 523. Opis listiny o Vladislavicích z r. 1418. A. 51. f. 8. O některých státech kapituly viz Tomek, Dějepis Prahy III. 76. Opis starého registra, nacházejícího se na 1. str. knihy archivu universitního A. 51., uvádí:

In antiquis registis:

Hodkovicz, villa magistrorum Collegii Omnium Sanctorum.

Holešov pt. aquam Multaviae sub obora.

Hodkovicz post piscinam sitam prope novum Castrum. (quidam coll. Reczek per-tinuisse putant)

Wssestud in distantia, forte duarum miliarium a Velvaro.

Mileticz, in distantia forte duorum vel trium stadiorum a Velvaro.

Kissicz in proximo oppidi Unhosst.

Druzen in distantia medii miliaris a villa Kissicz.

Horzesedl et Černucz post Rakovník in distantia medii alteris miliaris

Twrssic prope Zatec civitatem.

Vrapicz ubi Nesspor habuit suum tugurium.

Massnic prope Podiebrad.

Christonos prope Boleslaviam juvenem.

Chudolaz prope Melnik distans uno milliari.

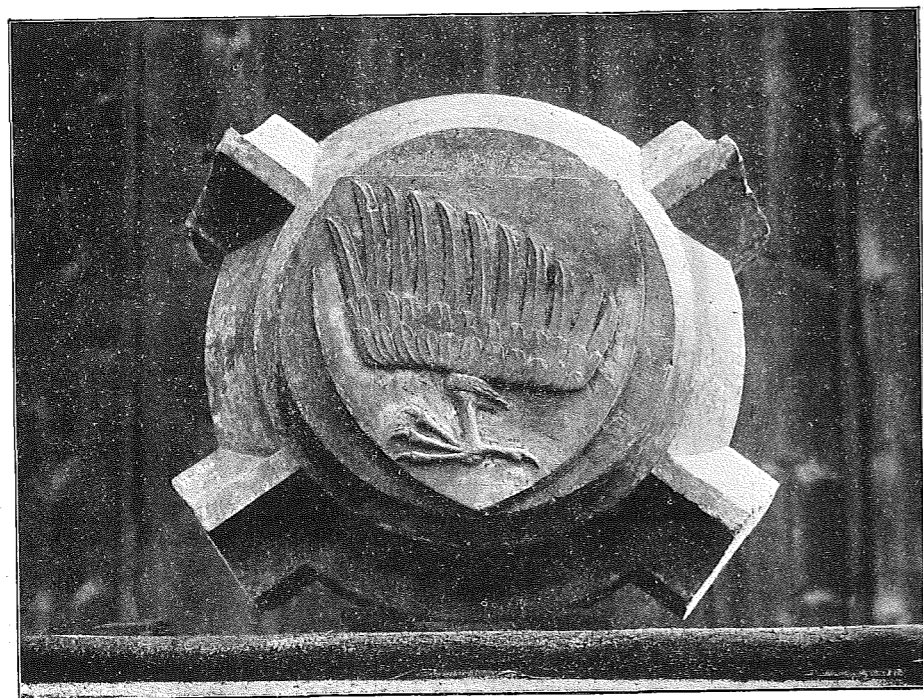
Srbín prope Tabor.

Dobrzany post Kurzim

Vladislavicz prope Costelec Sadlonis.

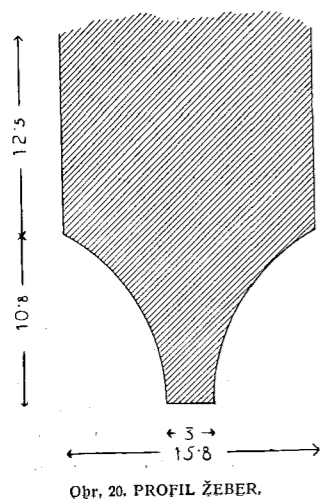
Dle zmínky o Novém Hradě soudíc, pocházel registr z doby předhusitské po r. 1410. O Vladislavicích jednáni z r. 1377. u Tady, Soudní akta VII. 181.

¹⁶⁾ Tomek, Dějepis Prahy II. 123.

Obr. 19. SVORNÍK ZE SÍNĚ KOLEJE.

Vyjma kostel sv. Mikuláše, který se připomíná již ve XIII. stol. (1273.) celé toto sousedství poměrně pozdě vystupuje s určitým rozdělením a osídlením.¹⁷⁾ V místech pozdější prelatury sv. Mikuláše byl hřbitov a dům (č. 27) jenž r. 1353. uveden jako dům Arnoldův. Dům tento, jenž stál zde již před oním rokem, zakoupil r. 1363. Dětlef, farář sv. Mikuláše, načež nazývá se domem, neb i dvorem (curia) plebána svatomikulášského. Takto fakticky ležel dům koleje Věch Svatých naproti dvoru faráře svatomikulášského. Proti tomuto dvoru směrem k radnici ležely tvořice podobnou konfiguraci jako dosud dva domy (17 a 14), jež oba sluly občas »u žáby«, kteréžto jméno (»u zelené žáby«) dosud se zachovalo při domě č. 17 spolu s tesaným znamením domovním. Tyto domy připomínají se teprve r. 1404.

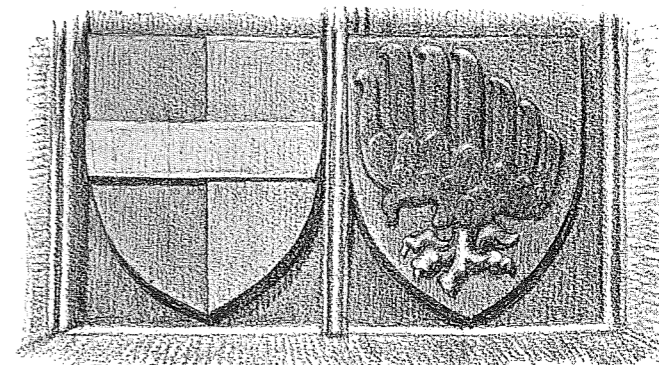

Obr. 20. PROFIL ŽEBER.

Dům protější (č. 15), vedle koleje Věch Svatých na rohu Platněřské ulice — in acie plateae calcariatorum, držel v letech 1404—1407 Ješek z Meziříčí. Od r. 1413. byl majitelem Hilbrand Konvář, načež až do sklonku XVI. stol. jsou majiteli osoby řemesla konvářského. Veškeré další domy ulice Platněřské (k. č. 126, 125, 124, 123, 121, 119

¹⁷⁾ Tomek, Dějepis Prahy I., II. 200, VIII. 129. — Tomek Mappy Staré Prahy k letům 1200, 1348 a 1419. — Tomek, Základy I. 48. — Teige, Základy II. 180. — Ruth, Kronika král. Prahy II. 744.

117, 115, 113, 112) sousedily s kolejí, obráceny jsou svou zadní částí do dvora a budov koleje. Na druhé straně koleje, mezi ní a úzkou uličkou, vedle které byla »zadní vrata« koleje (č. 33), zaklíněny byly tři domy (28, 29, 31). První (28) slul u jednorožce, ad unicornum; v pozdější době až po naše časy (Schaller 656) »u tří vlků«. Č. 29 »u strak« »ad picas« novější dobou (Schaller 657) »u tří snopů«. Č. 31 (658) »u zlaté růže«. Dům u jednorožce drží r. 1389. Paulus de Vienna, hned pak poprvé r. 1393. označuje se tímto jménem (Pauli, ubi unicornus est depictus) a majitelé jeho jmenují se někdy zkrátka Jednorožci (Petrus Unicornus (1398), Mathias Unicornus (1412—1417)). Dům sousední (29) má v majetku r. 1389. Jan (Ješek) zvaný Kamenec; od r. 1424. označuje se názvem »u strak«. Dům č. 31 stál již v ulici Valentínské naproti nárožnímu domu (č. 32) Ješka Šrámka; patří r. 1393. Petru Šídlovi, dle něhož zván dlouho domem Šídlovským; od r. 1448. ustaluje se název »u zlaté růže« »ad auream rosam«. Za ním vyústují zadní vrata koleje, načež následuje dům, poprvé jmenovaný r. 1365., zvaný »u tří klíčů« (č. 35), a (38) dům rozměrný, jenž uvádí se již r. 1365. a od r. 1408. nese jméno »u tří biskupů« »ad tres episcopos«. Dům ten sahá až do úzké uličky, zvané později Žateckou, vedoucí odtud až do ulice Platněřské. V zápisech městských z konce XIV. a počátku XV.

Obr. 21. ZNAKY ZE STAROMĚSTSKÉ RADNICE.

stol. označuje se dům č. 16 jakožto kolej Věch Svatých, dům mistrů, dům doktorů koleje Věch Svatých; obšírněji též kolej doktorů kaple Věch Svatých na Hradě pražském. V koleji konala se i shromáždění mistrů a kanovníků z celé kapituly kaple Věch Svatých a zde datovány listiny a zápisy, týkající se záležitostí koleje i kapituly (1381, 1418, 1426). Zejména podrobně zní zápis z r. 1418. »magistri ac canonici totumque capitulum capellae regalis Omnium Sanctorum in castro Pragensi, in domo nostra communi ad capellam praemissam pertinente sita in majori civitate Pragensi in Parochia sancti Nicolai...«¹⁸⁾

K účelům školním sloužila místnost, kde se vyučovalo, čtlo — lectorium, a bibliotéka, která již v době předhusitské značně vzrostla, zaujímala zajisté dosti místa, ne-li celou jednu místnost. Obydlí byla asi tam, kde je později nacházíme, totiž v ho-

¹⁸⁾ Opis listiny v knize A. 51. archivu universitního f. 8. a. — Ostatní zápisy znějí: R. 1407. penes domum Omnium Sanctorum (Městský archiv 2102 f. 102 v.); — 1408 Jessco Pehem aurifaber e. d. . . inter domos collegii Omnium Sanctorum ex una et Michael sellatoris parte ex altera (2101 f. 146v); — 1412 inter Collegium doctorum Capellae Omnium Sanctorum in Castro Pragensi ex una et domum Jessconis Camentz parte ex altera (2101 f. 323 v.); — 1426 Przibislaus de Jessenicz, Cristanus de Prachaticz et alii canonici capellae regiae Omnium Sanctorum in castro Pragensi, artium liberalium magistri, capitulariter congregati et capitulum repraesentantes . . . in domo nostra communi sita in parochia S. Nicolai in antiquo foro pullorum civitatis Mai. Prag. (992 f. 64).

řením patře. Při jedné příležitosti (r. 1400.) mluví se o stupni, schodech (gradus) uvnitř domu.¹⁹⁾

To vše poukazuje již k tomu, že dům nabyt větších rozměrů a skutečně lze konstatovati dle posledního stavu domu a ze zbytků nalezených, že do doby předhusitské spadá nová úprava původního románského domu a zároveň rozšíření budovy o další přístavby. Hlavní velká místnost staré části pozměněna tím, že z obou pater nad nynější sklepní místností zřízena jediná vysoká místnost, překlenutá gotickým klenutím. Místnost tato sloužila za posledního majitele XIX. století za lékárnu. Nad ní v době gotické zřízena veliká prostora, která rovněž jako místnost dolejší sloužila buď jako lektorium nebo jako kapitulní sň.

Z partií gotických objeven byl při bourání za touto místností a další prostorou ve zdivu otvor gotický mezi přízemím a prvním patrem. (Obr. 16 a 17.) Vedle lékárny na levo nacházel se před bouráním průjezd, který ve své zadní části obsahoval prostor s gotickou křížovou klenbou. Dům gotický asi zaujímal v předu celou šíři domu, jak stál do posledních dob; svědčí tomu i ta okolnost, že stropy v hořejších patrech, při bourání objevené, měly vesměs gotické trámce, které namnoze pocházely z doby přestavby domu za periody gotické. Některé trámce nepřínáležejí k původní konstrukci a byly nepochybně při nějaké úpravě pozdější sem přeneseny a zde použity.

Kromě součástí gotických, jež zachovaly své původní místo, objevilo se při bourání zejména v zadním pozdějším traktu hojně fragmentů gotických, jichž při pozdějších přestavbách použito bylo ku zřízení zdiva, jako stavebního materiálu. (Obr. 18.) Tyto fragmenty různé a nesouvislé mohly pocházeti z některé místnosti koleje samotné, když budova její přestavována a adaptována v XVI. neb XVIII. stol., není však vyloučena možnost, že některé z fragmentů pocházejí z okolních kostelů demolovaných. Ve válce husitské kolej samotna zůstala zajisté netknutou, kdežto na př. kostel P. Marie na Louži s náhrobkem arcibiskupa Albika z Unčova se stal předmětem zkázy.

Za nejstarší část z gotických dochovaných partií lze považovati zadní klenutou prostorou pozdějšího průchodu, odkud se vcházelo po schodech do hořejšího patra. Přední oddíl průchodu i vchod z ulice sám pocházely v poslední své podobě z pozdější přestavby, podobně jako všechny ostatní vchody (počtem tři) z ulice do místností přízemních.

Gotická klenba, jejíž svorník a žebra jsou deponovány, byla křížová. (Obr. 19 a 20.) Žebra mají jednoduchý tvar pětihranný, v podobě komolého klínu, na šikmých stranách proláklého; stejně jako svorník jsou z opuky. Svorník jest okrouhlý (díl. 58 cm.), ozdobený plasticky jemně tesaným znakem. Ve šlůtu nachází se v reliéfu plochém podoba křídla o jedenácti pérách na noze ptačí o čtyřech drápech. Jest to

¹⁹⁾ Pronunciatio de formatione rotuli k r. 1388. »Anno octavo Urbani Papae VI. (1386) in domo collegii magistrorum de O. SS. in Castro Pragensi sita in Majore Civitate Pragensi ex opposito ecclesiae Si Nicolai in dicta civitate in lectorio posteriori in dicta domo situato.« Archiv univ. A 47 f 4 v; A 51 f 385 a. (Výtah z XVI. stol.) R. 1400. zvolen Štěpán z Kolína (de Colonia) za disputatora »de quolibet« pro příští rok. Děkan fakulty svobodných umění Markwart Kyneman doručuje mu o tom navečer 19. června zprávu: »ego decanus inveniens eundem mag. Stephanum in collegio Omnium Sanctorum inferius in domo ante gradum, ibidem injunxi eidem disputationem de quolibet. Monumenta I. 352.

Obr. 22. ZNAKY Z ERBOVNÍ KNIHY SOUTICKÝCH V UNIVERSITNÍ KNIHOVNĚ.

onen štít, který při první komisi 23. list. 1908 (viz Zprávy, sv. IV., str. 39.) označen jako znak Čabelických.

Tento znak, který by nám mohl poskytnouti světlo o době gotické přestavby a osobnosti, která měla při ní účast, jest spíše záhadou.

Podobný znak, odlišný toliko počtem per, umístěn jest na zevní straně kaple radnice staroměstské pod oknem, vedle znaku kapituly pražské. (Obr. 21.) Kaple radniční vysvěcena byla dne 4. srpna 1381 na jméno svatých Víta, Václava, Vojtěcha, Sigmunda a Ludmily i jiných svatých mučedníků biskupem Hynkem Vladiměřským, z řádu poustevníků sv. Augustina. Řádu tomuto příslušel klášter sv. Tomáše na Malé Straně a světící biskup Hynek, podbiskupí arcibiskupa pražského, patří k tamním řeholníkům v letech 1374.—1387. Mimo jiné světil r. 1378. kostel sv. Bartoloměje v Kolíně. Pochován byl v kůru kostela svatotomášského.²⁰⁾ Zdalí znak na kapli radniční a v kolejni klenbě má vztah k této osobnosti, těžko posouditi, dokud neznáme jiných momentů.

Jako erbovní znamení má znak fakticky tentýž útvar, jakého používal starobylý rod ze Soutic, pocházejší ze Soutic u Vlašimi; dle Čabelic u Kácova, jež jedna větev rodu toho měla v držení od doby kol r. 1400., nazývá se rod ten, zprvu vladycký, později panský a hraběcí, Čabelickými ze Soutic. První členové toho rodu vyskytují se v době od r. 1360. a sice jako majitelé Soutic (Herald a Zdeněk na Souticích, 1363.) a Janovic Červených u Zbraslavic (Ješek, Zdeněk, Mojek, pak bratři Jošt a Zdeněk). Paprocký ve svém Diadochu odvolává se na Dlugoše, praví, že dle polských kronik jsou Čabeličti rodu slovanského (genus Slavonicum), jež Kazimír Veliký povolal z Uher a že erb jich sluje v Polšišě Topač; neví, zda do Čech přišli z Uher či Charvat; jeden z toho rodu byl biskupem v Uhrách, kteréhož připomínají některé paměti při sněmu kostnickém.²¹⁾

Skutečně tradice rodu Čabelických ze Soutic čítala do svého rodokmenu mezi své nejstarší příslušníky vynikající osobnosti, které působily v Uhrách, a sice byli to Jan arcibiskup Ostříhomský, účastník konsilia kostnického, Ondřej probošt Varadinský a synovec arcibiskupův Jan hrabě z Kaníže. Osobnosti tyto uvedeny jsou v rodokmenu Čabelických ze Soutic, jež obsažen jest v rukopisu, pěkně znaky vyzdobeném, v universitní knihovně v Praze (MS. XVII., D. 34.). Rodinná kniha, kterou r. 1623. dal poříditi Karel Č. ze S. na Žimuticích a Horním Bukovsku († r. 1624.), obsahuje podrobný rodokmen spolu s opisy a výtahy listů, rodu toho se týkajících, a dodatky sahajícími do r. 1648. Řada znaků Čabelických zahájena jest dvěma uměle provedenými znaky, jež označeny nápisy. (Obr. 22.) Na levo znak s infulí, berlou a křížem nese na pásce nápis (se zkráceninami): »*Johannes dei gratia Archiepiscopus Strigoniensis Archicancellarius in Hungaria.*« Druhý znak reprodukuje pečeť kruhového tvaru s opisem: *S. Andreae dei gratia praepositi in Varra.* V kruhovém poli

²⁰⁾ Tomek, Dějepis Prahy. II. 119, V. 115, 216. — *Teige a Herain*: Staroměstský rynek. T. LIV. LV.

²¹⁾ *Slovník naučný*, V., 847. Čabelický ze Soutic (Sedláček). — *Paprocký*, Diadoch, str. 225. — *Siebmacher*, Wappenbuch der Adels von Böhmen, 111, T. 60. Německy označuje se znak názvem »Klauflügel«. Erb Topač skutečně má stejný tvar; znak ten sdílí též rody polské Korybski a Niedzwiedzki. *Siebmacher* IV. 14. Dr. J. v. Bojničić, Der Adel von Galizien, Lodomerien und der Bukovina. Str. 34, 148, 175. T. 34. 180. 212. O rodech chorvatských toho znaku bude zmínka níže. — Křídlo s drápem má ve znaku též klášter Vorau ve Štyrsku; přichází však teprve r. 1483. Původně to byl rodinný znak probošta Ondřeje Pranbecka, jehož rod ním vymřel.

Obr. 23. ZNAK KARLA ČABELICKÉHO ZE SOUTIC Z R. 1623. V UNIVERSITNÍ KNIHOVNĚ.

nachází se oltář gotický s malbou: Kristus s korouhví, po vzkříšení, a sv. Tomáš, kladoucí prst v ránu jeho; pod tím znak Soutických. Na pásce nápis (zkracovaný): »*Andreas de Soutitz. D. gratia Praepositus in Varra.*« K nápisu pod znakem arcibiskupským dodán na dolním okraji listu ještě »Appendix« tohoto znění: »welcher ist khommen in Consilium nach Cöstnicz mit Zwey Hundertt und sechs und Zweinczig Pferdt, Alle wohl gezehlet und mit soviel Persohn. Den man sonst nennet Erzbischoff von Grann, Und zog ein gen Peterhausen ins Closter. Mit welchem ist auch gezogen Graff Johannes von Canise in Ungern, des Erzbischoffs zur Grann Leiblicher Bruders Sohn.«

Chorvatsko-uherský rod z Kaniže má též znak jako Soutičtí, a zdá se tudíž, že skutečně měl s nimi společný původ.²²⁾ Pozoruhodný jest nákras gotického oltáře, okreslený illuminátorem z počátku XVII. věku přesně dle staré předlohy z originální pečeti vzaté.

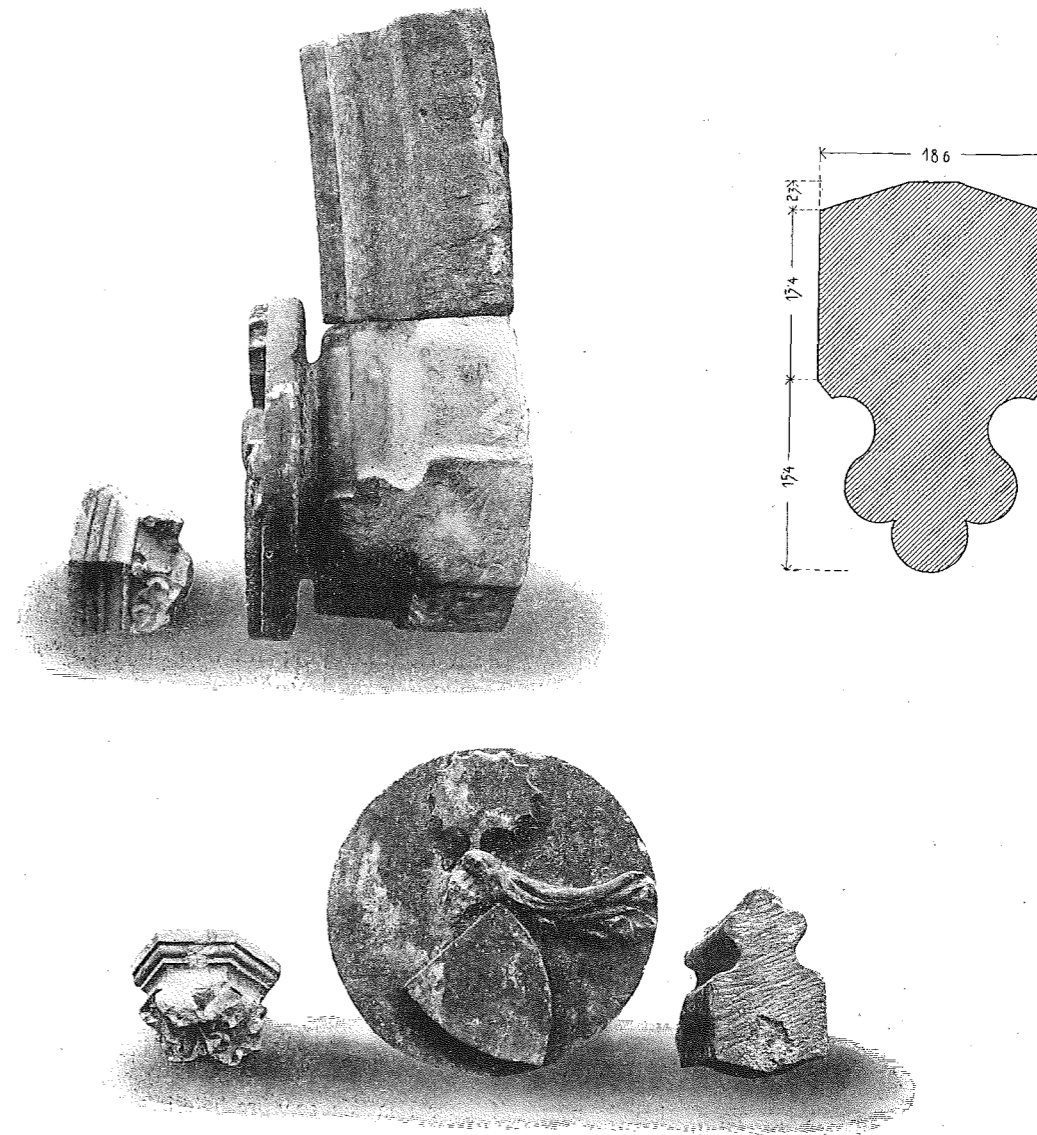
Arcibiskup Jan byl zprvu biskupem jagerským (1384., 27. Aug.), na stolec ostřihomský nastoupil 25. Oct. 1387., zemřel 30. května 1418. Byl muž umění milovný a pečoval horlivě o správu pokladu ostřihomského.²³⁾ Na koncilu kostnickém hrál důležitou úlohu; jemu odevzdán byl v zajetí mistr Jeroným pražský, s nímž vlídně nakládal.

V manuscriptu universitní knihovny nacházejí se zajímavé záznamy. Mimo jiné korumpovaný výťah o platu 3 kop grošů, jež prodal Vilém ze Soutic Ludmile, převorce sv. Kateřiny (Anno MCCCXV .[1415 ?] Ludmila převoršise přichází 1410., 1411.). »U svaty Kateřiny na Novym Městě to nadání se dávalo, ale poněvadž již u svaty Kateřiny žádného není, jest to nadání přeneseno k svatému Tomáši a až posavád se vždycky nadává k témuž kostelu od Pánův na Souticích.« Jiný výpis (str. 18/19) týká se Jana ze Soutic, syna Jana staršího. Jan st. byl r. 1444.—1455. nejvyšším mincmistrem, patřil ku straně Hynce Ptáčka z Pirkštejna a účastnil se jako přívrženec Jiřího z Poděbrad vzeší Prahy r. 1448. Syn jeho Jan obdržel r. 1461. od krále Jiřího zápis na panství Týn nad Vltavou a psal se tudíž na Týně (Tayně). Po předcích měl Jan ze Soutic na Týně zápisy a zástavy z dob pohnutých; mimo jiné ukázal »List pana Zykmunda krále českého, kterýmžto zapsal Mikulášovi z Cirkvice vsi *Dobřeň, příslušející ku kapli Všeck Svatých* a Bečvářky Malé, Chvalnu (recte Chvatliny), Barchovice, Třemeny (Tremošnice) arcipryšta vratislavského« a j. Ku zprávám a vý-

²²⁾ *Siebmacher Wappenbuch* IV. 13. Dr. J. v. *Bojničić*. Der Adel von Kroatien u. Slavonien. Str. 82. T. 58. *Kanisa*. Uvedeno několik variantů znaku, jehož základní znamení jest křídlo s drápem. a) Křídlo, v něm deska s hoření částí biskupské hole; malba na rukopise národního musea v Pešti ze XIV. neb XV. stol. b) Křídlo na přílbě na pečeti Štěpána z Kaniže, biskupa záhřebského a bána chorvatského z r. 1363. c) Noha orla bez křídla; pečeť Jana z Kaniže, arcibiskupa ostřihomského. Další varianty jsou pozdější a složitější. Znamení to sdílel rod chorvatský Osl (Osel. Str. 136. T. 99) a Oslfy. Oba pocházeli z kraje varaždínského. Rod Kanisay (str. 225. T. 164) má stejný původ s rodem z Kaniže. Srovnej *Siebmacher Wappenbuch des Adels von Ungarn* str. 284. Krom Štěpána, biskupa záhřebského a Jana (II.), arcibiskupa ostřihomského, uvedeni jako členové rodu ještě Jan probošt ostřihomský, biskup vácovský 1385.—1448. Zpráva o účasti arcibiskupa Jana při koncilu zakládá se na Richentalově líčení, kde Jan přichází pod jménem Strigoniensis, podruhé jako »ertzbischof von Gran«. (*Richental*, Concilium in Constanz. Herausg. von Dr. Buck. Str. 46, 49, 164). O Ondřejovi a Janu z Kaniže není zde zmínky.

²³⁾ *Eubel*. Hierarchia catholica medii aevi. Str. 490. — *Danko*, Graner Domschatz. Str. 10.

tahům složeným asi r. 1623. připojeny později ještě další zprávy, zejména o úmrtí Václava Čabelického ze Soutic, komořího, vojenského rady a nařízeného nejvyššího (Obrista) Ferdinanda II., jenž následkem ran zemřel r. 1648. a pochován jest v chrámě Panny Marie před Týnem. Kamenný náhrobek s četnými znaky nachází se na prvním levém pilíři směrem ku hlavnímu oltáři. Krom pohřebního nápisu nese celý rozrod sestavený ve způsobu knihy universitní knihovny. Levá část náhrobku jest zakryta oltářem sv. Josefa s obrazem od Škrety. Levý hoření znak (nyní zakrytý), označený infulí, berlí a křížem, má nápis: *Joannes D. G. Archi-Episcopus Strigoniensis et Archi-*

Obr. 24 SVORNÍK A ŽEBRA Z KLENBY KOLEJE.

Cancellarius in Hungaria qui venit in concilium Constantiense cum 226 eguis«. Na pravé straně viděti jest okrouhlou desku s obrazem oltáře a s nápisem: Andreas Dei gratia praepositus Varra.« Pod znakem arcibiskupským jest (zakrytý) znak s nápisem: Graf Johanne von Kaniss, ein Bruder des Erzbischofen von Kranse (!) in Ungarn. Další znaky, z nichž některé jsou uloupnuty, patří otci, matce, dědovi, babě, pradědovi, prabábě a předkům (Uran) Václava Čabelického ze Soutic.²⁴⁾

Z podoby znaku kolejného není zřejmo, patřil-li osobě duchovní či světské. V rodech tohoto erbu, rozšířených v Čechách, Uhrách a Polště, byli hodnostáři duchovní a na některého z nich mohl by se vztahovati znak v domě, jenž, pokud historie sahá, byl v majetku duchovním. Styky rodu Soutického s Augustiniány u sv. Tomáše i držení vsi Dobřeně, majetku kaple Všech Svatých v zástavě, mohou býti náhodnou věcí, takže dalších dedukcí z okolností těch vyvozovati nelze. Na Jana ze Středy, neb některého z proboštů a děkanů Všech Svatých znak se nevztahuje.

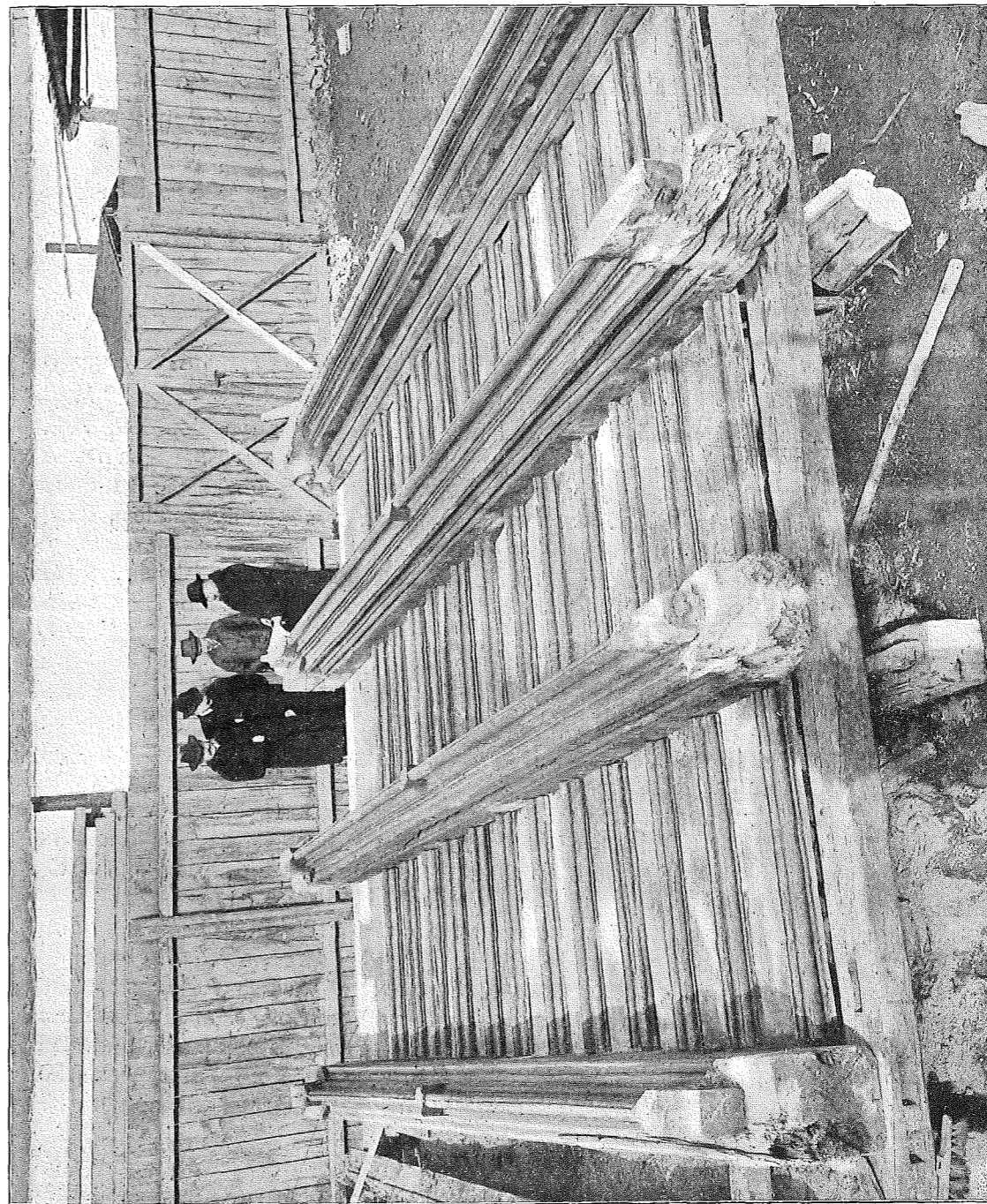
Dle známek slohových nelze však určitě rozhodnouti, přináležel-li klenba se znakem době, kdy Jan ze Středy byl majitelem domu, či době předchozí, neb krátce na to následovavší. Blíže ke sklonku XIV. století původ jeho posunouti nelze. Také plochost reliéfu svědčí o době Karlově, neb nejvýše prvních let Václava IV.²⁵⁾ Z fragmentů ve stavbě nalezených vykazují materiál opukový bohatě profilované kusy patrně portálu. Soudím, že také patří ku kolejní stavbě, a že odstraněny byly při nějakém rozšiřování vchodů neb jinaké změně.

Mnohem určitěji než při znaku s křídlem možno souditi o vzniku klenby v prostore staré románské stavby. Prostora ta při přeměně a zřizování klenby byla nově obezděna, klenba opatřena silnými žebry a vysokým těžkým klenákem, jenž rovněž jako žebra jest z pískovce. Žebra v základně 18·6 cm. široká, 28·5 cm. silná, jsou dosti bohatě profilována; profily skládají se ze šikmého pásu, žlábků a zakončující pruhy tvoří v průřezu trojlíst. Žebra končila v koutech prostým šikmým řezem, bez konsol. Klenák, na výšku prohybem členěný, nese na spodní okrouhlé ploše, 56 cm. široké, znak provedený ve vyvýšeném reliéfu. Na štítě šikmo postaveném jest umístěn v profilu helm kbelikovitý s příkryvadlem ručnickovým; na helmu jest kruhová deska ochranná, ozubená desíci výkroji. Deska i prázdný štít nese stopy zlacení; znamení erbovní nebylo vytesáno, nýbrž toliko namalováno; možno z toho souditi, že bylo jednoduché. Z profilace žeber, jich zakončení, tvaru helmice a ručnicku a jich reliéfního provedení určitě možno souditi na pozdější původ, než při předešlé klenbě a znaku, a sice na počátek století XV. (Obr. 24.)

To co na svorníku jest dosud viditelným souhlasí se znakem rodu z Labouně, z něhož pocházel mistr Zdeněk z Labouně, probošt koleje v letech 1412—1419.

²⁴⁾ Srovnej *Kolář*, Česká heraldika. Str. 125. — Siebnacher, Böhmen 111. — *Památky archaeologické a m. I. Zap*, Týnský chrám. Str. 105. popisuje epitař a podává nápisy až na onen, jenž týká se arcibiskupa Jana. Když r. 1721. postaven u pilíře oltář Početí panny Marie, ohražoval se proti tomu Gotwald Václav Čabelický ze Soutic, ježto oltářem pomník z polovice byl zakryt. Stížnostem jeho však nevyhověno. Nyní stojí při tomto pilíři oltář sv. Josefa, založený r. 1664. Mikulášem Turkem ze Sturmfeldu.

²⁵⁾ Není nezajímavé, že dosti podobný profil žeberní nachází se v presbyteři kostela sv. Václava ve Václavcích. Jsou to někdejší Vladislavice, jež patřily kapli Všech Svatých. — *Soupis XXXV. Podlaha*. Okres benešovský. 271. — I fragmenty ze sv. Linhartu jsou příbuzny.

Obr. 25. TRÁMOVÝ STROP GOTICKÝ DOMU č. p. 16-1.

Labounští měli ve znaku klín obrácený, tedy figuru zcela jednoduchou, teprve v pozdější době k tomuto znamení na štítu čtvrceném připojuje se vůl. V dobách pozdějších jest klín stříbrný, pole červené (na pravo od klínu) a černé (na levo). Klenot na helmě jest charakteristický; jest to deska ochranná, okrouhlá, která v pozdější době byla čtvrcena s barvami stříbrnou, červenou, černou a zlatou. Ochranné desky nepřicházejí v české heraldice často a právě na svorníku tento kus se vyskytuje. Vykrojování desky jest rázu ornamentálního, heraldicky zlepšena deska Labounských Ferdinandem I. šesti péry.²⁶⁾

Není pochyby, že znak na svorníku jest znakem Zdeňka z Labouně, jenž na dvoře Václava IV., jako rytířský dvořan i v historii university a koleje Všech Svatých hraje významnou úlohu. Za něho tato kolej zvelebena i stavebně. Tehdá stála na výši rozkvětu, obdařena jsouc hojným majetkem, vesnicemi a důchody. Architektonické částky koleje z této doby jsou důležitými dokumenty periody předhusitské, dosud neúplně prozkoumané a nedocenené.

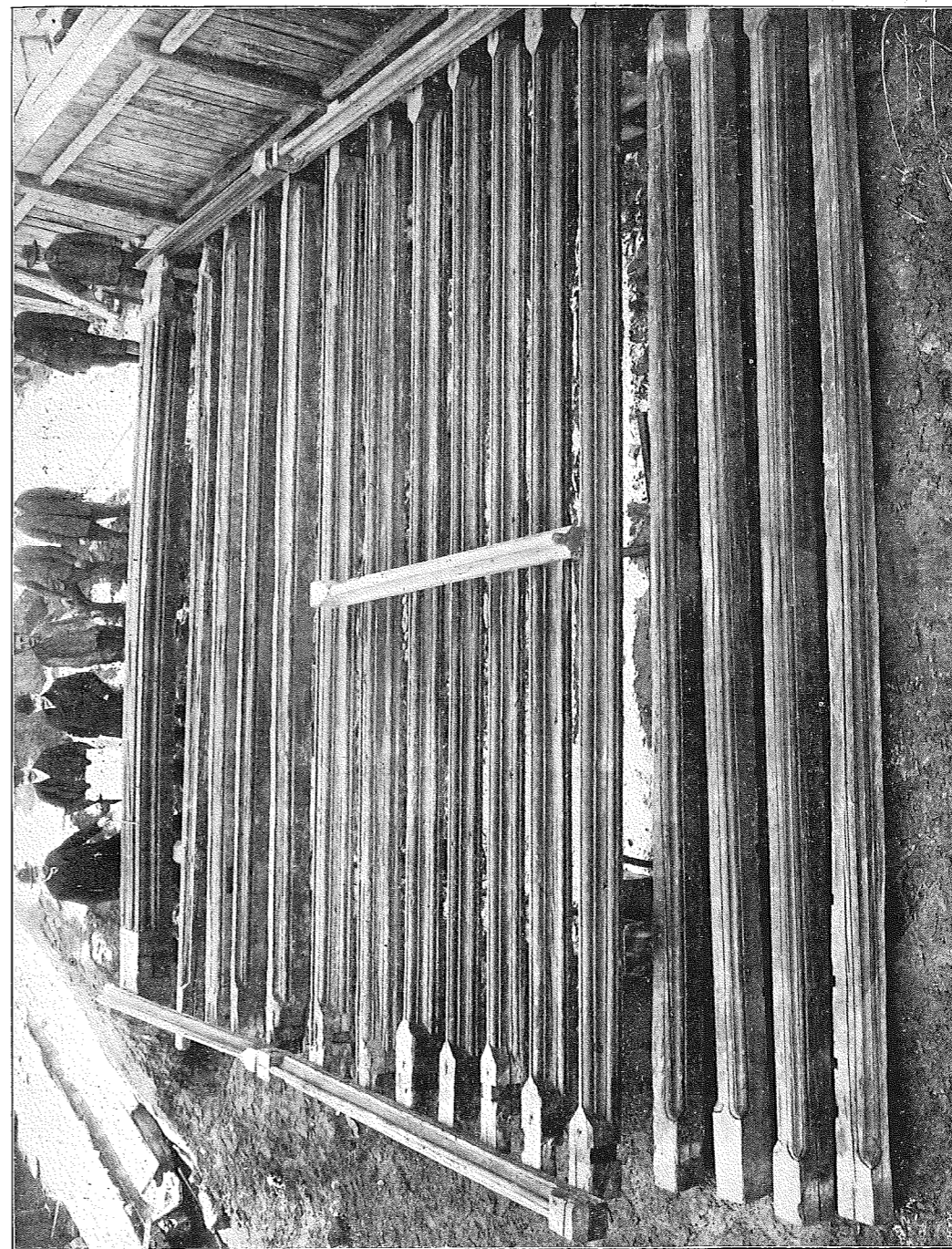
Z ostatních součástí nacházel se až do zbourání na původním místě otvor gotický, jehož ostění jest z téhož žehrovského pískovce jako žebra a svorník. Mezi fragmenty pískovcovými nacházíme hořeni část okénka s kružbou trojlistou, řadu profilovaných kusů a pěknou malou konsolu; jest šestistranná, a připojena byla patrně jednou stranou ke zdivu; na plášti má plastické lupeny tvaru obvyklého za doby Karlovy, nese stopy modré barvy. Jest mladšího původu než klenba s křídlem, starší však než klenba se znakem labouňským. (Na obr. 24.)

Jak vůbec shledáváme v hořeních poschodích civilních staveb gotických, nebylo patro klenuto, nýbrž opatřeno trámovým stropem. Jeden celistvý trámový strop nacházel se v druhém patře nad stavbou románskou. Byla zde tudíž vysoká místnost, předělená později ve dvě poschodí. Tento trámový strop při bourání byl odkryt a součástky jeho jsou zachovány. Hlavní mohutné trámce vyznačují se bohatou a rozmanitou profilací, jež dlabána a řezána jest z celého kusu. Ostatní trámce našly se nad průjezdem a nad místnostmi po levé straně. (Obr. 26 a 27.) Jsou to ve svém způsobu mistrovská díla, a zároveň vzácná. Dle profilů (Obr. 28.), jež souhlasí s profily kamennými doby Karla IV., hlavní strop i větší část ostatních možno klásti do doby předhusitské.²⁷⁾ Nehledíme-li ku hlavní místnosti paláce na Karlštejně, s dřevěným stropem a deštěním, neznáme z doby předhusitské dřevěných součástí architektonických té bohatosti.

Dle všeho možno souditi, že úprava a výzdoba domu v době gotické se děla na třikrát. O stavitelech nedovídáme se ničeho. O kapli Všech Svatých na Hradě jest nám známo, že ji přestavěl v letech 1364—1386. stavitel dómu Petr Parlér způsobem nádherným. K jeho době poukazuje z fragmentů hlavně konsola. Klenba se znakem labouňským patří době, kdy předními staviteli byli synovci mistra Staňka, mistr Jan a mistr Kříž, stavitel patriarchy antiochejského, Václava Králíka z Buřenic, jenž jako Zdeněk z Labouně patřil k užšímu kruhu důvěrníků krále Václava IV. Mnohde v hi-

²⁶⁾ Kolář, Heraldika 244. — Siebmacher, Böhmen S. 286. T. 136. — Ottův Slovník XV. 523. z Labouně (Sedláček).

²⁷⁾ Trámce a kamenné fragmenty jsou uloženy a osignovány péčí p. městského stav. úředníka Al. Fischera, jemuž za laskavé opatření některých fotografií a nákrusů i poskytnutí informací jest autor pojednání díkem zavázán.

Obr. 26. TRÁMOVÝ STROPNÍ Z DOMU č. p. 16-I.

storií jsou muži tohoto kruhu nejen jako »milostníci« královi, ale i jako světáci osočování, avšak mnohého z nich poznáváme po lepších stránkách.

Jsou to lidé světového vzdělání, milovní umění i pokroku, muži bez bázně, tvořící podobný a přece zase rozdílný reflexní kruh nově ze obrozující kultury, jako analogické zjevy dvoru pařížského a burgundského a vlašských dvorů a obcí ranní renaissance.

2. OD VÁLEK HUSITSKÝCH DO DOBY FERDINANDA II.

Války husitské a vývoj otázek náboženských i správy církevní měly na záležitosti koleje Věch Svatých stejný vliv, jako na celou universitu. Mistři přináležejí straně pod obojí a zřízením administratorů pod obojí dostává se této straně zvláštního orgánu církevně administrativního. Theologická fakulta znenáhla zaniká, a učení omezuje se na fakultu artistskou, právníckou a medickou. V koleji Věch Svatých nacházíme profesory všech těchto fakult. Koleje, jež rozmnoženy ve středu XV. věku mecenáši učení i studentstva o nové koleje, Rečkovu a Laudovu, mají v čele své probošty; tito někdy přecházejí z jedné v čelo druhé koleje, výnosnější. Jest to také následek válek husitských, že kolej Věch Svatých se odlučuje od kapituly Věch Svatých, a že úplně se osamostatňuje. Probošt kolejní, přestává býti de facto proboštem kostela či kaple Věch Svatých.

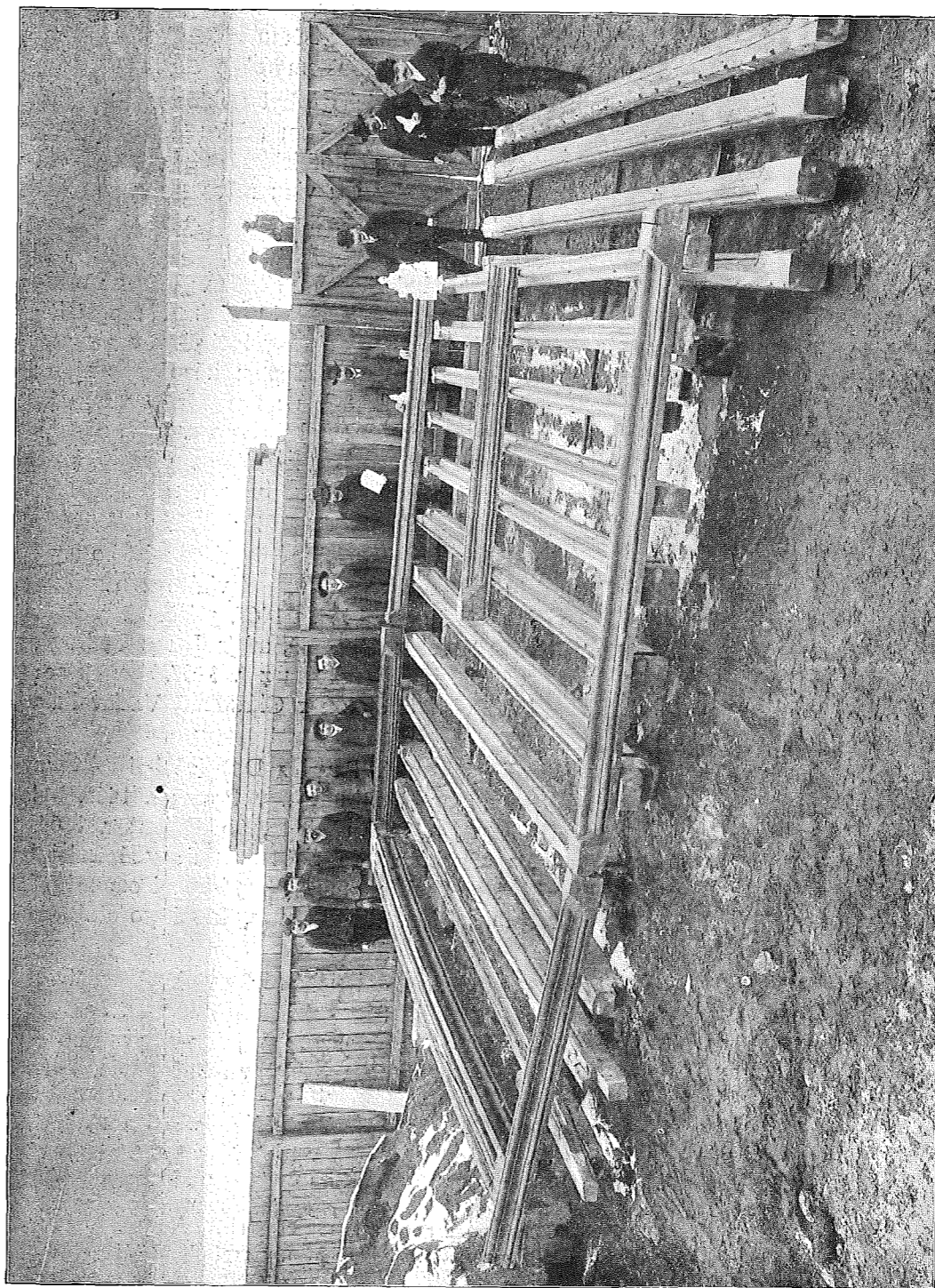
Ještě za Zdeňka z Labouně, při jednání r. 1418. o Vladislavice, pomýšlí se předem na kapli Věch Svatých na Hradě a její zvelebu (»cupientes conditionem ac utilitatem supra dictae capellae facere meliorem«), pak nastává rozchod a později převládá u mistrů právní přesvědčení, že nepatří kolej ke kapli, nýbrž tato ku koleji. Ovšem že kaple Věch Svatých během událostí válečných byla ochuzena a velká pohroma ji stihla napotom při požáru Hradčanském r. 1541.

Rozpor mezi kaplí a kolejí zvyšuje se tím, že duchovenstvo hradské se hlásilo ke katolicismu, kdežto vysoké učení jest strany pod obojí. Profesori eo ipso přestávají býti, až na malé výminky, kanovníky; v prvních dobách pohusitských mnohý z koleje Věch Svatých stal se farářem neb zastával i funkci administrátora. Ze starých ustanovení z dob, kdy profesori byli duchovními a kanovníky, zbyla podmínka že nesmějí se ženiti. Mnohý z té příčiny chtěje se oženiti, z učení a z kolejí vystoupil a věnoval se praxi světské, lékařské, právnícké a písařské v Praze i na venkově. Teprve na sklonku XVI. století od podmínky té se upouští.

Dle starého řádu doplňovalo se členstvo koleje z »veliké« koleje Karla IV.; proboštem voliván jeden ze seniorů. O počtu kollegiátů není mnoho známo.

V prvních letech třicátých století XV., kdy počet všech profesorů university klesl na třináct, mistrů kollegiátů u Věch Svatých bylo jistě nemnoho. Jako probošti fungují v následujících letech Jan ze Soběslavi zvaný Papoušek (r. 1444.), Prokop z Plzně (1449.—1453.) a mistr Václav z Prachatic (1453.).²⁸⁾ Všichni tři byli mistry již r. 1433. a první dva hrají jistou úlohu v jednání o Kompaktata a uznání Sigmunda za krále. Zejména Jan ze Soběslavi brojil proti Rokycanovi a stal se na místě něho r. 1437. farářem týnským; r. 1448. nucen jemu fary opět postoupiti, odebral se z Prahy. Od utrakvismu přestoupil ku římské církvi pod jednou.

²⁸⁾ Tomek, dějepis města Prahy (IV. 576. IX. 360).

Obr. 27. TRÁMOVÝ STROPNÍ Z DOMU č. p. 16-1. (Viz obr. 26.)

Prokop z Plzně obdržel rovněž r. 1437. faru a sice u sv. Jindřicha; v letech 1439. až 1448. byl administrátorem strany pod obojí po mistru Křišťanu z Prachatic, vedle Jana Příbrama; r. 1448. ustoupil Rokycanovi a stává se proboštem koleje Všech Svatých.

Mistr Václav z Prachatic jenž r. 1453. po něm přichází, byl doktorem lékařství a jakožto lékař hájí r. 1447. fakultu medicickou proti všetečnému mistru Žídkovi, jenž mediky nazval vrahy lidskými, (quod omnis medicus est homicida). Žídek nucen byl odprositi universitu a především fakultu medicickou, aby mu vinu milosrdně odpustili. R. 1451. intervenuje Václav z Prachatic při věnování, jež Smil z Kostelce pro studentstvo určil. Zemřel před r. 1465.²⁹⁾

Jiný lékař na slovo vzatý Jan z Krčína, který byl tělesným lékařem Jiřího z Poděbrad a těšil se jeho přízní, přínáležel rovněž ke koleji Všech Svatých. Na pražské universitě dosáhl r. 1454. mistrovství svobodných umění, pak studoval lékařství v Bononii a dosáhnuv zde doktorství vrátil se do Prahy, kdež stal se členem učení vysokého, a koleje Všech Svatých. Oženiv se vzdal se místa v koleji, a místo něho (r. 1469.?) zvolení dva mistři Václav Pala z Prahy a Jan z Tábora. Před tím, po r. 1461. opustil kolej někdejší kollegiát mistr Václav Křižanovský, kanovník kostela pražského, jenž zejména odporem svým proti utrakvistům, častěji tvrdohlavost svou a neposlušnost proti rektorovi ukázal.³⁰⁾

Za časů Jiřího Poděbradského a Vladislava Jagellonského starali se mistři o urovnání záležitostí někdejšího majetku koleje, především o zvelebení vinice a o zabezpečení platu, který z ní plynul. O vinici jedná se r. 1463. a 1467. při čemž r. 1463. intervenuje za kolej probošt Ambrož, mistr Pavel z Dobříně, mistr Jan z Třebové, mistr Martin (ze Svin?) a mistr Martin z Chrudimě. V zápisu z r. 1467. jmenují se: probošt Martin ze Svin, a mistři Pavel z Dobříně, Šimon z Chrudimě, Václav Pala z Prahy a Jan z Tábora.

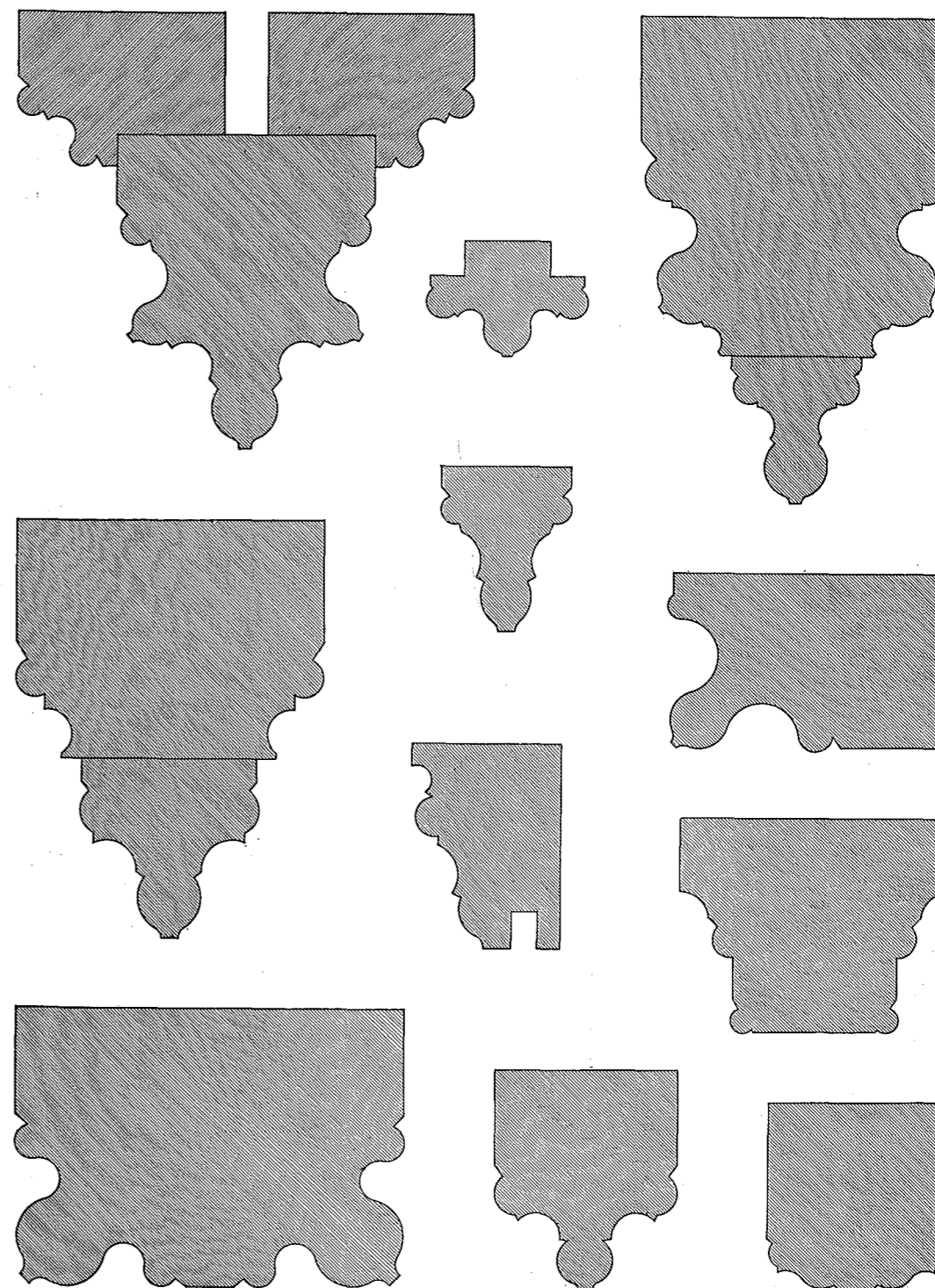
Někteří z těchto jsou osobností dosti významné. Pavel z Dobříně byl mistrem učení krakovského a od r. 1452. mistrem svobodných umění v Praze; r. 1465. byl rektorem university. Šimon z Chrudimě jest od r. 1460. mistrem, po dvakrát, r. 1464. a r. 1475. byl děkanem fakulty artistské, a působí až do r. 1499. Knihovně kolejni zanechal jakési pojednání o fysice. R. 1494. měl mistr Šimon (týž?) jakousi osobní při s jiným kollegiátem koleje Všech Svatých, mistrem Stanislavem, která po dobrém se vyřídila.³¹⁾

Počátkem XVI. věku vydatně hájí zájmy koleje mistr Duchek, kanovník u Všech Svatých a kollegiát. Společně s mistrem Martinem (ze Svin) pokoušejí se o vyplacení vsí od koleje odtržených; k tomu účelu vymohli si na králi Vladislavovi list, datovaný v Budíně r. 1501. v pátek před hodem Matky Boží hromničné (29. ledna), v němž uvedeno »že

²⁹⁾ *Monumenta* u. p. V. 36. — *Tomek*, D. P. IX. 196; 235 — *Winter*, Děje v. škol p. 16.

³⁰⁾ *Tomek*, dějepis Prahy VIII. 234 a 358. O ženitbě Krčínově v knize A 51 f. 384. — *Tomek* domnívá se, že vystoupil z učení, ježto byl stoupencem Václava Křižanovského v odporu proti přijímání pod obojí způsobou, které universitou r. 1459 prohlášeno závazným. Křižanovský byl též viněn, že některé knihy, jež patřily knihovně koleje českého národa u sebe podržel. *Tomek*, Paměti ČČM, 1847. I 541. Byl-li Krčín proboštem koleje V. Sv. a nastoupil-li po něm v proboštví Václav Pala, z pramenů, jež jsem měl po ruce, nevysvitlo.

³¹⁾ *Teige*, Základy II. 183. — *Monumenta* III. 64.

cm 0 1 2 3 4 in.

1:2.
Obr. 28. PROFILY GOTICKÝCH TRÁMCŮ Z DOMU č. p. 16-I.

jest nám předloženo, jmenem poctivých mistra Martina a mistra Duchka, kollegiátů koleje naší u Všech Svatých na Starém Městě pražském nábožných našich milých, kterak v předešlých časech téměř všecky vsi příslušející k té koleji odtud odtrženy jsou a jinam rozličným osobám zapsány, tak že již tu dobře malú živnost míti nemohou z těch důchodů, kteréž jim ještě zůstaly.« Listem dává se jim plná moc, aby, cožbykoliv vyplatiti mohli buď společně, buď rozdílně, ke koleji ostalo nyní i budoucně po věčné časy. »A kollegiátové nynější i budoucí, aby toho používali bez překážky naší i budoucích našich, králův českých. A my, budoucí naši nemáme toho, což vyplatí, od té koleji odtrhovati ani zapisovati pod žádnou formou.«³²⁾

Výsledek akce této podrobně neznáme, shledáváme toliko, že později patří koleji opětně ves Tvršice. Také o vinici a platy z ní poznovu se stará mistr Duchek, a podstupuje spor s proboštem a kanovníky kaple Všech Svatých na Hradčanech, kteří na vinici zvedali nárok. Duchek dokazuje příslušenství vinice ku koleji, a tvrdí v jednání o tom r. 1508. »že kapla Všech Svatých příleží k té koleji Všech Svatých a ne koleje k té kaple«, dovolává se majestátu královského. Purkmistr a rada pražská rozhodnutím dne 5. července 1508. dali mistru Duchkovi za pravdu a to z toho důvodu »poněvadž ten plat, o kterýž jest nesnáž, jest vysazován od obyvatelův koleje Všech Svatých a jest vysazován v tom domě tak od dávného času, jakož knihy městské vykazují.«³³⁾

Ve sporu tom shledáváme již předzvěst pozdějších kontrovers mezi kolejí Všech Svatých a universitou vůbec s faktory hradčanskými. Rozpory náboženské přiosťřily později zásadní tyto pře ještě více.

Mistr Duchek vystupuje jinak také jako znalec a přítel umění malířského a protežuje zejména malíře Hanuše Efeldara, za nějž spolu s jinými přáteli přimlouvá se u cechu malířského r. 1511. a jež doporučuje vřele r. 1515. Kutnohorským. V malířské cechovní knize označen r. 1511. »mistr Duchek ode Všech Svatých z koleje«, z čehož souditi lze, že jakožto probošt koleje tehda v koleji bydlel.³⁴⁾

Po mistru Duchkovi přichází jako probošt koleje mistr Václav Vachkův (Vachkonis) Žatecký, a po smrti tohoto uveden v koleji 19. listopadu 1523. Tomáš Vlašimský (Thomas Wlassinensis). Po něm objevuje se jedna z významnějších osobností — mistr Jiří Písecký, horlivý kalíšník a zároveň humanista, jenž brojil proti novotám Lutherovým a těm kteří neváží sobě Aristotela ani božského Platona.

Jiří Písecký, syn Martinův, byl odchovancem university pražské, na níž dosáhl r. 1511. bakalářství a r. 1518. mistrovství. Nějaký čas byl správcem školy v Klatovech, načež povolán r. 1519. na universitu, stal se proboštem koleje Karlovy a od r. 1529. koleje Všech Svatých. Po třikráte byl též rektorem university. Byl velkým milovníkem knih, do nichž místy zaznamenával své paměti.³⁵⁾ Knihovně kolejní věnoval značný počet děl, jež v inventáři z r. 1603 jmenovitě se uvádějí. (Commentarius super secundum sententiarum; I pars quaestionum Alexandri de Halis, prima pars bibliorum,

³²⁾ Monumenta u. p. II. 2 str. 133.

³³⁾ Městský archiv č. 1128 II f. A. 19. — Teige, Základy II. 194. (Dodatek.)

³⁴⁾ Chytil, Malířstvo pražské str. 63. a 216.

³⁵⁾ Jireček, Rukověť II. 114. — Rezek v Č. Č. M. 1882., 545. — Ottův Slovník Naučný XIX. 778 Písecký Jiří (J. N. K.). — Monumenta univ. prag. III. 100, 102, 123. — Truhlář, Catalogus codicum etc. II. 1967. (X. G. 13.) — Winter, Děje v. šk. pr. Str. 33. — Latině píše se Pisensis neb Piseensis.

epistolae ad Hebreos). Universitní knihovna dosud chová spis Aristotelův »de anime« s poznámkami Píseckého z r. 1528. Zemřel 17. dubna 1545.

Na jeho místo zvolen byl 21. dubna 1545. proboštem Řehoř Orinus z Chocemic, či Chocenský, doktor pražský a doktor filosofie akademie Ferrarské. Také tento mistr byl osobností vzácnou. Narozen kol r. 1515. v Kutné Hoře, studoval v Praze a Ferrare a rozhojnil po návratu svém řady českých humanistů, vzdělav se u samého pramene humanismu. Od r. 1537. působil v Praze jako mistr a professor vysokého učení Karlova, na němž v letech 1542—48 častěji býval volen děkanem neb rektorem.³⁶⁾

Nepokojný rok 1547. vrhal své stíny i na záležitosti universitní a způsobil snad, že Chocemský opustil ku přání otcově r. 1549. vysoké učení; jiná pohnutka k tomu spočívala i v tom, že mistr pojal myšlenku, oženiti se. V době své hodnosti proboštské sídlil v koleji Všech Svatých, o níž r. 1548. a 1549., kdy patrně již se proslýchalo, že universitu opustí, svedeny přímo závody.

Podporován vládnoucími kruhy hradskými, uchází se o kolej administrator konsistoře dolejší (pod obojí) kněz Jan Mystopol. Dovědév se o tom úmyslu, povolal (15. října 1548.) Chocemský do svého příbytku mistry koleje Karlovy a některé mistry z rady městské a měšťanstva a žádal, by byl sprostěn proboštsví koleje. Teprve, když na něho bylo naléháno otázkami, proč chce resignovati, sdělil jeden z mistrů, že kolej si vyžádal u Jeho císařské Milosti Mystopol, jenž tehdaž byl farářem u sv. Mikuláše na Starém městě pražském. Farní dům na počátku roku částečně vyhořel a Mystopol, jenž přišel o příbytek, nalezl zalíbení v sousedním domě kolejním. Mistři v této situaci žádali o radu konšely staroměstské, kteří (16. října) poradili, aby byl přímo dotázán Mystopol, je-li to jeho vůle. Vypraveným zástupcům koleje Karlovy ujišťuje Mystopol, že jest akademii nakloněn, netajil se však tím, že žádal arciknížete Ferdinanda, jenž tehdy byl místodržícím svého otce, aby mu bylo propůjčeno nějaké pokojnější sídlo na Novém městě a arcikníže sám pronesl cos o koleji Všech Svatých, že však nic není vyjednáno. Tehda i Václav Hájek z Líbočan, probošt Boleoslavský, známý kronikář, zamýšlel o kolej se ucházeti, jak prohodil jiného dne při důvěrném hovoru s mistrem Sigmundem Antochem sám Mystopol. Arcikníže skutečně velice naléhavě (dopisem 17. října, odevzdaným 19. října) doporučoval mistrům, aby kolej Všech Svatých, jak se mistr Orinus z ní vystěhuje, Mystopolovi postoupili, jelikož král »jemu toho domu k jeho obydlí z jistých příčin postoupiti poručiti ráčil«, což jim a jejich privilegium bez újmy bude. Zatím složili mistři obšírnou suplikaci k arciknížeti, jež podána 18. října, a po obdržení přípisu arciknížecího zašli k radám komory královské (20. října), aby oznámili, že obdrželi mandát od arciknížete, dřív než jejich suplikace byla zadána.

Mistři před tím již, po vzdání se Orina, zvolili dle starého řádu za probošta koleje mistra Jana Kunštata z Paumberka, který se tehdaž zdržoval na studiích lékařských v Itálii, kdež doktorátu dosáhl.

V replikaci ku arciknížeti poukazují mistři na statuty a privilegie, dle nichž toliko mistr učení Karlova kolej Všech Svatých — jejíž prebenda jest dosti skrovná — může obdržeti, žádají pak aby od učení odcizována nebyla »neb by to k velikému

³⁶⁾ Ottův Slovník Naučný. XII. 270. Řehoř z Chocemic (Thř).

ublžení téhož učení i k nemalé lehkosti osoby od nás do též koleje pořádně podle statut již předešle volené a povolane býti muselo.³⁷⁾

Když poslové mistrů opět (23. října) se do komory královské dostavili, bylo jim důtklivě domlouváno od p. Jana Popela z Lobkovic, podkomořího královského; také vytčeno, že jest jich málo, kdežto před časy užívalo 20 ano sto (!) mistrů těch statků, že kollej Věch Svatých jest velmi zanedbána a hrozí spadnutím, administrator že by ji obnovil. Mistři však podali novou suplikaci kommisarům či radám královským (24. října), kdež práv svých opět se dovolávají. Administrator Mystopol sám pak přišel do koleje, stěžoval si, že klevety se o něm roznášejí, mimo jiné, že by žádal o kolej k ukrytí svých lotrovství a svého rufiánství, mistři jej však ujistili, že nikdo jej nezlehčoval a později sami si stěžují do Mystopola, že o nich klevety roznášejí.

Záležitost odročena až do příjezdu Ferdinanda I., jemuž (4. února 1549.) podávají mistři v suplikaci opět výklad a oznamují, že povolali mistra Kunštata do koleje, aby lekci četl a praesentují jej (20. srpna) králi. Konečně z rozkazu Ferdinanda I. sděleno mistrům v komoře prostřednictvím královského tlumočnicka Zigmunda Helda, (29. srpna), »poněvadž p. administrator od té kolleje dobrovolně pouští, že se ta kolleje při privelegiích, statutích a starobylém držení našem zůstává, tak že my jí pokojně užívati budem moci a s administrátorem v dobrém přátelství býti«. Tak poznamenáno v zápisech universitních.³⁸⁾

Mistr Jan z Kunštata uveden do koleje ihned na to (31. srpna) den před sv. Jiljím. Později probošství se vzdal a věnoval se praxi lékařské a právnické. Zemřel r. 1586 26. července.

V celém tomto jednání běží o práva university a zároveň i o tendence rázu náboženského a výchovného. Po celou druhou polovinu XVI. věku zápasí se takto o kolej, která také ve svém vědeckém významu tím trpí.

Po odstoupení Kunštata zvolen 1551. m. Matěj Bydžovský z Aventina a po něm r. 1559. uvádí se v kolej osobnost Mystopolovi povahou ne nepodobná, Havel Gelastus Vodňanský, jenž má před oním přednost po stránce formální; byl mistrem akademie Karlovy a řádně zvolen proboštem koleje Věch Svatých; zde bydlí a učí až do své smrti. Vystupuje z prvu jako přívrženec starého učení kališnického, proti novotám brojí, proti konsistoři bouří po venkově a obviňuje některé kněze pražské i venkovské z bludného učení. Z toho Vodňanskému, jenž i jinak byl »člověk nepokojný a bouřlivý«, vzešly četné spory. R. 1562. rozpustil Ferdinand I. starou konsistoř a dosadil novou pod administrátorem Mystopolem, jenž spolu s Gelastem vyhledává připojení ku straně katolické. V obyvatelstvu vznikl proti nim takový odpor, že Ge-

³⁷⁾ Jako doklady slouží 4 artikule (Archiv univ. A. 47 f. 3 a 4; A. 51. 384, 385 (totéž znění s dodatky): Primus articulus defensionis. Quod praepositus collegii Omnium Sanctorum debet esse magister e collegio Caroli IV. electus et quod debet publice legere. II. Art. Quod fuerint praepositi magistri. Uvedení jsou probošti pokud byli známi až do Kunštata (ostatní později připsáni). III. Art. Quod sit collegium. IV. Quod sit locus scholasticus.

³⁸⁾ Tomek, Geschichte der Prager Universität. 176. — Tomek, Paměti. ČČM. 1847 I. — Winter, Děje vysokých škol pražských 41. — Archiv universitní A. 47 fol. 1—9. De collegio Omnium Sanctorum in antiqua urbe. Supplicationes de Collegio O. S. et quaedam ratio defendendi eiusdem Collegii contra Sacerdotem Joannem Mystopolum Administratorem partis sub utraque coenam Dni communicantium Anno Dni 1548. — A. 51. ff. 382 a násl.

lastus nesměl vyjít z domu na ulici. Arcibiskup Antonín Brus z Mohelnice, po obnovení arcibiskupství dosazený, ujímá se r. 1565. 26. září Gelasta, který po dvě léta a pět měsíců ve svém domě je vězněn (»verstrickt liegt«), prose císaře aby propuštěn byl na svobodu, a 26. října téhož roku žádá, aby opatřen byl farou. Gelastus navazuje styky s Jesuity, jichž učení u sv. Klimenta se vzrývá, dochází k nim sloužit mši, a r. 1577. před smrtí svou, přestoupiv ku katolicismu, dává se zaopatřit jich rektorem. Zemřel v neděli Oculi dne 10. března. Jesuité, na jichž kolej pámatoval Gelastus odkazy, vystrojili mu druhého dne pohřeb a pochovali jej v chrámě sv. Jakuba.³⁹⁾

Závěti ze dne 8. března 1577. datované »v koleji kaply královské Věch Svatých na Hradě pražském« učinil mistr Havel odkazy ze svého movitého majetku, a sice nádobí, šatstvo a j. svému příbuzenstvu ve Vodňanech, pět chalounů do kostela vodňanského a j. v. Věci ty měl v koleji. Za vykonavatele závěti ustanovil arcibiskupa Ant. z Mohelnice a Doktora Martina Viderina z Otospachu, radu nad appellacemi.⁴⁰⁾

Závět Havlova, předání jeho svršků i uprázdnění místa proboštského zavdávají příčiny ke konfliktům jak s arcibiskupem a jeho spoluporučníkem Viderinem, jenž moci chce vniknouti do koleje, tak i s kapitolou Věch Svatých. Ve dnech 12. až 19. března odehrávají se v koleji sceny až dramatické. Mistři dali příbytek mistra Havla, u něhož vázl také nějaký neodvedený úrok, zapečetiti; Dr. Viderin přikládá také svou pečeť, proti čemuž zástupce university protestuje. Viderin vykazuje se dne 15. března dekretem komory královské, dle něhož nařízen jest, aby věci po mistru Havlovi pozůstalé inventoval, toliko pro opatření, aby se nic neztratilo. Inventura provedena za přítomnosti zástupců akademie rektorem a mistry delegovaných. Dne 27. března uvádí se v kolej jakožto zvolený probošt mistr Petr Codicillus z Tulechova, z profesorů koleje Karlovy, jenž pak presentován za probošta císaři Rudolfovi II. dne 10. dubna 1577. Práva svá ku koleji vykládají již mistři v žádosti podané císařovi Rudolfovi II. 14. března 1577. v rozkladu podaném téhož dne nejvyšším úředníkům a soudcům zemským.

Mezi tím obdržel císařský rychtář staroměstský Pavel Kapr z Kaprštejna nařízení od komory královské, aby se v kolej hned uvázal k ruce Jeho Milosti císařské, což se stalo 19. března. Rychtář znovu dal pokoje zapečetiti. Než v tomto stadiu nejedná se již ani tak o pozůstalost Havlova, nýbrž o zřejmou snahu děkana, probošta a kapituly Věch Svatých, dostatí dům koleje ve svou moc. Ucházejí se oň žádostí podanou císaři Rudolfovi II., tvrdí, že kolej patří ke kapli a že neprávem mistři se jí ujali, ba že i zemřelý kněz neprávem si titul probošta Věch Svatých přivlastňoval; žádají, aby kolej jim byla odevzdána a poukazující k žalostivému stavu kaple Věch Svatých na Hradě, r. 1541. shořelé, projevují úmysl kolej prodati a z utržených peněz k oslavě tohoto království kapli svou zase vystaviti a obnoviti. Žádostí ze dne

³⁹⁾ Tomek, Dějepis Prahy. XII. 279. — Pažout, Jednání a dopisy konsistoře č. 381, 403 a j. — Schmiedl, Historia Societatis Jesu. I. — Ottův Slovník Naučný, IX. 999. Gelastus Havel (I. Vra). — Winter, Život církevní v Čechách. I. 129, 144. — Krofta, Boj o konsistoř pod obojí v letech 1562 až 1575. ČČH. 1911. Str. 295 a násl.

⁴⁰⁾ Výtah ze závěti v arcib. archivu, opis v zemském archivu. Výpis z paměti mistra Václava Zelotina z Krásné Hory (a Formosomonte) v knize A 51 f. 59. archivu univ. Zelotin nazývá Havla »impiae memoriae, quoniam apostatavit«.

12. dubna 1577. žádají matku císařovu Marii, ovdovělou císařovnu, o platnou přímlovu. Dne 16. dubna došlo na mistry dekretem císařským vyzvání, datované 9. dubnem, »aby privilegia svá, jež na kolej míti praví do kanceláře J. Mti Císařské na Hradě položili, jelikož probošt, děkan i kapitola kaple na tuž kolej právo míti praví.« Na to mistři zasílají (5. května) vidimované přepisy listin svých.

O pozůstalosti Havlově jedná se dále. Dr. Václav Petřík od Dra Viderína zmocněný dal znovu pokoje zapečetiti a zanechal klíče proboštovi kaple na Hradě. O tom podává kapitula stížnou zprávu arcibiskupovi (5. května 1577.). Později (v srpnu) obviňování mistři od kapituly pražské, že dali z dveří pečef arcibiskupa skrze rychtáře staroměstského strhání, načež mistři na přípis nejvyšších úředníků od 24. srpna se hájili dokazující, že pokojů neodpečetili prvé, než když kšaft Havla Galasta byl stvrzen a věci jeho odtamtud odnešeny. Také žaloby a nároky kanovníků Věch Svatých odmítají a vyvracejí.⁴¹⁾

Po vyprázdnění příbytku v koleji mistr Codicillus se do ní vestěhoval. Proti mistru Codicillovi vystupuje jako kandidát probošství osobnost dosti obskurní, kněz katolický Matouš Benešovský. Spor rozmnožuje se o novou epizodu.

Kněz Matouš, písař konsistoře pražské, či jak se tituloval vikář, přípuštěn k císaři Rudolfovi, odevzdal mu exemplář české grammatiky, kterou složil a vydal, a při tom žádal o nějaké místo v koleji Karlově. Odkázán na nejvyššího kancléře pana Vratislava z Pernštejna, podal písemnou žádost, v níž odvolává se na domělý slib císařův a na přímlovu papežského legáta, a jako důvod své žádosti uvádí, že by měl z koleje — míní tím kolej Věch Svatých — kratší cestu k sv. Jakubu, aby zde mohl kázati, a do jezuitské koleje, aby zde mohl poslouchati filosofii. Kancléř přikázal (dne 16. října) žádost radě staroměstské a tato předložila ji mistrům. Tito odpovídají radě v obšírném výkladu, že kolej jest pouze professorům a »tento teprv učiti se chce, ale pozdě« a kancléři dávají přípisem v úterý po památce Šimoniše a Judy (29. října) 1577 podobnou odpověď, doprovobenou přípisem purkmistra a rady, že do koleje »žádný jiný než mistr professor učení pražského« podáván a uvozován nebyl a o žadateli i »jeho neslušném a nepořádném předsevzetí« vyslovují se velice ostře. Narážejíce na jeho touhu učiti se filosofii u Jesuitů, praví, že »pro ty, kteří filosofii učiti se chtějí, jiné kolleje jsou vyměřeny, a snad lidem duchovním filosofii se učiti pozdní a nepřilíš náležitá věc jest«, a dodávají, »k svatému Jakubu, chtěli by kratší cestu míti, mohl by dobře, poněvadž klášter prostranný jest, v něm bytem býti. Na konec žádají, aby ta kolleje v starém způsobu a řádu svém zůstavena byla.

Matouš Benešovský, který patrně byl veden touhou kráčet v šlépějích mistra Galasta, s nímž se dobře znal, se svým přáním, obdržeti kolej, či obydlí v koleji, nepochodil. Spor s arcibiskupem a kanovníky Věch Svatých na nějaký čas utichl, byl

⁴¹⁾ Celé jednání líčí na základě paměti a zápisů universitních *Tomek*, Paměti. ČČM. 1847 I. 641 a násl. — Srovnej též *Tomek*, Geschichte der P. U. 178 a Winter Děje v. škol. pr. 64. — *Akta universitní* v archivu u. A. 47. f. 10—19. A. 51, f. 389—405. Na obou místech přepisy vyměňených listů, žádostí a dekretů obou stran. — *Akta universitní* v knihovně lobkovické č. 310. — Recepta v archivu arcibiskupském ab a. 1575, opisy v zemském archivu. *Teige*, Základy II. Str. 186, 187. Stížnost arcibiskupa k císaři Rudolfovi II. o strhání pečef, (MS. bibl. archiep. 12. fol. 74.), bez data, označená r. 1578. Veškerý materiál o této záležitosti jest nadmíru objemný a časté přepisování listů svědčí o tom, jakou váhu universita jí přikládala.

však opětně po třech letech vznícen, i žaloby dřívější na strhání pečefi ožily. Na obnovené (12. dubna) stížnosti nařizuje císař dekretem, jenž 9. července 1580 mistrům doručen, aby proboštu, děkanu a kapitule Věch Svatých kolej postoupili, a pakliže se domnívají lepší právo k ní míti, privilegia k tomu se vztahující předložili. Mistři odpovídají (19. července), že při r. 77, tak učinili, a žádají, aby při svých právech byli zůstaveni. Za nového jednání a dopisování činí kapitola Věch Svatých nárok nejen na dům koleje, nýbrž i na ves Tvršice a poznovu mistři jsou nuceni v suplikaci 22. srpna do kanceláře podané vyložití celý vývoj svých práv a doložití jej opisy starých listin.⁴²⁾

S tím kancelář císařská se spokojila a probošt a kapitula Věch Svatých upouští od dalších kroků. Svědčí tomu radostný zápis v záznamech university o překonání všech úkladů protivné strany s dodatkem »Deus tamen eorum temeraria et superba flabra sua Clementia placavit et sopivit.«

Také o stížnosti arcibiskupa, »s strany odtrhaných pečefi« po opětném vysvětlování není nadále řeči.⁴³⁾ Mistr Petr Codicillus, probošt universitou zvolený a císaři praesentovaný, ostal v nerušeném držení a užívání koleje.

Mistr Petr Codicillus z Tulechova (nar. 24. února 1533 v Sedlčanech) byl professor matematiky a astronomie, humanistický básník a plodný spisovatel; při tom duch smířlivý a ve věcech náboženských vůči proudům zavládajícím povolný, jak svědčí známá událost se svátkem Husovým, jež vypustil z kalendáře (minuci) jím vydávaného, v roce 1585 dle gregoriánské soustavy nově upraveného. V letech 1585—1589 byl rektorem university. Vážnost koleje Věch Svatých hleděl povznést. Když Prokop Lupáč z Hlavačova v Domažlicích prodlévající chystal se vydati svůj historický kalendář, nazvaný *Rerum bohemicarum Ephemeris* (vyšla v úplném vydání 1584.), napsal k ní mistr Codicil epistolou datovanou: *Pragae a collegio Angelico Omnium sanctorum 28. Februarii A. D. 1584.* Na počátku »epistoloy« vyřizuje pozdrav, jež Lupáčovi posílají »Humanissimi Collegae mei una cum Domino Rectore Universitatis M. Mathia Curio ab Hájek.« — —

Když r. 1587 (17. května) zemřel probošt koleje krále Václava, mistr Václav Zelořin z Kutné Hory, vzdal se Codicillus koleje andělské, dosazen byv k uprázdněné koleji václavské. Dvě leta na to zemřel, 29. října 1589.

Při volbě nového probošfa koleje Věch Svatých rozpakovali se starší mistři, kteří byli dotazováni, volbu přijmouti, nejspíš z obav před novým protiventstvím. Konečně při nové volbě 31. března 1588. přijal probošství mistr Jan Adamův Bystřický z Bochova, senior Koleje učení Karlova, jenž od r. 1584. vykládal na universitě logiku a Cicerona. (Joannes Adami Bystricenus a Bochova.) Delší dobu trvalo jednání o podmínky, za kterých v kolej by se uvázal, až konečně smluveny na dobro teprve 10. listopadu 1588., načež uveden byl v kolej, do níž se pak odstěhoval. Od vzdání se Codicillova byla kolej prázdná a rektor — Codicillus — s mistry ovládan byl obavou, že protivníci opětně se budou snažiti, aby kolej se zmocnili.

⁴²⁾ *Tomek*, Paměti. ČČM. 1847. I. 645. — *Tomek*, Geschichte der P. U. 179. — *Dvorský*, Paměti o školách českých. 89. — *Winter*, Děje v. šk. pr. 65. — *Teige*, Základy II. 186. — Archiv universitní. A. 47 f. 19 a násl.

⁴³⁾ *Tomek*, Paměti. ČČM. 1847. II. 45. — *Monumenta univ. pr. III.* 192. — *Archiv univ.* A. 47. ff. 22 v. — 28, a ff. 360—364; A. 51. ff. 399—403.

Mistr Bystřický měl až do smrti své obydlí v koleji. Již za posledních let jeho života nastává o kolej nový zápas, jež Bystřický, jenž byl zároveň rektorem, v pamětech universitních obsírně a živě líčí.⁴⁴⁾

V červenci r. 1601. žádá arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé, aby kolej mu byla postoupena, a president komory královské přání to, vydává je za vůli císařskou, podporuje velice naléhavě. Připisem ze dne 10. července 1601. zve universitu, aby čtyři zástupci, rektor, děkan a přední dva nejstarší mistři dostavili se v pátek 13. července do komory. Za přítomnosti všech mistrů rozhodnuto, vyzvání tomu vyhověti; vyslání mistr Bystřický, děkan fakulty svobodných umění, Šimon Skála Klatovský z Kolince, mistr Trojan Nigellus z Oskořina a Bacháček z Nouměřic. Ježto byl 13. července svátek sv. Markyty, žádali vyslanci v komoře delší odklad, ale jednání odloženo toliko na druhý den. Vyslanci dostavili se, přibравše ještě probošta Velké koleje mistra Zachariáše Štyrsko-Pražského a jakožto právního zástupce přítele svého Joachima z Těchenice, právníka a řečníka na slovo vzatého. President sdělil a důtklivě doporučil zástupcům university projekt arcibiskupův, směřující k tomu, aby »mládeži nižšího i vyššího stavu, ježto by se jazykům učila, praeceptoři se chovali a nějaké místo příhodné jí vybráno bylo, že pak kolej vy máte prázdnou a zbytečnou (jakož i několik jiných) Všech Svatých, o tu že jest J. M. knížecí k J. Mti císařské suplikovati ráčil«; že se tu od Jeho Milosti nič neobmýšlí, než aby čest a chvála Pána Boha všemohoucího se rozmáhala a mládež se cvičila literárnímu umění; to mělo se opatřiti tak, že by se v koleji založila škola, kde by se vyučovalo jazykům a literárnímu umění, že dva praeceptorové pod jednou a dva pod obojí jak pro dívky pod jednou, tak pod obojí by v koleji byli chováni. Mimochodem bylo řečeno, aby se mistři nedomnívali, že ihned té koleje mají býti zbaveni, toliko, že arcibiskup ji dá vystavěti a důchody opatřiti. Po dalším jednání, v němž Jachim z Těchenice hájil zájmy university, poručeno, aby její zástupcové předložili privilegia koleje se týkající.

Záležitost koleje nabývala velikého, zásadního dosahu, takže mistři velice znepokojeni pozvali ještě řadu přátel svých, namnoze zkušených právníků, jako byl Jan Kocin z Kocinetu, písař radní Menšího města a Simeon Humberk z Humberku, písař radní Starého Města, do velké koleje a radili se s nimi, co činiti. Usneseno, držeti se privilegií císaře Ferdinanda, poukázati k tomu, že na to se vztahuje, že v koleje a statky žádný sahati nemůže a nemá, a žádati J. M. císařskou, aby mistry při všech těch právech zůstaviti ráčil. To složeno v důkladnou suplikaci, která v den stanovený, dne 23. července, presidentovi komory byla předložena. V suplikaci obsažen jest rozhodný passus: »Ale poznáváme, kterak se v této příčině klinotu zemského a kolleje Všech Svatých, jinak Anjelské, k učení pražskému hned od fundací akademie náležející dotýče, abychom co, buď na gruntech neb jiných případnostech, od učení Pražského oddělovati a neb někomu mimo výsady též vyměření zřízením zemským něco toho postupovati měli, to v moci naší zanecháno ani zůstaveno . . . nebylo a není.«

Po dlouhém jednání a posílání, po nedorozuměních, jež způsobila velké hořkosti, — president komory zaslal rektorátu dekret, jak Bystřický v Pamětech dí,

⁴⁴⁾ *Archiv univ.* A. 51. ff. 426—433. — *Archiv zemský* Oeconomica B. 14. ff. 93—105; — *Tomek* Paměti ČCM 1847. II. 286—297. Obsírné vyličení celého jednání na základě pamětí a akt universitních. — *Dvorský* Paměti o školách českých č. 115. — *Winter*, Děje v. š. p. 75. — *Teige*, Základy. II. 187.

»velmi zuřivý« — dostavili se zástupci dne 24. července a posléz 13. srpna opět před komoru. K jednání na den 13. srpna předložili mistři novou suplikaci, sepsanou dne 31. července, v níž apeluje se na Jeho Milost císařskou pohnutlivě, »aby neráčili na nás a na učení naše toho dopouštěti, aby táž kolej, jeden klenot tohoto Českého království k zemi přináležející, od učení Pražského a od nás odtrhována býti měla« . . .

Před komorou dne 13. srpna, kde president a pan z Donina činí mistrům i různé výtky, co se hospodářství s domy kolejními týče, hájí universitu mistr Trojan Nigellus způsobem rozhodným. Když nepomohly vyhrůžky, domlouváno kollegiátům, aby kolej arcibiskupovi najali neb prodali.

Konečně, jak se podobá, pro neúspěšnost mistrů celá záležitost zapadla, a brzo na to další vývin věci politických i náboženských v Čechách vedl r. 1606. ku vydání tak zv. Majestátu Rudolfova. Vysoká škola oddána zemským stavům, držení starých statků a domů Karolinské universitě potvrzeno, a zároveň jednáno o žádoucí reformu celého vysokého učení.

Mistr Bystřický zemřel po delší chorobě 20. října 1602. a po něm v hodnosti proboštské koleje Všech Svatých následoval (od 22. října) mistr Trojan Nigellus z Oskořina Heřmanoměstecký, jenž zemřel u vysokém věku dne 9. srpna 1604. Po něm zvolen mistr Jan Gotsmanius Německobrodský (Teutobrodenus), jenž zemřel 10. ledna 1606. Jako nástupce zvolen prorektor Jan Chorinus Českobrodský, ten však zemřel hned téhož roku 2. května, načež zvolen a do koleje dne 3. května slavnostně uveden mistr Jan Campanus Vodňanský,⁴⁵⁾ osobnost, již učinil Winter svým románem »Mistr Kampanus« populární a sympatickou. Staral se s jinými o rozkvet university za jednání o reformy s defensory i později s direktory za pohnutých dob, jež předcházely bitvu bělohorskou.

V roce 1617. jmenován Kampanus proboštem koleje krále Václava a na jeho místě stal se proboštem koleje Všech Svatých Mikuláš Vojtěch z Kamenek (z Kamynku), výborný znalec a učitel hebrejštiny. Následníkem Kamenkovým, jenž zemřel v prosinci 1617. stal se Petr Fradelius ze Stávnice (Schemnicenus), horlivý přívrženec Bedřicha Falckého, pro něhož ještě po pádu jeho v cizině agitoval. Zemřel ve Vraťislavi 7. ledna 1621. V koleji andělské ostaly nějaké knihy, jež jako pozůstalost jeho byly prodány. Po něm zvolen Jakub Žabonius z Vyšetina, jenž byl posledním v řadě proboštů koleje Všech Svatých neboli Andělské.

Vítězství Ferdinanda II. provázeno bylo triumfem Jesuitů, jichž školství klemen-tinské, Matyášem II. podporované a zmohutnělé, na čas bylo zavřeno stavy, kteří řád »na věky« vypověděli. Vlivuplní Jesuité naléhají u Ferdinanda II. na to, aby akademie Karlova byla úplně zrušena, a veškeré školství aby řádu bylo odevzdáno.

Akademie jesuitská skládala se před tím z dvou fakult, theologické a filosofické, akademie Karlova měla tři fakulty, právníckou, medicou a filosofickou. Sloučení obou akademií Jesuité nepřáli, avšak Ferdinand II. rozhodl se, že Karolinum sic nezruší a to pro památku císaře Karla IV., ale mělo býti odevzdáno řádu s veškerým příslušenstvím. Od profesorů, kteří ještě zbyli, stalo se předání listin a inventáře v Karolině zvláštním komissarům 6. března 1622., a na základě dekretu knížete Liechtenštejna ze dne 10. listopadu 1622. odevzdána universita Karlova Společnosti Ježíšově se všemi

⁴⁵⁾ *Archiv univ.* A. 51. f. 105, 106. — *Tomek*: Geschichte der Prager Universität. Str. 208.

kolejemi, kaplemi, domy a vesnicemi. Tak přešla v ruce Jesuitů i Andělská kolej, po níž dávno bažili, a zvláštní proboštsví koleje Všechn Svätých přestalo existovati.

V těchto pohnutých dobách krátce po svém přestoupení ku víře katolické zemřel Jan Kampanus, někdejší probošt koleje andělské; pochován dne 18. prosince 1622. v kapli Božího těla. O posledním proboštovi Jakubovi Žaboniovovi není bližších zpráv; žil prý v Praze v soukromí a zemřel záhy. Poslední rektor university Mikuláš Troilus, zemřel jako exulant v Perně r. 1631.⁴⁶⁾

* * *

Z jednání posledních let vysvítá, že v koleji se již nevyučovalo. K tomu sloužila asi dříve ona hlavní klenutá místnost, která zove se též oratoriem. Za starších dob byla v koleji veliká knihovna, která průběhem času ještě vzrostla, zejména za mistra Jana Bystřického. Po jeho smrti provedena inventura kněh a knihovna roztržena na starou a novou, jež pozůstala po mistru Bystřickém. V této nové nacházejí se spisy lexikální, gramatikální, rhetorické, právnické, různé komentáře, spisy humanistů, též českých, jako Hasištejnského, Mitise, Codicilla, carmina a kancionály. Knihovna svědčí o značné úrovni vědecké i literární. Dne 29. září 1603. uvažováno, má-li se bibliotéka stará »do sklepu, kde prve byla vnésti a zordinovati« a příložit k ní bibliotéka zůstavená po Bystřickém, či mají-li se z knihovny té některé knihy, které by si kdo z pánů mistrů oblíbil, uprodati pro správu té koleje, poněvadž velice spuštěna jest.⁴⁷⁾ Usneseno, aby se netoliko prodaly knihy z nové knihovny, ale i »z těch nečitedlných starých pergamenových« a za ně, aby buď nové užitečné se koupily neb kolej opravila. Na to dne 6. října za přítomnosti nástupce Bystřického, mistra Trojana Nigella, mistři knihy jak staré »vyčistěné a vyprášené« tak i nové »do sklepu pod oratorium« vnesli a složili. Tím sklepem míní se patrně ono románské sklepení, pod hlavní místností koleje. Kam byla odevzdána knihovna po zrušení ko-

⁴⁶⁾ *Winter*, Konec samostatné university Karlovy. ČČM. 1897. str. 108. — Pořadí proboštů koleje Všechn Svätých vykazuje v XV. stol. četné mezery, kdežto posloupnost za stotetí XVI. a s poč. XVII. stol. lze úplně zjistiti počínajíc následníkem mistra Duchka, Václavem Žateckým.

Václav Vachkův (Wachconis) Žatecký 1512.(?)—1523.

Tomáš Vlašimský (Wlassinensis) od 1523. 19. list.—1529.

Jiří Martinův Písecký (Pisensis) 1529.—1545. († 17. dubna).

Řehoř Orinus Chocemský (z Choemic) 1545. 21. dubna—1548. (vzdal se).

Jan Kunštat z Paumberka 1548.—1551. (vzdal se).

Matěj Bydžovský z Aventina 1551.—1559.

Havel Gelastus Vodňanský 1559.—1577. († 10. března).

Petr Codicillus z Tulechova 1577. 27. března—1587. (stal se proboštem koleje kr. Václava).

Jan Adamův Bystřický z Bochova 1588. 31. března—1602. († 20. října).

Trojan Nigellus z Oskořina Hermanoměstecký 1602. 22. října—1604. († 9. srpna).

Jan Gotsmanius Německobrodský 1604.—1606. († 10. ledna).

Jan Chorinus Českobrodský 1606. († 2. května).

Jan Kampanus Vodňanský 1606. 3. května—1617. (stal se proboštem koleje kr. Václava).

Mikuláš Vojtěch z Kaménka 1617. († v prosinci).

Petr Fradelius ze Stávnice 1617.—1621. († 7. ledna 1621.).

Jakub Žabonius z Vyšetína 1621.—1622.

⁴⁷⁾ Mnscrip. *Oeconomica B. 14. f. 231.* — *Dvorský*, Paměti 198. (Knihy nevyjmenovány, jen sečteny.) — *Teige*, Základy II. 38 (obsahuje celý inventář) — 41 (opětován úvod).

leje r. 1622. není známo, zda do Klementina Jesuitům, či zatím, což jest podobnější pravdě, do Karolina.⁴⁸⁾

Rada komnat v koleji sloužila za obydlí proboštů; zde majíce po ruce knihovnu kolejní i vlastní soukromou knihovnu skládali své přednášky, spisovali svá díla, a někdy si i zabásnili. O záležitostech kolejních, vnitřních i hospodářských vedeny podrobné zápisy, registra i memorabilia a mnohonásobné přepisování i opisování dekretů, privilegií, smluv do různých kněh svědčí o veliké péli jednotlivých proboštů. Mistr Bystřický zaznamenává události slohem velice živým, takže jeho memoiry mají i cenu literární; mistr Kampanus připisuje ke svým záznamům latinské průpovědi a mistr Albert z Kaménka klade v čelo nápis písmem hebrejským. Významné události, usnesení a akta zapsány jsou nejen v knihách koleje, ale také v knihy »veliké« koleje Karlovy neb do kněh děkanátu fakulty artium. Zvláště záležitosti volby probošta, uvedení jeho v kolej, jednání s kanceláří a komorou královskou dotýkají se celé universi.⁴⁹⁾

Když po vykonané volbě přijaty zvoleným obvyklé podmínky, dělo se uvedení nového probošta do koleje obřadem někdy velmi slavnostním; z Karolina veden byl probošt do koleje v slavnostním průvodu, v němž v prvé řadě šel zástupce města, rektor university a zvolený probošt, pak probošti ostatních kolejí, senatoři městští a profesoři. V prostředním nádvoří (in media domus area) koleje průvod stanul, nově zvolený osloven byl jedním ze seniorů jménem professorů koleje Karlovy a když byl věrnost slíbil proboštovi Karolina, obdržel z rukou tohoto klíče koleje. Obřad zakončen děkováním všem přátelům.⁵⁰⁾

Rovněž slavnostní býval pohřeb probošta, za hlaholu zvonů okolních kostelů. Někteří z proboštů pochováni byli v kapli Božího Těla na Novém Městě, příslušející universitě. Zde pochován mistr Bystřický a podle jeho památníku (ad monumentum M. Bystriceni) uložen r. 1604. mistr Trojanus.

Zemřel-li probošt v koleji, byla jeho pozůstalost v příbytku kolejním se nacházející pečlivě inventována, aby mohlo byti konstatováno, co jest jeho vlastnictvím osobním, co patří universitě. Vždy ostalo nějaké dodatečné účtování s důchody universitními a kolejními, které se táhlo dosti dlouho. Tak tomu bylo zejména s pozůstalostí Codicillovou. Počty s důchody z Tvršic, jednání s tamními poddanými, s městem Žatcem a tamními primátory byly dosti složité a zaujaly mnoho času proboštovi, jenž někdy do Tvršic musel zajet. Ještě v XVI. století rozpomínali se, že druhdy přináleželo ku koleji více vsí, ale pokusy o jich opětné získání byly marny. Mistr Havel Gelastus shledal v registrech, že ku koleji náležely dvě vsi, Horosedly

⁴⁸⁾ Zvláštní zprávy o převzetí kolejní knihovny od Jesuitů není; také dle studií Hanslíkových i Truhlářových (Catalogus codicum, VIII.) nelze zjistiti, pochází-li něco v nynější universitní a veřejné knihovně z koleje andělské, ač u některých rukopisů jisté okolnosti by tomu nasvědčovaly.

⁴⁹⁾ Kampanus, když byl děkanem fakulty sv. umění r. 1609., při zapisování zpráv do knihy fakulty přidává »datum e Collegio Omnium Sanctorum alias Angelico.« *Archiv zemský* 62 B. 8 (Oeconomica B. 71); zapisuje své veršování, introdukci k lekcím, apostrofu k bakalářům, aby zákony zachovávali, při čemž skloňuje slovo »lex« ve všech pádech.

⁵⁰⁾ Instalace mistra Trojana z Oskořina dne 22. října 1602. vypsána jest podrobně. *Archiv zemský. Oeconomica B. 14. f. 181 v. Tamtéž f. 197 v. náklad na pohřeb mistra Jana Bystřického. O pohřbu Trojanově. Archiv univ. A. 51. f. 102.*

a Černice, a sdělil to r. 1569, 5. března rektorovi, jenž sotva podnikl nějaký krok.⁵¹⁾ Když za defensorů, po vydání majestátu Rudolfova dosazených, jednáno o reformaci university, pojaty v gravamina r. 1610 ohledně koleje Všechn Svatých tři body: »Vsi, které k ní náležely, že všechny krom jedné jsou odňaty. O stavení té koleje. O bibliotheku, aby k jiné připojena byla.«⁵²⁾

Ačkoliv na nedostatečnost důchodů bylo naříkáno, nežili proboštové v nedostatku; inventáře po smrti jich sepsané svědčí někdy o značných movitostech; po Gelastovi zbylo »statečku movitého« v pokojích jeho celé hromady.

Proboštové bydleli v hořením patře koleje. Krom obvyklého mazhauzu byla zde velká světnice, dva pokoje, zadní a přední, komora a kuchyň. V některé místnosti bydlívala zde i nějaká paní, patrně hospodyně, která vedla domácnost, pokavád professoři nesměli se ženiti.

Mistr Gelastus ve své závěti dne 17. března 1577⁵³⁾ odkazuje svým příbuzným do Vodňan vše, »co na hromadu skládáno v veliké světnici a pět čalounů velkých, z nich čtyry jsou v světnici, kde paní Zuzana bydlí a pátej ve velkém mázhauze, do kostela vodňanského, aby jich užívali pro okrasu hrobu Božího.« Také mistr Jan Bystřický zůstavil dle inventáře z r. 1603 (8. dubna) hojně nábytku, svršků, ba i peněz. Největší díl movitostí měl v pokojí zadním, krom nábytku hojně nádobí, šatstva, dukáty, tolary i klenoty, tři stříbrné kompas, jeden kostěný. Jiné věci byly ve světnici, v pokojí předním i kuchyni. K tomu náležela i almara u Doroty zlatnice v komoře. Zde před tím přebývala Anyžka Knotková, která zemřela r. 1601. Její statek byl inventován r. 1601, 28. dubna, a nyní rozhodnuto, že tento majetek »který p. Mistr Jan za živobytí právem oumrtiním přijal, jak inventář ukazuje, ku koleji náleží.« Knihy všechny připadly koleji. Po provedení inventáře vše zapečetěno. Na pozůstalost činil nárok bratr zesnulého Jiří Bystřický z Bochova a dále paní Alžběta vdova po Tomášovi Bystřickém reklamuje věci jí zanechané. Naproti tomu namítáno, že na pozůstalosti vázly dluhy k »registrům universitatis« a jistým osobám. Po dlouhém jednání učiněno s Jiřím Bystřickým narovnání, vyplaceno mu bylo 40 zlatých a vydány věci rodinné a osobní, sekryt a prsteny nebožtíka a majestáty erbovní.⁵⁴⁾

Skrovnější byla pozůstalost po mistru Janu Gotsmannovi, jehož stateček sinventován v pondělí po devítiníku r. 1606. Věci nacházely se v těchže místnostech: »nahore v komoře, jdouc skrze světničku«, »v komoře druhé zadní«, »ve světničce« (patrně přední) a »ve světnici velké«.⁵⁵⁾

Mistr Vojtěch Kamének, který byl ženat, bydlel v koleji s celou svojí rodinou, Po smrti otcově žádá r. 1618, 13. ledna, Jan Albertus a Kamének, aby do sv. Jiří v angelské koleji mohl zůstati se sestrami; usneseno bylo, aby p. probošt v koleji noclehoval a jim na dále popřál bytu.

⁵¹⁾ Záležitosti tvršické v *ms. archiv. univ. A. 51.* ff. 76, 106, 136 a násl. — *A. 14.* f. 295, 14 b, 539. — *Archiv musejní.* Praha universita, Fascikl Kolej V. Sv., akta o Tvršicích 1589--1607.

⁵²⁾ *Archiv zemský.* 62. B. 8. (*Oeconomica B. 21.*) f. 126.

⁵³⁾ Výtah kšaftu, *Archiv arcibiskupský.* Opis v zemském archivu.

⁵⁴⁾ *Zemský archiv. Oeconomica B. 14.* ff. 195 a násl. — *Winter,* O životě na školách pr. Str. 142 — *Teige,* *Základy II.* Str. 193.

⁵⁵⁾ *Zemský archiv. Oeconomica B. 14.* f. 455.

Po proboštovi Fradeliovi, jenž zemřel mimo Prahu, v dobách válečných, zbylo v koleji jen málo věcí; kromě knih jen plášť vetchý a stampuch, jenž vlastně patřil jinému.

Kromě probošta někdy i nějaký student v koleji bydlíval. Ostatní pokoje, komory, sklepy a »krovy« byly pronajímány nájemcům, »pokojníkům«. Činže byla odváděna proboštovi, ale dělo se to často velmi liknavě. Proto, i z jiných příčin bývala s nájemci mnohdy velká nesnáž.

Velký spor vznikl mezi mistrem Havlem Gelastem a Mikulášem mečířem zvaným Kupcem, který měl najatý byt v hořením patře a sklep. Spor vypukl k vůli sklepu, a nabyt velkých rozměrů. Mistr chtěl Mikuláše a manželku jeho Ludmilu dáti odvést do šatlavy a dítky jich zamkl v pokojí najatém a sice tak, že uzavřel mříž »na schodích« zámkem visutým; z pokoje mohli však vyjít na mazhauz. Jednání mistra »Havelky« vzbudilo v sousedství nelibost, veliký sběh lidu a pravé vzbouření.⁵⁶⁾ Z výpovědí svědeckých o této události shledáváme, že dům kolejní byl dosti obydlen; mimo svědky ze sousedství účastní se sporu i výpovědi ostatní »pokojníci« a sice Jan Chlumecký, Anna Horáková, Zigmund Engltolar a také as nějaký »mládenec« mistrův zde bydlel. Engltolar byl »kotčí« a měl zde najatou marštal. Dvůr s marštalem byl zajisté rozsáhlý. V jednání r. 1601., když běželo o odevzdání neb pronájem koleje arcibiskupovi, president komory úsměšně se vyjadřuje: »Však jí (koleje) ničímž neuzívají, toliko tam kočí, koně chovají.«

Že kolej byla »spuštěná« a budovy v nedobrému stavu, vysvítá z jednání o knihovně r. 1603. Příčina toho tkvěla namnoze v nedostatečích důchodů university celé a koleje samotny. Probošt koleje, který v ní bydlel, měl se sice starati o běžné opravy domu, ale z pravidla tak asi nečinil. Než uveden byl r. 1588. v kolej Jan Bystřický, bylo mu přistoupení na tři punkta, z nichž 1 obsahuje všeobecná ustanovení o zachovávání statutu koleje Karlovy, kdežto další dva vztahují se speciálně ku koleji Všechn Svatých a sice 2. »že bude kolej tak opatrovatí, aby všechn její nábytek, knihy a zboží k němu patřící v dobrém způsobu zachoval (následuje ustanovení o sepsání inventáře) a 3. stavení koleji, kdyby bylo potřeba, že v menších věcech na outraty své koleje pod dohlídkou probošta a aedituů koleje Karlovy chce opravovatí, při větších pak správách uzívati rady a pomoci všech mistrů koleje Karlovy«. Tyto podmínky kladeny i jeho nástupcům.⁵⁷⁾

Ku spuštění budov kolejních přispěli silnou měrou též »pokojníci« svým nešetrným jednáním. K steskům na to, že špatně platí a že svárlivě se chovají, přistupují žaloby v tomto směru. Mistr Kampanus stěžuje si r. 1616. (3. Novembris), že pokojníci »neodvozuji činži, že se mezi sebou hádají a vadí až hanba, že nemaje klíčů, na kolej sekerami, sochory, kamením tlukou, že nevyvozuji neřádu z kolejí, že nešetrně s ohněm zacházejí«. Na vyčistění záchodů, na úpravu žlabů kamených, na nové podvlečení střech, bylo stále naleháno, někdy zakročoval desátník neb setník čtvrtní městský⁵⁸⁾

⁵⁶⁾ *Teige,* *Základy II.* 186.

⁵⁷⁾ *Tomek,* Paměti. ČČM. 1847. II. 49. — *Univ. archiv A. 51.* ff. 71, 72.

⁵⁸⁾ *Oeconomica univ.* v archivu zemském *A. 14.* f. 301. Pomluvy a klevety pojímány někdy s humorem. »Pokojnice, nehrubě pokojná Zuzanna Křepelková žádala za radu« praví zápis z r. 1606. *Univ. archiv A. 51.* f. 107. v.

⁵⁹⁾ *Archiv univ. A. 51.* f. 49. 108—110.

jako výkonný orgán jakési stavební policie. Povodně a přívaly dešťové ohrožovaly základy a při tehdejších nedostatečných opatřeních vody působily na střechy, krovy i zdi, tak že kusy zdí odpadávaly. Povodeň r. 1564. (dne 4. a 5. července), která sahala až k Bradáčovi, zatopila podzemní místnosti (cellas subterraneas) koleje. Pověřiví lidé věřili, že povodeň ta oznamovala příští smrt Ferdinanda I. O trativody a okapy jsou časté spory se sousedy. R. 1606. voda z trativodu sousedního domu Oldřicha Helbika cejksmída tratila se, »až potom do jednoho pokoje v koleji anjelské se prodravší, gruntům a pokojům též koleje škoditi chtěla.« Oldřich cejksmíd byl na to zavázán učiniti opatření, aby voda stojatá skrz kolej svůj vpád a tok do ulice míti mohla, žlábek nový položití, mříží železnou hustou spraviti a zeď kollegiatskou podebranou i pokoj ten vycvikovati, »vápnem obvrcci«. Když týž soused chtěl u zdi kolejní, která se »trhla a vždycky po kusu kamení, na jeho stranu padá« něco sobě přistaviti, povoleno mu to pod podmínkou, aby do zdí žádných trámů nekladl.⁶⁰⁾

Při své veliké a zvláštní dávné rozloze hraničil pozemek koleje a jeho stavby na celou řadu sousedních domů. Zvláštní poměr sousedský vytvářil se zejména při vyústění dvorce kolejního do ulice Kaprovic zadními vraty (ostium posterius), jež sloužila zajisté povozníkům a kočím v koleji přebývajícím. Jak daleko před tím zasahal zde majetek koleje v místa pozdějšího domu (č. 33), není jasno, po dobu XVI. stol. jest však zřejmo, že to byla šíje dosti úzká, která dělila dům u »zlaté růže« a dům u »tří klíčů« či Livovský. Dům »u zlaté růže«, jinak Volkovský, koupil r. 1589. Bartoloměj Rych, truhlář od Evy vdovy Volkovy. Dům Livovský »u Livů«, nazvaný tak dle Brykcího Levy, tesaře, jenž jej v letech 1530.—1557. držel, přenechává r. 1583. 5. června Anna Prkova Matyášovi Cejdlarovi a Veruně manželce jeho. Po smrti Matesa Cejdlara, jenž zanechal sirotka Jana, pojal vdovu Verunu soused Bartoloměj Rych za manželku. Poručníky sirotka Jana byli Jan Rakovnický a Josef Cejdlar. Tento majetek, jenž patrně v sobě zahrnoval č. 35 i větší část č. 33, koupil od poručníků Jana Cejdlara a manželů Rychových r. 1594. 18. května impressor Jan či Mikuláš Pštros (Štrauss) s manželkou svou Lidmilou. Dům označen »na rohu u Livův řečený podle Volkovského domu ležící«; jeho značná cena 275 k. gr. svědčí, že od r. 1560., kdy stál toliko 72¹/₂ kop byl podstatně rozšířen.⁶¹⁾ Nový majitel domu u Livů Mikuláš Pštros (Štrauss) hned potom 28. května 1594. jal se vyjednávatí s proboštem, aby mu dovoleno bylo v tom domě tři okna obrácená do majetku koleje rozšířiti, aby v místnosti bylo dostatek světla pro impressi. Probošt dal odpověď vyhýbavou, ježto rozhodnutí o tom náleží proboštu a mistrům veliké koleje. Když za Pštrose se přimlouvali z radnice, odvětil sic probošt, že »je dům svobodný«, nicméně Pštrosovi povoleno, pod podmínkou, že budou jak sliboval, okna mřížemi opatřena, aby nemohlo se vyhlédati a nic vylévatí. Jednání dlouho se táhlo, a i druhý soused⁶²⁾ Bartoloměj Rych projevil přání stavěti.

⁶⁰⁾ *Monumenta u. pr.* I. 2 díl. Str. 384. — *Archiv univ. A. 51.* f. 108 v. a 122. — *Archiv městský 2148* f. 61. — *Dvorský Paměti* č. 659. — *Teige, Základy II.* 194. Záležitost Oldřicha Helbika týká se domu »u červeného lva«, č. 117. Podobná stavební záležitost týká se r. 1607. souseda Kryštofa hodináře. Jako odborného znalce přibírají rektor a probošt ku ohledání p. Jakuba zedníka. Kryštof Švorcpach, hodinář byl majitel domu č. 124 d. *Archiv univ. A. 51.* f. 113.

⁶¹⁾ *Teige, Základy II.* 204. 205.

⁶²⁾ *Archiv musejní.* Praha, universita; kolej Věch Svatých f. 67.—69. — *Archiv univ. A. 51.* f. 90a.

Dům Rychův sahal až k průjezdu do koleje, nad nímž nacházelo se klenutí se štítem a oknem. Dne 22. února 1605. povolili proboštové koleje Karlovy i Věch Svatých, aby si Rych na tom klenutí sklep, pokoj a kuchyni, aniž by to průjezdu vadilo, udělati dal a jich s jistými podmínkami požívatí mohl; okna v tom starém štítě do ulice vedoucího směl i vyhlídáním užívatí, druhého však okna, které do koleje bude, měl požívatí toliko světlem a »nevyhlídáním dada do něho mříží udělati.« Za to povolení měl platiti koleji 1 kopu 20 gr. ročně.⁶³⁾ Při těchto stavebních záležitostech střetli se oba sousedé, Rych a Pštros »o stavení v uličce koleje Andělské mezi domy jich oboustranně ležící.« Po rozhodnutí úřadu šestipanského vystavěl Rych v uličce kuchyni klenutou, když však chtěl stavěti výše, buď světnici neb komoru, opřel se tomu Pštros opětně. Konečně rozhodnuto 9. října 1608., že Rych stavěti může, avšak má vyzdvihnout prampouch při zdi Mikuláše Pštrosova, a položití žlab, aby z obojích střech voda do něho stékatí mohla, tento žlab mají společně koupiti, spravovati a o udržování čistoty se starati.

U šestipanského úřadu vyřízena též v srpnu 1608. sporná věc stavení Pštrosova, jenž zřídil okna do uličky koleje obrácena; ty měl zase zbořiti neb zazditi; co se pak týče okna v štítu nad stavením jeho udělaného, může ho užití v ten způsob, aby do něho mříží železnou a sklo udělati dal, tak aby se týmž oknem do koleje nic vylévatí, ani házetí nemohlo.⁶⁴⁾ Dům Volkovský dotýkal se na straně do ulice Kaprovic obrácené úplně domu Pštrosova, někdy »u Livů« nazvaného, a koleji patřila toliko vrata mezi nimi se nacházející a poplatek ze stavení nade vrata, jenž ve dvou ročních termínech, po 40 groších se měl platiti. Jest to také známka blížících se nepokojných dob, že probošti opomenuli tento plat od Bartoloměje Rycha vymáhati.

Dům koleje Věch Svatých nazývá se v 2. polovině XVI. stol. jinak též collegium Angelorum — kolej andělská. Původ tohoto názvu, jenž stal se obvyklým a populárním, nepodařilo se zjistiti. Se zahradou Andělovou, neb domem lékárníka Angela z Florencie (na malém rynečku) sotva má název ten co společného. Spíše možno míti za to, že k názvu »Věch Svatých« připojení i andělé boží a že pro krátkost nazývána pak kolej andělskou. Mistr Gelastus, jenž udržoval styky s kapitulou Věch Svatých, důsledně nazývá dům »kolejí kaple Věch Svatých na Hradě pražském«. Snad zápasy s kapitulou byly příčinou, že oblíbenějším se stalo pojmenování »koleje andělské«, ač oficielně stále se zove v knihách universitních kolejí Věch Svatých — Omnium Sanctorum, k čemuž se přidává »alias Angelorum«. V XVII. stol. název »Andělská kolej« zobecněl nadobro a užívá se ho i v listinách právních. Dodnes se však zachovává tradiční spojitost kaple Věch Svatých na Hradě pražském se založením koleje tím, že hodnost kanovníků tamní kapituly bývá udílěna professorům bohosloví na pražské universitě.

3. OD DOB FERDINANDA II. DO NAŠICH DOB.

Vyzdvižením učení Karlova a odevzdáním veškeré akademie v ruce Jesuitů vyplněna byla dávná touha těchto nedalekých sousedů koleje Věch Svatých. Neuspo-

⁶³⁾ Rych by byl býval raději složil hotové peníze, nežli věčný plat na dům svůj uvaliti; jednáno o tom v dubnu a květnu r. 1607. Rektorem a mistry tato nabídka odmítnuta. *A. 51.* f. 111. v.

⁶⁴⁾ *Archiv univ. A. 51.* f. 103, 433 v., 434. — *Teige, Základy II.* 193.

kojeným ostal tímto rozřešením jiný faktor, jenž poslední dobou častěji zasahal v poměry koleje — arcibiskup pražský.

Arcibiskup opíral se zejména o to, že privilegiem Karla IV. příslušela mu hodnost kancléře university a činil námitky proti připravované zakládací listině Ferdinanda II., přáním Jesuitů hovící, ježto překročeny jsou hranice světské moci; sám privilegia Karolína z dob Karlových beře v ochranu. Jesuiti také hledali v mnohém opory v poměrech starších, a žádali náhrady za kanovníká místa u Všech Svatých, jež pro universitu, totiž pro sebe, reklamovali. Aby výchova kněžstva neostala úplně v rukou Jesuitů, založil arcibiskup samostatné seminarium pro kleriky, v čemž mu nebylo překáženo.

Spor o universitu trval až do smrti Ferdinanda II. (r. 1637.), a k potvrzení zakládací zlaté bully, která měla Společnosti Ježíšově vysoké školství úplně odevzdati v ruce, nedošlo. Po celou tu dobu postrádalo vysoké učení pevné organizace a osnovy vyučovací.

Ferdinand III. zamýšlel universitu Karlovu opětně osamostatnit a jednal v té příčině i se stolicí papežskou; v dohodě s ní dáno bylo reskriptem ze dne 21. června 1638. nařízení místodržitelství, aby opětně převzalo Karlovu universitu od Jesuitů k ruce králově. Takto poznovu oddělena skládala se Karolínská universita z fakulty juridické a medicínské, jež nazývány fakultami světskými, kdežto theologii a filosofii vyučováno v Klementínu. Zvláštní komise s nejvyšším zemským sudím, hrabětem Jindřichem Kolovratem-Liebštejnským v čele měla za úkol převzít k ruce krále od Society Jesuitské veškerá privilegia, regalia, klenoty, urbáře, statky a vše, co jí bylo při postoupení university předáno.⁶⁵⁾ R. 1648. došlo ku jednání o opětně sloučení obou universit, avšak na novém základě, při čemž respektována i dobrozdání a přání profesorstva. Dekret Ferdinanda III. o unii universit uveřejněn 23. února 1654. a doručen oběma akademiím, jejichž spojení bylo označeno společným titulem »Carolo-Ferdinandea«; lokální i odborné rozdělení ostalo ve smyslu reskriptu z r. 1638. a obě světské fakulty ponechány v držení Karolína a domů a statků k němu od dávna příslušících. Pro tento majetek Karolína zřízena zvláštní administrace. V bývalých kolejních domech mimo Karolinum se již neučilo, byly podobně jako statky universitní pronajímány. V seznamu z r. 1654. mezi desítkami kolejními domy sub 3 uvedené kollegium Angelorum vykazuje po Karolinu nejvyšší nájemné v obnosu 148 zlatých. V seznamu vesnic nachází se také starý majetek koleje, ves Tvršice, která posléz r. 1753. prodána knížeti Schwarzenbergovi, kdežto řada jiných prodána již dříve.

Osudy kolejního domu, kdy Jesuité vládli výhradně universitou, nejsou známy. Byl pronajímán a v době, kdy v Praze vystřídalo se vojenských posádek všeho druhu, sotva se nalezlo chvíle, aby mohl býti stavebně změněn neb zveleben. Teprve když dům definitivně zase připadl Karolinu a kdy podřízen administraci, dovídáme se o některých hospodářských záležitostech, jež se ho dotýkají. Rektor a seniores university povolují na žádost paní Anny Augové (Augin), vdovy po Hanušovi Augovi (Augens), aby mohl býti postaven pilíř při jejím domě v ulici Platnéřské »u železného muže« na gruntu, andělské koleji náležejícím, v délce 11 loktů a šířce 1 loktu, tak

⁶⁵⁾ Tomek, Geschichte der P. Universität. Str. 271. — Schnabel, Ferdinand III. der Wiederhersteller der Prager Universität. 1835. — Schnabel, Geschichte der juridischen Fakultät. 1827. I. 24. — Rezek, Dějiny Ferdinanda III. Str. 87.

aby koleji z toho škoda nevznikla. Za to musela složiti ku universitě 30 zl. Na úmluvě ze dne 20. Juni 1654., opatřené obvyklou pečetí university podepsáni byli Jan Molitor (Molitorius) Societatis Jesu, rektor, a seniorové Jan Fridrich Austerwalt, JUDr., professor primarius a Jan Marcus Marci, MDr., děkan fakulty medicínské.⁶⁶⁾ Při vyřizování těchto sousedských záležitostí a upravování finančních poměrů rozpomněla se správa university, že plat stanovený úmluvou z r. 1605. s Bartolomějem Rychem za povolené stavení nad zadním vchodem do koleje, jež sestávalo z jednoho pokoje, sklepu a kuchyně, nebyl zapravován. Majitelem domu Volkovského, s nímž stavení to bylo spojeno, byl Jan Seidler (Cejdlar) syn Matesa a Veruny, později za Rycha provdané. Plat 1 kopy a 20 gr. za převratů a nepokojných dob nebyl odváděn, takže zadržovaný obnos dosáhl v r. 1654. výše 66 kop míšeňských. Uznáváno bylo, že v tehdejší těžký čas bylo by Janu Seidlerovi nesnadno celý obnos zapraviti, proto sleveno jemu 36 kop a dle kontraktu uzavřeného 13. února 1655. správcem statků university Martinem Stöhrem ze Sternstrahlu ze zbývajících 30 kop bylo od Jana Seidlera dvacet kop řádně odvedeno, ostatních 10 pak mělo ve dvou termínech býti splaceno.⁶⁷⁾

Historie domu kolejního jest nyní již jen historií obyčejného nájemného domu. Jen jedna událost přivádí dům kolejní ve spojení s během politických a válečných věcí. Za tak zvané loupežné falcké války Ludvíka XIV. francouzský generál Melac řídil r. 1688. a 1689. přišernou organizací paličů, která neobmezovala se pouze na Falcko a Porýnsko, nýbrž vyslána byla i do Čech. Francouzští žháři vedeni setníkem Sedmihradským tajně a podvodně vplížili se do Prahy, kdež na různých místech se ubytovali. Někteří z nich byli hospodou »u černého orla« v Kaprové ulici a ti v ustanovený den, 21. června 1689. vrhli oheň na střechu, takže část Kaprovy ulice stála v plameni. Podobně granáty, věchty a loučemi založeny současně ohně na jiných místech Prahy. Veliký počet domů na Starém i Novém městě, zejména v části židovské lehl popelem. I některé chrámy vyhořely a osud ten by byl stihl málem i kostel sv. Mikuláše, jenž požárem sousedních domů byl ohrožen. Také v Platnéřské ulici stal se pokus založiti oheň.⁶⁸⁾ Při příležitosti té nastal konflikt mezi správou universitní a obecní, který měl za následek stížnost purkmistra a rady Starého města ku král. hejtmanu staroměstskému hraběti Jindřichovi z Guttensteinu, podanou 25. června 1689. Předně sděluje purkmistr a rada, v příčině kladení ohně 21. června v domě »u Černého orla«, že majitel tvrdil, že přístup byl z domu vedlejšího, náležejícího Collegio Svi Wenceslai. Za druhé, že v Platnéřské ulici na šindelné střeše domečku ovdovělé paní Borovensky tři kusy rozpálené masné louče se vynašly, které z nejbližšího domu Collegia Angelorum vyhozeny býti musely. K domu postavena městská stráž, což prý od notáře universitního považováno za potupu. Maje studenty kol sebe osopil se notář na vartu slovy: »Wer hat die Wacht allda bestellt! sie sollen sich fortmachen, das Haus wäre privilegiert und gehöre der Universität« a mluvil mnohé jiné »oplzlosti« proti magistrátu, takže z toho vzniklo pozdvižení a tumult mezi měšťany a studenty. Druhého pak dne zase v témž Collegio mezi polenovým dřívím oheň

⁶⁶⁾ Archiv univ. A. 51. F. 434. — Dům »u oděnce« či »u železného muže« čp. 119. koupil Jan Augen, Jehlár r. 1615. Podoba oděnce — štít domovní nachází se nyní v městském museu.

⁶⁷⁾ Archiv univ. A. 51. ff. 434, 435.

⁶⁸⁾ Rezek a Svátek. Vladaření Leopolda I. Str. 271—287.

kladený se našel. K tomu se podotýká, že to dýmání na obojí kollegia a domy ne bez podstaty jest, nebo se v obouh rozdílného národu lidí přechovávají. Stížnost končí žádostí, aby v takovém případě bez překážky inquirovati mohli, aby se vše vyšetřilo a aby dotčený universitní notář náležitě trestán byl.⁶⁹⁾ Zdá se, že majitel domu »u Černého orla« chtěl obrátiti pozornost v jiné strany, avšak zjištěno jest, že jeden z hlavních paličů, Vavřinec Procházka, s jinými »u Černého orla« bydlel. O výsledku stížností purkmistra a rady není nic bližšího známo, co se však výsad universitních domů týče, ostaly ovšem netknuty; byly zapsány do desk zemských a nikoliv městských a z pravomoci městské byly vyňaty,

Počátkem XVIII. století, dle specifikací, jež se zachovaly, byla kolej čteně obydlena. V přízemku kvelby pronajímány obchodníkům, v prvních létech XVIII. stol. mají zde své obchody zejména ovocnářky. V patře bydlíval universitní úředník (kancelista), zároveň hospodář či správce domu. Ten zaujal asi obydlí někdejších proboštů. V r. 1702. jest to Václav Max Lohovský (Lochovský) s rodinou. Kromě toho bydlí zde Mates Želenský, kantor s rodinou, Dorota Weisova s dvěma dcerami, lidé různého povolání jako stolník, posel komorní, dva ševci, zedník, svíčková bába, několik stařen (altes armes Mensch), landkočí s rodinou a pacholky. Jsou zde také tři studenti, kteří toliko postel požívají. Celkem 54 osob a dětí přes 10 let, 13 dětí pod deset let. R. 1706. čítá se 68 obyvatelů. R. 1701. obnáší činže o termínu havelském zl. 107.30, která mírně stoupajíc dosahuje v letech 1705—1714. zl. 117.30. Stará kolejní místnost klenutá hodila se při stoupajícím obchodním ruchu v sousedství za místnost krámskou, která pronajímána i na řadu let zvláštními kontrakty.⁷⁰⁾

V tyto poměry, jež trvají od dob Ferdinanda II., přivedila změnu doba Marie Theresie, ve které se pomýšlelo na zvelebení vysokých škol i po stránce stavební, zejména o zřízení zvláštní biblioteky v Karolinu a o rozšíření a přestavbu této památné budovy.

Při nastoupení Marie Theresie měla universita pražská následující budovy: Karolinum, kolej sv. Václava, kolej Všech Svatých, jež nyní zpravidla zvána Collegium Angelorum, dále kolej medicickou a dům krocínský. R. 1754. zakoupeny pro universitu dům hraběcí Buquoiský a dům barona Pessla, zvaný Pesslovský, neb starý štokhaus, onen za 8500 zl., tento za 9000 zl.⁷¹⁾ Oba domy leží v Celetné ulici (č. 559 a 562) sahají do Ovocného trhu v sousedství Karolína a dosud přináležejí universitě.

Zároveň ustanoveno prodání dosavadní koleje až na Karolinum, jež mělo býti opraveno. O zamýšleném prodeji domů universitních spraven senát dekretem c. k. representace a komory ze dne 14. února 1754.; prodej měl být proveden licitací,⁷²⁾ která položena na den 1. března. Prodej se zdržel, a na urychlení jeho naléhá se 23. ledna 1755. Ke koupi domu koleje Všech Svatých přihlásil se pachtýř staroměstské cihelny Jan

⁶⁹⁾ *Archiv univ.* Sch. A. 4.

⁷⁰⁾ *Archiv univ.* Sch. A. 6—8. — R. 1740., 16. ledna uzavírají seniores světských fakult prostřednictvím kancelisty Josefa Jana Feigla, jakožto inspektora kolejí, kontrakt s Leopoldem Königsaaem, měšťanem a chirurgem Starého města, od něhož najat »der grössere gewölbte Laden, und das auf der Erden gegen den Hof zu befindliche Zimmer mit einer Kammer und Kuchl« a část půdy za 75 zl. *Archiv univ.* Sch. A. 80.

⁷¹⁾ *Schnabel*, Geschichte der jur. Fakultät. I. 43.

⁷²⁾ *Universitní archiv.* Sch. A. 81.

Jindřich (Gindrzych), který podal 6500 zlatých. Ostatní domy universitní prodány novoměstskému cí. rychtáři Jonakovi z Freyenwaldu a Josefovi Feiglvi z Feigelsfeldu. Prodej koleje finalisován byl 20. března 1755., ratifikován dekretem téhož dne a kupní smlouva i převod majetkový zanesen do gruntovních knéh.⁷³⁾ Universitu zastupují tři seniores fakulty právnické a medicinské: Frant. Ferd. Schwartz, děkan fakulty právnické, Prof. JUDr. Joseph Dan. Dewald a Med. Dor. Johann Ant. Scrinnci, professor fakulty medicinské.

Kontraktem ze dne 20. března 1755. vzdávají se rektor university a děkani a seniores obou světských fakult všech práv v celém starém rozsahu na dům koleje andělské. Kupující Jan Jindřich zavazuje se přejmouti všechny usedlosti z domu Pesslovského, pro universitu koupeného. Ve smlouvě (v odst. 3.) pamatuje se na kuchynku nad obloukem (Schwiebogen, patrně zadním průjezdem do koleje při č. 33.), kteráž tehda patřila mistru bečvářskému Samuelovi Kovaříkovi, z níž mohl Jindřich jako majitel domu bráti poplatek. Dále stanoveno kontraktem (odst. 4.), kdyby podniknuta byla stavba biblioteky (v Karolinu) neb jiné universitní budovy, aby stavební materialie, vápno, cihly, písek, kamení, nebyly odebírány jinde než od Jindřicha a to nejen do výše 6500 zl., nýbrž pokud toho k celé stavbě knihovny a jiné souvisící budovy bude zapotřebí. Kapitál měl býti surokován na 6⁰/₁₀ až do vyrovnání, a podrobně stanoveny podmínky o kvalitě a cenách materiálu. Tak souvisí prodej koleje andělské s rozšířením a přestavbou Karolína, na níž podávají rozpočty J. A. Kuntz i Haffenegger a kterou vedl pak stavitel pražský Frant. Max. Kanka.

Jelikož domy universitní byly z městské pravomoci vyňaty, provedeno ještě vzhledem k výměně Pesslovského domu za Collegium Angelorum, převedení někdejšího domu kolejního do městské pravomoci a berně. Usneseno v radě 13. září 1756.⁷⁴⁾

Jan Jindřich záhy zemřel a poslední vůlí, zanesenou do knih 25. srpna 1758., ustanovil za dědice manželku svou Ludmilu, bratra Matěje Jindřicha a sestru svou Magdalenu Libeznickou, rozenou Jindřichovou. Materialí ke stavbě Karolína dodal Jindřich za 3500 zl., ostatek z kupní ceny, 3000 zl., vázl na domě a byl zajištěn též na cihelně, kterou koupil. Dědicové Jindřichovic a sice Matěj (Matés) Jindřich, dědicové Jana Jindřicha a Ludmily Jindřichové a sl. Magdalena Libeznická dali dům od starodávna zvaný Collegium Angelorum do prodeje dne 21. srpna 1770. a prodali jej 18. září t. r. Josefovi Boskowitzovi, měšťanu staroměstskému a obchodníku, pocházejícímu z Boskovic na Moravě, za 7400 zl. Na domě vázl ještě dluh universitě v obnosu 3000 zl., jež hypotekárně byl zajištěn.

⁷³⁾ Opisy kontraktu v *universitním archivu* Sch. A. 82. a v kontraktové knize staroměstské (v zemských deskách) č. 11. ff. 285—289. V registru téže knihy: Gindrzych Jan koupil dům blíž kostela S. Mikuláše ležící Collegium Angelorum nazvaný ad Universitatem Carolo-Ferdinandeam patřící za Summu 6500 zl., vide ibidem převzatou usedlost z domu Pesslovského v Celetné ulici ležícího. Cum decreto.

⁷⁴⁾ *L. c. č. 11.* v zemských deskách. »Nachdem das in der Zeltnergassen und Respective gegen der königl. Müntz situirtes von Pehssliche undso nachgehendes gräf. Wiezniksche sonst auch im alten Stockhaus genannte bürgerl. Durchhaus landtäflich worden und hingegen pro Equivalenti das vorher tabular gewestes Collegium Angelorum in die bürgerl. Gerichtsbarkeit als steuerbar überlassen worden ist, als wird gegenwärtiges Contract . . . ddto 20 Martii 1755. in die Stadtbücher einzuverleiben bewilliget. In Consilio 13. Sept. 1756.

Josef Boskowitz měl tou dobou dva syny, Václava, jenž byl v obchodě otcově, a Františka, jenž r. 1770. byl jako tovaryš kožešnický v Inšpruku. R. 1787. 13. ledna smluvil postup domu se synem Václavem, tak aby po smrti otcově mohl býti majitelem domu, na němž krom dluhu universitě per 3000 zl. vážnou ještě jiné dluhy téže výše. Zároveň odevzdává mu obchod—negotium, jež vedl v starém železe, cínu, mědi a zboží váhovém.⁷⁵⁾ Václav Boskowitz prodal dům smlouvou dne 6. května 1801. Vojtěchovi Michálkovi, měšťanu pražskému za 14.500 zl., a brzo na to 20. května 1803. zakoupila jej od Michálka paní Alžběta Grünerová, rozená z Rochefortu za 16.000 zl. V kontraktu označen dům slovy: »auf dem Niklas Platzl sub N. C. 655. situirtes von alter Collegium Angelorum benanntes Haus.« Při obou prodejkách uvádí se v passivěch stále ještě dluh vážnoucí pro Carolo-Ferdinandskou universitu obnosem 3000 zl.⁷⁶⁾

Dům Boskoviců patřil k největším celého okolí a byl čteně obydlen. Roku 1770. vedle rodiny majitele a studenta, jenž byl instruktorem dítek, bydlí zde i jiní studenti a různí řemeslníci mají zde své dílny, v nichž zaměstnávají tovaryše u nich bydlící.⁷⁷⁾

V té době dostal dům onu podobu, kterou měl až do zboření. Jednotná, jednoduchá fačada svědčí původu z doby barokové. Dům je o dvou poschodích, každé poschodí o pěti oknech s prostou římsou, uprostřed obloukem vypnutou, nahoře jest nástavek mansardový s třemi okny.

Soudíme-li dle rázu a dle velkého počtu obyvatelstva, mohl býti dům v této podobě r. 1770. již hotov. Přestavba starého domu spadá asi do dob Jindřichových neb Boskovicových, neboť sotva za správy universitní byl přestavován. Jindřich byl dodavatel stavebních hmot a mohl býti tudíž podnikatelem stavby. Byl sic jen krátko majitelem, ale ta doba stačila k provedení stavby. Z pozdějších kontraktů nevysvítá, že by se co bylo přestavovalo. S dobou od r. 1755.—1770. souhlasily by i stavební poměry v okolí. V době dřívější, zejména na sklonku XVII. stol. a na počátku XVIII. stol. bylo blízké okolí, zejména směrem k židovskému městu velmi spustlé, následkem požáru z r. 1689. Na mnoha místech zela spáleniště.

Jest zajímavé sledovati, jak tato stará, ba nejstarší část města mění se stavitelsky ve čtvrt barokní. Hlavní podnět k tomu dává stavba nového opatství benediktinského a kostela sv. Mikuláše, jež vtiskují celému okolí svůj monumentální ráz. Za opata Anselma Vlacha postavena v místech někdejšího farního domu mikulášského v letech 1727.—1730. konventní budova, známá pod jménem prelatury a vedle přestaven a rozšířen starý chrám v novou budovu kostelní Kilianem Ignácem Dienzenhofrem. Celé sousedství koleje dostává, zachovávajíc starou konfiguraci, zcela novou tvářnost; té nabývá i okolí zadních vrat koleje a celá Kaprová ulice. Z doby této změny pocházela i fačada domu někdy Livovského, sousedícího na pravo s kolejními vraty, s nímž i co do rozsahu nastaly průběhem XVII. a XVIII. stol. změny.

⁷⁵⁾ Kontrakty o prodeji a postupu v knihách městských při zemských deskách. 14, f. 123, 416, 16, f. 112—115, 20, f. 324. — *Závěť Josefa Boskowitze* v libri testamentorum u zemských desk č. 13, ff. 143—147 dne 30. pros. 1793.; dovětek 22. pros. 1796.

⁷⁶⁾ L. c. 30 (v zemských deskách) f. 83; — L. c. 32 f. 194.

⁷⁷⁾ Z mužských obyvatelů uvádějí se účetní vévodských Toskánských statků, felčar (J. Adamus), stříbrník (Jan Koch z Vídne), štafír (Jan Rotberger), svíčkář, šmejdír, drátař, hřebenař, dva ševci a povozníci, kteří zde byli v nájmu jako za dřívějších dob. Městský archiv. Kanskripce z r. 1770.

Mikuláš Štrauss či Pštros rozvinul se svou impresí horlivou činností, vydáváje knihy české i německé. R. 1596. vydal německý překlad kroniky Hájkovy, tiskl nekrology, pohřební skládání a kalendáře. Při tom zasáhl do privileje, daného někdy malíři a impressorovi Michaelovi Peterlovi a uvalil na sebe tím spor s impressorem Marynem, jenž měl vdovu Petrlovu Lidmilu za manželku. Po smrti své první manželky Lidmily oženil se r. 1612. poznovu; druhá manželka slula Kristina.⁷⁸⁾ R. 1622. 29. dubna prodal Mikuláš Pštros s manželkou Kristinou dům svůj mezi domy Veriny Rychové a Rosypalovic za 500 k. gr. č. Koupil jej Ondřej Lejsnar (Leysner), punčochář, a manželka Zuzana pro sebe a pro dítky této z prvního manželství s Janem Felsem, Jana a Zuzanu. Později se dovidáme, že impresí Mikuláše Štrause byla zastavena ve 120 kopách míš. Po smrti manželky své Zuzany vedle kšaftu jejího učinil Ondřej Lejsnar r. 1637. 1. října se svými pastorky Janem Felsem, měšťanem novoměstským a Zuzanou, tehdá již provdanou Strakovou, úmluvu, dle které ujal dům v 800 k., tak sice, že polovinu summy měl jim vyplatiti, a podobným způsobem byla rozdělena ve dva díly summa, ve které impresí Štrausova byla zastavena. Do zápisu domu pojata od Ondřeje Lejsnera manželka jeho Rosina.⁷⁹⁾ Po smrti Ondřejově, jenž zplodil s ní syna Adama, provdala se Rosina podruhé za Petra Pavla Pausche (Pauha), punčocháře. Pausch odebral od Bernarda Ignáce z Martinic, tehdá nejvyššího purkrabí pražského, 171 kusů železných nosičů, kus po kopě a ostal dlužen 200 zl. Tento dluh vtělen zápisem 13. června 1664. na dům manželů Pauschových, v jich jméně i jméně nezletilého Adama Lejsnera. Dluh pak převeden na Jana Viléma Šmída, který r. 1669. 18. listopadu zveden do dílu domu Rosiny Pauschové.⁸⁰⁾

Průběhem doby prošel název domu změnami. R. 1637. uveden »dům v Kaprovic ulici »u Pštrosů« řečený mezi domy Veruny Rzhové (Rychové) a Rosypalovic obostranně« a r. 1664. zove se již »in der Karpfengasse bei dem weissen Straussen genannten Haus«, čemuž odpovídá pojmenování r. 1669. »od starodávna u bílého

⁷⁸⁾ *Winter*, Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku. Str. 298.

⁷⁹⁾ Tyto majetkové záležitosti byly snad základem rozdělení celého majetku ve dva domy a sice č. p. 33 a č. 35. Sledovati dále tuto otázku není úkolem této práce.

⁸⁰⁾ Městský archiv. 2235. (L. o. c. 6.) f. 48—2116 (L. c. V.) f. 264.—2257.—L. o. 7. f. 255. — Další osudy tohoto domu nemají již pro historii koleje významu. Pro ty, kdož zajímají se o starou topografii Prahy uvádím další majitele. R. 1686. 24. dubna prodává Jan Zachariáš Plaň (nová obměna jména Pausch, čti Pauh) dům »u bílého pštrosa« Janu Jiřímu Schmerfeldtovi, jenž jej vyměnil 16. června téhož roku s Janem Františkem Hirschelím za jakýsi menší dům u sv. Ondřeje a doplatek (M. A. 2256. L. c. 2. — f. 93 a 122.) R. 1706. 26. ledna prodává Marie Lydmila Hirscheliusová, vdova po Janu Františkovi, provdaná Polová, zletilá dcera Zuzana a poručenstvo nezletilých dědiců Hirscheliusových dům »u bílého pštrosa« Martinovi Lukšovi, mistru sladovnickému (Z. d. L. c. 3 f. 414). Martin Lukeš, s manželkou Terezii, prodal dům r. 1711. 24. dubna Antonínovi Leopoldovi Putzovi, městskému rychtáři, po jehož smrti v subhastaci dne 4. srpna 1712 přiřčen Janovi Tomášovi Leüttererovi (jinak Leuttnerovi); kontrakt dne 10. listop. 1712. Dědicové Leuttnerovští, Anna Šrettlerová, Tomáš a Jan Karel Leuttner, a Kateřina Hintschová rozená Leuttnerová prodali dům 24. března r. 1718. Václavovi Cassiusovi (Cassini) a choti jeho Anně. (Z. D. L. c. 4. f. 338 v. a 5. f. 239.) V rukou rodiny Cassiusů, velice rozvětvené, ostává dům do r. 1783., kdy (21. března) dědictví její koupil Karel Fabari s chotí Barborou (Z. D. L. c. 10. f. 177, 19. ff. 235, 256, 346.) Staré číslo konškrpční domu »u bílého pštrosa« bylo 659 (Schaller, str. 668) nové 33. Starý název nesl dům až do našich dob. Poslední majitelka Marie Kosteláková prodala dům »u bílého pštrosa« obci pražské 28. června 1898 pro assanaci.

Obr. 29. DŮM »U BÍLÉHO PŠTROSA«.

Pštrosa řečený«. Tudíž nejdřív pojmenován dle někdejšího majitele, impressora Pštrosa domem »u Pštrosů« a dle »mluvícího« znamení, buď již za Pštrosa neb později na domě umístěného, nesl nadále jméno »u bílého pštrosa« — »zum weissen Straussen«. V době rokoka vypodoben byl na domě pštros na půdě modré reliefem štukovým bílé barvy s podkovou v zobáku (Obr. 29.)

Ve století XIX. nedoznal zajisté dům »Andělské koleje«, či jak se také nazýval »u staré koleje« žádných změn, mimo nějaké běžné a nutné opravy.

Od paní Alžběty Grünerové, rozené z Rochefortu zakoupil dům JUDr. Jan Grosse, přísežný zemský advokát smlouvou 24. dubna 1813., při čemž poprvé odpadá starý název, na místě něhož označen dům jako N. C. 16. Brzo na to uzavírá s ním kupní smlouvu dne 23. února 1814. Josef Čermák (Czermak) a manželka jeho Marie.⁸¹⁾ Posledním majitelem domu byl Josef Čermák (Czermak), od něhož byl koupen obcí pražskou dne 1. března 1897. (č. 15384.) k účelům assanačním. Dům i pozemek zachoval si do poslední chvíle podobu, kterou měl v XVIII. stol. a jejíž základ sahá do dob nepamětných.

Mezi domem »u bílého pštrosa« a domem někdy Volkovským, jemuž se dle posledních majitelů říkalo »u Kaisrů«, nacházela se do posledních dob vrata vedoucí do č. 16-I, někdejší ostium posterius collegii Omnium Sanctorum. Domu č. 16. náleželo již jen oprávnění projezdu pod klenbou (unterhalb der Wölbung). Nejen stavení nad podjezdem, ale brána sama, připojeny byly k domu č. 31, tvořily však ještě při assanačním řízení zvláštní parcelu. Výkup, po kterém již toužil Bartoloměj Rych, proveden snad již koncem XVIII. stol., neboť pozdější kontrakty o stavení nad obloukem mlčí. Starý majetek koleje proměnil se v právo projížděti, jemuž výraz dán při zakládání nových kněh zápisem v protokolu 15. října 1883. Dům »u Kaisrů« zakoupen byl obcí pražskou od rodiny Kaisrovy smlouvou 4. srpna 1906.

Assanace učinila důkladnou »tabulam rasam« i co se starého majetku, rozsahu pozemků, práv a služebnosti dotýče, i se vším tím, co nacházelo se nad povrchem země. Její bourací činnost objevila nám některé staré součásti nevzhledného domu, v němž jako tajemství ze starých dob skrývala se bytost domu biskupa Olomouckého Jana ze Středy, koleje Všech Svatých a neznámých předchůdců — majitelů doby románské. Památka jich zachována bude toliko románským sklepením, pod povrchem nové třídy, která vzniká v místech někdejšího Kuřího trhu.

⁸¹⁾ *Libri contractuum* (Zemské desky) 38 f. 378 a 39 f. 97. Při prodeji z r. 1814. v podmínkách jest trvání kontraktu nájemného, který uzavřel Jakob Benedikt Jeteles na dobu 1814.—1820. dle níž najal: »jene beim Eingange des Hauses rechter Hand befindliche zwei Gewölber nebst den daran stossenden zwei Zimmer«.

Při práci mé, která vzrostla nad očekávání tím, že vedle otázek umělecko-historických zaujala mne historie našeho vysokého učení, dostalo se mně všestranné podpory poskytnutím informací a umožněním studia archivního. Zvláště zavázali mne k díkům pp. Dr. Teige, archivář města Prahy, adjunkt Dr. Zd. Šebesta a Dr. Václav Vojtíšek, Dr. Otto Peterka, c. k. professor, řídící kanceláře německé univerzity a archivář J. Bergl, Dr. Vojtěch Nováček, řídící a Dr. Josef Borovička, adjunkt zemského archivu, kanovník Dr. A. Podlaha, Ing. J. Herain, stavební archivář města Prahy, mag. rada, JUDr. A. Stein, stav. úředník Al. Fischer, Václav Schulz, archivář musea kr. č., dv. rada Dr. R. Kukula, řed. c. k. veřejné a univ. knihovny, řídící desek zemských a p. mag. rada Dr. J. Hermann. Fotografie poskytly archiv soupisné komise a stavební úřad městský. Kresby profilů provedeny v kanceláři stavebního archivu a soupisné komise. Štoček pro obr. 21 zapůjčila laskavě *Společnost přátel starožitností pražských*.

Zprávy o sochaři Josefu Malinském.

Podává Jan Heruín.

Podobiznu sochaře Josefa Malinského měli jeho potomci a v posledním jejím držení byl Robert Engelmayer, knížecí Švarcenberský správce ve výslužbě v Zlaté Koruně u Krumlova, který jí r. 1909 nabídl Rudolfské galerii v Praze ke koupi.

Galerie ji konečně zakoupila, protože je to práce akadem. malíře Antonína Machka, výborného portretisty, jenž žil v letech 1775—1844, a laskavostí p. Pavla Bergnera, ředitele galerie byla mi dána fotografie této podobizny. Machek zobrazil Josefa Malinského již jako starce as 70 letého, tudíž kolem r. 1826, v šatu svátečním, se sochařským kladivem v ruce, majícího před sebou rázovitou mužskou sošku a opodál ležící relief, na znamení činnosti jeho oboru.

Výraz obličeje Malinského představuje nám bezvousého starce příjemného obličeje s hustým šedivým vlasem, s vyhrnutým límcem košile náprsní a bílou vázankou na krku, jaká se tehdá u osob městského stavu nosila a jakou i u podobizen básníka Goethe vídáme.

Bohumír Jan Dlabač znal osobně Jos. Malinského, ježto pro strahovský klášter pracoval, a také ve svém lexikonu českých umělců na str. 250 o činnosti umělcově píše.

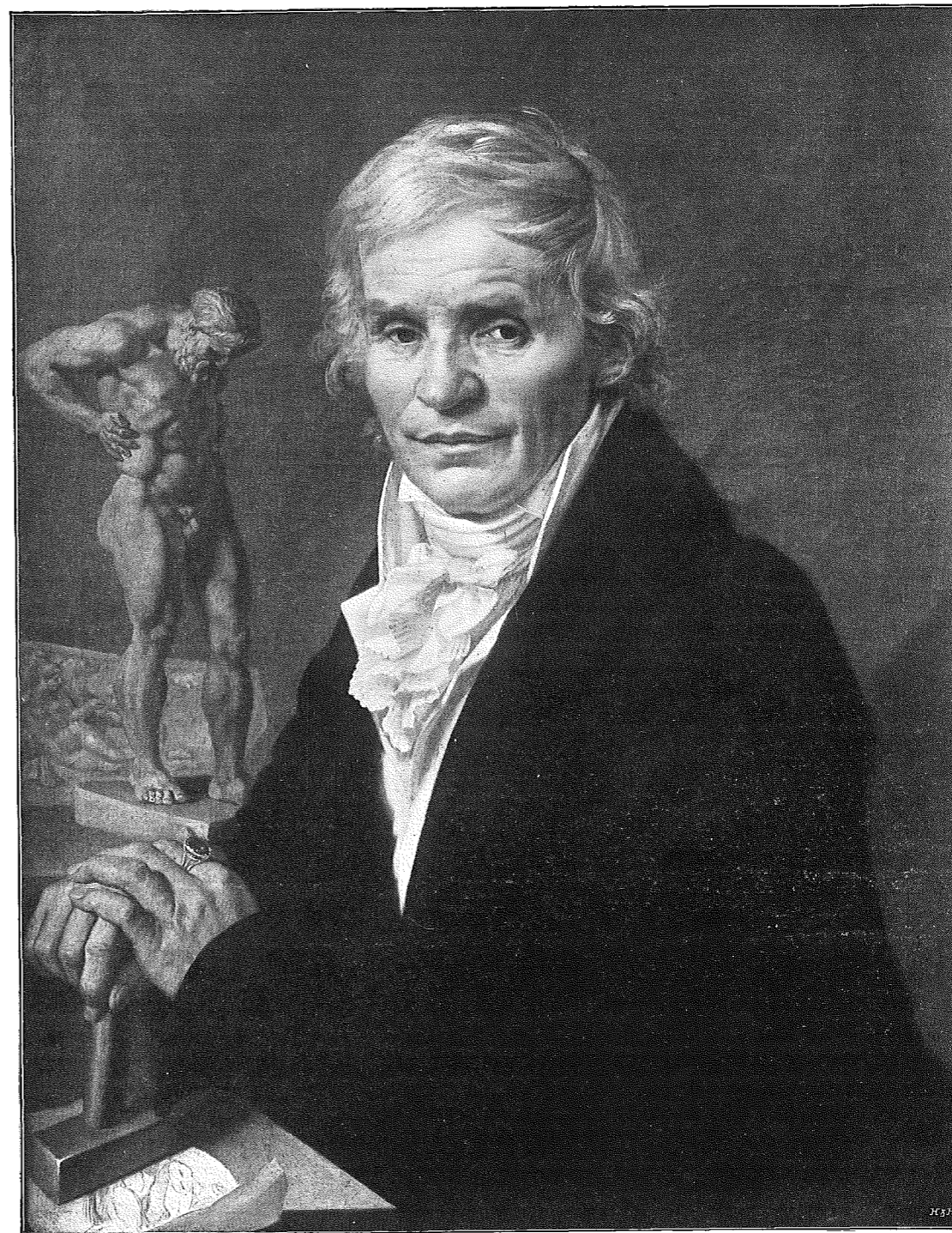
Dle Dlabače narodil se Josef Malinský v Brňanech u Doxan r. 1756, kde se již jako chlapec s oblibou zanášel vyřezáváním figurek. Tím na sebe svou klášterní vrchnost upozornil a ta jej dala k sochaři do blízkých Litoměřic do učení.

Po vyučení odebral se Malinský do Prahy, kde se usadil, přijav zde městské právo, a pracoval ze dřeva a slonové kosti malé figurky a květiny, čímž si získal značné pochvaly a obliby.

Také model hrobu (tumbu) sv. Norberta s dvěma anděly do strahovského kostela prý zhotovil velice mistrně, jakož i kamenný náhrobek světícího biskupa Erasma Diviše z Kriegerů r. 1793 pro Mariánský kostel v Staré Boleslavi.

Malinský jmenoval se původně Maličský a jako takovému bylo mu dne 27. ledna r. 1786 městské právo v Praze uděleno a živnost hostinská povolena. Dle křestního listu, který se nalezá v archivu města Prahy a vypsán jest z matriky křtů fary v Bohušovicích (u Terezína), byl křtěn dne 10. července r. 1756. Jeho otec byl Josef Maličský a matka Kateřina, rozená Svobodová, oba poddaní kláštera Doxanského.

Zvláštní náhodou získal jsem výučný list Josefa Malinského; jest německý a ve zkrácené formě zní: Já Antonín Wytkup, měšťan a sochař král. krajského města Litoměřic nad Labem, doznávám tímto, že ukázatel tohoto listu, počestný tovaryš Josef Maliczký z panství panenského kláštera Doxan, z vesnice Brňan rozený, jich poddaný, u mně svobodnému umění sochařskému po 5 celých let se učil, v kterémžto učení

PODOBIZNA SOCHAŘE JOS. MALINSKÉHO, KOLEM ROKU 1826., OD AKAD. MALÍŘE ANT. MACHKA.

svém co pilný, počestný a věrný se choval, jak na poslušného, nábožného, cudného se sluší a patří, takže jsem s ním náležitě spokojen byl. Týž mě s náležitou uctivostí žádal a prosil, abych jemu za jeho vystálá učednická léta a též o jeho zachovalosti písemně vysvědčení neboli »list za vyučenou« udělil a vystavil, což já jemu odepřítí nemohl. Proto vznáším na všechny a každého, ať jsou stavu, hodnosti a cti jakékoliv, zvláště ale na ty, kteří ku svobodnému umění příslušejí, moji přátelskou žádost a prosbu, aby zmíněného Josefa Maliczkého podporovali a dále doporučovali. Ku potvrzení toho tento list za vyučenou jsem v přítomnosti dvou svědků vlastnoručně podepsal a pečef přitiskl.

Stalo se v král. krajském městě Litoměřicích nad Labem dne 6. února r. 1780.

Antonín Witkup
měšťan a mistr (Lehrprinz),
František Karel Steinský
svědek,

Ignaz Peldinger
svědek,
Osvald Zelenka
soused Brňanský.

Malinský vstoupil již dosti stár do učení, neb mu bylo 19 let, a učení jeho trvalo nejspíše proto tak dlouho, že jeho rodiče byli chudí a nic mistru Ant. Witkupovi neplatili, jinak by bylo jeho učení jen 3 neb 4 léta trvalo, jak jsme to z jiných podobných případů seznali.

Po svém vyučení odebral se do Prahy, kde pracoval u mistra nám neznámého, načež se r. 1785. oženil, jak zapsáno na faře u sv. Mikuláše v knize oddavek z r. 1784. až 1811. na str. 15: Dne 11. května 1785. z č. pop. 479 oddán ženich P. Josef Malinský, sochař, svobodný, 27 let stár, s Barborou Šafránkovou, svobodnou, 25 let starou.

Svědek: Mikuláš Šafránek, měšťan, a Bernard Schwedhelm, měšťan. Pak přijal 27. ledna 1786. městské právo, s nímž mu i hostinská živnost byla povolena. Proč přijal živnost hostinskou, neumíme si vysvětliti, ač-li se do této živnosti ke svému tchánu nepřijemil.

Změnu jeho jména nemůžeme rovněž odůvodniti, avšak někdy přece užíval svého původního jména »Maličský«. Našli jsme tak v knize křtů na faře u Křížovníků z r. 1784. až 1793., kde je uveden jako kmoťr dne 10. listopadu 1789. dítěti malíře Adolfa Schulera, a kde se podepsal; »Josephus Malitzky, Bildhauer«, a s ním co druhý kmoťr byl Rehoř Balzer, měšťan a mědirytec.

Kde bydlel Malinský, když se oženil, nevíme; od r. 1808. bydlel však nepřetržitě až do své smrti v zrušeném klášteře u Kajetánů na Malé straně č. 193. Z manželství jeho, pokud víme, vzešla dcera Antonie, rozená r. 1791., která se r. 1816. provdala za Kajetána Nádherného, říditele guberniální registratury. Jejich oddavky byly u sv. Mikuláše na Malé straně.

Dle knihy zemřelých fary u sv. Mikuláše, z r. 1807.—1838. na str. 457., zemřel Josef Malinský, sochař, dne 9. července 1827., 75 let stár, vysílením. Stáří jeho jest zde mylně udáno, an známe jeho křestní list z r. 1756.; byl tudíž pouze 71 let stár. — Pochován byl na hřbitov Malostranský do Košů. Manželka jeho, Barbora, zemřela 12. července 1839. v č. pop. 258-III, v stáří 83 let, ochrnutím plic. I zde jest nesprávně stáří udáno; neb má státi 79 let. O činnosti Josefa Malinského nejsme dopodrobna zpraveni. Ottův Slovník v díle XVI. na str. 706 udává jeho práce, jak je uvádí Dlabáčův lexikon umělců českých, a mimo to praví, že hrabě Frant. Sternberk koupil od Malinského krucifix

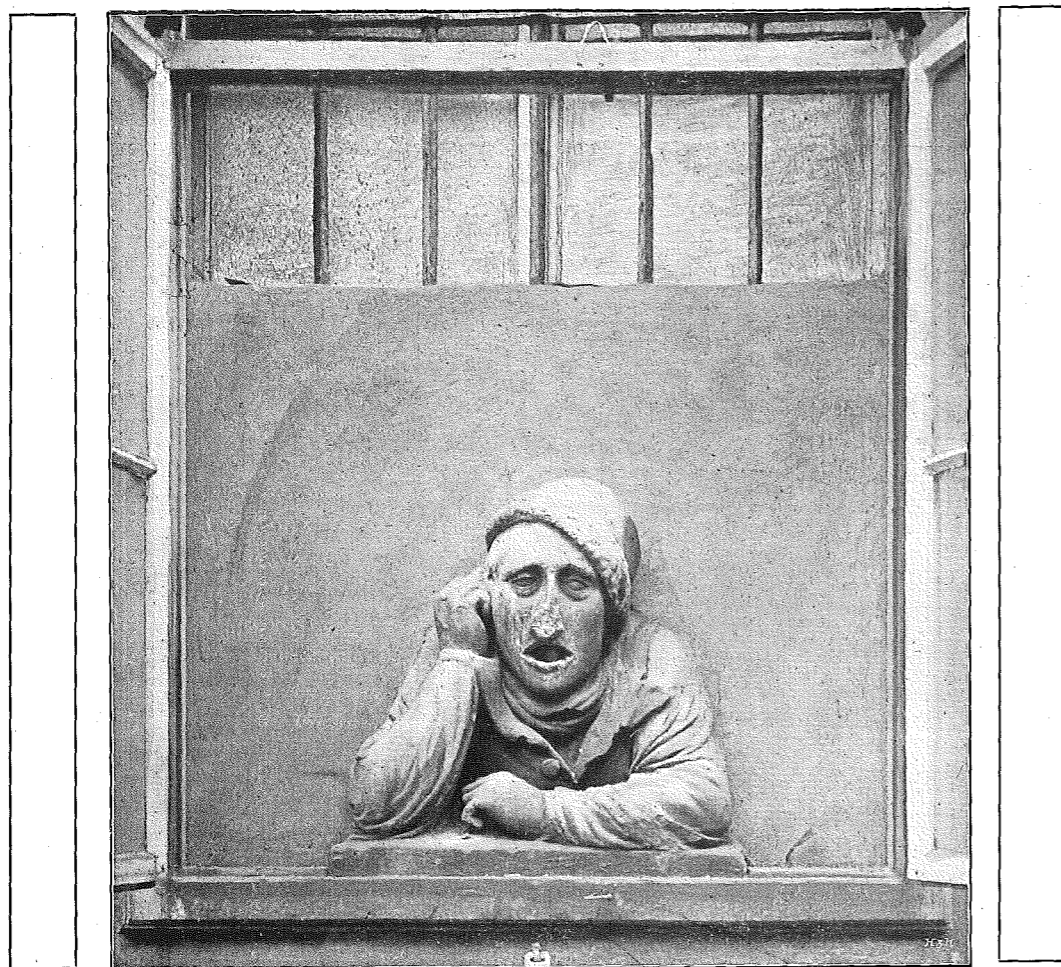
krásně pracovaný, který se později dostal do Mnichova. Mnoho menších řezeb ze slonoviny je majetkem praž. soukromníků, zvláště Emanuel Zdekauer měl od něho uměle řezanou lebku. V Praze nachází se dosud několik menších prací od Josefa Malinského. Tak v domě č. pop. 36-II., roh Ferdinandovy třídy a Jungmannovy ulice, nalézáme dvě jeho práce, a sice v nádvoří v okenních výklencích. V pravo v koutě stojí v okně část kamenné sochy, představující podomka v kroji, jaký se nosil v letech 1800. až 1815. Jest to figura zcela naturalisticky provedená, v haleně, šátku vázaném na krku, a ze spoda cylindru na levé rameno splývá malý cůpek vlasů. Jest to první cylindr, jaký z Francie k nám přišel. Části rukou má socha již uráženy.

V témže domě ve dvoře v přízemí vidíme státi v okně proti průjezdu kamennou mužskou figuru z okna vyhlížející, která do nedávna z úst vodu do předložené kašny chrlila. Nyní již od více let vody nechrlí a kašna byla odstraněna. Obě tyto figury provedl Malinský pro

Antonína hraběte Thůna, c. k. majora, jenž nově vystavený palác čp. 36-II. od Frant. Xavera svobodného pána z Astfeldu dne 2. ledna 1805. za 70.000 zl. koupil. Postavení obou soch se stalo asi záhy po této koupí, neb na malé hodinové věžičce vidíme na ciferníku letopočet 1806; nový majitel tudíž přistavoval. Hrabě Ant. Thůn prodal tento palác svému synovi Leopoldovi dne 12. května r. 1835. za 40.000 zl. stříbra

VRCHNÍ ČÁST SOCHY PODOMKA V NÁDVOŘÍ č. p. 36-II. OD SOCHAŘE JOS. MALINSKÉHO.

VRCHNÍ ČÁST SOCHY, DŘÍVE CHRLIČ, V NÁDVOŘÍ č. p. 36-II. OD SOCHAŘE JOS. MALÍNSKÉHO.

v samých stříbrných dvacetníkách vyplacených (tři šly na jeden zlatý), a vymínil si doživotně byt v prvním patře, jakož i pro svou manželku Terezii, rozenou Vratislavovnu. Nad portálem paláce v prvním patře jest znak bývalého biskupa pasovského Leopolda hraběte Thůn-Hohenšteina, jiného člena této hraběcí rodiny, který byl r. 1803. z Pasova vyhnán, načež bydlel v létě na Cibulce u Košíř a v zimě v paláci v Praze. Palác byl od Astfelda v barokním slohu vystavěn a měl dvě poschodí, načež byl r. 1873. o jedno patro zvýšen a původní fačáda pozměněna k horšímu od stavitelů Ehlena a Kandrta.

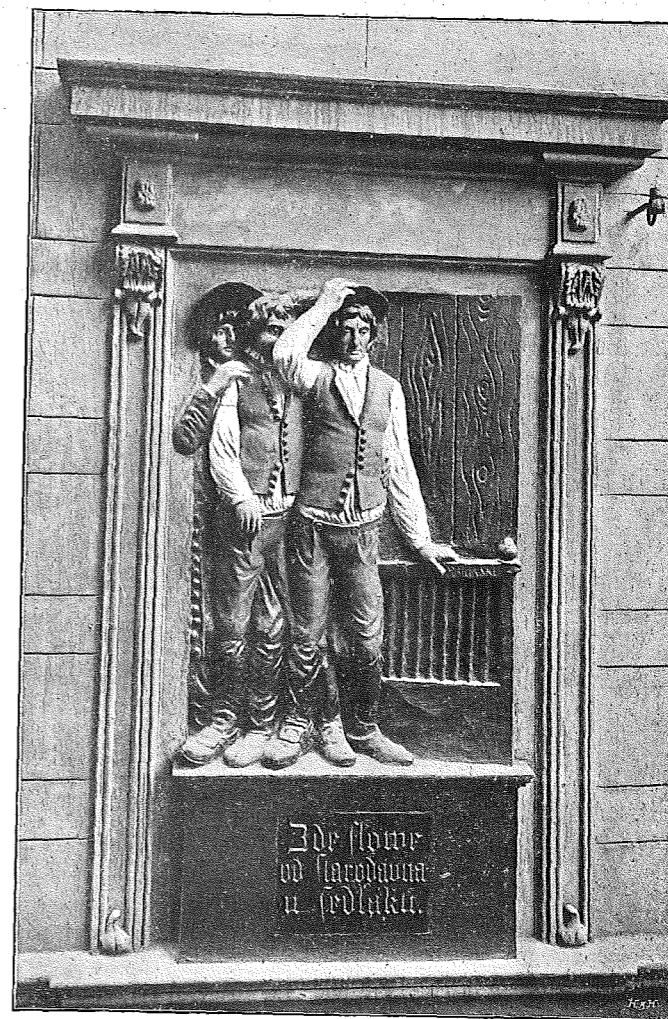
Také na Cibulce, letním to sídle biskupa pasovského, pracoval Josef Malínský sochy z oken vyhlížející a různé jiné práce, jichž nepatrné zbytky se ještě dochovaly. Před lety bylo jich zde více a upomínaly svým zařízením (ovšem že jen v malém) na Hellbrunn u Solnohradu. Umění milovný Leopold hrabě Thůn z Hohenšteina, depo-

sedovaný biskup pasovský, zemřel na Cibulce 22. září 1827. a pochován na malostranském hřbitově v Košířích, kde má veliký, z litiny v Komárovských hutí u Hořovic provedený pomník dle návrhu sochaře Václava Prachnera, od Dominika Zafouka z Komárova modelovaný.

V prvním patře okna domu č. pop. 396-I. na nároží ulice Havířské a Provaznické na Starém městě pražském, vidíme v štku zobrazený název domu »u sedláků«. Dveřmi vycházejí tři bezvousí sedláci, v kroji kolem r. 1800., a snímají klobouky ku pozdravení. Kožené kalhoty do vysokých bot, krátká vesta s mnoha knoflíky, pod níž košile dole vyčuhuje, a široký klobouk na hlavě sedláků vyjadřuje dobu, kdy tato práce byla Malínským zhotovena. Na zábradlí dveří u levé ruky sedláka jest vyryto jméno tvůrce. — Tehdá sedlák až do r. 1848., jako osoba nesvobodná, vrchností poddaná, nesměl nosit vousy, což z konservativnosti až dosud se namnoze v Čechách děje, kdežto jindy žid až do r. 1848. vousy nosit musel. — Podobá se, že Malínský i ve štku pracoval, o čemž zde svědčí tato jeho práce a podpis.

Dům »u sedláků« koupila r. 1794. Františka Goldschmiedová za 3504 zl., která jej přestavěla a postavami sedláků od Jos. Malínského ozdobila, načež její dcera, Alžběta, provdaná Nováková, přestavěný dům »u sedláků« r. 1820. za 9000 zl. manželům Josefu a Anně Dubským prodala. Štukový výjev »u sedláků« v letech 1870. až 1880. byl vpraven do orámování nápodobeného okna v úzké uličce Provaznické.

V Pětikostelní ulici na Malé Straně, pod valy hradu pražského, jest nad vchodem domu č. pop. 166-III. »u zlaté studny« malá mramorová tabulka, na níž jest malý, dobře znalý výjev »Kristus a Samaritánka u studny«, s podpisem Malínského.

SOUSOŠÍ »TŘÍ SEDLÁKŮ« NA DOMĚ č. p. 396-I. OD SOCHAŘE JOS. MALÍNSKÉHO.

V měsíčníku »Za starou Prahu« roč. IV. čís. 1. na str. 2. uvádí Dr. Václ. Vojtíšek další práce Josefa Malinského a sice: na Olšanském hřbitově náhrobek rodiny Kloučků, na Smíchově dům č. pop. 203 má v přízemním nárožním výklenku sousoší Jana Nepomuckého se zebrákem a andělíčkem, Malinským signované, z jara 1913 odstraněno.

V Nymburce jest od něho na hřbitově náhrobek právníka Jana Nep. Červenky (truchlící anděl), v Mladé Boleslavi na starém hřbitově stojí pseudogotický pomník Václava Karla Nováka, na hřbitově v Nesvačilech, v okresu benešovském, náhrobek z r. 1815., klečící truchlící postava o urnu opřená.

Udání Dlabáče v lexikonu českých umělců, že Josef Malinský pracoval model tumby sv. Norberta v kostele štrahovském, stojící na oltáři v kapli sv. Voršily, jest zcela mylné. Nahlédl jsem v kláštere do účtů této práce, která stála 23.522 zl. 54 krejcarů, a tu jako navrhovatel této práce uveden Josef Bergler, ředitel malířské akademie r. 1811. Josef Malinský dělal schránku tabernaklu se dvěma anděli u toho za 140 zl. v banknotách. Pak dělal hlavičky andělů a oblaka do svatozáře, opět za 140 zl. v banknotách a za dohled při stavbě této tumby sarkofagové na oltáři v kapli sv. Voršily dáno mu 100 zl.

Jest tudíž tato, v empirovém rázu provedená práce, z mědi a stříbra tepaná a silně zlacená, provedena dle výkresů akad. malíře Josefa Berglera. Ottův slovník v dílu XVI. na str. 706. uvádí ještě jednoho Malinského, a sice Pavla, jenž byl také řezbářem, který r. 1810. navštěvoval akademii Drážďanskou a zemřel r. 1853. ve Varšavě. Čí byl tento synem a v jakém svazku příbuzenském byl s Josefem Malinským nedovedeme udati.

Když byl již tento článek vysázen, nalezl p. Dr. E. Šebesta, adjunkt archivu města Prahy, další drobné zprávy v Radním protokole z r. 1785., II. svazek, fol. 943, které zde k vůli úplnosti uvádíme.

Josef Maličký (Malitzky), sochař, bydlící v ten čas ve zrušené radnici hradčanské (dnešní č. pop. 173-IV. a staré č. pop. 193-IV.), kterou r. 1784. koupil Josef Pikart, podal si 26. října 1785. k pražskému magistrátu žádost za udělení čtyřměsíčné lhůty k propůjčení městského práva k živnosti šenku a uvádí v ní následující:

Bývalý měšťan a řezník František Šafránek (tchán Maličkého) šenkoval ve svém domě »U bílé poštovské trubky« ve Vlašské ulici (dnes č. pop. 348-III., vinárna knížete z Lobkovic) po mnohá leta pivo až do svého stáří, kdy před 10 lety přenechal šenk své nezaopatřené dceři a sám se odebral do měšťanského špitálu; za tím úmyslem jsem se oženil s touto dcerou. Jelikož ale živnost šenku dle nejnovějšího císařského nařízení jen měšťanům propůjčena býti může, žádám o jmenovavou lhůtu a odůvodňuji svou žádost následovně:

1. Poněvadž jako mladý začátečník své nepatrné zděděné jmění většinou pro svou výživu a provozování své professe potřebuji a toho nařízení jsem se nenadál,
2. mám přece jako sochař tolik práce a doufám i jináče si dosti vydělati a konečně,
3. že časem si přece náklad k dosažení městského práva uhradím.

Výnosem magistrátu z 2. listopadu r. 1785. čís. 5423 sděleno Maličkému, jako šenkýři z bývalé hradčanské radnice, že se mu žádaná lhůta k přijetí městského práva

až do Hromnic 1786. s tou podmínkou uděluje, že v případě, že by do té doby městského práva nezískal, jemu po čtvrt letě živnost šenku bude zavřena. Zároveň uloženo soudnímu sluhovi Webrovi, aby majiteli domu Pikartovi sdělil, že by v případě, kdyby tam se nalézající šenkýř práva městského do Hromnic 1786. nenabyl, jemu živnost šenku beze všeho zrušena býti musela.

Na to 18. ledna 1786. si skutečně podal Malinský žádost s přiložením křestního listu o propůjčení městského práva a žádal, aby mu ucházející a přiměřená taxa byla vyměřena.

Dekretem z 20. ledna čís. 300 propůjčeno mu pak městské právo k živnosti šenku po zaplacení taxy 18 zl. a 2 zl. na potřeby obecní.

Vyzván, aby zaplatil oněch 20 zl. a taxovním vysvědčením se vykázal, pak že bude připuštěn k podání ruky slibu měšťanského, aby mohl býti zapsán do seznamu měšťanů. (Archiv městský, stará spisovna 1785., II., g 97, a 1786., II. b 5.)

Dle výpisu z podacího protokolu praž. magistrátu dne 25. října r. 1813. pod čís. 19. 141 podal si Josef Malinský žádost za osvobození od služeb strážných (Wachtdienst), jaké se tehdá v letech válek Napoleonských měšťanstvu ukládaly.

Vyřízení této žádosti jest nám neznámé.

Z těchto uvedených dat. vysvítá, že Maličký z počátku svého samostatného usazení v Praze byl málo zaměstnán a měl skrovný výdělek z praxe sochařské; také asi ničeho nevyženil a proto živnost šenkýřskou dal prováděti svojí manželkou, aby snáze živi býti mohli.

Kostel sv. Kříže v Olšanech.

Napsali *Dr. Václav Vojtíšek* a *Dr. Zdeněk Wirth*.

I.

Za velikého moru, který stihl města pražská koncem roku 1679 a nelítostně se rozzuřil r. 1680, nařídila¹⁾ komise, zřízená pro nákazu morovou na hradě pražském hned v jeho počátcích, aby magistráty královských měst pražských založily z hygienických důvodů hřbitovy k pohřbívání morem zemřelých za branami městskými. Jako obec staroměstská,²⁾ tak i obec Nového města pražského koupila k tomu účelu pole blíže Olšan, dala je ohraditi, a 30. ledna 1680 vysvětil je se svolením arcibiskupské konsistoře farář sv. Štěpána Většího P. Daniel Hubka.³⁾ Mnoho tisíc osob bylo pohřbeno na nový hřbitov, neboť podle reskriptu císařského⁴⁾ mohli v času moru pouze členové rady a honorace městské býti pochováni ze zvláštních důvodů při kostelech farních uvnitř města, a obec novoměstská ze zbožného úmyslu postavila kříž uprostřed hřbitova, jež na žádost rady městské se schválením konsistoře posvětil⁵⁾ Matyáš Boleslavský, farář u sv. Vojtěcha Většího.

Po několika letech upokojení přiblížilo se r. 1713 nebezpečství moru znova. Již v dubnu přišly zprávy⁶⁾ o vypuknutí moru ve Vídni, ale třeba byla učiněna ihned na hranicích opatření s povinností předkládati pasy a s karanténou, mor do Prahy byl zanesen přece. Asi v polovici června přibral se do Prahy tovaryš krejčovský z Vídně a ubytoval se v domě Jana Biskupa, měšťánina a nožíře v Novém městě pražském blíž kostela P. Marie Sněžné, za několik dní onemocněl a zemřel, a s ním i učeník a třetího dne děvečka v domě.⁷⁾ Opatření, která byla nařízena, nepomohla, a za krátký čas rozšířil se mor plnou silou. 17. srpna 1713 zřízena byla dekretem kanceláře české komise pro nákazu morovou na hradě pražském,⁸⁾ ale ustanovení její i reskripty císařské a dekrety kanceláře české těžko zápasily s krutou nemocí.⁹⁾

¹⁾ Zmínka o dekretu je v pamětní listině vložené do makovice kaple sv. Rocha v Olšanech zapsané v pamětní knize staroměst., rkp. archivu města Prahy č. 329 fol. 269'.

²⁾ O založení hřbitova staroměstského v Olšanech viz článek V. Vojtíška, Založení hřbitova olšanského ve Věstníku obecním král. hl. města Prahy 1913 str. 126. Sr. Ekert, Posvátná místa II. 307.

³⁾ Dovolání vyšlo z kanceláře arcibiskupské 29. ledna 1680; rkp. arch. m. Pr. 336 (kniha pamětní novoměst.) fol. 28'.

⁴⁾ tamtéž fol. 29'.

⁵⁾ tamtéž fol. 29. Pověřovací list k vysvěcení kříže dán byl v kanceláři arcibiskupské dne 4. května 1680.

⁶⁾ Kniha dekretů novoměst., rkp. č. 835 fol. 7'.

⁷⁾ tamtéž fol. 45, 46, 48 a v knize missiv novoměst. rkp. č. 426 fol. 191.

⁸⁾ Kniha dekretů novoměst. č. 835 fol. 69'.

⁹⁾ Morová nařízení viz tamtéž fol. 79', 80', 81', 88', 115', 216', 217', 276, 277 a j.

V té době hrůzy a zděšení hledal lid útěchy a ochrany v modlitbách, jež mu byly nařízeny arcibiskupskou konsistoří, a roznícená jeho mysl doufala pouze v pomoc nebes. Však mor teprv v březnu r. 1714 poněkud ustával, ale r. 1715 vrátil se, a trvalo až do roku 1716, nežli vymizel docela. Teprv 12. března t. r. mohla býti ustanovena slavná procesí za účasti duchovenstva, řeholníků i lidu ze všech farních kostelů pražských, jež spojila se v jediný proud za zpěvu a hlaholu zvonů a ubírala se do kathedrály svatovítské na hradě pražském, v níž arcibiskup na poděkování bohu za odvrácení rány morové po pontifikální mši zapěl velebně »Te deum«.¹⁰⁾

Snad úvahy o marnosti světa za těžkých chvil nebezpečství smrti, snad vděčná vroucnost povzbudily primatora novoměstského Jana Františka Krusia z Krausenberka, že umínil si kapli vystavěti na hřbitově novoměstském v Olšanech, kde taková množství lidí morem zahynulých odpočívala. Když získal několik obětavých dobrodinců a zjednal podporu magistrátu Nového města pražského, že k tomu dal 100 zlatých, obrátil se do kanceláře arcibiskupské se žádostí za svolení, aby mohl zbožný úmysl provést, kostelík vystavěti a nadati. Žádosti jeho bylo vyhověno 24. dubna 1717¹¹⁾, ale trvalo až do září, nežli mohl býti položen základní kámen ku stavbě; obřad vysvěcení jeho vykonal farář u sv. Štěpána Většího Jan Václav Dietrich,¹²⁾ byv zmocněn k němu dne 1. září na místě nemocného faráře sv. Jindřicha Matěje Jelínka, do jehož farnosti hřbitov náležel.

¹⁰⁾ tamtéž fol. 326.

¹¹⁾ V protokolu konsistoře z r. 1717 je zapsáno: *Author. datur tenore presentium ad instantiam a praenobili et consultissimo domino Joanne Francisco Crusio, regiae urbis Neo-Pragensis primate, in scriptis factam licentia, ut in sacro campo vulgo Wolschan dicto, ubi tam ex praeterita de anno 1680, quam novissima de anno 1713 funesta contagione plura millia demortuorum hominum sunt tumulata ac ibidem requiescunt, capella seu sacellum ad expensas partim providi magistratus Neo-Pragensis, quam aliorum piorum benefactorum exstrui possit. Praegae die 24. aprilis 1717.* (Za tuto zprávu děkuji laskavosti p. kanov. Th. Dra Podlahy.) — V tom znění vydán byl 24. dubna 1717 list z kanceláře arcibiskupské, který je zapsán v I. pamětní knize fary sv. Jindřicha pag. 332. Kniha ta má nadpis »Liber memorabilium principalis ecclesiae sancti Henrici imperatoris regiae urbis Neo-Pragenae in duas partes divisus, quarum prima concernit ea, quae ad ecclesiam S. Henrici, altera, quae ad ecclesiam S. Crucis prope Wolschan sitam spectant, elaboratus et conscriptus sub reverendissimo ac amplissimo domino Francisco Rachlitz, S. S. theologiae baccalaureo, antiquissimae collegiatae ecclesiae ad S. S. Cosmam et Damianum Vetero Boleslaviae canonico et loci huius curato, a me Francisco Trnka, loci quondam capellano indignissimo, anno domini 1761, die 8. Junii.« Kniha založená P. Trnkou má tu důležitost, že vypravování své dokládá dokumenty, jež na faře našel, a přepisoval je v úplnosti; rozdělení látky svědčí o péči a zájmu skladatele, který dobře se seznámil s materiálem pramenů a dobře jej ovládl. V knize bylo pokračováno od jiných, ale ne už tak dokonale, jako činil Trnka. Druhá část knihy, začínající na pag. 332 nadpisem: »Pars II. concernens memorabilia ecclesiae S. Crucis in sacro campo prope Wolschan« je hlavním pramenem každé práce o kostele sv. Kříže do konce stol. 18. Na ní také založil své vypravování o kostelíku sv. Kříže Karel Navrátil v knize »Paměti hlavního kostela farního, fary a školy sv. Jindřicha a sv. Kunhuty v Novém městě pražském« (v Praze 1869 str. 216—224). Eckert v Posvátných místech král. hl. města Prahy sv. II. str. 513 (v Praze 1884) čerpal pouze z práce Navrátilovy. Popis kostela podal Jos. Kovář v čl. »Kostel sv. Kříže v Žižkově u Volšan« v Staviteckých Listech 1908 roč. IV. č. 17. (S vyobr.)

¹²⁾ Svolení konsistoře zní: *Authoritate archiepiscopali ordinaria datur tenore praesentium facultas et licentia, ut pro sacello in sacro campo prope Wolschan vulgo dicto (ubi tam ex praeterita de anno 1680, quam novissime de anno 1713 funesta contagione plura millia demortuorum hominum sunt tumulata) de praevia reverendissimi archiepiscopalis consistorii pragensis licentia exstruendo lapis fundamentalis per venerabilem dilectum Joannem Wenceslaum Dietrich, ad S. Stephanum Neo-*

Prostředky nestačily však, aby stavba kostela mohla rychle postupovati, ač farář sv. Vojtěcha Většího Josef Benedikt Schönpflug stem zl. přispěl ve dvojí lhůtě dne 5. prosince 1717 a 9. března 1718, a podpory poskytli i jiní. Ale o průběhu stavení není zpráv¹³⁾ a není ani povědomo, od koho pocházel návrh kostela a kdo byl jeho stavitelem. A jestliže nápis nad portálem vchodu ve dvojím chronogramu hlásá vedle vzpomínky na dobrodince kostela rok 1719 za rok dokonání díla, znamená to pouze, že do toho roku zdvižena byla stavba, ale uvnitř pro nedostatek peněz nebylo pracováno. 21. října r. 1719 obdržel sice farář kostela sv. Jindřicha Josef Benedikt Schönpflug dovolení konsistoře, aby směl konati v kostelíku mše na den Vzpomínky zemřelých a všecken oktáv svátku, ale bohoslužba mohla se konati jenom při oltáři přenosném.¹⁴⁾

Teprv 26. dubna r. 1720 usnesla se¹⁵⁾ rada Nového města pražského vzhledem k tomu, že je »největším dobrodincem a patronem k stavení kaple pod titulem za v Pánu již v moru usnulé za Novou branou nad Olšany ležící, která až posavad k dokonalému vyzdvižení pro nedostatek peněžitých prostředkův na to stavení potřebných přijíti nemůže«, aby se František Zámecký, komisař k stavbě zřízený, ujal péče a aby z důchodu masitého obecního mohl k tomu účelu vyzdvihnouti 100 zl. Tím se stalo, že už 25. října 1720 mohla žádati¹⁶⁾ rada novoměstská konsistoř arcibiskupskou za svolení k vysvěcení kostelíka, jež bylo bez průtahu uděleno 29. října téhož roku;¹⁷⁾ 3. listopadu farář kostela sv. Jindřicha Schönpflug obřad vykonal a

Pragae curatum, aqua lustrali benedicta adhibitis juxta rituale romanopragense caeremoniis opportunis benedici possit. Pragae in cancellaria archiepiscopali, die 1. septembris anno 1717. J. A. Langer, cancellarius, pro reverendissimo et illustrissimo domimo vicario generali in spiritualibus et officiali. Joannes M. Hložek, c. r. assessor, pro reverendissimo domino cancellario. (Pamětní kniha farní I. sv. Jindř. pag. 333.)

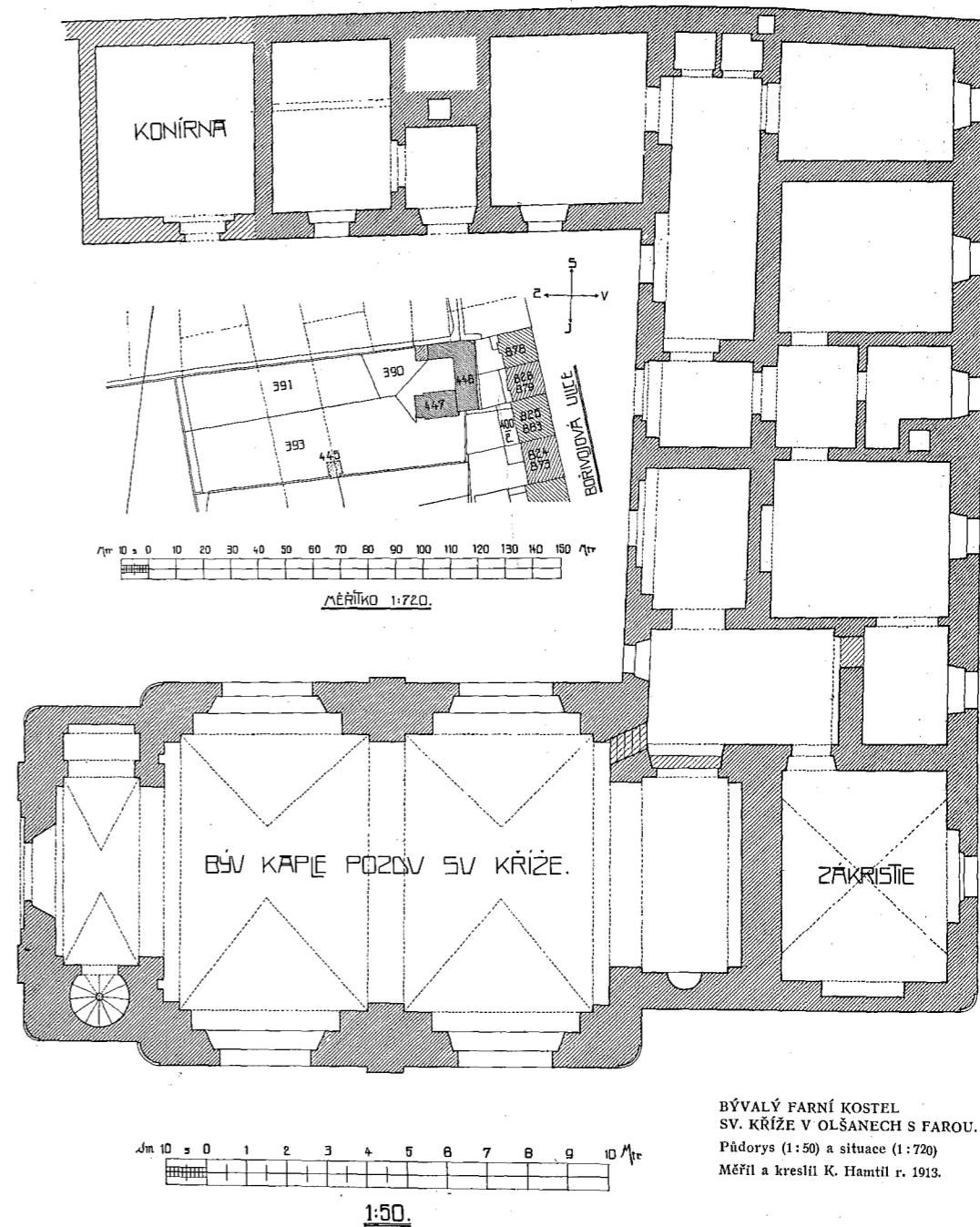
¹³⁾ I. pamětní kniha farní pag. 332 vypravuje pouze v kapitole první »De fundatore et structura ecclesiae S. Crucis«: Cum a. d. 1680 regnante augustissimo Leopoldo I. et intra 33 annos rursus videlicet anno 1713 a 22. augusti usque ad ultimam martii anno 1714 funesta pestis in metropoli Pragana erga genus humanum justo dei judicio saeviisset, ut plura millia demortuorum hominum extra Novam portam in campum amplissimo magistratui Neo-Urbensi spectantem devecta et tumulata fuissent, intuitu igitur inibi requiescentium, collectis ad hoc nonnullis aliis benefactoribus praedictam ecclesiolam s. Crucis praenobilis ac consultissimus dominus Joannes Krusius de Krausenberg, tunc in regia civitate Neo-Pragensi existens primas, extrui curavit et dotavit.

¹⁴⁾ Pamětní kniha farní I. pag. 334. Autoritate archiepiscopali ordinaria datur tenore praesentium ad humilem recursum venerabilis dilecti Josephi Benedicti Schönpflug nomine amplissimi magistratus Neo-Pragensis factum facultas et licentia pro hac vice tantum valitura, ut in ecclesiis seu publica capella in sacro campo cum consensu praevio reverendissimi archiepiscopalis officii aedificata pro animabus tum priori, tum ultima contagione plurimorum ibidem tumulatorum fidelium in die Commemorationis defunctorum ac per totam octavam sanctissimum missae sacrificium *super altari portatili* in refrigerium eorundem celebrari possit. Pragae in cancellaria archiepiscopali, die 21. octobris anno 1719. Daniel Josephus episcopus, vicarius generalis et officialis. Fran. Ant. Langer, cancellarius.

¹⁵⁾ Manual radní novom., rkp. arch. m. Prahy č. 1427 fol. 3'.

¹⁶⁾ Kniha missiv novom., rkp. arch. m. Prahy č. 424 fol. 242'; praví se: »Kostelíček sv. Kříže na poli vulgo svatém řečeném . . . nyní jsa přiveden takměř v svou náležitou podstatu na tom jedině pozůstává, aby . . . benedicován, následovně v něm služby boží a pia suffragia za duše při témž kostelíčku těl pochovaných a odpočívajících konané býti mohly.«

¹⁷⁾ Kniha farní pamět. I. p. 334. Ex parte reverendissimi archiepiscopalis consistorii pragensis datur tenore praesentium venerabili dilecto Josepho Benedicto Schönpflug, ad S. Henricum Neo-Pragae curato, facultas et licentia, ut is capellam in agro sancto vulgo na svatém poli extra Pragam ex integro in loco, ubi praeterita peste demortuorum sepeliebantur corpora, aedificatam ac debite dotatam

benedicere ac post modum in benedicta pia suffragia pro animabus defunctorum peragi possint. Pragae in cancellaria archiepiscopali, die 29. octobris anno 1720. Daniel Josephus episcopus, vicarius generalis et officialis. Fran. Ant. Langer, cancellarius.

kostel byl posvěcen ke cti sv. Kříže. Magistrát jménem obce Nového města pražského dal kostelíku dvě stě zlatých věna,¹⁸⁾ jež byly svěřeny vdově paní Kateřině Linkové z Lintoku pod úrok 6 ze sta, zvolil kteréš vážené měšťany za úředníky k správě kapitálu i úroků jeho, zvolení byli i inspektoři z pánův radních, jako bylo tehdy obyčejem při řízení záduší kostelních.¹⁹⁾

Kostel sv. Kříže náležel pod správu faráře sv. Jindřicha, a tehdejší farář Schönplug, aby přispěl k zvelebení úcty sv. Kříže i kostelíka hřbitovního, vyžádal si r. 1724 s vědomím městské rady a jejím jménem dovolení konsistoře arcibiskupské, aby v nedělích nejbližších po svátcích Nalezení a Povýšení sv. Kříže mohla procesí jíti²⁰⁾ z kostela svatojindřišského na hřbitov v Olšanech do kostela. A roku příštího i toho dosáhl, že po těch procesích směla v něm býti konána mše zpívaná s kázáním českým i německým.²¹⁾

Není divu, že se kostel sv. Kříže brzy stal oblíbeným u měšťanstva novoměstského. Mělať snad skoro každá rodina pochovaného koho z příbuzenstva na hřbitově kolem něho, a úcta mrtvých spojována byla s modlitbou za ně a obvyklými tehdy dobrými skutky. Proto brzy staly se značné odkazy ve prospěch kostela a zřízena byla nadání k rozmnožení bohoslužeb v něm, při nichž mělo býti vzpomínáno jednotlivých zemřelých nebo všech, kdož tam odpočívali. Zakladatel kostela pan František Krusius z Krausenberku učinil jej poslední vůlí z 3. září 1721 dědicem svého jmění odkázav 2500 zl. s tím ustanovením, aby při kostele byt pro kněze světského byl vystavěn a ten při kostele zřízen; měl pak dostávat ročně 100 zl., aby týdně četl tři mše za duše jeho, jeho dcer a syna a na den Povýšení sv. Kříže chudým chléb rozdával²²⁾. Roku 1722 testamentem ze 17. října odkázala²³⁾ Dorota Šifrová rozená Procházková kostelu 150 zl. na 9 mší za sebe, manžela svého a všechny na hřbitově odpočívající, r. 1725 kšaftem z 26. září Jakub Engelthaler daroval²⁴⁾ kostelu pole »U budky« na 52 mší v roce za duši svou i jiných při kostele sv. Kříže pochovaných; a František Zámecký poslední vůlí ze 4. prosince 1726 100 zl. kostelu odkázal²⁵⁾ na 4 mše o suché dny, jež by čteny byly ku cti sv. Kříže a za jeho duši.

¹⁸⁾ Kniha missiv novom., rkp. č. 424. fol. 243.

¹⁹⁾ Manual radní novom., rkp. č. 1427 fol. 103 k r. 1723.

²⁰⁾ Kn. farní pamět. I. pag. 335. *Authoritate archiepiscopali ordinaria datur tenore praesentium venerabili dilecto Josepho Benedicto Schönplug, curato ad s. Henricum Neo-Pragae, facultas et licentia, ut subsequentibus dominicis post festa Inventionis et Exaltationis s. Crucis ad capellam s. Crucis prope Wolschan cum populo sibi concredito processionem ducere possit, duratura praesens facultas pro hac vice tantum. Pragae in cancellaria archiepiscopali, die 24. aprilis anno 1724. Daniel Josephus episcopus, vicarius generalis et officialis. Johannes Frick, cancellarius.*

²¹⁾ tamtéž fol. 335. Žádosti magistrátu novom. ke konsistoři za dovolení procesí a bohoslužeb opakují se často. Viz rkp. arch. m. Prahy č. 441 fol. 169', 193; 427 fol. 65 (1726); 441 fol. 213'; 339 fol. 138; 427 fol. 99' (1727); 427 fol. 150' (1728); 339 fol. 183' (1729), fol. 219 (1731); 428 fol. 29 (1732); 340 fol. 271' (1746); 427 fol. 99 (1727—1746).

²²⁾ Kniha testamentů novom. č. 8. fol. 138 při úř. desk zemských a knih pozem. V nadační jistně ustanovuje knězi za povinnost sloužití 156 mší do roka 100 zl. a chudým 4—5 zl. Viz pamět. kn. far. olšan. I. p. 12.

²³⁾ Navrátil, Pamětí str. 218. Pamět. kn. f. olšan. I. p. 16 a 40.

²⁴⁾ Kniha testamentů novom. č. 8. fol. 158. Pamět. kn. f. olšan. I. p. 28.

²⁵⁾ Kn. test. novom. č. 8. fol. 236. Pamět. kn. f. olšan. I. p. 18.

Kostel měl tedy brzy dosti prostředků, a magistrát novoměstský přihlížeje k tomu dal při kostele vystavěti obydlí pro poustevníka a r. 1726 obrátil se se žádostí na konsistoř, aby schválila nadání z odkazů, aby při kostele sv. Kříže byl zřízen administrator, jež by rada Nového města pražského praesentovala, a dovoleno bylo příbytek pro něho vystavěti; při tom se navrhovalo, aby připadlo z odkazu Barbory Šifrové, poněvadž není o něm bližšího ustanovení, z 9 zl. úroků administratoru po 36 kr. za každou mši a ostatních 3 zl. 36 kr. aby se dostávalo záduší na světlo, víno a oděv kněžský²⁶⁾. Žádost byla 4. května postoupena²⁷⁾ konsistoři faráři kostela sv. Jindřicha k vyjádření, ale farář Schönplug nedoporučil, aby byla příznivě vyřízena. Ukazoval zvláště k tomu, že by administrator při kostele zřízený neměl co dělati a že by byl na újmu benefícia faráře sv. Jindřicha, poněvadž kostel sv. Kříže nemá osady ani osadníků ani inkorporované správy svátostí, nýbrž leží v území fary svatojindřišské, a vysvětloval, že magistrát novoměstský pro toho kněze ničeho stálého neuděluje, nýbrž ustanovuje mu pouze úrok z nadání 165 zl. 24 kr. a nad to mu slibuje tři svobodné mše v týdnu, které dotud dobrodinci různí bez přestání dávali sloužití. I tvrdil, že to beneficium bylo by nejisté, a na zkrácení kaplanů u sv. Jindřicha, kteří mají jen příjem z některých fundací a nahodilých odměn, ač je jejich práce duchovní mnohá a namáhavá, a žádal, aby nadání z uvedených tří odkazů mohli užívat kaplani sv. Jindřicha sami. Mimo to farář Schönplug vystupoval i proti poustevníkovi, jež se zatím usadil v poustevně při kostelíku sv. Kříže a po městech pražských na mše v něm vybíral po 36 kr., 30 kr. dáváje knězi a 6 kr. sobě ponechávaje, a měl za to, že by příjem byl pro kněze nedostatečný, protože na odlehlem místě nemohl by bydleti sám, nýbrž musil by míti kuchařku nebo chlapce. I žádal při té příležitosti, aby inspektoři záduší dávali mše za zvláštní odměnu sloužití spíše duchovním světským nežli řeholníkům, a jemu aby týdně počet mší i jména kněží přísluhujících byl oznamován. Pro případ, že by konsistoř přece dovolila ustanoviti kněze při kostele sv. Kříže, upozorňoval, že nebude třeba stavěti nové stavení, aby se 600 zl. ušetřilo, nýbrž že kněz může bydleti při poustevníkovi, jež má světnici slušnou a jinou má prázdnu, a mimo to mezi nimi je síň, kuchyně, komora, studna nedávno vystavěná a hřbitov je stromy osázen; co se ušetří, může se v jinou stranu obrátiti, protože procesí a kantor nejsou fundováni plně, a musí se mysliti na případ, kdyby kapitál některý nebo úrok zašel. A žádal, aby faráři dána byla možnost zkoumatí počty a vydání, aby nestala se v nich která újma.

Mimo to farář Schönplug činil ještě jiné námitky: Zřízení administratora stane se úkorem farních služeb božích, když se v neděli u sv. Kříže konají mše a o svátcích čte se evangelium, protože lid, který dříve chodíval hromadně na ranní k sv. Ignaci, sv. Mikuláši a do Betléma, běhá nyní na kratší bohoslužbu do kostela sv. Kříže, jak kaplani sv. Jindřicha svědkové jsou, když jezdí do Kyj ke mším a stěží Kyjské v jejich kostele udržují. Tím ovšem trpí i kostel Vršovický, asi 2000 kroků od sv. Kříže vzdálený, i Prosecký, Hloupětínský a Hostivařský, a může tím i víra lidu bráti újmu, když se krátkou bohoslužbou spokojuje; protože kostel sv. Kříže založen byl jen pro útěchu duší zemřelých a v moru tu pohřbených, navrhoval, aby mše se tu čtly

²⁶⁾ Missivy novom., rkp. arch. m. Prahy č. 427 fol. 58.

²⁷⁾ I. farní kniha pamět. pag. 336.

spíš ve dny všední nebo v neděli až od 11 hodin. Za to však Schönplflug ukazoval, že spíš by bylo zapotřebí zříditi administrátora při kapli sv. Rocha na hřbitově staroměstském v Olšanech, jež je větší a starší sv. Kříže a od něho asi 700 kroků vzdálená, má fundovaná procesí a nekonají se v ní mše nedělní a sváteční, protože ves Strašnice vzdálená od Proseka 1½ hod. má k sv. Rochu pouze ¼ hod., kdežto sv. Kříž nemá v sousedství vůbec osady. A ještě upozorňoval, že by se kostelu sv. Jindřicha mohla státi újma v času moru, protože by administrator byl potom brán k pohřbům tamním, a žádal, aby brán byl zřetel na kostel sv. Jindřicha, protože po obležení švédském a po častých požárech přišla fara jeho o víc než 100 domů uvnitř města i vně jeho, aby kostelík zůstal pod jeho správou a fundace jeho byly ponechány kaplanům sv. Jindřicha²⁸⁾.

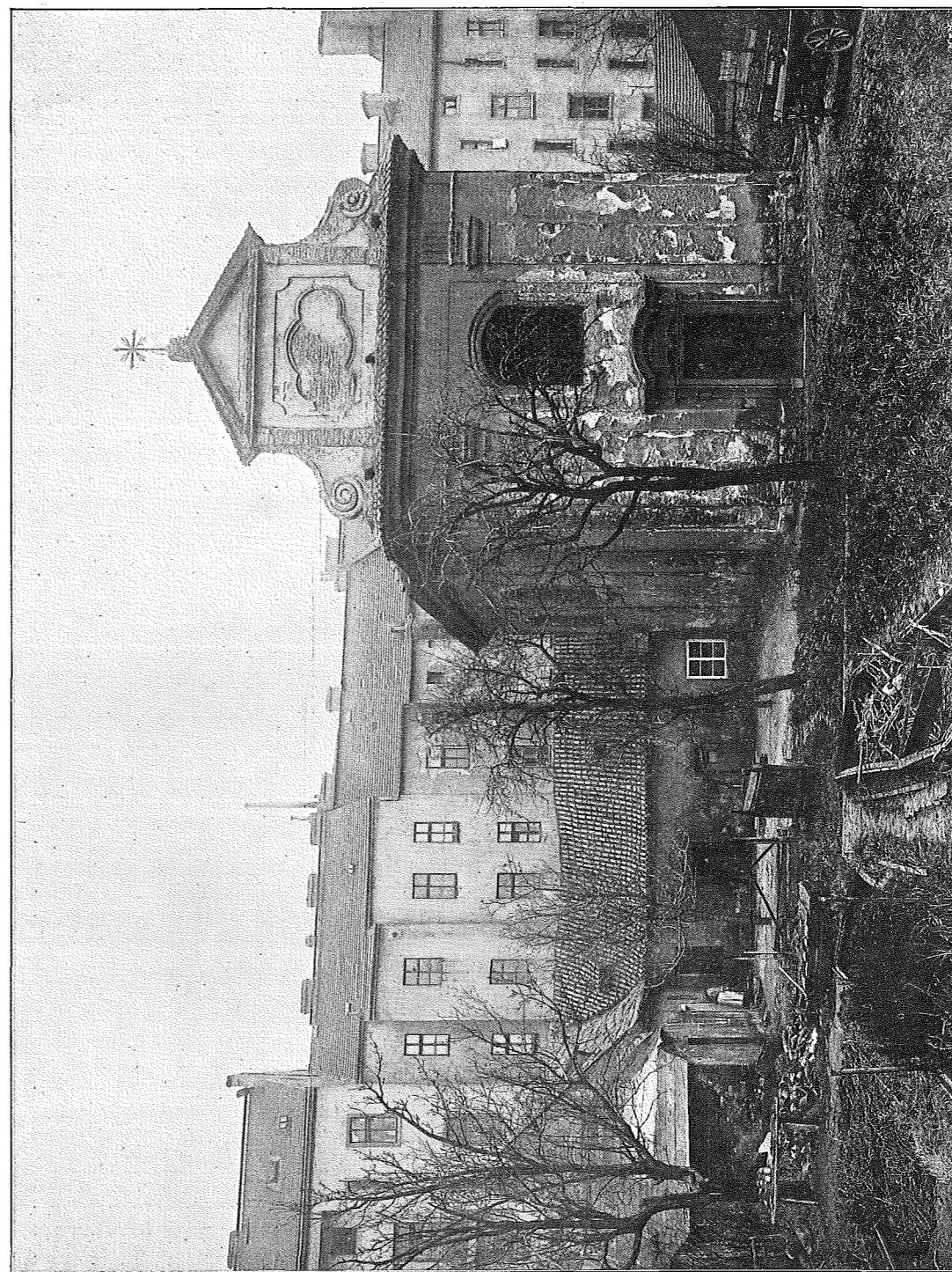
10. října r. 1726 vydáno bylo konsistoří arcibiskupskou rozhodnutí v této věci magistrátu novoměstskému po urgenci jeho v září učiněné podle vyšetření a nálezů komisařů k tomu zřízených. Jím schválena byla poslední vůle Krusiova, ale ustanoveno, že se nemá kněz při kostele sv. Kříže ustanovený nazývati administrátorem, nýbrž kaplanem a má státi pod správou, řízením a dozorem faráře sv. Jindřicha jako jiní kaplaní. Kaplan měl pak sloužiti mše fundální v dny všední, ale směl i v neděli i ve svátek je konati, ale ne dříve než až o hodině 11. Při tom však neměl bez vědomí a dovolení faráře sv. Jindřicha práva k posluhování svátostmi; jen když by byl aprobován od konsistoře »pro administratione sacramentorum«, směl je vykonávati osadníkům svatojindříšským se souhlasem farářovým; také mládež a lid katechismu mohl učiti, ale kázati nesměl v den sváteční a nedělní, leda při výroční slavnosti sv. Kříže se zvláštním konsistoriálním dovolením. Kaplan ovšem nemohl býti na způsob faráře nebo administrátora majícího »curam animarum« anebo »stabile quoddam beneficium« praesentován od magistrátu, ale slibováno bylo, že bude mocí konsistoře dosazován se srozuměním jeho i faráře a na společnou jich žádost. Při tom bylo ustanoveno, že farář má míti povědomost o almužnách dávaných na mše v tom kostele, jak se který týden sejdou a na který způsob se rozdělují, a kolik mší denně a každého týdnu bývá slouženo kromě té, jež denně od kaplana bude konána. Protože pak tehdy mělo býti prodáno pole Engelthalerovské kostelíku odkázané, žádala konsistoř, aby vykonavatelé poslední vůle nebo úředníci záduší případnou smlouvu trhovou předložili konsistoří k schválení, nežli by v skutek vešla. Pak žádáno bylo, aby nadání dobrodinců byla uvedena v nadační listiny a podána k potvrzení konsistoří²⁹⁾.

Rozhodnutí konsistoře stalo se předmětem jednání v magistrátu Nového města pražského, a spisem ze 16. ledna 1727 podán byl od něho protest³⁰⁾ proti některým ustanovením. Zejména bylo prohlašováno, že není důkazu pro to, aby kaple sv. Kříže ležela v jurisdikci faráře sv. Jindřicha, a není důkazem, že farář sv. Jindřicha a sv. Štěpána i Jesuité měli tu od starodávna vinice vykázané, na nichž mohli posluhovati svátostmi, protože, kde kostel stojí, nikdy vinice nebyla ani stavení obytné nestálo, jež by v některou

²⁸⁾ Tamtéž pag. 337.

²⁹⁾ I. far. kniha pamět. pag. 341, kde zapsána vyřízení daná magistrátu novoměstskému s průvodním dopisem faráři sv. Jindřicha ze 7. října 1726. Magistrát před tím v září urgoval potvrzení nadání Krusiova (Missivy novom. rkp. arch. m. Pr. č. 427 fol. 76).

³⁰⁾ Missivy novom., rkp. arch. m. Pr. č. 427 fol. 85.

BÝVALÝ FARNÍ KOSTEL SV. KŘÍŽE V OLŠANECH S FAROU. (POHLED OD ZAPADU)
Fot. A. Pešina 1912.

jurisdikci bylo přikázáno. Proto tím spíš upíráno bylo faráři sv. Jindřicha právo nad osobou, jež teprv má býti fundována, a ukazováno bylo, že se předcházející farář Matěj Jelínek nikdy o ně nehlásil za stavby kostela i po jejím dokončení. I to k podepření mínění magistrátu městského bylo uváděno, že kostel byl vysvěcen od faráře sv. Štěpána — ta námitka byla ovšem nesprávná, když farář svatojindřišský byl tehdy nemocen — aniž kdo proti tomu protestoval, a že ani nynější farář Schönplflug nikdy nečinil nároků na pravomoc ke kostelu, a ukazovalo se, že by farář, kdyby kněz nový byl mu podřízen, složil všechna břemena na vinicích na něho, aniž mu postoupil co z příjmů z nich plynoucích. Mimo to bylo žádáno, aby bohoslužba v neděle a svátky zasvěcené konána byla o půl hodiny dříve t. j. v 1/2 11., než jak bylo nařízeno, aby tím kostel netrpěl, ale zamítalo se, aby farář sv. Jindřicha měl právo kněze při kostele sv. Kříže spolu s magistrátem praesentovati, protože magistrát nabyt »ius patronatus juxta constitutiones canonicas cum aedificatione et dotatione ecclesiae« bez účasti faráře svatojindřišského.

Když odpověď nepřicházela, 24. března 1727 magistrát Nového města pražského poslal urgenci³¹⁾ ke konsistoři upozorňuje, že se blíží příhodný čas k stavení obydlí pro kněze, jenž má býti při kostele sv. Kříže nadán. Rozhodnutí se však přece nestalo hned, nýbrž až r. 1729, a to do jisté míry kompromisem. Kněz měl míti titul kaplana, ale magistrátu novoměstskému přirčeno bylo právo praesentance s vědomím faráře sv. Jindřicha, pod jehož pravomoc kaplan byl postaven; kaplanu pak bylo dovoleno, aby vykonával správu duchovní a posluhoval svátostmi k pomoci faráři sv. Jindřicha. 3. září 1729 vydány byly z kanceláře arcibiskupské listy radě novoměstské, potvrzující P. Mayera za kaplana, a faráři Schönplflugovi, jemuž byla o potvrzení dána zpráva, a zároveň určeny povinnosti kaplana.³²⁾

Zatím bylo už vystavěno obydlí pro kaplana hlavně podporou p. Bepty, radního novoměstského, jenž byl už dříve přispíval na stavbu stavení poustevníkova. To bylo

³¹⁾ Tamtéž fol. 97'.

³²⁾ Missivy novom., rkp. arch. m. Pr. č. 427 fol. 186' a farní kniha pamět. I. pag. 345 sl. Listy zněly: *Authoritate archiepiscopali ordinaria datur tenore praesentium ad instantiam amplissimi magistratus Novae urbis pragensis honorabili dilecto Rudolpho Majer, presbytero ecclesiastico archidioecetano pragensi, facultas et licentia, ut in ecclesia sub titulo Exaltationis S. Crucis prope Wolschan sita dependenter a curato S. Henrici Neo-Pragae venerabili dilecto Josepho Bened. Schönplflug missae sacrificia celebrare, nec non requisitus a paroco mox dicto eidem in cura animarum et sacramentorum administratione adjutorio esse possit. In quem finem etiam ipsi jurisdictio quorumcunque Christi fidelium poenitentium sacramentales confessiones excipiendi eosdemque a casibus ordinario reservatis et haeresi absolvendi facultas conceditur, qua facultas ad tempus suae ibidem subsistentiae duratura prius praefato curato debite exhibenda erit. Pragae in cancellaria archiepiscopali, die 3. septembris 1729. Daniel Jos. de Mayer, episcopus, vicarius generalis et officialis. Joh. Ritter, assessor pro reverendissimo dno. cancellario. — Venerabilis nobis dilecte! Impertiti fuimus ad instantiam amplissimi magistratus Neo-Pragensis honorabili dilecto Rudolpho Mayer, presbytero ecclesiastico archidioecetano pragensi, facultatem, ut is in ecclesia sub titulo Exaltationis S. Crucis prope Wolschan in Vestro parochiali territorio sita missae sacrificia celebrare possit, et ne caeteroquin otiosus sit, contulimus etiam eidem jurisdictionem, quatenus Vobis in cura animarum et sacramentorum administratione adjutorio esse valeat, ita tamen, ut is in omnibus ad instar aliorum capellanorum Vobis et inspectioni Vestrae sit subjectus, quod dum Vobis pro directione Vestra intimamus, una Vobis paterno affectu manemus propensi. Pragae in cancellaria archiepiscopali die 3. Septembris ao 1729. Reverendissimi ac celsissimi s. r. i. principis dni. dni Ferdinandi, dei gratia archiepiscopi pragensis (tit.), vicarius in spiritualibus generalis et officialis. Jo. Ritter, assessor pro reverendissimo cancellario.*

z prken a maltou obvržené. A do něho už 2. prosince 1726 byl uveden naléháním magistrátu novoměstského Antonín Váca z třetího řádu sv. Františka maje dekret konsistoře arcibiskupské. Měl žítí přísně dle své řehole jsa slovy i skutky příkladem jiným a podroben byl dozoru faráře sv. Jindřicha, jemuž měl o každých suchých dnech lístek zpovědní odevzdávati; povinností jeho bylo kostel opatrovati, denně třikrát zvoniti, také zvoniti proti mračnům, měl kněze ke mši oblékati a při oltáři jim přísluhovati. Později dvakrát za týden ve středu a v sobotu chodíval s pokladnicí po almužně po Praze, ač dekretem bylo mu to zapověděno. Příjem jeho činil do roka asi 56 zl.; magistrát totiž dával mu čtvrtletně 5 zl. z důchodů špitálu sv. Bartoloměje a měsíčně dostával 3 zl. z toho, co vyžebal.³³⁾

R. 1730 dne 25. května praesentován byl ke kostelu sv. Kříže nový kaplan Jan Hřib.³⁴⁾ Když t. r. konána byla pouť Povýšení sv. Kříže, lid, který se do kostelíka naplněného nedostal, nemohl se súčasnití bohoslužby pro nepříznivé počasí. I pojal z toho nový kaplan úmysl vystavěti na hřbitově kapli ke cti Bolestné Panny Marie a žádal u konsistoře za dovolení k stavbě, předkládaje, jak se zdá, již návrhy, dle nichž kape měla býti 7 loket široká i dlouhá a 9 loket vysoká. Prostředky mínil poskytnouti z části ze svého, z části chtěl vyžádati u dobrodinců, ale co sehnal, nestačilo, a musil se úmyslu svého vzdáti, po krátkém čase pak odešel ke kostelu sv. Rocha v Olšanech, kde r. 1751 zemřel. Na jeho místo nastoupil r. 1731 Vojtěch Hos, dosud kaplan u sv. Štěpána. Byl praesentován však magistrátem bez vědomí faráře sv. Jindřicha, jenž, když mu byla dána zpráva od konsistoře, schválil nového kaplana, ale pro budoucnost protestoval odvolávaje se na právo farářské.³⁵⁾

³³⁾ Farní kniha pamět. I. pag. 360, 380, 386, 387. Dekret poustevníkův měl znění: *Authoritate archiepiscopali ordinaria datur tenore presentium dilecto in Christo Antonio Wacza, tertii ordinis S. Patris Francisci Seraphici, facultas et licentia, ut is habitationem ad capellam S. Crucis prope Wolschan, vulgo in sacro campo sitam, pro eremita destinatum incolere et ibidem commorari possit ac valeat, eatenus tamen, ut vitam suam ac mores conformiter regulae a praefato sacro ordine sibi praescriptae instituere et bono exemplo tam in verbis, tam in actionibus suis aliis praelucere studeat et hinc inspectioni curati ad S. Henricum Neo-Pragae, quia loci parochi subiaceat, eique singulis anni quadrantibus schedas confessionis sacramentalis peractae exhibeat neque ulli sive in triurbe Pragensi, sive extra in aliis vicinis locis mendicatione seu elemosynae collectione sub quocunque titulo, colore ac praetextu instituenda oneri ac molestiis sit. Duratura praesens facultas, donec ordinario alium visum fuerit. Pragae in cancellaria archiepiscopali, die 2. Decembris anno 1726.*

³⁴⁾ Missivy novom. rkp. arch. m. Pr. č. 427 fol. 203' a far. kn. pamět. I. pag. 346.

³⁵⁾ Missivy novom. rkp. arch. m. Pr. č. 427 fol. 203 a far. kn. pamět. I. pag. 346. 347 sl. Odpověď faráře sv. Jindřicha měla toto znění: *Pro gratioso communicato occasione R. P. Adalberti Hos, capellani ad S. Stephanum Majorem ab amplissimo magistratu Neo-Pragensi sub titulo administrandarum foundationum ibidem praesentati, demissimas refero gratias. Quemadmodum vero reverendissimum archiepiscopale consistorium anno 1726 10. Octobris sufficienter mentem suam puncto ibidem secundo declaravit, sacerdotem Sacro-Campensem non posse propter quaeque demum emergentia, praejudicia parochi S. Henrici dependentem ejusque jurisdictioni ac inspectioni subjacentem nominari, proinde cum iam ad instantiam amplissimi magistratus Neo-Pragensis R. P. Rudolphus Mayer anno 1729 3. Septembris et R. P. Joannes Hřib anno 1730 22. Maji fuerit a reverendissimo consistorio archiepiscopali praecise pro sacrificiis foundationum ibidem celebrandi dependenter tamen a curato et eidem in adjutorium confirmatus, ita etiam taliter R. P. Adalbertum Hos titulo capellani ad ibidem celebranda sacrificia illaesa caeteroquin jurisdictione et jure parochiali dependenter a curato S. Henrici per reverendissimum archiepiscopale consistorium confirmandum reverentialiter spero, non dubitans, quin is se gratiosissimis reverendissimi archiepiscopalis consistorii emanatis decretis occasione eccle-*

Za tohoto kaplana bulou³⁶⁾ z 10. června r. 1734 povolil papež Kliment XII. k žádosti magistrátu Nového města pražského, aby bylo při kostele sv. Kříže založeno bratrstvo P. Marie Bolestné, a udělil všem členům i členkám plnomocné odpustky 7 let a 7 čtyřicetidenní hned v první den zapsání jejich, když se vyzpovídají a svátost oltářní přijmou, a v hodinu smrti, když přijmou svátosti umírajících, a když by nemohli, aspoň zvolají jméno Ježíš aneb v srdci na ně vzpomenou, a také tehdy, když navštíví kostel sv. Kříže, přijmou po zpovědi svátost oltářní a vykonají modlitby v hlavní svátek bratrstva a čtyři jiné svátky v roce; a odpustky 60 denní měli dostati, kdož by vykonali který skutek milosrdenství. Svátky ty mohlo si bratrstvo samo vyvoliti, i vybralo si neděli po Povýšení sv. Kříže a svátek Navštívení P. Marie, neděli po Nalezení sv. Kříže a sv. Ondřeje, jež byly potvrzeny od arcibiskupa pražského 13. dubna 1741. Mimo to arcibiskup již 9. března 1741 schválil³⁷⁾ bratrstvo při kostele sv. Kříže a ustanovil, aby farář sv. Jindřicha byl vždy jeho předsedou. Stalo se to na žádost jednak rady městské již z r. 1734,³⁸⁾ jednak úředníka sv. Kříže Jana Antonína Loreina z 19. září 1738, když paní Antonie Moníka Březinová, měščka a nákladnice piv vaření novoměstská, přispěla bratrstvu 300 zl.³⁹⁾ Farář sv. Jindřicha Schönplug chtěl sice, aby se vedlejší slavnosti dály v dny všední, obávaje se, že by bohoslužba v jiných kostelích upadala, ale názoru svého neprosadil.⁴⁰⁾

Tím ovšem význam a úcta kostelíka sv. Kříže vzrostla velice, neboť bratrstvo vzmahalo se a mělo brzy na 600 členů. Účelem jeho bylo starati se o pohřby členů, a dalo se to tak, že při smrti kteréhokoliv z nich dána byla zpráva všem tištěným lístkem, při čemž každý dal 3 kr. a měl se pomodliti pětkrát otčenáš a zdrávas za zemřelého. Poněvadž však členové — byli to ovšem hlavně lidi chudší — brzy při vzrůstu bratrstva měli poměrně značné vydání a zůstávali dlužní, rozdělilo se bratrstvo se svolením magistrátu a faráře sv. Jindřicha po čase ve dvě skupiny, a to mužů a žen, takže příspěvky se vybíraly jen v té neb oné skupině, podle toho, kterého pohlaví byla osoba zemřelá. Ze sebraných peněz konáno bylo 10 mší v kostele, při kterém byl člen pohřben, a 10 v kostele sv. Kříže; nezúčastnilo-li se bratrstvo pohřbu, slouženo bylo všech 20 mší u sv. Kříže.⁴¹⁾

O oblíbě kostela svědčí i nově založená nadání v té době. R. 1730 Václav Čapek, rada nejvyššího purkrabství, odkázal 50 zl. závětí⁴²⁾ z 10. ledna na jednu mši v každé

siae S. Crucis prope Wolschan praesertim anni 1726 10. Octobris lubens sit conformaturus et in spiritualibus non aliorum, nisi mea directione (jam ita pridem disponente reverendissimi archiepiscopalis consistorii declaratione) directurus. Et quemadmodum me jam ante paucos dies honorabilis dominus Adalbertus Hos decenter praerequisivit, quatenus etiam pro suo solatio spirituali nec non interdum advenientium cultorum S. Crucis (tanquam in ecclesia Dei jam pluribus annis bene meritis capellanus) jurisdictione ordinaria gaudere possit, ita una eundem pro conservatione (qui mihi subinde in adiutorium existere posset) humillime ac instantissime supplico meque una cum eodem gratiosissimae protectioni substerno. Reverendissimi ac amplissimi archiepiscopalis consistorii devotissimus cliens Jos. Ben. Schönplug, curatus ad S. Henricum.

³⁶⁾ Far. kn. pamět. I. pag. 368.

³⁷⁾ tamtéž pag. 370.

³⁸⁾ Missivy novom., rkp. arch. m. Prahy č. 428 fol. 72.

³⁹⁾ Far. kn. pamět. I. pag. 371—374.

⁴⁰⁾ tamtéž pag. 374.

⁴¹⁾ tamtéž pag. 376.

⁴²⁾ Kniha testamentů novom. č. 8. fol. 350. při úř. desk zem. a pamět. kn. f. olšan. I. p. 20.

BÝVALÝ FARNÍ KOSTEL SV. KŘÍŽE V OLŠANECH. — PORTÁL.
Fot. A. Pešina 1912.

suché dny za duši svou a svých přátel — nadační listina zajišťovala kaplanovi příjem 2 zl. — a r. 1732 Jan Svoboda učinil odkaz,⁴³⁾ kterým se dostalo literátům na sv. poli 100 zl. a 100 zl. bylo určeno na 7 mší před sv. Janem Křtitelem za duši jeho, před sv. Annou a sv. Ludmilou za první i druhou manželku jeho a na mši jednu o každých suchých dnech za duše odpočívajících na hřbitově tamním; z toho dle nadační listiny vycházelo ročně kaplanu 3 zl. 30 kr., literátům 4 zl. a kostelu 30 kr. A později roku 1747 Antonie Monika Březinová z Birkenwaldu, která přispěla na bratrstvo P. Marie Bolestné, učinila poslední pořízení,⁴⁴⁾ jímž připadlo na domě u Březinů na Koňském trhu k sv. Kříži 100 zl. na mše za duši její i manželů jejich Václava Březiny a Jana Kozáka; připadlo tím na mše 43 zl. 31 kr. a kostelu 9 zl.

Roku 1741 zemřel kaplan Hos a po něm 7. října dosazen byl⁴⁵⁾ k sv. Kříži Václav Hofman; ale již roku příštího 8. srpna uveden tam byl⁴⁶⁾ kaplan Jan Lip, jenž 15. března 1743 dobrovolně odešel a nahrazen byl 23. srpna Josefem Jelínkem, který byl kaplanem u sv. Jindřicha a vykonával úřad arcibiskupského missionáře mezi obyvateli vinic, kteří v těch dobách byli prý stále ještě oddáni »husitství«.⁴⁷⁾

V jeho době první poustevník Váca pro nesnášlivost byl přinucen odejít a místo něho do poustevny byl uveden Pavel Pajer, Ivanita, voják vysloužilý, jenž 18 let tu žil a posléz dobrovolně odešel k poustevně sv. Jana pod Skalou k Benediktinům, kde zemřel.⁴⁸⁾

Kaplan Jelínek po dlouhá leta zůstal při kostele sv. Kříže. Staral se asi dobře o kostel svěřený a sám příjem měl slušný, neboť bral asi 326 zl. do roka z fundací a z příspěvků při pohřbech bratrských po 15 kr. a svíčku, k tomu měl příbytek a užitek se stromů hřbitovních.⁴⁹⁾ Z jeho doby zápisy kaplana Trnky do pamětní knihy farní svatojindřišské dobré zprávy dávají o stavu kostela i o povinnostech kaplana. Kostel měl sedm oltářů.⁵⁰⁾ Hlavní oltář sv. Kříže ozdoben byl obrazem práce nevšední, a r. 1734 dne 16. května obdržel privilegium papežské příčiněním Loreina, maje býti oltářem bratrstva olšanského. Na straně epištolní byl oltář Panny Marie Růžencové, na téže straně oltář sv. Františka Serafinského stigmatizovaného, jež dal postaviti Jan Kozák († 1758) svým nákladem, u samého vchodu kostelního stál oltář se sochou sv. Ivana, poustevníka, v jeskyni, pořízený nákladem Antonína Vácy r. 1729; výše stál oltář sv. Františka Xaverského na břehu moře spícího; r. 1755 dal zříditi oltář Panny Marie Pomocnice pod sklem, nad nímž byl kulatý obraz sv. Ferdinanda krále, měšťan novoměstský Ferdinand Branberger, a ještě stál tam oltář sv. Šebestiana; mimo to byly v kostele některé oltáře přenosné, r. 1758 nově vysvěcené.

⁴³⁾ Kniha testam. novom. č. 8. fol. 406. a pamět. kn. f. olšan. I. p. 22.

⁴⁴⁾ Kniha testamentů novom. č. 10. fol. 123. Pamět. kn. f. olšan. I. p. 24.

⁴⁵⁾ Missivy novom., rkp. arch. m. Pr. 427 fol. 203, far. kn. pamět. I. pag. 349. a pamět. kn. f. olšan. I. p. 3.

⁴⁶⁾ tamtéž.

⁴⁷⁾ Farní kn. pamět. I. pag. 349; tamtéž pag. 97 praví o faráři sv. Jindřicha Schönplugovi, že byl »Hussitarum vinicularum strenuus inquisitor«. (srv. pag. 200 a sl.)

⁴⁸⁾ Far. kn. pamět. I. pag. 381.

⁴⁹⁾ tamtéž pag. 386.

⁵⁰⁾ tamtéž pag. 364 a 360. O povinnostech kaplana a počtu mší fundačních tamtéž pag. 352 a 353.

Snad příčiněním kaplana Jelínka se stalo, ač potřeba toho již dříve byla pocítována, že se r. 1752 rada městská obrátila⁵¹⁾ na konsistoř arcibiskupskou se žádostí, aby mohla býti na hřbitově olšanském kaple založena. Poukazovalo se, že již několikrát se stala upozornění, jak kostel sv. Kříže nestačí lidu shromážděnému ve velkém množství při slavnostech bratrstva P. Marie i při jiných slavných obřadech církevních, takže i na hřbitově musí státi, což však je nemožno při větrném a nepříznivém počasí. A hned projeven byl úmysl, jenž vyšel z popudu radního Karla Bepty, aby kaple byla vystavěna při zdi hřbitovní, kde stará brána stála, a přiložen byl plán, dle něhož stavba měla býti provedena. V ní při návalu lidu a za nevlídného povětří měly býti mše slouženy a kázání konána, a rada městská se zavazovala, že ji bude v dobrém stavu udržovati. Svolení skutečně bylo tehdy dáno, a již v roce 1753 byla kaple postavena z darů dobrodinců a posvěcena od faráře sv. Jindřicha Prokopa Schuchknechta⁵²⁾; bylo jí používáno také za kapli umrlčí.

Roku 1757 dne 6. května utrpěl kostel sv. Kříže nešetností pruského vojska,⁵³⁾ které zvítězivši nad vojskem Marie Terezie přitřhlo k večeru k hřbitovu olšanskému; byt kaplanův i poustevnu poplenili, vše rozbili, i do kostela vtrhli, oltář sv. Františka Serafinského i sv. Františka Xav. probodali, svícny ukradli, kříž rozlámali a zahodili, sakristii vyloupili, do rouch mešních se oblékali a smích si tropili a kostel znečistili. Jen tím, že kaplan utekl včas do Uhřetěvse a obrátil se dopisem na vůdce Průšáků, jenž byl náboženství katolického, uchráněn byl kostel od větší pohromy.

Patrně byl kostel sv. Kříže v letech potomních péčí dobrodinců opravován, ač škody dlouho ještě byly patrné a zůstaly trvale na porouchaných obrazech. Kostel však zůstával stále v oblibě, neboť táhla k němu lid vzpomínka na mrtvé. Byloť zase r. 1771 pochováno při něm na 2000 lidí, kteří zemřeli tehdy na chřipku.⁵⁴⁾ I nadání ještě přibýlo odkazem⁵⁵⁾ Karla Leopolda Bepty, jenž byl r. 1771, 4. října publikován a 9. ledna roku příštího potvrzen; odkázal kostelu 100 zl., aby z úroků jejich tři mše do roka byly čteny za duše lidí na hřbitově tamním odpočívajících, a co by zbylo, k dobrému kostela zůstalo.

V té době kněz Josef Jelínek po 30letém působení jsa již věkem sešlý byl přijat do domu kněží zasloužilých u sv. Karla Boromejského a na úřad svůj resignoval. I ohlásil magistrát Nového města pražského listem ze dne 16. prosince 1773 arcibiskupské konsistoři, že praesentuje za *administrátora* k sv. Kříži Hynka Preitenbergera, zatím kaplana u sv. Vojtěcha, a žádal za schválení.⁵⁶⁾ Schválení došlo; zdá se, že opomenutím faráře sv. Jindřicha, jenž nehájil svého práva, změněno bylo za Jelínka kaplanství při kostele sv. Kříže v administrátorství, neboť toho názvu užívá se již za něho velmi často.⁵⁷⁾

⁵¹⁾ Missivy novom., rkp. arch. m. Pr. č. 446, fol. 272.

⁵²⁾ Far. kn. pamět. I. pag. 360.

⁵³⁾ Far. kn. pamět. I. pag. 384.

⁵⁴⁾ Pam. far. kn. olšan. I. pag. 3. Hřbitov novoměstský v Olšanech tehdy už ani nestačil. Sbírká listin arch. m. Prahy sign. I-548/90.

⁵⁵⁾ Sbírká listin arch. m. Prahy sign. IV-19.909. Pam. kn. f. olšan. I. pag. 30.

⁵⁶⁾ Kniha památ. novom., rkp. arch. m. Pr. 341 fol. 54. Pam. kn. f. olšan. I. pag. 4.

⁵⁷⁾ Josef Jelínek žádaje hospodářskou administraci Starého města 1756 8. března, aby mu k poutním slavnostem darováno bylo několik sudů piva a ostatek sudů prodán za nižší cenu, podpisuje se »in sacro campo Neo-Pragensi administrator«. Sbírká listin arch. m. Pr. sign. I-369/3, 4.

Za času kaplanství Jelínkova vystřídalo se při kostele sv. Kříže několik poustevníků. Po Pajerovi r. 1756 byl do poustevny uveden Jan Havelka, Ivanita, někdy ohňostrůjce vojenský, jenž po dvou letech na krční nemoc zemřel. Po něm přišel Prokop Oliva, rovněž Ivanita, řemeslem krejčí, člověk velmi prostý, jenž zůstal v poustevně pouhý rok. Nástupcem jeho byl Jan Polívka, jenž se stal z bratra řádu Kartusianského Ivanitou; byl někdy měšťan novoměstský, byl dobrý kuchař, ale za $\frac{3}{4}$ leta odešel do poustevny nedaleko města Semil. I vrátil se Prokop Oliva, ale nebyl muž povahy dobré; »ze sprostáka trojnásobný hrubec se stal, pití oddaný« — je o něm psáno, — že za faráře Frant. Rachlitze byl r. 1763 z rozkazu konsistoře vypověděn z poustevny. Jan Hošat nezdržel se tu dlouho a dobrovolně odešel, a tak uveden byl do poustevny 22. června 1763 Jakub Vorel, třetího řádu sv. Františka; byl někdy měšťan kutnohorský a po pěti letech pobytu vydal se na pout do Kompostely k hrobu sv. Jakuba apoštola. R. 1768 stal se jeho nástupcem Josef Kupertin, třetího řádu sv. Františka minoritů, vlastním jménem zvaný Antonín Novotný, a uveden byl do poustevny 2. prosince.⁵⁸⁾ Možná, že byl tu poustevníkem posledním; jména jiných nejsou zapísána v knize pamětní fary sv. Jindřicha, a r. 1782 císařským dekretem⁵⁹⁾ z 12. ledna bylo poustevnictví v Čechách a tedy i v Olšanech zrušeno. R. 1785 dne 20. června bylo rozpuštěno i pohřební bratrstvo P. Marie Bolestné u sv. Kříže.

Zatím administrátor Preitenberger nabyt postavení faráře u sv. Kříže; zřízením fary bylo dosaženo, co bylo přáním někdy magistrátu Nového města pražského i také jistě všech kaplanů tamních.

II.

K založení fary při kostele sv. Kříže v Olšanech došlo v důsledku patentů císařských, jimiž byla vydána ustanovení o zřizování nových far a rozdělení farních obvodů, a zejména přispělo k němu nařízení z r. 1784, aby věřící za hradbami městskými pražskými pro lepší možnost správy duchovní nebyli budoucně pod pravomocí farářů kostelů pražských, nýbrž byly pro ně ve vhodných místech fary opatřeny a faráři k nim dosazeni.⁶⁰⁾ Protože rozkazy císařské ihned vcházely v platnost, stalo se, že již 30. dubna 1784 arcibiskupská konsistoř prohlásila⁶¹⁾ tehdejšího administrátora Ignáce Preitenbergera správcem farním a ustanovila, aby do farního jeho okresu náležela všechna místa ve vinicích za hradbami městskými, jež dotud byla pod jurisdikcí farářů sv. Jindřicha, sv. Štěpána a sv. Petra novoměstských. Tím dostaly se do farnosti sv. Kříže dvě kaple, sv. Dismasa při popravišti novoměstském, která byla

⁵⁸⁾ Farní kn. pamět. I. pag. 339, 380, 381, 387.

⁵⁹⁾ Roth, Vollständiger Auszug aller für das K. Böhmei ergangenen Gesetzen I. Bd. str. 132 č. 319.

⁶⁰⁾ Petr Karl Jaksch, Gesetzlexikon im geistlichen, Religions- u. Toleranzfache für das K. Böhmen 1601—1800. IV. Bd. p. 391 sl.

⁶¹⁾ Pamět. kniha olšan. I. pag. 5. Potvrzující list konsistoře má znění: *Authoritate archiepiscopali ordinaria datur tenore praesentium honorabili dilecto Ignatio Breitenberger, administratori in Sacro campo Novae urbis Pragensis, facultas et licentia, ut omnibus his extra moenia urbis Pragensis existentibus, qui antea ad parochos S. Henrici, S. Stephani et S. Petri spectabant, amodo sacramenta administrare aliosque actus parochiales exercere possit. Quem in finem nomina et loca eorum, qui hocce decreto illi adscribuntur, et libros functionum parochialium, prout aliis parochis praescribimus, cum libris synodalibus rite ordinatos habebit. Praegae in cancellaria archiepiscopali die 30. aprilis a. d. 1784, Erasmus Krieger, episcopus, vicarius generalis et officialis. Benedictus Stöber, cancellarius.*

r. 1786 zrušena a změněna v hospodu, a špitální kaple sv. Petra a Pavla za branou Poříčskou »na posledním penízi«, r. 1787 odsvěcená, prodaná a v zahradu proměněná. Roku příštího 1788 byla však osada sv. Kříže ještě zvětšena⁶²⁾ připojením vesnic Nových a Starých Strašnic a Olšan, které prve náležely k faře v Proseku; fundatistou v Olšanech po mnohá leta byl P. Ignác Svatoň, jenž právě pro slabost stáří byl pensionován a za nedlouho v Praze zemřel. Dne 23. července 1787 došlo k formálnímu prohlášení administratury při kostele sv. Kříže ve faru s vymezeným obvodem a farář tamní byl zařaděn mezi ostatní faráře pražské a vyměřen mu byl příjem stálý 600 zl. ročně; patronát přešel na magistrát spojených měst pražských.⁶³⁾

Zatím z rozkazu císaře Josefa z 23. července 1785, jímž bylo opakováno nařízení ze 7. října 1784, bylo zakázáno⁶⁴⁾ pohřbívati zemřelé při kostelech farních uvnitř města, a za společný hřbitov Starého i Nového města pražského byl prohlášen staroměstský hřbitov olšanský s kaplí sv. Rocha. Tehdy dřevěný kříž byl na něm vztyčen, a 16. září 1786 vysvětil hřbitov světící biskup a generální vikář Erasmus Krieger, ale pohřbívati se začalo až 1. června 1787, jak ukazují matriky farní.⁶⁵⁾ Téhož roku, a to 2. července zahájila činnost Jednota lásky k bližnímu pražských sv. polí, staroměstského a novoměstského, která brzy získala hojně členů a r. 1789 došla schválení císaře i gubernia. Pěčí její byla zavedena 1. května slavnost se zpívanou mší a rekviem za mrtvé na hřbitově tom odpočívající a se 6 mšemi malými za dobrodince. Podle pravidel Jednoty za každého člena zemřelého konána byla mše zpívaná zádušní a 6 mší tichých.⁶⁶⁾

Je zvláštní, že k instalaci⁶⁷⁾ faráře Ignáce Preitenbergera došlo až 14. září 1794. Vykonal ji kapitulní děkan a generální vikář Michal Warlich z Bubna za účasti inspektorů kostela radních Jana Saitze a Aloise Pelleta, komisařů od magistrátu pražského k slavnosti zřízených, a zádušního úředníka a přísežného kostelníka Jana Havránka a faráře kostela Týnského ThDr. Václava Rokose.

Farář Preitenberger dlouho spravoval kostel sv. Kříže i farní osadu. Před smrtí 13. května 1802 — pohřben byl 17. t. m. od generálního vikáře Václava Chlumčanského na hřbitově olšanském při dveřích kostela — vzpomněl kostela svého odkazem. Ustanovil 500 zl., aby se z nich mše sloužily v kostele sv. Kříže, a mimo to 100 zl. odkázal, aby z úroků farář tamní podělil dvě osoby chudé o svátcích Nalezení a Pozdvižení sv. Kříže, které se za to měly modlití růženec za duši Preitenbergerovu i rodiny, z níž pocházel, a za všechny duše v očistci.⁶⁸⁾

⁶²⁾ Pamět. kn. olšan. I. pag. 6. a 7.

⁶³⁾ Rkp. arch. m. Prahy č. 292. »Das städtische Kirchenpatronatsrecht betreffende Urkunden« fol. 126 sl.

⁶⁴⁾ Jaksch, Gesetzlexikon II. Bd. pag. 366.

⁶⁵⁾ Pamět. kn. olšan. I. pag. 7.

⁶⁶⁾ tamtéž.

⁶⁷⁾ tamtéž pag. 9.

⁶⁸⁾ tamtéž pag. 10. a v části 2. pag. 32. Farář Preitenberger založil pamětní knihu fary olšanské s nadpisem: *Liber memorabilium seu historia ecclesiae parochialis Sacro-campensis Sacrae Crucis, simul adnotatio foundationum. Kniha začíná úvodem: ††† In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen. Unde nobis incipiendum est? quaerit trivialium schola et respondet: A signo sanctae Cru † cis. Quod bonum, felix, faustum fortunatumque rei publicae Christianae. Laudata olim antiquitas memoriae censuit inserendum, quo ecclesiae Sacrocampensi sub invocatione Sanctae Crucis Inventionis*

V čase interkalárním spravoval faru kaplan místní P. Jan Bulíček, až byl 31. července 1802 zvolen magistrátem pražským za faráře František Benig a 5. srpna od konsistoře potvrzen. Za nedlouhý čas zemřel však kaplan Jan Bulíček 23. prosince 1803 a 25. t. m. byl pochován vedle Preitenbergera na hřbitově v Olšanech. Ale Benig nesetřval při faře sv. Kříže, nýbrž r. 1806 dosazen byl za faráře k sv. Štěpánu a místo něho zvolen byl k sv. Kříži od magistrátu pražského František Ulmann, někdy kaplan u P. Marie Sněžné, tehdy kaplan u sv. Štěpána. Za něho 2. června 1808 arcibiskup pražský Vilém Florentinus kníže Salm vykonal kanonickou visitaci kostela i fary, ale když ještě téhož roku zvolen byl na faru u sv. Haštala, byl 10. prosince praesentován magistrátem k sv. Kříži František S. Volec, prve od 24. července 1790 kaplan u sv. Jindřicha.⁶⁹⁾

Za faráře Volce r. 1809 po ukončení války francouzské zabráno bylo k zaplacení válečné kontribuce jako v jiných kostelích i v kostele sv. Kříže všechno zlato a stříbro k ražení mince mimo určitý počet nádob guberniem pro každý kostel ustanovený a mimo melchisedech monstrance.⁷⁰⁾ Ale faráři se podařilo, že kostelu sv. Kříže dekretem guberniálním z 10. června 1810 byly ponechány monstrance a dva kalichy stříbrné pozlacené, a to beze vsí náhrady, ač bylo ustanoveno, že možno získati pro kostely některé nádoby ze zlata a stříbra jen hotovými penězi, jež mezi sebou farní osadníci sbírali.

Týž farář usiloval také o to, aby při kostele farním sv. Kříže zřízena byla škola triviální. Ucházel se o to zvláště listem z 1. dubna 1810 u konsistoře, která 10. t. m. postoupila záležitost patronu, magistrátu pražskému. 19. července za účasti magistrátu byla konána v úřadu hor viničných komise, která rozhodla, aby dům farní u sv. Kříže přístavením patra zřízen byl nejen pro obydlí faráře, nýbrž i pro školu. Farář sv. Štěpána navrhoval, aby byla krčma olšanská upravena pro potřeby školy, pro byt učitele i kaplana a farář aby v ní měl první poschodí. Pro ten návrh mluvil ohled na menší náklad adaptace, blízkost hřbitova i kostela olšanského, kde by se služby boží, jak bylo ukazováno, mohly konati, blízkost vesnic Strašnic, kam bylo potřebí choditi k vyučování mládeže, a také to, že farář bude vysvobozen ze samoty, kde dotud bydlil.⁷¹⁾ Ale k zřízení školy tehdy nedošlo asi účinkem finanční tísně, a bylo na ně čekati až do r. 1836.

14. března 1812, když se farář Volec 21. prosince 1811 dostal za faráře k sv. Štěpánu Většímu, — administrátorem zatím byl Jan Čumenda, dříve farář v Abertámech — zvolen byl od magistrátu pražského ke kostelu sv. Kříže za faráře Martin Václav Datel,

et Exaltationis eiusdem sub patronatu olim amplissimi magistratus Novae urbis Pragensis spectanti suffragaretur, nec non aedificii pro sacerdote constructi, jurisdictione pro audiendis fidelium confessionibus proviso missaeque sacrificiis in eadem ecclesia legendis in perpetuum fundato. Quod autem hic deplorandum occurrit, est illud, quod antehac nullum instrumentum erectionis et foundationis memorabile nec quidquam memoria dignum annotatum est, solummodo pura piorum traditione hic pro aeterna rei memoria in lucem prodit, quod ego Ignatius Breitenberger, patricius pragensis, antehac loci huius administrator, nunc vero parochus hinc inde collectum annotatum censui. — Pak vypravuje Breitenberger o letech veliké úmrtnosti 1713, 1741, 1771 a 1772 a o založení kaple, ale jediným pramenem pro ně je mu nápis nad portálem kostelním. Z kaplanů zná pouze dva, Hosa a Jelínka.

⁶⁹⁾ tamtéž pag. 10 a 13.

⁷⁰⁾ tamtéž pag. 13. a Jaksch Gesetzlexikon VII. Bd. p. 355 sl.

⁷¹⁾ Kniha pamět. olšan. I. pag. 13, 14.

prve exposita ve Zbraslavi a pak po 14 let u sv. Trojice v Podskalí, a 23. března dostalo se mu konsistoriálního potvrzení⁷²⁾. S farářem Volcem měl nový farář rozepří, protože Volec chtěl k sv. Štěpánu s sebou vzíti ony dva kalichy s patenami a monstranci stříbrnou pozlacenou, rubíny zdobenou. Volec odvolával se asi, že sám zachránil tyto předměty pro svou osobu, a aby nic neodporovalo jeho tvrzení vytrhl z pamětní knihy farní list, na němž, možná, napsán byl guberniální dekret v této záležitosti. Ale spor nebyl hned vyřízen, nýbrž i magistrát pražský v něj zakročil a žádal, aby mu byly předloženy písemnosti týkající se zachování kalichů a monstrance. Farář Datel opatřil si je v kanceláři arcibiskupské, a Volec musil od svého úmyslu ustoupiti, a musil vrátiti i stříbrný melchisedech, jež byl již odnesl⁷³⁾.

Farář Datel, poněvadž kostel neměl roucha pro slavnost sv. Kříže, vyprosil si od pražského magistrátu, aby z kostela sv. Mikuláše na Malé Straně darováno bylo z přebytečných apparatusů vhodné roucho kostelu sv. Kříže. I obdržel se svolením guberniálním kasulí s dalmatikami barvy červené bez střapců a s třásněmi ne dobrými. Na pluviál dvojí získal šaty hedvábné od Magdaleny Reismanové; na jeden z nich kříž a třásně dal zádušní úřad, na druhý vzal třásně s dalmatik roztrhaných se svolením inspektora kostela, ostatek uhradil z příspěvků dobročinných. R. 1815 ještě opatřil nový baldachýn velmi ozdobný z červeného damašku se 16 zlatými růžemi a dvojitými hedvábnými střapci s dobrými zlatými třásněmi a s uměle zhotovenými a vykládanými holemi; pořízen byl ze sbírky, která vynesla 110 zl., a byla provedena od vyšehradské vdovy Kateřiny Graferové na hřbitově. Mimo to ves Olšany opatřila za 30 zl. dva lustry skleněné k hlavnímu oltáři; něco bylo přidáno z pokladničky⁷⁴⁾.

Farář Datel pečlivě se staral o kostel sv. Kříže. Když se přiblížila r. 1819 stoletá památka založení jeho, dal vyběliti a vymalovati kostel pomocí dobrodinců, zvláště pražských, a postavil oltář nový vyřezávaný sv. Kříže⁷⁵⁾. A snad také s ohledem na faráře, jenž byl oblíben, darovali 14. září 1825 František a Eva Šeflovi⁷⁶⁾ červený damaškový baldachýn s přínaležejícími věcmi; ti manželé již dne 14. září r. 1822 obnovili a postavili kříž na vrchu Olšanském, jenž už byl zkázu bral.

P. Martin Datel, vyznamenaný titulem arcibiskupského notáře, který 29. března r. 1823 na svátek Těla Božího slavil kněžské druhotiny a křeslo pro kostel opatřil, zemřel 27. ledna 1826 ve stáří 78 let a byl pochován při dveřích kostela Olšanského po pravé straně v hrobě faráře Týnského Václava Rokose⁷⁷⁾. Nástupcem jeho stal se Antonín Vlasák, rodem z Hudlic, prve kaplan u sv. Štěpána, pak kaplan u P. Marie Sněžné; byl zvolen od magistrátu pražského 30. března 1826 a 2. dubna t. r. potvrzen byl generálním vikářem. 16. září r. 1826 provedena byla installace jeho od biskupa Františka

⁷²⁾ tamtéž pag. 11 a 14.

⁷³⁾ tamtéž pag. 14, 15, 16. — O vytržení listů z pamětní knihy poznamenává Datel: In discessu admod. rev. d. Francisci Woletz, parochi ad S. Stephanum Neo-Pragam promoti . . . duae paginae ex hoc libro memorabili excerptae sunt, ut apparet intra numerum 12 et 13; quis fecerit, iudicio prudentum relinquo.

⁷⁴⁾ Pamět. kniha olšan. I. pag. 18.

⁷⁵⁾ tamtéž pag. 53.

⁷⁶⁾ tamtéž pag. 11.

⁷⁷⁾ tamtéž pag. 21, 33 a 53.

Pišťeka, generálního vikáře a kanovníka metropolitní kapitoly, za účasti Vincence Cakla, inspektora zádušního a radního pražského, a Ignáce Hinglera, místoředitele záduší⁷⁸⁾.

Roku 1826 dne 23. července poprvé byla konána na hřbitově olšanském »radostná slavnost naděje příštího z mrtvých vstání«, která byla slavena na hřbitově malostranském každoročně již od r. 1807. Původcem jejím byl Josef Bruno, měšťan pražský a člen Bratrstva olšanského, a péči faráře i jiných kněží slouženy byly mše, konána kázání i procesí přes všechny tři hřbitovy s vykropením hrobů a s modlitbami u tří zastavení. Josef Bruno vydal knížku o té slavnosti, německy psanou, r. 1827. A od té doby opakuje se slavnost každoročně až po naši dobu⁷⁹⁾.

R. 1828 majetník vinice před branou Novou čp. 20—21 Jan Tomášek, c. k. lesní rada, postavil na pozemku svém kamennou sochu sv. Jana Nepomuckého; 11. května t. r. byla socha vysvěcena od Frant. Stocklewa, převora maltézského, u přítomnosti faráře sv. Kříže. A zakladatel sochy k udržování jejímu složil kapitál 100 zl. k. m. a slíbil, že 5% úroky roční bude přidávati k jistíně po čas svého života. Arcibiskupská konsistoř 14. května 1828 dovolila, aby u té sochy nebo v čase nepříznivém v upravené tu k tomu účelu světlici byla mše sloužena jednou v roce, dokud by zakladatel byl živ. Když pak světlice velmi pěkně byla zařízena, dovolila konsistoř 29. dubna 1829 na jeden rok, aby v neděle a dny sváteční, v den narozenin, svátků a úmrtí konána tu byla mše pro členy rodiny. Jan Tomášek r. 1828 daroval také kostelu sv. Kříže červený koberec na stupně oltáře 7¹/₂ lokte dlouhý a 5¹/₂ lokte široký.⁸⁰⁾

26. června 1831 konána byla generální kanonická visitace od svätícího biskupa Fr. Pištěka, jež byla spojena s bohoslužbou slavnostní u sv. Rocha a procesím po třech hřbitovech olšanských. V té době fara byla spravována administrátorem, až zvolen byl farářem František Vejvoda⁸¹⁾ dne 22. srpna, 28. t. m. potvrzený a instalovaný od biskupa Pištěka za přítomnosti inspektora zádušního a radního magistrátu pražského Frant. Tögla a kontrolora zádušního Václava Tůmy.

Za tohoto faráře došlo konečně k založení školy olšanské, za niž poprvé bylo žádáno r. 1810 a žádost byla opakována r. 1820. 31. července 1820 byla podána k zemskému guberniu žádost magistrátu pražského, podepsaná purkmistrem Kírpalem a radním Bockem o školu v Olšanech, a v žádosti se uvádělo, že ve vsích obojích Strašnicích a v Olšanech je 75 dětí, které dotud nejsou nikam přiškoleny a že z domů ve vinicích za Novou a Koňskou branou děti do školy nechodí, že je jich 131 a měly by býti nové škole olšanské přiděleny. Poukazovalo se pak, že při hřbitově olšanském je dům s hostincem, který není ozdobou místa a mohl by býti pro školu adaptován asi nákladem 9629 zl. 28 kr. r. m. Ale stavební úřad nedoporučil stavení to pro školu^{81a)}, poněvadž světlice byly v něm jen 7—8 střeveců, stálo blízko hřbitova a kromě stodoly napolo spadlé nemělo hospodářského stavení, a navrhol, aby byla vystavěna škola nová na poli velkoobchodníka Zunterera nákladem asi 13.508 zl. 12 kr. Záležitost se vlekla a r. 1825 správa libeňského panství, k němuž Olšany náležely, žádala, aby se neprovedla stavba tak drahá, nýbrž aby bylo užito pro školu krčmy u hřbi-

⁷⁸⁾ tamtéž pag. 33.

⁷⁹⁾ tamtéž pag. 35.

⁸⁰⁾ tamtéž pag. 36, 37.

⁸¹⁾ tamtéž pag. 38.

^{81a)} Návrh stav. úřadu (skizza) zachován v II. (geometr.) odd. stav. úřadu m. Prahy.

tova, protože děti strašnické byly zatím přiděleny do Vršovic a děti z vinic chodí do Prahy, takže zbývá pouze 23 dětí.

Ukázalo se však, že výpočet není správný, a v jednání bylo pokračováno. Zdá se, že učitel Cikán již r. 1828 vyučoval v Olšanech, ale teprv r. 1836 byla tu zřízena farářem Vlasákem jednotřídní škola soukromá, do níž měly choditi děti farnosti olšanské, tedy z Olšan, z vinic, z Karlína a ze Strašnic. Byla v domě č. p. 8 a zůstala v něm do konce r. 1838; nájemné platil farář Vejvoda a také učitelí příplácel. Učitelem byl Jan Cikán, prve pomocník ve Vršovicích.

Škola byla provisorní nežli by se vystavěla škola farní nákladem panství libeňského za účasti dvora olšanského, viničného úřadu a úřadu zádušního. K stavbě došlo r. 1837, když usnesena byla v komisi 25. května 1835 za účasti P. Jos. Raucha, scholastika kapituly sv. Vítké, faráře sv. Kříže Vejvody, ředitele panství Libeňského Davídka, rychtáře olšanského Jana Černého, Jana Vojtěchovského a Tomáše Popeláře, rychtářů v Starých a Nových Strašnicích, pak krajského komisaře, inženýra a notáře, a zamítnuta byla adaptace domu č. 3 za nevhodnou. Koupěn byl pro školu od Jana Černého kus pole 150 čtver. sáhů za 80 zl. stf. a vystavěno bylo jednopatrové stavení se dvěma učebnami a dvojím bytem pro učitele nákladem 6000 zl. Zatím byla v Olšanech zřízena veřejná škola dekretem dvorní studijní komise ze 4. února 1837, jímž bylo ustanoveno i místo učitele s ročním platem 130 zl. a místo pomocníka s platem 60 zl. konv. m. Učitelem stal se dotud provisorní učitel Cikán, jmenovaný pražským magistrátem jako patronem, pomocníkem ustanoven Václav Belšan, pomocník v Zásmukách. Učitel měl býti zároveň kostelníkem u sv. Kříže. Dne 16. prosince 1838 bylo vykonáno slavnostní vysvěcení školy P. Jos. Rauchem v přítomnosti purkmistra pražského Müllera, appellač. rady Ign. rytíře z Kejřů, krajského hejtmána kouřimského Antonína Koudelky, radního magistrátního J. Rokose a ředitele panství Libeňského V. Davídka.⁸²⁾

Zatím bylo potřebí rozšíření zase hřbitov olšanský. I zřízen byl hřbitov čtvrtý, jenž byl dne 9. června 1839 vysvěcen biskupem Vilémem Tippmanem; přítomen byl purkmistr pražský Müller, městští radní a měšťanský sbor granátnický. První pohřeb na tento hřbitov konán byl 10. února 1841, a to Huberta Ginzla, 19letého syna malířova a akademika. Roku 1840 dne 11. září bylo zřízeno při kostele sv. Kříže místo druhého kaplana, na něž byl dosazen P. Vilém Thomas.⁸³⁾

Zrušením hřbitova novoměstského v Olšanech, na němž znenáhla hroby zašly,⁸⁴⁾ že změnil se v zahradu nevelkého užitku a zůstalo na něm jenom několik náhrobních kamenů na památku doby minulé, pozbýval kostel sv. Kříže někdejší úcty a oblíby. Jen o slavnostech poutních na svátky sv. Kříže plnily asi davy lidu nevelké prostory kostelíku, ale jinak přenášel lid modlitby do kaple hřbitovní sv. Rocha, k ní poutaly jej vzpomínky na zemřelé, odpočívající v blízkosti její, a plynoucí z nich důvěra, že

⁸²⁾ Politický a školní okres vinohradský a paměti i rozvoj národních jeho škol str. 498 sl.; Pamětní kniha olšan. II. (založená r. 1836) k r. 1838; Pamětní kniha úřadu zádušního (založená r. 1844) fol. 79 sl. (v této knize uvádí se historie kostela sv. Kříže, zběžně sestavená dle pamět. knihy sv. Jindřicha.)

⁸³⁾ Paměť kniha olšan. II. pag. 12, 13.

⁸⁴⁾ Schottky. Prag, wie es war und wie es ist. Bd. I. str. 165. zná ještě náhrobky několika osob, které na hřbitově v jeho době (1831) ležely.

možno obětováním na mše a modlitby pomoci duším jejím. Jak bylo na kostel svatého Kříže zapomínáno, dosvědčuje i ta okolnost, že kromě nadání faráře Preitenbergera nebylo u něho od zrušení hřbitova založeno ani jediné nadání ke konání mší nebo ve prospěch kostela, a pouze Marie Veronika Gazzineli poslední vůlí z 10. ledna 1807 odkázala⁸⁵⁾ kříž starý ze svého domu kostelu sv. Kříže a 125 zl., aby z nich lampa ke kříži byla pořízena a udržována, kterýž peníz císařským patentem z 20. února 1811 redukován na 48 zl. 23 kr. dal s úroky od r. 1809 do 1821 76 zl. a byl pojat do nadační listiny z 20. června 1822.

Příjmy faráře olšanského ovšem se tím neměnily, neboť měl-li újmu při kostele sv. Kříže, dostalo se mu náhrady při kapli sv. Rocha. Roku 1797 uváděl farář Preitenberger ve fassi příjmů 600 zl.; za mše fundované ve farním kostele bral 190 zl., za fundované mše votivní v kapli sv. Rocha o svátcích sv. Fabiana, Šebestiana, Rocha a Rosalie dostával 3 zl., za mše fundované v téže kapli počítáno mu 30 zl., za dvě mše zpívané o svátcích Nalezení a Povýšení sv. Kříže ve farním kostele 25 zl., z fondu náboženského k doplnění kongruy dostával 291 zl. a 55 zl. bral adjuta od kostelů farních novoměstských a sv. Michala v Opatovicích. R. 1817 vypočítal farář sv. Kříže příjem z náboženského fondu 479 zl. 16 kr., z nichž neplatil daně, od pražského zádušního úřadu za kostel sv. Kříže 274 zl. 34 $\frac{1}{2}$ kr., za kapli olšanskou 35 zl. 19 kr., z pražské obecní pokladny 25 zl. a z poplatků štoly 15 zl. 30 kr.; vydání jmenoval podpory kostelní 5 zl. 13 kr., podpory seminární 3 zl. 58 kr., dědické daně 6 zl. 2 kr., plát za hudbu o svátek Božího Těla 20 zl., 4 assistujícím kněžím po 2 zl. celkem 8 zl., za ranní mši 2 zl., za jídlo pro kněze o tom svátku 5 zl., o dvou svátcích sv. Kříže 8 assistujícím duchovním po 2 zl. t. j. 16 zl., za 4 kázání po 5 zl. 20 zl., 6 duchovním za jídlo 60 zl., za 2 ranní mše po 2 zl., o třech svátcích sv. Rocha, Rosalie a Šebestiana za ranní mše a kázání 21 zl., za jídlo kněžím v ty dny 15 zl., hospodyně ročně 80 zl. K tomu připojoval farář toho roku žádost, aby kouřimský krajský úřad slevil mu daň třídní, protože zbývá mu z příjmů velmi málo a při výročních slavnostech potřebuje vždy několik kněží, jimž vedle platu musí i jídlo dáti. Tyto příjmy i vydání kolísaly jen nepatrně a také stížnosti farářů do nevalných příjmů opakovaly se zase. Ovšem, když zřízen byl při kostele kaplan, zvýšil se rozpočet, neboť farář počítal platu kaplanovi 100 zl. a na stravu jeho, topení a prádlo 350 zl. v m. R. 1826 poznamenával farář, že štolové poplatky vycházejí jen z některých vinic a zahradních domů, jichž majetníci ještě v Praze bydlí, kdežto přifařené vsi Staré a Nové Strašnice a Olšany odvádějí štolu farářů na Proseku a předměstí Karlín k sv. Petru, a připomínal, že mu náleží pouze zahrada, jejíž plocha má 14 měřic výsevu, ale že mohou tam jen stromy růsti a nelze jí k čemu jinému užití, poněvadž má nedostatek vody a v malém tom místě mnoho tisíc morem zemělých je pochováno; tím prý i stromy špatně rostou a brzy hynou, když půda je plna kostí a vápna, jímž mrtvolky byly zasypány, a z ovoce nezbude mnoho, protože lidé je kradou.⁸⁶⁾

Je docela možno, že se farářům a kaplanům nelíbilo v samotě při kostele svatého Kříže a že uvažovali i o možnosti zmenšení vydání, kdyby povinnosti jejich byly omezeny pouze na kostel jediný. Když ukázaly se na kostele sv. Kříže koncem let

⁸⁵⁾ Pamět. kn. olšan. I. oddíl nadání pag. 35.

⁸⁶⁾ tamtéž pag. 19, 22, 24, 27, 28, 30, 90.

třicátých stavební závady, vylíčil, zdá se, farář stav kostela hůře, než ve skutečnosti byl. Zvláštní je, že se z pamětní knihy fary olšanské nic nelze dovědět o podrobnostech, které provázely uzavření kostela sv. Kříže a přenesení bohoslužeb do kaple sv. Rocha, poněvadž farář Vejvoda přešel tuto událost úplně mlčky.

Guberniálním dekretem z 10. října 1839 č. 48534 bylo nařízeno, aby kostel sv. Kříže pro stavební závady a nepříznivou polohu byl zrušen a kostel sv. Rocha, jenž byl v dobrém stavu a je dosti prostranný, byl prohlášen za farní. K návrhu magistrátu pražského z 28. listopadu 1842, když byl zádušní úřad podal zprávu, že v sakristii jeví se trhliny i v přilehlé síni, k níž kostelní budova částečně sahá, že kostel sám má značné vady, takže i jeho zbourání znalci mají za nebezpečné, bylo uloženo arcibiskupskou konsistoří dekretem z 19. ledna 1843 č. 7391 farářů olšanskému, aby všechny úkony u sv. Kříže zastavil a vykonával je až do dalšího opatření v kapli sv. Rocha. To se ihned stalo a kostel sv. Kříže zůstal od té chvíle docela uzavřen, byl ponechán beze vší péče a pustl, když nebylo provedeno, co bylo úmyslem, aby byl zbořen. Bohoslužebné náčiní i vnitřní zařízení kostela dosti hojně bylo z něho přeneseno v jiná místa, a zvláště obraz sv. Kříže z hlavního oltáře vsazen byl dle guberniálního dekretu z 27. června 1840 č. 31.990 — nařizoval, aby i kazatelna byla přenesena k sv. Rochu a kostel ihned zavřen pro nebezpečnost — do hlavního oltáře v kapli sv. Rocha, z něhož obraz sv. Fabiana, Šebestiana, Rocha a Rosalie dán byl na oltář jiný v levo stojící; stalo se to u příležitosti opravy kaple, která byla tehdy provedena nákladem 600 zl., sebraných mezi dobrodinci pražskými a karlínskými.⁸⁷⁾

⁸⁷⁾ Stará spisovna města Prahy r. 1839 sl. zn. C $\frac{32}{1}$. Pamět. kniha olšan. II. p. 33. Pamět. kniha záduš. úř. fol. 80 uvádí r. 1844 tyto oltáře u sv. Kříže: Hlavní oltář s olejovým obrazem Spasitele na kříži, sv. Trojice, sv. Františka Xaver., sv. Fabiana, sv. Františka Serafinského, P. Marie Pomocnice. Při oltáři sv. Františka Xaver. je poznámka, že mnoho utrpěl ve válce pruské. Podle inventáře z konce r. 1822, jenž byl revidován a potvrzen r. 1830, měl kostel sv. Kříže slušné množství bohoslužebného nářadí, mešních rouch i jiných předmětů k zařízení potřebných. Výčet jejich (výrazy v závorce jsou přibližné charakteristiky slohové, přidané vydavatelem) obsahuje: Od stříbra: Monstrance stříbrná a pozlacená se září posázenou bílými granáty (leucity), s měděným, pozlaceným a kameny posázeným melchisedechem v pouzdře (barokní); kalich pozlacený s perlami (barokní); kalich z Vlach (?) s perlou (barokní); melchisedech stříbrný k monstranci. — Od mědi a mosazi: Ciborium pozlacené s víkem; kalich měděný pozlacený, dvě takové pateny velmi opotřebené; pacifikál z mědi, pozlacený s částkou sv. Kříže; kaditelnice dvě s lodkami a lžičkami; kříž mosazný na oltáři sv. Kříže (1819?); zvonek při sakristii, zazděný; zvonek při hlavním oltáři; 5 zvonků malých při postranních oltářích; kotel měděný zasazený do křtitelnice. — Od cínu: lampa velká; 5 lamp menších rozličných; 16 svícňů velkých; 6 svícňů malých; 8 svícňů ještě menších; 2 svícny zcela malé; křtitelnice s víkem a zámekem; 4 páry mešních konviček s táci; talíř; umývadlo se škopkem; ablutorium; ampule dvě; kropáč k nemocným; kropenka s kropáčem. — Od železa: svícen na obětní svíce na dřevěné noze; dva kratikoty; svítlna plechová k nemocným. — Apparáty a kasule: Bílé barvy aparát (barokní) z bílého květovaného damašku (weiss parterres), červeně květovaný s červeným květovaným křížem a nepravými zlatými portami, skládající se z kasule, dvou dalmatik, pluviálu bez střapců, 2 štol, 2 manipulů, bursy, paly a pláštiku na kalich (12 kusů); aparát (barokní) kávově hnědé barvy s bílými květy a portami tkanými ze zlatých a stříbrných nitěk, totiž kasule se zlatým křížem a krajkami, dvě dalmatiky, štola, 3 manipule (6 kusů); kasule (barokní) z květovaného damašku s bílým křížem a nepravými stříbrnými portami, štola, manipul, bursa, pala a pláštík (6 kusů). Červené barvy: kasule (pozdne barokní) sametová červená s bílým křížem a zlatými portami se štolou a manipulem, k tomu pláštík na kalich, bursa a pala s nepravými (zlatými) krajkami (6 kusů); kasule damašková (barokní) s nepravými zlatými portami bez příslušenství; kasule (barokní) z kvě-

Uvedeným dekretem guberniálním bylo také rozhodnuto, aby stará fara byla opuštěna, poněvadž je těsná a vlhká, leží v místě nejistém a není vhodná ani zdravá pro obydlí kněží, a aby byla postavena nová fara, v níž by byl také byt kostelníka a hrobníka, ale odděleně od příbytku farářova a kaplanova se zvláštním vchodem. Ale když k stavbě nové fary nebylo přikročeno hlavně pro nedostatek prostředků, neboť náklad byl rozpočten asi na 18.000 zl. konv. m., ač zádušní úřad navrhoval r. 1843, aby se užilo k tomu výnosu z povolení 156 hrobů rodinných při zdi 4. hřbitova, za něž se mělo platit po 100 zl., najaty byly pro faru s povolením guberniálním z 28. dubna 1848 č. 23.245 od termínu květnového místností v soukromém domě za roční činži 300 zl. k. m.

Když farní kostel sv. Kříže byl uzavřen, vykonávány byly všechny bohoslužebné úkony v kapli sv. Rocha, ač k ní nebyla fara přenesena, poměr kostelů zůstával ne-

tovaného damašku s bílými květy a se stříbrnými nepravými portami bez příslušenství; kasule červená plátěná (cajková) vroubená lemovkami s pruhovaným příslušenstvím, s letopočtem na zadní straně 1673 (6 kusů); kasule (barokní) červená z květovaného damašku s červeně a bíle květovaným křížem se vším příslušenstvím (6 kusů); kasule (barokní) zlatem brožovaná, s červeným křížem damaškovým, se štolou a manipulem (3 kusy); kasule (barokní) vyšívána z bílé látky se stejně vyšívaným křížem se vším příslušenstvím (6 kusů); aparát (empirový) z červeného, hladce tkaného hedvábí (kredituru) s květovaným křížem a stříbrnými nepravými portami a s plátěnou podšívkou, skládající se z kasule, 2 dalmatik bez střapců, 2 štol, 2 manipulů, bursy, paly a pláštiku na kalich (11 kusů, od sv. Mikuláše r. 1815. darovaný); pluvial (barokní) z fialového květovaného damašku se zlatými portami a střapci se štolou. — Zelené barvy: kasule (barokní) zelená a pestře květovaná se zlatým moiré (gold mohren) křížem a zlatými portami, příslušenství však z jiných látek a s falešnými portami (6 kusů); kasule (Louis XVI.) hedvábná se zelenými a modrými pruhy a nepravými portami bez příslušenství; kasule (empirová) grenoblová se zelenými a žlutými pruhy a nepravými portami, s křížem hedvábným vyšívaným (s P. Marií), se zlatými nepravými portami bez příslušenství; manipul; kasule (barokní) z hedvábí moiré s brožovanými postranicemi a s úzkými stříbrnými portami se vším příslušenstvím (6 kusů); kasule (barokní) z květovaného damašku s bílými květinami a atlasovým bílým křížem, se stříbrnými nepravými portami s příslušenstvím (6 kusů). — Modré barvy: aparát (barokní) modrý, se zlatými květy a stříbrnými nepravými portami, totiž kasule, 2 dalmatiky, pluvial se střapci, štola, 2 manipuly bílé, velmi vetché a spravované (7 kusů); kasule (barokní), moiré, vyšívána dobrým zlatem s bílým vyšívaným křížem a zlatými nepravými portami, pak bursa, pala a pláštík na kalich se zlatými nepravými krajkami (4 kusy); kasule (barokní) celá damašková s nepravými stříbrnými portami se vším příslušenstvím (6 kusů); kasule (empirová) z croisé (krisetová) s červeným křížem a s červenými nepravými portami, se vším příslušenstvím (6 kusů). — Černé barvy: aparát (barokní) černý sametový s dobrými stříbrnými portami, kasule, 2 dalmatiky, pluvial již velmi vetčný, k nepotřebě, štola, 2 manipuly, bursa, pala s portami a pláštík s krajkami, pak štola s nepravými portami (10 kusů); kasule (empirová) bílá, černě pruhovaná, portami lemovaná se vším příslušenstvím (6 kusů); dalmatiky (empirové) dvě plyšové se štolami a manipuly s nepravými portami (6 kusů); pluvial bez střapců; kasule (barokní) z damašku s bílým stříbrným a květovaným křížem, se vším příslušenstvím (6 kusů); kasule (empirová) z bílého moiré s takovým křížem, bílými květinami a nepravými portami se vším příslušenstvím (6 kusů); pluvial (empirový) černý, manšestrový se stříbrnými portami a mosaznou postříbřenou agrafoú; kasule (empirová) z černého trypu se žlutými nepravými portami se štolou. — Bílé kostelní prádlo: alba batistová; alby plátěné dvě; rochety dvě ze závoje zhotovené; humerály 4; korporalů 8; spodních korporalů 6; purifikatorií 10; ručníky s krajkami 2; ručníky bez krajek 2; ubrousků na oltář s krajkami 9; subpalí 6; košile bílé pro ministranty 6; košile pro zvoníka; rocheta plátěná; rocheta ze závoje; ručník plátěná; ručník velký v sakristii; oltářní pokrývky z různobarevného plátna 4; plátna modrého k božímu hrobu 16 loket; oltářní věnečky mušelinové (7 kusů), z nichž 6 zdobeno červenými stužkami; oltářní věneček ze sítě červenými stužkami podšitý; oltářních pokrývek 6 z červeně pruhovaného plátna; polštáře dva na oltář potahy z mušelinu zdobené červenými stužkami

upraven a jmění obojího spravováno bylo samostatně. Třeba tedy ještě dále vésti dějiny fary olšanské v souvislosti s kostelem sv. Kříže, jehož jméno udržela si fara až do času přítomného. Pouze kaple Bolestné Panny Marie na bývalém hřbitově zbořena byla někdy v letech devadesátých minulého století. 13. září 1846 posvěcen byl kříž na výšině u Olšan, který dali postavit majetník domu č. 4. v Olšanech Emanuel Ekhardt a manželka jeho Amalie ve staré aleji, téhož roku byly opraveny 4 oltáře u sv. Rocha a oprava jejich byla zaplácena ze sbírky 500 zl. a 100 zl., jež dal magistrát pražský. Také tehdy fundováno bylo při faře sv. Kříže místo druhého kooperatora z příspěvku faráře 50 zl. k. m., z příspěvku fondu náboženského 90 zl., Karlínu 100 zl., viničného úřadu 30 zl. a pražského magistrátu 30 zl., úhrnem 300 zl. k. m.⁸⁸⁾

Zatím byla zřízena r. 1841 v Karlíně škola trivialní, která byla r. 1848 doplněna školou opakovací. Roku 1851 byl pak Karlín vyloučen z farní osady olšanské, když

voskované plátno k pokrývání oltáře. — Kostelní předměty z hedvábí a sukna: baldachýn z plátna anglického zeleně a bíle pruhovaného; dvě korouhve červené, damaškové s držadly a kříži; dvě vela tařtová; bursa k nemocným červená se zlatými krajkami a zelená se stříbrnými krajkami a s fialověmodrými širokými stuhami; pláštík na ciborium zlaté barvy se zlatými portami; antipendium na voskovaném plátně (7 kusů); komže z červeného sukna pro zvoníka; komže pro ministranty z červeného flanelu 2, z červeného sukna 4, s 6 límcí (12 kusů); komže z černého sukna pro ministranty s límcí dvě; kvadrátky červené pro ministranty 4, kvadrátky černé pro duchovní 5; polštáře na oltáře 10; cingula polovlněná 7; pytlíček na holi; kabelka k nemocným; baldachýn bílý z hladce tkaného hedvábí (kredituru) s bílými vyšívanými květy a hedvábnými tkalouny s věnečky; baldachýn nad pontifikální křeslo ze zeleného a bíle pruhovaného plátna; draperie na řečiště kazatelny ze zeleného a bíle pruhovaného plátna; podobná pokrývka na křtitelnici; pláštík na monstranci ze žluté hedvábné látky prošívány zlatem a posázený různobarevnými květy se zlatými krajkami; kvadrátek černý manšestrový; nebesa pošíta červeným damaškem s pravými zlatými portami a 16 takovými růžičkami s visícími střapci (1815.). — Zrcadla a skleněné předměty: ruka sv. Anny v rámu zaskleném na zrcadle uvnitř s umělými květinami; srdce Ježíšovo v stejném rámu a stejně zdobené; skleněné svícny dva. — Předměty natírané a zlacené: reliquiáře rozličné 15 kusů; květiny v polychromovaných hrncích 22; svícny na hlavním oltáři vyřezávané ve tvaru makovic 2; sochy sv. Jana a sv. Josefa; křucifix velký na choru; kříž v chodbě; svícny postříbřené 2; tabulek kanonových na oltářích 15; socha Krista u sloupu; socha Krista stojícího u sloupu z vosku v skříni na oltáři P. Marie Pomocné; v kostele hlavní oltář a 6 vedlejších; kazatelna černá se schodištěm; svítlny s držadly k pohřbům 2; kříž k pohřbům; tyče k nebesům červeně lakované, stříbřené a zlacené 2 (1815.); socha představující z mrtvých vstání Krista; sochy sv. Ivana a sv. Pavla; skříň zlacená, v ní socha Bolestné P. Marie; skříň s P. Marií, k tomu hedvábný pláštík se stříbrnými krajkami a jiný se zlatými krajkami. — Knihy kostelní: missály velké 4, missály malé pro requiem 3; agenda velká a malá; kancionál český na choru; evangelium české; kniha na zapisování mší pro duchovenstvo v sakristii; directorium rituale. — Obrazy: Kristus trpící v rámu černém; sv. Trojice; sv. Vojtěch; anděl s Tobíášem; sv. Václav; sv. Vít; sv. Jan Evangelista v černém rámu; kladení Krista do hrobu v černém rámu; Kristus a Bolestná P. Marie v černých rámech; P. Marie Karlovská v černém rámu; 14 božích pomocníků; sv. tři králové; sv. František v černém rámu; these na žlutém taftu tištěné; portrét arcibiskupa; Spasitel v pozlaceném rámu; P. Maria v pozlaceném rámu; Narození Krista v černém rámu. — Z kamene: portatilia na oltářích v kostele 6, portatila v sakristii v zásobě. — Dřevěné nářadí: židle potažené zeleně a červeně pruhovanou látkou (cajk) 3; stupně k oltáři; klekátko 2 na choru, 1 v sakristii a 2 v oratoři; věšáky dva v sakristii, dva na choru; pult na choru; smeták; smetáček; stolice dubové v kostele 10; zpovědnice 2; positiv na choru; skříň dubová na nářadí, nahoře nástavec se skříňkou na kalichy v sakristii; skříň dubová, vysoká, tamže; konsola na lavabo z dubového dřeva tamtéž; skříň dubová v oratoři; podstavec dřevěný na kazatelnu na hřbitově; žebříky 2; boží hrob; řečtačka na Velký pátek; klepátka na Velký pátek 2. — Nad kostelem zvon velký a malý, oba se srdcem, s provazy a řemeny.

⁸⁸⁾ Pamět, kn. olšan. II. p. 32, 33.

byl tam zprvu administrator dosazen a potom fara založena, a v r. 1854 započato se stavbou kostela.⁸⁹⁾

21. února 1855 bylo potřeba odvézt nemocného faráře Vejvodu do pražského ústavu choromyslných k léčení. Zatímným administrátorem byl ustanoven kaplan Dr. Duchek, a když 14. března t. r. zemřel Vejvoda marasmem — pochován byl 17. března na hřbitově olšanském nedaleko kříže — byl 2. července 1855 zvolen od sboru obecních starších města Prahy farářem olšanským 39 hlasy ze 57 Josef Thomas, který působil prvé jako kaplan 22 let při kostele sv. Jindřicha; 4. července byl investován generálním vikářem a 15. srpna vykonána jeho installace. Ale 1. října r. 1861 z vůle arcibiskupa složil farář Thomas farní správu do rukou komisaře kapitulára sv. Víta Frant. Plantzara, který jmenoval administrátorem kaplana u sv. Jindřicha Ferdinanda Bořického. Když pak Bořický zvolen byl 1. září 1864 sborem obecních starších města Prahy většinou dvou hlasů při druhém skrutiniu proti Aloisu Škampovi farářem na Proseku, byl tento ustanoven od arcibiskupa za administratora olšanského byv prve starším kaplanem u P. Marie před Týnem po 22 let. Ale nesetřval tu dlouho, nýbrž byl 4. ledna 1866 zvolen za faráře v Kojeticích. Nástupcem jeho jmenován byl František Kareš, bývalý kaplan u sv. Mikuláše na Malé Straně, pak administrator kojetický, jenž přibyl 1. února do Olšan. R. 1873 dne 18. března byl administrator Fr. Kareš zvolen sborem obecních starších města Prahy farářem, když byl farář Thomas zemřel 2. prosince 1872 v Rothenschaten v Rakousích, a byl dne 25. května instalován. Správu farní vedl až do r. 1900, kdy 11. června zemřel ve stáří 78 let V listopadu t. r. zvolen byl jeho nástupcem Bernard Dolák, duchovní správce c. k. všeobecné nemocnice v Praze, když však 9. ledna 1901 resignoval, zvolen byl 1. dubna farářem Václav Kocian, duchovní správce na Karlově. Ale ten brzy ochuravěl a zemřel 28. března 1904; nástupcem jeho zvolen byl 4. července 1904 Ferdinand Štíbinger, třetí kaplan u sv. Štěpána, jenž řídí správu farní stále.⁹⁰⁾

Neobyčejný rozmach Prahy i jejích předměstí měl ovšem také vliv na farní osadu sv. Kříže v Olšanech a zejména způsobil i vzrůst hřbitovů olšanských, spravovaných od r. 1878 pražským úřadem zádušním, k nimž r. 1862 přibyl hřbitov pátý, r. 1866 hřbitov šestý a sedmý, r. 1889 hřbitov osmý a devátý a pak další. Účinkem jeho bylo, že na Žižkově jako na Vinohradech byly zřízeny fary zvláštní, čím byly obce tyto vyňaty z farností sv. Kříže v Olšanech.⁹¹⁾

⁸⁹⁾ Politický a škol. okres vinohradský str. 408, 409; Pamět. kn. olšan. II. p. 43, 44.

⁹⁰⁾ Pamětní kniha olšan. II. p. 45, 46, 47, 50, 52, 53, 54, 62, 63, 83, 85, 86. Kaplani při faře sv. Kříže v Olšanech dají se sestavit takto: Roku 1844 byli dva kaplani při faře olšanské: ThDr. Jan Duchek a Augustin Hoch. V příštích letech byli kaplany: Augustin Hoch (r. 1868 v srpnu dán byl na odpočinek a 1869 zemřel v stáří 65 let), Jindřich Rein (1868—77), Jan Láska (1877—83), Matěj Bařha (1874—76), František Motys (1876—77), František Bečka (1877—82), Vendelín Honěk (1882), Václav Tvrdý (1882—85) Josef Tykal (1883—93), Antonín Herout (1885—93), Ferdinand Štíbinger (1893—1901), Antonín Hofman (1893—97), Josef Vajs (1897—98), Stanislav Škola (1898—1908), Ignác Tomášek (1901—1905), Josef Jiříčný (osobní kaplan 1904, 25. ledna), Emil Leder (1905—), Ludvík Toman (1908—). (Pamětní kniha úř. zádušního fol. 80; Pamět. kn. olšan. II. p. 57, 58, 64, 65, 75, 81, 85, 86, 87, 111.)

⁹¹⁾ Pam. kn. olš. II. p. 51, 67, 77, 79. Vlastní duchovní správa v Žižkově byla zřízena r. 1883. na Král. Vinohradech r. 1884. (tamtéž p. 69, 72.).

Za všech těch změn stál kostel sv. Kříže neustále zavřený, pustl, a osud jeho závisel na jednání o nové farní budově, které nedocházelo konce.⁹²⁾ Již r. 1860 dne 22. listopadu nařídilo místodržitelství radě města Prahy, aby farní budova byla postavena, ale záležitost byla odložena pro nedostatek prostředků. Když však r. 1872 zvýšena byla činže z farních místností, rada městská podala zprávu konsistoři, ve které uváděla, že by bylo na čase, aby stavba fary byla provedena, a navrhovala, aby se prostředky opatřily prodejem kostela sv. Kříže, staré farní budovy pronajímané za malou činži a příslušných pozemků; při tom bylo žádáno, aby konsistoř dala k tomu souhlas a vymohla svolení místodržitelství. Místodržitelství skutečně 29. ledna 1873 dalo povolení k prodeji konkursem s podmínkou, že se výnosu užije ke stavbě fary, s kterou se mělo již na jaře začít; ale když už zatím rada městská dekretem z 11. března 1873 nařídila stavebnímu úřadu, aby urychlil zhotovení plánů stavebních, prohlásila konsistoř 22. listopadu 1873, že ustupuje od povolení daného k prodeji kostela a staré fary, poněvadž obec vinohradská chce kostel zakoupiti a k účelům bohoslužby zaříditi. Výnosem z 6. prosince r. 1873 nařídilo sice místodržitelství okresnímu hejtmánství v Karlíně, aby se dotázalo městské rady pražské, věnuje-li strženou summu, bude-li prodej kostela schválen, k stavbě nové fary, ale pak jednání ustalo všechno.

Teprv r. 1884 dne 14. listopadu č. 17.559 rada městská podala zase konsistoři zprávu, že je nutno přestěhovati farní místnosti do jiného bytu, a konsistoř v odpovědi připomněla jí výnos místodržitelství z r. 1873 s podotknutím, že by se stavba nové fary měla provésti. Rada městská skutečně 10. března 1888 požádala inženýra Staňka na Vinohradech, aby vypracoval projekt fary s projektem administrační budovy pro hřbitovy olšanské. Ale uběhlo zase kolik let jednání, za něhož r. 1887 stavební rada Krch dal posudek o stavu kostela sv. Kříže a vyslovil se pro jeho restauraci. Ukazoval, že kostel sv. Kříže má dosti pěkný půdorys a jest i v architektonických detailech zcela vkusně proveden, je klenutý a průměrně 8·5 m. vysoký, je sešlý a zpustlý, že by restaurace poměrně velkého nákladu vyžadovala. Zdi jsou trhlé na několika místech, klenba v celé ose podélné, římsy jsou na mnohých místech opadané a musily by znovu býti vytaženy; krytina je nová tašková, však vazba sama je velmi špatná, neboť dřevo je místy shnilé, červotočinou zkažené a krov musil by býti obnoven. Okna, dvře, dlažby a vůbec všechna úprava mimo vlastní hrubé zdi a klenby, jež by se musily kleštěmi stáhnouti, musila by býti provedena nově. Také by bylo třeba omítky a článkování zevně i uvnitř opravit a také okolí a přístup ke kostelu uvésti ve vhodný stav. Též sakristie, jejíž krov byl později ledabylo opraven, protože zcela nepravdělně zabíhá do okna presbytáře, musila by býti renovována; stará fara musila by se zbourati. Poukazuje, že by restaurace stála 8—10.000 zl. a vnitřku asi 3000 zl., a že kostel při 96 m² pojme asi 240 osob, dodával, že by bylo chvalitebno, aby tato architektonická památka z nejstarších v Žižkově byla zachována.

⁹²⁾ Všechno vypravování o jednání, týkajícím se stavby nové fary olšanské, zrušení a zboření kostela sv. Kříže nebo jeho restaurace založeno je na úředních spisech referátu zádušního města Prahy sign. Z $\frac{3}{10}$, $\frac{8}{203}$ jednajících o obnovení a zachování kostela sv. Kříže, o upravení poměrů jeho a kaple sv. Rocha, o upravení účtování fondů kostela sv. Kříže a sv. Rocha a o prodeji pozemků jeho obci Žižkovské. Srv. i pamětní knihu farní olšan. II. p. 90 sl.

Když bylo pro stavbu fary vyhledáno místo na pozemku č. k. 441 v Žižkově, podala rada městská zprávu místodržitelství z 4. září 1895 se žádostí, aby za účelem úhrady nákladu bylo dáno povolení k prodeji pozemku nadání Engelthalerova a kostela sv. Kříže s příslušenstvím. Místodržitelství 7. pros. 1895 vyžádalo si doplnění zprávy a upozornilo, že při stavbě nové fary sotva bude lze reflektovati na pozemky kostela sv. Kříže. Ale jednání zase bylo přerušeno, když se rada městská usnesla vzít znovu v úvahu, neměla-li by se otázka stavby farní budovy řešiti v souvislosti s otázkou stavby administrativní budovy hřbitovní. O tom byla podána zpráva místodržitelství 10. května 1898, avšak nedostatek peněz zabránil provedení úmyslu.

Roku 1903 záduší kostela sv. Rocha zdědilo odkazem faráře Kareše 30.623 K, a to dalo podnět k novému projednávání otázky. Usnesením rady městské z 29. ledna 1904 vzata byla v úvahu stavba samostatného farního domu na pozemku č. k. 441 a stavebnímu úřadu městskému bylo nařízeno, aby vypracoval návrhy a podal rozpočet Staveniště navrhované měřilo 504·80 m², náklad při zastavení plochy 408 m² počítán byl na 81.600 K a cena pozemku počítána po 20 K za m², tedy na 10.080 K. Vedle toho však stavební úřad podal návrh na stavbu fary na pozemku hřbitova olšanského č. k. 469 v Žižkově, jenž náleží společnému jmění pražského městského záduší. Rada městská usnesením z 29. května 1906 přiklonila se k tomuto návrhu a zahájila o něm jednání. Při tom však vyslovila se, aby se prve upravil poměr kostela sv. Kříže ke kostelu sv. Rocha, a to v tom smyslu, jak již dříve 2. listopadu 1883 žádala, aby kostel sv. Kříže byl zrušen a kostel sv. Rocha stal se farním a převzal všechna práva i jmění jeho.

Skutečně tato otázka byla příčinou zdržování stavby, a kostel sv. Kříže de jure zůstával farním kostelem a podržoval jmění záležející v budově kostela na staveb. parcele č. k. 447 v Žižkově, ve starém farním stavení č. p. 12., v zahradě č. k. 390, 391, 392 a 393 a v jmění peněžitém; mimo to do fondu jeho účtovaly se poplatky za zvonění hran na 1. hřbitově, příspěvky na byt duchovenstva farního od obcí Žižkova a Strašnic, příjem hrobkového fondu Zikmunda Geitlera z Armingenu, z důchodů pak jeho zapravovaly se výdaje na potřeby bohoslužebné, víno, svíce, roucha, požitky duchovenstva, kostelního personálu, nájemné z bytu duchovenstva a j. Tím kostel sv. Kříže měl schodky⁹³⁾, kdežto kostel sv. Rocha měl přebytky; schodky pak hradily se dotacemi ze společného jmění pražského městského záduší, což však bylo v odporu k statutu záduší i výnosu ministerskému ze 16. srpna 1884 č. 13.582, dle něhož kostel sv. Kříže nebyl pojat do počtu kostelů, které mají nárok na dotace ze společného jmění. Z těch důvodů rozhodla se městská rada dne 29. května 1906, aby fond

⁹³⁾ Zádušní úřad města Prahy podal 29. května 1906 zevrubnou zprávu o finančním stavu kostela sv. Kříže. píše: Kostel sv. Kříže byl r. 1786—96 podporován od některých kostelů městského patronátu pražského ročními příspěvky, jako od kostela sv. Štěpána, Vojtěcha Větš., Petra a Michala v Opatovicích. Na počátku těch let byl aktivní a zesílil finančně, že od r. 1802—1827 poskytoval příspěvky společnému jmění zádušního nebo vlastně sám přispíval k společným vydáním, k nimž roku 1810 přispívala i hřbitovní kaple sv. Rocha. V tu dobu poskytl i podpory kostelu sv. Trojice v Podskalí (1805—7) a kostelu sv. Petra (1806). R. 1828 dostal nejprve podporu od ostatních kostelů fondu městského záduší, a to od sv. Vojtěcha, který ho potom stále podporoval až do r. 1839. R. 1867 a 1869 dostal podpory formou záloh, ale r. 1880 je vrátil. Mimo to obdržel podpory od kostela sv. Vavřince ve Velké Vsi r. 1810 a 1817, od kostela sv. Trojice na Malostranském hřbitově 1828 a od kostela sv. Štěpána 1828. R. 1833 dostal poprvé podporu od společného jmění zádušního a r. 1835

sv. Kříže byl zrušen a přenesen k sv. Rochu, který vlastnost farního kostela vydržel, když po 60 let zastává farní kostel sv. Kříže sešlý a zavřený.

Zatím msg. Karel Jaenig, maje doporučení Klubu Za starou Prahu, zakročil r. 1903 na zachování kostela, a ukazoval k tomu, že by se kostela ujal kterýs řád jeptišek českých, když by dostal byt v novém domě, jenž se má stavěti na místě staré farní budovy. Roku 1905 dne 3. června uvoloval se, že provede opravu kostela sv. Kříže, když se k ní věnuje pouze volné jmění kostela, a byl ochoten předložit návrhy staveb. rady Antonína Wiehla.

Konsistoř arcibiskupská učinila 14. listopadu 1906 č. 13.165 dotaz na radu městskou v příčině stavby nové fary a kostela sv. Kříže. Rada městská nařídila stavebnímu úřadu, aby se v těch věcech vyjádřil. Stavební úřad městský vypracoval tedy rozpočty na stavbu nové fary na č. k. 469 v Žižkově při kostele sv. Rocha a stanovil je na 70.280 K a cenu stavebního místa odhadoval na 4780 K. Při tom podal posudek o kostele sv. Kříže a zmiňuje se o umělecké ceně kostela tvrdil, že stabilita zdí a kleneb je zcela uspokojivá vzhledem k velmi tvrdým a dosti hlubokým základům (2·00—2·30 m), trhliny ve zdech i klenbách jsou staré a nerozšiřují se a povstaly dle všech známek působením nebezpečných tlaků vyvozených shnilým krovem, tedy ještě před rekonstrukcí krovu, který rozháněl zdivo a způsobil v klenbě trhlínu. Co se týče vlastního stavu stavebního ukazovalo se, že není tak chatrný, aby nebylo lze jej napravit, a počítal na odstranění všech závad náklad 22.655·81 K. Rada městská však v odpovědi z 6. listopadu 1907 prohlásila, že plánem polohy obce žižkovské projektovaná je přes pozemky sv. Kříže ulice, která je rozdělí ve dvě části, farní budova stará že nemá ceny a kostel sv. Kříže že není možno restaurovat pro jeho chatrnost a velký náklad 22.655 K, jehož by bylo zapotřebí na opravu bez vnitřního zařízení nečítaje v to vydání s bouráním staré fary.

Zatím 23. dubna 1907 navrhl konservator Dr. Luboš Jeřábek v radě městské, aby bylo jednáno společně s obcí žižkovskou o opravu kostela sv. Kříže. Návrh odkázán byl komisi patronátní, ale ta se usnesla, aby záležitost byla odložena do rozhodnutí žádosti, jež byla podána za dovolení k zbourání kostela. Podobné usnesení učinila komise patronátní i tehdy, když jí byla předložena žádost rady města Žižkova z 5. května 1908 k radě města Prahy, aby společně bylo zakročeno o zachování kostela sv. Kříže. Protože plynulo z toho nebezpečství kostelu, usnesla se Komise pro soupis památek historických a uměleckých král. hlav. města Prahy doporučiti radě městské, aby nenaléhala na zboření kostela sv. Kříže a dala v tom směru direktivu

od kaple sv. Rocha. Podporován pak byl ze společného jmění zádušního 1834, 1835—43, 1846—49, kterého roku účtována byla nejprve podpora od tohoto jmění obdržena za zálohu resp. za passivum, dále r. 1850—66, 1868, 1870—74, 1876—8, 1880—82. Roku tohoto obnášely veškeré zálohy fondu kostela sv. Kříže od fondu společného jmění městského záduší a ve fondě kostela sv. Kříže za passivum účtované 24.327 zl. 60 kr. r. m., jež byly 1883 a 1885 odepsány a z účtů vypuštěny. Od fondu kaple sv. Rocha dostalo se kostelu sv. Kříže podpor 1835—63 a záloh 1865, 67, 75, jež byly později uhrázeny. Mimo to dána byla sv. Kříži podpora od fondu rodinných hrobek 1835—36, ale byla vrácena, od kostela sv. Mikuláše 1844—45, 1854, od kostela v Dolních Chabrech 1865; vrácena byla 1880. Po odepsání záloh poskytnutých sv. Kříži do r. 1882 byly dávány mu podpory jen ze společného jmění zádušního, a to dotace od r. 1884—98 a od t. r. do 1904 pouhé zálohy. Pouze 1894 dostal dotaci z fondu kaple sv. Rocha.

komisi patronátní. A rada městská skutečně 9. února 1909 rozhodla se ve smyslu této žádosti. Ale usnesením ze 16. března 1909 nabídla obec žižkovská obci pražské, že koupí pozemky sv. Kříže č. k. 390—393 a kostel sv. Kříže sám i starou faru na staveb. parc. č. k. 445, 446 a 447 v Žižkově a nabízela za ně 26.000 K.

V spleť té historie určité stanovisko bylo dáno vzhledem k nabídce obce žižkovské prohlášením arcibiskupské konsistoře, že ordinariát arcibiskupský nikdy nedá svolení k zrušení kostela sv. Kříže, protože je vlastním farním kostelem olšanským, má patrona, je osobou právní a je tak v knihách pozemkových zapsán, a hřbitovní kaple sv. Rocha určena je k vykonávání církevních funkcí, protože kostel sv. Kříže není v náležitém stavu. Zrušení sv. Kříže prohlášeno bylo za nemožné také proto, že kostel sv. Rocha jako farní byl by nedostatečný pro farní osadu 40.000 katolíků, je menší nežli sv. Kříž a nedá se rozšířit, jak by bylo možno při kostele sv. Kříže. Protože pak obec žižkovská oznámila konsistoři, že by kostel sv. Kříže koupila a převzala všechny povinnosti vlastníka, ač ne patrona, a tím by všechno jmění jeho musilo po uzavření trhu býti přeneseno k sv. Rochu, stanovila konsistoř podmínky trhu, aby kostel sv. Rocha stal se farním de facto i de jure, aby pozemky sv. Kříže mohly býti prodány obci žižkovské za 26.000 K, jež za ně nabízela, a aby jmění mohlo býti přeneseno k sv. Rochu a obec pražská zbavena patronátu sv. Kříže. Chtěla, aby sv. Kříž i potom zůstal pod správou farního duchovenstva olšanského jako kostel filiální, aby kostel sv. Kříže zůstal i dále samostatnou osobou právní a bylo mu zachováno kmenové jmění aspoň 6000 K, aby byla část staré budovy farní ponechána za sakristii a prohlášena za vlastnictví kostela, aby byl kolem kostela nechán a zabezpečen volný ochoz dosti široký a řádně upravený pro církevní potřeby, a aby ostatní část byla obcí žižkovskou změněna v sad. Mimo to se žádalo, aby na západní straně před vchodem do kostela nechána byla prostora k případnému jeho rozšíření, aby obec žižkovská co nejdříve provedla opravu kostela zevně i uvnitř, aby možná byla v něm bohoslužba zvláště školní, a aby oprava ta byla provedena za řízení Křesťanské akademie dle plánů a náčrtků v ní zhotovených a konsistoři schválených. Další podmínky byly, aby obec žižkovská převzala nad kostelem sv. Kříže patronát, aby na západní straně nestavěla ieda školní budovu, a aby obec pražská se zavázala, že přijme patronát nad novým kostelem, jehož časem bude třeba pro rostoucí osadu olšanskou, zvláště až olšanské hřbitovy budou zrušeny; před stavbou na pozemcích sv. Kříže měla se půda překopati, protože tam byl hřbitov, aby kosti odtud byly vybrány a nákladem příštího majetníka na hřbitov převezeny. Při tom se nezamítalo, aby příští kostel byl pojat mezi kostely, jež mají účast na společném jmění záduší pražského, a aby sv. Roch stal se filiálním ke kostelu novému. Když by se to vše stalo, mělo se jmění kostela sv. Kříže přenést k sv. Rochu, kde by bylo vedeno jako jmění původně kostela sv. Kříže, a mělo se ho užítí, pokud by ho nebylo potřebí k vlastním účelům kostelním, na stavbu fary olšanské. Ale konsistoř nechtěla souhlasiti, aby se nová fara stavěla na místě navrženém patronátním úřadem č. k. 469, protože leží u rybníka, je vlhké a zakrylo by sv. Rocha úplně, nýbrž radila, aby se hned hledalo místo pro nový kostel a fara stavěna při něm.

Rada městská postoupila tento projev konsistoře obci žižkovské 22. února 1910 připomínajíc, že nebude námitek proti tomu, aby se sv. Kříž stal filiálním kostelem

sv. Rocha, ale že obec pražská sotva přijme závazek patronátu k novému kostelu. Obec žižkovská dala odpověď 28. června 1910, kterou prohlašovala, že chce kostel zařídit pro školní dívky, ale že by při stavbě školy pamatovala na vchod pro obecnost; jinak podmínky jí dávané přijímala, ale vyhýbala se slovu patronát, jež měla vzít na se. Rada městská pak vzhledem k tomu, že se nemůže zavázati k přijetí patronátu kostela, jež v budoucnosti má býti vystavěn, a že by po připojení Žižkova ku Praze znovu nabyla patronátu sv. Kříže, i kdyby se ho nyní obec žižkovská ujala, usnesla se 6. prosince 1910, aby jednání bylo přerušeno. Protože důvody nebyly určitě udány, konsistoř učinila 6. prosince 1911 k radě městské dotaz, které podmínky jí nevyhovují, a 2. března 1912 znovu žádala za udání důvodů, pro něž vyjednávání bylo zastaveno, a kladla váhu na to, aby se stalo definitivní upravení práv majetkových a faktických poměrů kostelů olšanských.

Vzhledem k tomu usnesla se rada městská 7. května 1912, aby prodej pozemků sv. Kříže projednán byl v souvislosti s úpravou poměru kostelů olšanských, a dala odpověď konsistoři, že nemůže jednat o patronátu k budoucímu kostelu, protože ta věc s otázkou danou nesouvisí.

17. února 1913 obec žižkovská vyzvala obec pražskou, aby učiněna byla dohoda v příčině patronátu ke kostelu sv. Kříže. I stala se schůze zástupců obou měst na radnici žižkovské 21. února, v níž bylo smluveno, že obec žižkovská stane se patronem sv. Kříže, jež bude kostelem filiálním a sv. Roch kostelem farním, sv. Kříž podržel by jmění 6000 K a projekt zastavení okolí, jak byl schválen konsistoři, zůstal by nezměněn. Při nové schůzi 14. března 1913 inž. Motejl předložil návrhy na úpravu okolí a zemský konservátor Dr. Luboš Jeřábek vyslovil některé požadavky jménem svého úřadu. Navrhoval aby postranní budovy ustoupily ještě asi o 4 m., celkem na 8 m za risalit kostela sv. Kříže, aby kostel ovládl prostoru, a aby zastavení okolí bylo řešeno veřejným konkursem, při němž by byla také rozřešena otázka zakrytí čínžovních budov v pozadí kostela. Také žádal, aby prejzy a háky se starého stavení farního byly při bourání zachovány a bylo jich užito ke krytí kostela, aby zachováno bylo rovněž stromoví, pokud nebude musiti ustoupiti nové ulici, a aby náhrobek z r. 1788 nalezený ještě v zahradě před kostelem byl sestaven a zapuštěn v kostele pod kruchtou. Zástupci obce i magistrátu souhlasili s těmi názory zemského konservátora a obec žižkovská schválivši 1. července 1913 usnesení schůze podala zprávu konsistoři žádajíc za schválení dohody, kterou také městská rada pražská 1. srpna uznala.

Tak otázka zachování kostela sv. Kříže řešená v souvislosti s otázkou nové fary olšanské dospěla v stadiu, které dává jistou naději, že půvabný kostel sv. Kříže bude zachráněn a upraven. Nezáleží na účelu, jemuž bude určen — tolik je jisto, že se stane v městě moderního vzniku a vývoje vzácnou památkou dob minulých.

V. V.

Při této práci dostalo se mi mnohé rady a pomoci; děkuji za ně pp. inž. J. Herainovi, staveb. archiváři města Prahy, Fr. Janků, čest. kanovníku Staroboleslavskému a hlav. faráři u sv. Jindřicha, Dr. K. Martinkovi, mag. radovi a přednostovi referátu zádušního, Dr. L. Kremličkovi, mag. komisaři, ThDr. Ant. Podlahovi, kanovníku metropolit. kapitoly u sv. Víta na hradě pražském, Ed. Šittlerovi, kanovníku kollegiální kapitoly na Vyšehradě, Ferd. Štíbingrovi, faráři u sv. Kříže v Olšanech, L. Márovi, záduš. inventárníku měst., K. Hamtilovi, techn. úředníku Soupisné komise města Prahy, a kons. Dr. Zd. Wirthovi, asistentu Umělecko-průmysl. musea,

III.

Středověké hřbitovy, stěsnané do úzkého prostranství kolem kostela, omezené zídka, farou, zvonící, školou, kostnicí a obydlím kostelníka a zvoníka, málokdy vytvořily prostor architektonicky dimensovaný a symetrický. Teprve od XVI. století, kdy veliké epidemie, přeplnění ohrazeného města obyvatelstvem a v neposlední řadě i narostlá půda hřbitova, v níž pozvolna zmizel sokl kostela a jež vyrostla uvnitř často až po vrchol ohrady, donutily zakládati nové hřbitovy za městskou zdí, setkáváme se s osobitým architektonickým řešením, často velmi zajímavým. Malebně na návrších položené hřbitůvky s ozdobnými branami, kostelíky s kazatelnou ven vysunutou, ovroubené epitafy i hrobkami, kostnice nebo černé kaple s dekorativně srovnanými kostmi jsou od té doby příznačné pro okolí venkovských měst. Do této idylly zasáhl však barok gestem stejně mocným jako do konfigurací městských a zvětšil všude měřítko, zdisciplinoval celek a nivelloval mnoho rázovitých částí prvotního stavu. Forma společného pohřebiště, tehdy vytvořená, je vlastně dodnes (nehledíme-li k moderním kolumbariím, krematoriím, lesním hřbitovům a architektonickým novotvarům hřbitovním) platná a pozdější doby neměnily na ní než v detailech slohových a rozšiřující nedostatečný prostor barokních hřbitovů pro rostoucí populaci opakovaly jenom několikrát vedle sebe starou, vyhráňenou architektonickou formu.

S tohoto stanoviště je možno posuzovati také význam zrušeného hřbitova s kostelem sv. Kříže v Žižkově. Zprvu nakvap improvizované (1680) morové pohřebiště stává se záhy (1713—14) pravidelným hřbitovem, řádně ohrazeným, na němž vzniká (1714—20) kostelík, pak i poustevna (1726), fara (1727—29) a konečně hřbitovní kaple Bol. P. Marie (1752—3). Na jeho situaci nemají vliv umělecké tendence, neboť novoměstský magistrát koupil nakvap pole za hradbami, za viniční rayon posunuté a dbal při výběru sotva o více než o komunikaci ke hřbitovu. Tak bylo prostě ohrazeno toto obdélné místo na malé rovině na svahovitém terrainu nade vsí Olšany, viditelné s obou hlavních silnic, jež vycházely z pražských bran po hřebenech táhlých návrší skoro souběžných, vídeňské a kutnohorské,⁹⁴ a přístupné bídými vozovkami, od Nové brány k Cikánce a Horní Sklenářce a odtud do Olšan vedoucími. Že nebylo uvažováno o dispoziční po stránce umělecké, ukazuje i přičlenění židovského hřbitova, současně založeného, k pohřebišti novoměstskému a pozdější jeho rozšiřování mimo osu. Rozměry půdorysné byly zde asi od počátku stejné, neboť počet zemřelých na Novém městě nedosáhl v pozdějších dobách nikdy číslíce morem padlých r. 1680.

Můžeme předpokládati, že architektonická výprava omezovala se zprvu jen na cesty, prostou ohradní zeď s jednoduchými vraty, dřevěný kříž uprostřed a kostnici. Ohradní zeď plnila se však postupně (1713, 1771) náhrobními deskami⁹⁵ a reliefy, nad ní vystupovaly od 2. polovice XVIII. stol. snad i větší architektonické náhrobky a volná plocha mezi cestami a ovocnými stromky zabrána skromnými kříži, stelami a pyramidami. Přes větší jednoduchost obrazu, jež poskytoval proti dnešku hřbitov

⁹⁴) Sommer, Böhmen XII. (1844.), 323.

⁹⁵) Od zrušení hřbitova bylo sice všechno odstraněno, ale ještě nedávno ležel u ohradní zdi náhrobek Markéty Adlerové z Garterburgu z červeného mramoru z r. 1788, na němž mezi dvěma vyvýšenými nápisovými tabulkami byl v oválném reliéfu znak (dvojocasý lev v levo kráčeující, v klenotu křídlo). Srov. Schottky, Prag. I. (1839), 165.

v barokní době, byla jakost plastických prací i prostých nápisových desek co do formy architektonické nesporně větší, takže aspoň v podrobnostech byla architektonická forma pohřebiště již od počátku dosti jednotná.

Teprve když přibyl do východní části hřbitova kostel, bylo jím dáno měřítko také pro všechny úpravy celkové. Budova, jejíž osa jde středem hřbitova a určuje hlavní cestu mezi rovy, byla v době svého vzniku výtvar zcela běžný, jednolodní kostel se štítovým průčelím dvojetágeovým a se stejně vysokým, o málo užším kněžištěm; v jeho formách ozývá se ještě XVII. století a jen portál svou římsou, do předu v tupém úhlu zalomenou a uprostřed do volut zatočenou, přiznává se k současným novotám architektonického citění. Bohužel není znám autor stavby. Byl asi měšťan novoměstský, jak se dá souditi z praxe, běžné při zadávání takovýchto úkolů, při nichž bylo dbáno pečlivě domovské příslušnosti a sousedského ohledu, a byl asi starší muž, vychovaný v tradicích konce XVII. století, v uměleckém ohledu pak průměrný, dobrý řemeslník.

Kostel byl tedy určovatelem situace i poměrů nových článků v obraze hřbitova. Ovšem, barokní život dovedl dáti jen velmi omezený počet popudů v tomto směru. První z nich bylo založení poustevny roku 1726, nuzné lepenicové stavby pro pobožného hlídače hřbitova, jemuž teprve dlouho po zrušení všech poustek romantismus literární i výtvarný dodal tajemné glorioly; budova stála na sever od kostela a spojovala pod společnou střechou dvě světnice, rozdělené síní, kuchyní a komoru, před ní na prostranství (kdysi snad ohrazeném) stála studna pod skupinou stromů. Toto provisorium dlouho ovšem nestačilo a ve třech letech dostavěna i kaplanka při kostele. Při jejím disponování projevil se pořádkující barokní smysl: mezera mezi poustkou, souběžně s kostelní osou postavenou, a sakristií vyplněna křídlem, v pravém úhlu k poustce připojeným, čímž utvořen současně dobře uzavřený prostor nádvoří; mimo to stavba vypravena jednotně se sakristií ve výškách, v krytu i tvarech oken a dveří. Konečně v polovici XVIII. století přibyla ještě třetí stavbička, vynucená potřebou pohřebního bratrstva, jehož složitý ceremoniel vyžadoval asi v duchu doby ještě podružnou stanicí pobožných průvodů. Tato byla postavena částečně na obvodní zeď do druhé, příčné osy hřbitova, na jižní straně na místě staré brány, jež byla potom posunuta až na západní konec pohřebiště. Kaple byla v půdoryse čtverečná, plackou sklenutá a přímo na klenbu prejzy krytá. Vchod byl polokruhový, okenní otvory v bocích, dlažba z cihel. Oltářní výklenek v jižní zdi. Na stěnách i klenbě byly ještě do zboření kaple stopy maleb.

Celkovou úpravu architektonickou, jak ji znaly dnešní generace před utonutím kostelíka v předměstských blocích činžovních domů, dovršila ovšem až 1. pol. XIX. stol. svým smyslem pro vegetaci a zaokrouhlila dojem z barokního hřbitova, v pusté kdysi pláni zasazeného, v přívětivou zahradu, kde i velká část staveb až po střechu byla zahalena zelení křovin a stromů. V té době, kdy stává se skutkem prázdný kdysi pojem zahrada mrtvých a nad rovy nejen sklání se podle požadavků básníkůvých smuteční vrba, ale šumí také husté koruny pravidelně sázených stromořadí, bylo okolí hřbitova již útulnější. Místo zašlých vinohradů vznikly tu za hradbami šlechtické i měšťanské zahrady, výletní hospody a tančírny, jež oživily o svátečních dnech, cesty v okolí, vedoucí ke společnému hřbitovu měst pražských v Olšanech, nabývaly úpravnějšího vzhledu,

Ale v tu dobu chýlí se již také sláva kostelíka sv. Kříže ke konci; hřbitov byl od r. 1787. zanedbáván, udržování kostela vedle již populárnějšího kostelíka sv. Rocha na I. »svatém poli« bylo zádušním jmění na obtíž. Proto došlo r. 1839. k zavření kostela, jenž — byv vyprázdněn, jako kdysi za vpádu pruské soldatesky v r. 1757, a zazdění dveří a okna od sakristie i oratoře izolován — stal se pak skladištěm, k obydlí oratoře, sakristie a kaplanky několika nájemníky a proměně hřbitova na zelinářskou zahradu. Neudržované stavby hynuly, takže pro chatrnost musila být r. 1892 kaple P. Marie na bývalém hřbitově zbořena⁹⁶⁾ a na jejím místě zbudován altánek. Vzdůstající osada žižkovská přibližovala se stále více Olšanům a zabrala konečně i bývalý dvůr olšanský a okolí hřbitova v síť svých ulic. Dnes je hřbitov již na dvou stranách ob- staven domy, zadními stranami a nedbalkami svých obyvatelů do něho obrácenými, a to bez ohledu na jeho situaci a výškové poměry; mimo to poruší integritu bývalé hřbitovní plochy nová ulice, prodloužená Tomkova, projektovaná napříč. Tento stav jest jistě zne- hodnocení stavební památky barokní, ale je naděje, že rozumnými podmínkami, jež by byly budoucně spojeny s povolováním novostaveb v okolí, dalo by se ještě mnoho napravit.

Stručně nastíněné stavební dějiny hřbitova není možno z nedostatku pramenů naplnit detaily o drobných změnách a úpravách vnitřních a o zařízení kostela a fary. Jenom z několika zápisů pam. knihy a z inventáře, zhotoveného nedlouho (1822 a 1830) před zavřením kostela (srov. str. 155—157), můžeme si učiniti představu o jeho úpravě, jež byla výsledkem těchto změn. Poznáváme, že byla na střeše kostela vížka pro 2 zvonky, odstraněná asi pro zchátralost a že vnitřek kostela, naplněný nábytkem ba- rokním i empírovým, měl stěny pokryty malbou z r. 1819. V kněžišti stál oltář s velkým mosazným křížem, vyměněný r. 1819. místo staršího, připomínaného již r. 1734., v lodi pod okny ve výklencích 6 oltářů barokních se svícny, s relikviáři a obrazy; je-li správné podání, že dva postranní oltáře v kostele sv. Rocha v Olšanech stojící byly odtud přeneseny, byly aspoň tyto dva odněkud získány, poněvadž jsou sloupové architektury z konce XVII. nebo poč. XVIII. stol. Mimo oltáře visela v koutě vedle triumfálního oblouku kazatelna, na niž dosud ukazuje trám ze zdi trčící, stály tu dvě zповědnice, 10 lavic, železný točící svícník na dřevěné noze a cínová křtitel- nice. Se stropu visely dva skleněné lustry (1815) a cínová věčná lampa, na stěnách obrazy, kříž a na konsolách několik soch. Pod kruchtou byl umístěn Boží hrob, na kruchtě stál posítiv. V oratoři stála dubová skříň. V sakristii, u jejíhož vchodu visel zvonek, byly dvě dubové skříně na paramenta, prádlo a nářadí cínové i z dražších kovů, bal- dachýn (1815), lucerny a prapory pohřební. Paramenta byla — mimo jednu starou, asi daro- vanou kasulí s letop. 1673 — z běžných látek barokních a empírových, některá vy- šívána. Z nářadí bohoslužebných zachovány jsou, jak se zdá, dva kusy v inventáři kostela sv. Rocha, neboť mosazná, stříbřená a zlacená monstrance, ozdobená na srdco- vitém prolamovaném rámečku korony reliefem sv. Heleny a dvou andělů, nesoucích kříž a jeden z kalichů, práce neznámého staroměstského mistra R. R. z r. 1720, ozdo- bený na noze reliefy sv. Víta, Jana Nepom. a evang. Marka a na kupě sv. Vojtěcha, Václava a Zikmunda, časově i ikonograficky (Pozdvížení sv. kříže) k tomu ukazují.

⁹⁶⁾ Kaple stála na stav. parcele č. kat. 445 (výměra 90 sáhů) a zbořena podle dekretu č. j. 64.806 z 1. července 1892 *Karlem Hübschmannem*.

Zařízení fary nebylo asi bohaté; inventář zmiňuje se jen o několika obrazech, mezi nimi o portraitu arcibiskupa a o křížovku, na chodbě zavěšeném.

* * *

Na konci připojujeme stručný popis dnešního stavu⁹⁷⁾ kostela, důležitý pro bu- doucnost, budou-li na něm podnikány rozsáhlejší úpravy.

Disposice: Kostel stojí na rovině v čele hřbitova, jenž hraničí na východě na dvorky domů č. p. 828 a 878 v ulici Bořivojově v Žižkově a na západě na zeď ži- dovského hřbitova, je orientován a zcela volný; jen na severu přiléhá k němu bývalá fara.

Celková charakteristika: Jednoduchá, barokní stavba bez věže, se sakristií na východě přilehlou, zevně málo členěná, s bohatším štítem na západě, krytá taškovou valbou bez sanktusníku. Lomové zdívo omítnuté. Vnitřní prostor pustý, sešlý, následkem zakrytí oken špatně osvětlený.

Půdorys: Obdélný, jednotný obrazec, dl. 17 m., šir. 6·80 m., členěný širokou obdélnou lodí, mělkým (širším než delším) kněžištěm na východě a obdobným pro- storem krucht na západě. Po stranách krucht vyplňuje kouty na jihu vrtulové scho- diště, vedoucí na krucht a půdu a na severu výklenek Božího hrobu. Sakristie na východě skoro čtvercová (5·20 × 4·20 m.).

Zevnějšek: Stěny hladce omítnuté; omítka, zejména na záp. průčelí, chatrná. Nároží a kouty zaobleny. Sokl bez profilu. Stěny členěny pilastry, prázdným vlysem a bohatě profilovanou, oblamovanou římsou. Dva páry nízkých, segmentem sklenutých oken v bočních stěnách, podobné v západním průčelí a menší oválné ve stěně východní. Kolem oken chambrany s uchy, mříže ze železa kuté, z prutů hranolových motivy srdčité.

Západní průčelí, obrácené do bývalého hřbitova, je členěno dvěma hmotnými, ořímsovanými pilastry, postavenými blízko zaoblených nároží, jež nesou na úsecích jonského kládí hlavní římsu, prejzy krytou. Nad římsou tabulový nízký štít s troj- úhelným, ořímsovaným nástavcem a dvěma křídly po stranách, do volut zatočenými. V ploše štítu, rámované po stranách pilastry a prohloubené mělkou výplní, vyniká dekorativní čtyřlaločné, na přič položené zrcadlo s lištinovým rámem. Na vrcholu štítu kříž, ze železa kutý, zasazený v pískovcovém podstavci s plastickými hnáty a lebkou. Průčelí prolomeno širokým oknem obdélným se segmentovým obloukem, jehož že- lezná kutá mříž je bohatěji, než v ostatních oknech, vyzdobena v nejhořejší části akantovými rozvilinami a páskovým ornamentem. Pod oknem pravoúhlý portál s pís- kovcovou tesanou architekturou. Otvor vroubí těžký, mělce profilovaný rám, kolem něho přiléhá druhé užší orámování, po stranách v tupém úhlu ven zalomené a v nad- praží portálu do volut zatočené. Po bocích orámování stojí úzké pilastry, jichž konec se stáčí pod hlavicí v sploštělou volutu; ty nesou pádnou římsu portálu, vypiatou nad středem do polokruhu a na koncích v tupém úhlu ven vyhnoutou. V ploše pod římsou měkce modelovaná kartuše s vysekaným chronogramem: **INSIGNI PIORVM LIBERALITATE AEDIFICAVIT | IOANNES CRVSIVS DE CRAVSENBERG PRIMAS NEO: | PRAGENSIS**. Vrata portálu jsou dvojkřídlá, železným plechem pobitá a pásy překřížená; na stycích pásů, jež tvoří kosočtverečná pole s velikými prolamovanými

⁹⁷⁾ Upraveno podle rukopisného inventáře, zpracovaného 1912 pro zádušní úřad *Lad. Márou* a *Zd. Wirthem*. (Viz Věstník Klubu Za starou Prahu III. (1912), 88.—89.)

růžicemi z pásků uprostřed, jsou nasazeny rosettky. Na jedné z velkých růžic připevněna kovaná přítuha. Klika kovaná, ve tvaru delfína. Na příraznici vysekáno v oválovém štítku: 1719. Na vnitřní straně vrat skříňový zámek a závěsy, kované ze spirálových motivů.

Vnitřek: Jediný, stejně vysoký (8·5 m) prostor, poněkud súžený na západě i východě, valeně sklenutý a šesti vysoko položenými okny osvětlovaný. Kněžiště o stupeň povýšeno. Stěny hladce omítnuty a členěny v koutech, mezi okny v lodi a na nárožích vstupních oblouků kněžiště i kruchty mohutnými pilastry s římsovitými hlavicemi. Kolem celého prostoru obíhá sokl, prostě vyžlabený. Pilastry nesou mělce profilované archivoly vstupních oblouků segmentových, jež oddělují od lodi kněžiště a kruchtů a široké hladké pásy, rozdělující valenou výsečovou klenbu v lodi i v prostorech kněžiště a kruchty. Okna, vložená do mělkých výklenků ve zdivu, sahajících až k zemi, mají hladká ostění s drážkou, zasklení většinou schází. V lodi na západě hlavní vchod, v kněžišti dva zazděné otvory: ve východní stěně pravouhlý portálek do sakristie, prostě orámovaný, v severní stěně obdélné, segmentem sklenuté okno do oratoře, zevně s pískovcovou chambranou, jejíž archivolta se uprostřed zatáčí ve svém krajním článku ve voluty; v okně ze železa kutá mříž, též ze srdčitých motivů. V protilehlé zdi kněžiště hladce orámovaná nika, s lisenou v náběhu konchy. Prostor kruchty, stejně vysoký s lodí, překlenut v polovici výšky valenou klenbou s výsečí. Cípy klenby a čelo klenebního oblouku spočívají na ořímsováných pilastrech. Balustráda kruchty vodorovná, z dubových nebarvených doků a profilované římsy. Po bocích kruchty i podkruchtí výklenky, severní prázdný, v jižním dubová vrtule schodiště. Dlažba kostela z pálených cihel, stupeň v kněžišti pískovcový. Sešlá malba stěn neslohová.

Zařízení: Tři zděné mensy oltární s opukovými deskami; u hlavního oltáře pískovcový stupínek. Zazděný vstup na kazatelnu z oratoře v severovýchodním koutě lodi a trám, jenž nesl stříšku kazatelny. Dvě barokní kamenné kropenky.

Sakristie, oratoř a fara tvoří dvě křídla, 25 m. a 14 m. dlouhá, v pravém úhlu k sobě připojená a ke kněžišti na východě přiléhající. Přízemní budova z lomového zdiva, omítnutá, prežovým sedlem s dřevěnými vikýři krytá. Stěny hladké. Okna pravouhlá, dva vchody orámovány hladce pískovcem. V okně bývalé sakristie kutá mříž stejných motivů jako na kostele, v okně fary jednoduchá mříž na západě. Vnitřek značně sešlý a příčkami adaptovaný. V celé délce západního průčelí fary probíhá úzká chodba s okny; z ní vedou vchody do světnic, do oratoře i sakristie, pak padák do sklepa a vchod na půdu. Bývalá sakristie sklenuta hladce křížem. Světnice, od východu osvětlené, i chodba kryty ploše na rákos. Kratší křídlo na severu je uprostřed ještě zachováno v původním stavu, kdežto pravá partie je v 2. pol. XIX. stol. upravena a na levém konci v téže době přistavěna stáj.

Hřbitov (dl. 100 m., šir. průměrně 45 m.) je ohrazen polozříčenou zídka z lomového zdiva, osázen chatrnými stromky a má dva vchody: branku pro pěší na východním a nízká vrata pro povozy na západním konci. Ze hřbitovního rázu není nic zachováno.

Z. W.

Znak Felixe hraběte Vršovce Sekerky z Sedčic

v paláci knížete Ferd. z Lobkovic v č. p. 1002-II. v Praze.

Popisuje Jan Herain.

V zahradě paláce knížete Ferdinanda z Lobkovic v Hyberské ulici na Novém městě pražském č. p. 1002-II., nalézá se kamenný barokní portál, v jehož svorníku jest kartuš ozdobně tesaná a v ní znak elipsovité formy kolmou čarou ve dva díly rozdělený. V levém poli (od pozorovatele) je znázorněn rybářský vrš na chytání ryb, v pravém poli jsou postaveny dvě zkřížené bradatice, horní část kartuše znakového ozdobena jest korunou hraběcí. Zmíněný vrš má býti znakem staročeského rodu Vršovců, kdežto dvě zkřížené bradatice čili sekerky, jsou znak šlechtického rodu Sekerků ze Sedčic, kteří se domnívali, že pocházejí z prastarého rodu Vršovců a také pomocí padělaných listů a majestátně se domohli, že r. 1666. byli císařským diplomem uznáni za hrabata Vršovce.¹⁾ Dnešní palác č. p. 1002-II. v Hyberské ulici koupil 22. května r. 1690. hrabě Felix Vršovec Sekerka ze Sedčic za 10.000 zl. rýnských a 500 dukátů klíčného i s velkou zahradou, tenkrát až na dnešní Senovážné náměstí se rozprostírající, od vdovy Polixeny Kateřiny hraběnky z Guttensteinu, rozené svobodné paní Vratislavovny z Mitrovic, a hned jí celou trhovou cenu hotově zaplatil.²⁾

Týž hrabě Felix Vršovec palác v některých částech přestavoval, o čemž svědčí zmíněný kamenný portál paláce do zahrady obrácený, který má jeho znak. V matrice zemřelých fary u sv. Jindřicha na Novém městě praž. dočítáme se o jeho úmrtí: dne 1. Juli 1720 zemřel vysoce hraběcí excellence pán, pan Felix z Wrssowetz, starý okolo 60 let, na vnitřní brand, a s povolením pana faráře byl u velebných Páterův Hybernův pochován. Zanechal vdovu Annu Viktorii hraběnku Vršovcovou, rozenou hraběnku von Trapp, pak nezletilé děti Karla a Viktorii.³⁾

Mimo zmíněný palác zanechal statek Lužany v Klatovském kraji a značnou sbírku obrazů, které však vdova r. 1723. saskému kurfirstu do Drážďanské galerie prodala. Tak saského kurfirsta agent, jménem Leplat, dne 15. června r. 1723. koupil od hraběnky Vršovcové ze sbírky hraběcí velice cenné obrazy, a sice krásnou kopii nizozemskou pověstně Ledy od Michala Angela, která (jak se píše) nejspíše od Rubense pocházela, několik krásných obrazů od Van Dyka a jiných více.⁴⁾

¹⁾ Viz Ottův Slovník díl XXII. str. 808. Sekerka ze Sedčic, pak Ottův Slovník díl XXVI. str. 1048. — Vršovci, oba články od Augusta Sedláčka.

²⁾ Kniha kontraktů č. 24 Nového města praž. str. 223.

³⁾ Kniha kontraktů č. 36 Nového města praž. str. 229. a Desky zemské kvateru č. 356 str. K. 29.

⁴⁾ Verzeichniss der königl. Gemälde-Gallerie in Dresden. Katalog z r. 1884. na str. 46.

Poněvač pak věřitelové na vdovu dolehali, aby k svému zaplacení přišli, povolen byl zemským soudem prodej paláce i druhého domu na zahradě s frontou do Senovážného náměstí (pod č. p. 992-II.) postaveného. Dne 28. června 1732. prodala vdova Anna Viktorie hraběnka Vršovcová Sekerková ze Sedčic, jménem svým a co poručnice nezletilých dvou dětí, palác i s druhým domem, se zahradou, v níž byly vlašské stromy, za 30.000 zl. rýnských a 1000 zl. klíčného hraběti Františku Josefu Valdštejnovi, který hned hotově složil pouze 1000 zl. Do prodeje byly zahrnuty i jisté obrazy a štíty v seznamu zvláštním uvedené, a jen nábytek a jisté štíty si prodávající pro sebe vymínila.⁵⁾

Mladý hrabě Karel Felix Vršovec Sekerka ze Sedčic oblíbil si úřednickou dráhu neb, jak se zdá, neměl žádných deskových statků. Vstoupil do služby ke králi českému apelačnímu soudu, kde dne 23. června 1744. postoupil na apelačního radu, avšak zemřel 29. března 1752. ve stáří 37 let.⁶⁾

Bydlel v nájmu v bývalém otcovském paláci, a odtud, dle záznamu na faře u sv. Jindřicha, měl pohřeb. »31. Martii 1752. (pohřben) od Wrsowczů, Illustrissimus Dominus D. Sacrae Romani Imperii Comes Carolus Felix de Wrschowetz Regiam Appellationum in Castro Pragensi Consiliarius, aetatis suae 37 annorum. Sepultus apud Venerabiles P. Hybernos, provisus omnibus sacramentis.«

O pozůstalých dětech není nám nic známo. Sedláček však v Ottově slovníku díl XXII. str. 809, udává, že Karel Felix hrabě Vršovec zanechal tři syny a sice: Karla, Františka Xav. (rytmistra u kyrysníků) a Ludvíka (důstojníka u pluku Badenského), kteří žili ještě r. 1786.

Prvotní sídlo rytířské rodiny Sekerků ze Sedčic byla tvrz Sedčice u Žatce, kde již koncem 14. stol. se tento rod vyskytuje. Jeho znak byl: na modrém štítu dvě sekyrky, nejprve stříbrné, později ocelové barvy se zlatými rukovětěmi. Postupem času dělil se tento rod na více větví. K větví Veletické náležel r. 1483. Čeněk a Jindřich na Bezděkově. Čeněk prodal podíly v několika vesnicích obci Žatecké a zemřel na počátku 16. století. Syn jeho byl Ratibor, jenž seděl s bratřími na Bezděkově († 1518.). Syn jeho, Jaroslav, držel po otci část Bezděkova, již r. 1539. prodal, byl r. 1519. hejtmanem na Kadani, asi od r. 1523. fruchtarem zemským (prubířem), a r. 1539. koupil Toužetín, který r. 1544. zase prodal.

On hlavně byl příčinou, že domněnka o původu rodiny té z Vršovcův došla potvrzení úředního.

Ze zprávy v Boleslavské kronice, že kníže Bedřich kázal Vršovcům míti na štítě bradaticí (kap. 73), padělán list knížete Bedřicha (1184., Paprocký o stavu rytířském 17), v němž však položeny bradatice dvě. Potom padělán majestát krále Vladislava »Čenkoví Sekerkovi ze Sedčic hraběti Vršovci« (28. září 1507.), jímž předešlý list potvrzen, zjednán na něj odkudsi »vidimus« a předložen dvorské kanceláři, od níž potvrzen majestátem 1. července 1543., »protože nejedni hodnověrní svědci oznamovali, že originál toho listu celý a neporušený viděli«.

Pozdější jeden člen tohoto rodu, Jaroslav Sekerka z Sedčic, jenž byl nejvyšším vachtmistrem, dosáhl toho, že mu majestátem z 27. března 1666. potvrzen majestát

⁵⁾ Kniha kontraktů č. 37 Nového města praž. str. 166.

⁶⁾ Monographie des k. k. böhm. Appellationsgerichtes von Joh. Ferd. Schmit, Prag 1850, na str. 206.

ZNAK FELIXE VRŠOVCE SEKERKY Z SEDČIC V PALÁCI č. p. 1002-II. V PRAZE.

daný r. 1543. a tím také název hraběte Vršovce, kterýž osobovali si sice všichni členové rodiny, ale nebyl jim od zemských úradů posud dáván. Zemřel r. 1677. na počátku ledna, odkázav statek Podmokly a dvůr v Měcholupích manželce své Marii Alžbětě, rozené Lažanské z Bukové.

Podáváme zde veškerá akta týkající se povýšení rodu Sekerků z Sedčic na hraběcí rod Vršovců, jak následuje:

Desky zemské č. 553 Kvateru zelený zlatý, trhový majestátův druhý od 1664—1674 pod lit. C. 24.:

Ve středě po památce Nalezení sv. Kříže, to jest 5. Máje 1666. My Leopold, z Boží milosti volený římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše, uherský, český, dalmatský, chorvatský a slavonský král, arcikníže rakouské, vévoda burgundský, markrabě moravský, vévoda lucemburský, slezský, brabantský, štyrský, korutanský, virtemberský a Tekský, kníže švábský, markrabě hořejších a dolejších Lužic, knížecí hrabě habsburský, tyrolské, Pfurdské, Khüburgské a Gorické, landkrabě elsaské, markrabě sv. římské říše nad Enzem a burgavské, pán ve Windišmarku, Portenavě a Salinsu. Známé činíme tímto listem obecně přede všemi, že jest na Nás Jaroslav z Vršovic Sekerka z Sedčic, pod Regimentem Naším Songkovským nařízený hejtman, věrný milý, ponížně vznesl, oznamující, kterak tak confirmaci neb potvrzení od J. M. císařské Ferdinandova prvního pana praděda Našeho, zvláště milého, slavné paměti, někdy Jaroslavovi Sekerkovi z Sedčic, pod datum na hradě pražském Našem, v neděli po svatých Petru a Pavlu leta Páně 1543. na předcházející, podobně od někdy Vladislava krále českého, též vzácné paměti někdy Čenkovi Sekerkovi z Sedčic, hraběti z Vršovic, některých starých na starožitnost rodu jeho a hrabství se vztahujících listův, pod datum na Budyně v outerý den sv. Václava léta 1507. stalé potvrzení dána příčinou rozličných, dlouho trvajících vojenských i jiných zlých příběhův k zmaření a ztrátě jest přišla.

Nicméně však vynacházejíce se v registratuře kanceláře Naši královské české dvorské dotčené confirmaci hodnověrné, do obzvláštní knihy starých majestátův vyregistrovaný koncept a Nám jeho přednešený autenticky tuto nížeji slovo od slova vepsaný výpis:

My Ferdinand oznamujem tímto listem všem, že jest před osobu Naši královskou předstoupil statečný Jaroslav Sekerka z Sedčic na Toužetíně, fruchar zemský, věrný Náš milý, a ukázal jest Nám hodnověrný vidimus listu krále Vladislava slavné paměti, kterýž se na starožitnost rodu jeho vztahuje, při tom Nás ponížně prosíc abychem jemu toho listu milostivě schváliti, obnoviti a potvrditi ráčili, kterýžto list a vidimus slovo od slova takto v sobě zní:

My Vladislav, z Boží Milosti uherský, český, dalmatský, chorvatský král, markrabě moravské, lucemburské a slezské kníže a lužický markrabě, oznamujeme tímto listem všem vůbec, že jsme prošení, od urozeného Čenka Sekerky z Sedčic, hraběte Vršovce a na Bezděkově, věrného Našeho milého, abychem jemu i rodu jeho, potvrditi ráčili listův starých, kteří se vztahují na starožitnost rodu a předkův jeho, jakožto listu knížete Bedřicha, někdy předka Našeho, kterýžto list, slovo od slova takto svědčí:

My kněz Bedřich, kníže české a vladař vlasti moravské až do končin uherských, vysvědčujem úmluvou se šlechtici a hrabaty Vršovci, s radou a vůlí šlechticův a zemanův Našich o všechny různé a nesnáze, kteréž jsou byly vzešly mezi předky Našimi, knížaty českými a Božejem a Kochanem a Janem Tistou Vršovci o všechny mordy a bezhrdly z obou stran, kteříž jsou se zběhly, aby na věčné časy jim Vršovcům od žádného z podaných Našich ani potomních knížat a vladařův vlasti české a moravské zpomínány nebyly a to pod ztracením hrdla.

A poněvač Ratibor Vršovec udatný šlechtic jsa Nám ukázán za vůdce lidu Našeho do vlasti moravské, svým vtípem a Božím jednáním jest Nám dopomohl, že isme boj obdrželi a Moravu k Čechám připojili a jemu i rodu potomkům jeho *dvě sekerky bradatice na štít dali, křížem přeložené*, v modrém poli a na helmě též dvě na kříž přeložené, a dvě křídla vorlová, aby nosili na věčnou paměť, a hrad Náš Přím jsme jemu za jeho mužství přidali, aby s Němci a Bavyry věčného stání neměl.

Té úmluvy na paměť věčnou jsme svou pečeti tento list upevnili, který jest vydán z rozkazu Našeho počtu let 1184, 11 dne února. (Týž rok psán v slovech.)

A druhý list jsme viděti ráčili, někdy důstojného Jana opata kláštera Postoloprtského i všeho konventu s dvěma pečeti, kterýžto slovo od slova takto svědčí:

My Jan, z Božího smilování opat, Jakub převor, Augustin probošt, Bušek, Matěj, Jan, Petr, Mikuláš, Aleš bratří starší i všecken konvent Matky Boží kláštera Postoloprtského, řádu sv. Benedikta vyznáváme, všem zjevně listem tímto i svědčíme, kdož jej uzří, neb čtouc slyšeti bude, že Sekerkové urození z Sedčic, ti pohřeb i jich předci v našem klášteře mají, a k tomu na svědomí naše vlastní pečeti k tomuto listu jsme přitiskli.

Datum quinta feria proxima ante Dominicam Invocavit Anno Domini Millesimo trecentesimo vigesimo. (R. 1320.)

Kdež My svrchupsaný Vladislav, král český, pro služby téhož Čenka, kteréž jest Nám učinil, a činiti nepřestává, jemu jsme těch listův potvrditi ráčili, a tímto listem potvrzujeme a jej Čenka i všecken rod jeho za starožitné šlechtice a hrabata vysvědčujeme.

Přikazující všem podaným Naším, aby jeho Čenka za to drželi, pod uvarováním nemilosti Naši královské, nyní i na budoucí časy, i ten všecken rod Sekerků.

Toho na svědomí pečeti Naši královskou k tomuto listu přivěsiti jsme rozkázali.

Dán na Budyně v úterý den sv. Václava léta 1507. (v slovech) a království Našeho uherského sedmnáctého, českého třicátého šestého.

Ad relationem Magnifici Domini Dui. Alberti de Kolowrat et in Libstein, Supremi Cancellarii Regni Bohemiae. K jehožto svrchupsaného Jaroslava Sekerky ponížně prosbě naklonění jsouce, pro služby jeho, kteréž Nám činí a nápotom činiti povinnen bude, a vidouce také nejedny hodnověrné svědky, kteří vyznávají, že jsou originál toho listu krále Vladislava celý a neporušený viděli, s dobrým rozmyslem Naším, jistým vědomím mocí královskou v Čechách, téhož listu krále Vladislava, ve všem jeho znění, položení, v punktech, klausulích a artykulích schvalujem, obnovujem a potvrzujem, přikazující všem obyvatelům a poddaným Naším ze všech stavů království českého, nynějším i budoucím, abyste výš psaného Jaroslava Sekerku i dědice a rod jeho přítom při všem, což se v tom listu krále Vladislava píše, i v tomto milostivém schválení, obnovení a potvrzení Našem měli, drželi, a neporušitelně nyní i v časech budoucích zachovali, žádných jemu v tom překážek nečiníce, ani komu jinému činiti dopouštějíce, pod uvarováním nemilosti Naši královské i budoucích králův českých.

Tomu na svědomí dáno na hradě pražském v neděli po svatých Petru a Pavlu apoštolech Božích léta XLIII. (1543.)

Nás jest ve vši ponížnosti poddaně, žádal abychem jemu a celému rodu jeho z Vršovic Sekerkům a z Sedčic, tu císařskou a královskou milost učiniti a dotčených na starožitnost a hrabství rodu jich se vztahujících listův, milostivě schváliti, obnoviti a potvrditi ráčil, K jehožto tak snažné a slušné prosbě milostivě naklonění jsouce, ráčili jsme s dobrým rozmyslem Naším, jistým vědomím, s radou věrných Našich milých a mocí královskou v Čechách, jakožto dědičný král český, po vzaté v tom tu kdež zapotřebí bylo, dokonalé správě, ano i na dostatečný od nadepsaného Jaroslava z Vršovic Sekerky a z Sedčic při deskách Našich královských českých, vedený průvod, též z ohledu věrných a platných Nám a slavnému domu Našemu rakouskému od něho Jaroslava z Vršovic Sekerky a z Sedčic, zvláště při tom teď nedávným v království Našem uherském s úhlavním nepřítelem všeho křesťanstva Turkem Suzovským krvavém boji a bitvě, kdežto on Jaroslav z Vršovic Sekerka a z Sedčic, jakožto hejtman pod regimentem Naším Spankovským, též jednu kompanii lidu Našeho vojenského vedl, vskutku dokázaných věrných a platných služeb, v kterýchžto dosavad continuiruje a trvá, i dále Nám a slavnému domu Našemu rakouskému, věrně poslušně sloužiti se zakazuje a zamlouvá, což také i dle spůsobnosti a prozřetelnosti své, dobře učiniti může.

Naddotčený tuto již slovo od slova vypsany list neb majestát někdy císaře Ferdinandova prvního, a nač se tak týž vedle dalšího dostatečného průvodu téhož rodu vztahuje, ve všem jeho znění, v položení, punktech, klausulích a artykulech, schváliti, obnoviti a potvrditi, a tímto listem neb majestátem Naším císařským a královským schvalovati, obnovovati a mocně potvrzovati ráčíme.

Chťice tomu konečně, aby již jmenovaný Jaroslav z Vršovic Sekerka a z Sedčic i s celým rodem jeho, při tom při všem, což týž sem inserirovaný list a tato milostivá confirmaci Naše v sobě obsahuje a zavírá, totiž za starožitné hrabata a hraběnky od jednoho každého člověka, nyní i v budoucích časech, jmíni, drženi a neporušitelně zachováni byli, tak se psáti, titulovati a jmenovati, neměně i všech práv, svobod, privilegií zemských, kterýchž jiní starožitní páni, hrabata a hraběnky buď

z práva neb slušného obyčeje užívati, tolikéž s dědici a budoucími svými užívati, při všech sněmích a sjezdech obecních i jiných přátelských poctivých shledáních a shromážděních, své příslušné místo míti mohli a měli, bez jednoho každého člověka překážky a odporosti.

A protož příkazujem a milostivě poroučíme, všem obyvatelům a poddaným Naším, ze všech čtyř stavův, dědičného království Našeho českého a zemí k němu přivtělených, jakého by ti koliv stavu, řádu, povolání, neb vyvešnosti byli nynějším i budoucím, věrným milým, abyste již častopspaného Jaroslava hrabě z Vršovic Sekerku a z Sedčic, věrného milého, též celý hraběcí rod jeho, z Vršovic Sekerkův a z Sedčic obojího pohlaví, nyní i na časy budoucí za starožité pány, hrabata i hraběnky, měli, drželi, je tak ctíli, tytulovali a jmenovali, a k ním se jako k jiným starožitným pánům, hrabatům a hraběnkám chovali, žádných jim v tom překážek nečiníce, ani komu jinému činiti dopouštějíce, a to pod uvarováním hněvu a nemilosti Naši císařské a královské, dědicův Našich, budoucích králův českých a k tomu pokuty, kdoby se koliv proti tomu čeho buď z oumyslu neb z všetečnosti dopustiti opovážil, jednoho sta hřiven zlata ryzího dobrého, litého, jedné polovice do komory Naši královské, a druhé křivdu trpícímu, propadení.

Dále také tomu milostivě chťiti a Naším radám a úředníkům pražským menším, desk zemských v království Našem poroučeti ráčíme, když tak koliv od již připomenutého Jaroslava hraběte z Vršovic Sekerky a z Sedčic, aneb jednoho z rodu jeho, za to požádání budou, aby od něho aneb od nich tento list neb majestát Naš císařský a královský přijali a do desk Našich královských zemských bez další relací, též vselíké odporosti, zachovajíce se o tom dle řádu a obyčeje týchž desk, vložití a vepsati nařídili.

Tomu na svědomí pečet Naši císařskou a královskou větší, k listu a majestátu tomuto jsme přivěsiti rozkázali a v něm se vlastní rukou podepsati ráčili.

Dáno v městě Našem, Vídni 27. března léta Páně 1666., království Našich římského osmého, uherského jedenáctého, a českého desátého.

Leopold.

Jo. Hartwigius Comes de Nostiz.
Rae B.^{ae} S. Cancellar.

Ad mandatum Sac.^{ae} Caes.^{ae} Regia q.
Majestatis proprium

D. Pachtá.

Tento majestát jest na milostivé J. M. C. a královské v něm obsažené poručení, a žádost tolikéž v něm jmenovaného Jaroslava hraběte z Vršovic Sekerky a z Sedčic z originálu svého do kvaternu tohoto slovo od slova vepsán.

V celém majestátu z r. 1666. není nikde zmínka, že by Vršovci měli ve znaku vrš, jak vidíme na portálu zahradního paláce č. p. 1002-II. Dal si ji patrně Felix hrabě Vršovec sám o své vůli do znaku, jako snad narážku na to, že Vršovci od vrše své jméno odvozuji. Zajímavé jest, že počátkem 12. století, kdy Vršovci v Čechách žili, neužívala česká šlechta ještě vůbec žádných znakův, a tudíž ani Vršovci.

Dodatek. Ve »Světozoru«, obrázkovém týdeníku z r. 1867 na str. 88. je zpráva, která vysvětluje příčiny, proč Karel Felix hrabě Vršovec tak záhy v mladistvém věku zemřel. Bylo to r. 1752, 30. března, kdy vyšli okolo 10. hodiny před Bruskou bránu hrabě Frant. Ant. Nostic a Karel Felix hrabě Vršovec, a sešli se na louce nedaleko Bubence, vyzvavše se k souboji. Nostic zastřelil Vršovce, jenž do svého domu zanešen, za 6 hodin skonal.

Hrabě Nostic ale zaběhl do Lorety ke Kapucínům v asyl a pobyl tam tak dlouho, až jej císařovna Marie Terezie opět na milost přijala. Svědkem souboje byl jeden hrabě z Hartigů a jiný ještě hrabě.

Tak poznamenáno je ve staré knize, o které mluví Jungmann v hist. lit. na str. 278. č. 384. Jeden hrabě Vršovec žije podnes u kapitoly Linecké, jako kazatel nedělní.

PANNA MARIA POD ŘETĚZEM NA DOMĚ »U ČERNÉHO KONÍČKA« č. p. 297-III.

O původu názvu kostela Panny Marie »pod řetězem« na Malé Straně.

Píše Jan Herain.

Na Malé Straně v Praze, blíže Karlova mostu, stojí starobylý kostel rytířského řádu Johannitů, z druhé polovice 12. století, který byl původně nazýván kostelem Panny Marie konec mostu, kdy ještě Malá Strana nestávala. Název tento udržel se několik století.

Když řád Johannitů své hlavní sídlo v Jeruzalemě ztratil a Saracenům ustoupil, přesídlil na ostrov Rhodus (r. 1310.) a od té doby se zval »Rhodýsskými rytíři«. Když byl i odtud vytlačen, uchýlil se na ostrov Maltu (r. 1530.) se svým hlavním sídlem, od které doby mu zůstal název řádu Maltánských rytířů.

Původní název »kostela Panny Marie rytířského řádu Johannitů konec mostu« již dávno zanikl, neb od 17. století nazývá se »kostel P. Marie u Maltánů (Maltézů) pod řetězem«. Název »P. Marie pod řetězem« mnozí spisovatelé různě vysvětlují a všelijakými domněnkami se původu dohadují. Hammerschmid ve svém »Prodromus gloriae Pragenae« r. 1723. tištěné, na str. 455 užívá názvu: *kostel P. Marie pod řetězem; »Ecclesiam B. V. M. sub Catena«.*

»Das sehenswürdige Prag«, jež popisuje Karel Adolf Redel a vytiskl ve Frankfurtě r. 1710., na str. 34 též užívá názvu »*kostel P. Marie pod řetězem«.*

Jaroslav Schaller vydal r. 1795. popis Malé Strany a tu na str. 61. popisuje »kostel u Maltánů P. Marie pod řetězem«, kde praví: r. 1253. byl tento kostel obehnan příkopem a zděnými hradbami, a železným pozlaceným řetězem uzavřen, a od tohoto řetězu má prý kostel své pojmenování.

V Kronice královské Prahy od prof. Frant. Rutha, II. díl str. 709., dočítáme se jiného výkladu:

»Také říkali kostelu »u slavné královny« nebo u P. Marie »*pod řetězem«*, že brána klášterní zavírána byla řetězem, dle pověsti pozlaceným a tak silným, že by ho nepřel ani silný Břetislav.«

»Jméno *pod řetězem* se vykládalo i tak, že odtud veden byl přes celou řeku (Vltavu) řetěz (snad nějakými pilíři ve vodě uprostřed podpíraný) na druhou stranu, kde prý též proto »*ulice Řetězová«* vznikla, což vlastně byla ulice blíže břehu, nyní Anenská.

Řetěz ten měl zadržovati lodě a vory plavící se po řece, aby se z nich vybíralo clo u mostu, na němž proto stálo znamení právomoci městské, Roland či Bruncvík.«

Všechny tyto domněnky jsou zcela mylné a pouhé fantasmie. Řetězová ulice ústí do Husovy třídy odvozuje své jméno od domu č. p. 225-I. zvaném »*U tří řetězů«*,

kteří v této ulici stojí. Objasnění a zároveň znázornění názvu »Panny Marie pod řetězem« vysvětluje nám štukový obraz na průčelí domu č. p. 297-III. v Prokopské ulici na Malé Straně poblíže Maltanského kostela P. Marie pod řetězem stojící.

Dům tento, »U černého koníčka« zvaný, má na průčelí v prvním patře v orámování štukovém, ve formách barokních koníčka ve skoku, kdežto nad koníčkem jest mezi okny prvního patra jiné štukové orámování, v němž stojí P. Marie chovající Ježíška na pravé ruce, kdežto v levé ruce drží žezlo, a má korunu na hlavě. Ježíšek drží v ruce kytičku. Nad postavou P. Marie visí řetěz rozprostřený, mezi třemi okřídlenými hlavičkami andílků, jež z oblaků ve štku provedených vystupují. Zde jest dlouho hledaný název »pod řetězem« vysvětlen. Obě štukové kartuše, jak s černým koníčkem, tak i »Panna Maria pod řetězem« provedeny ve slohu barokním a ukazují na dobu první třetiny 18. století.

Původně stávala socha Panny Marie, nad níž visel zlatý řetěz, nad tabernakulem na hlavním oltáři kostela Panny Marie u Maltánů již od počátku 17. století až do druhé polovice téhož století, kdy dán byl na hlavní oltář veliký Škretův obraz, jenž tam dosud jest. Socha »P. Marie pod řetězem« s hlavního oltáře snešena, aby Škretův obraz nezacláněla, a postavena na malý oltář v levé lodi pod hudebním kúrem. Zde dosud stojí na oltáři v zasklené skříni a řetěz nad ní dosud visí, jenž se ovšem dnes nezdá býti zlatým. Dle postoje dřevěné sochy a vržených záhybů šatu této »Panny Marie pod řetězem« soudíme, že teprve počátkem 17. stol. byla zhotovena. Její výška obnáší asi 1·20 m. Nebyl tudíž příkop u valů bývalého kláštera a kostela rytířského řádu Johannitů na Malé Straně uzavřen řetězem, ani nebyla brána klášterní řetězem zatažena. Doufáme, že jsme tyto domněnky svrchu uvedenými důvody vyvrátili.

Dům »U černého koníčka« č. p. 297-III. vyžehnil r. 1603. Jan Strejček, r. 1629. koupil jej Jan Güntzl, načež r. 1665. dne 22. března prodán od dědiců Rustlerovských Jiřímu Benešovskému za 1050 zl. rýnských, hotově zaplacených.

Od rodiny Benešovské přešel trhem na Jakuba Augustina Pátka, registrátora zemských desk, po jehož smrti jej dědicové jeho prodali za 2700 zl. rýnských Janu Vavřinci Henflingovi, pokladníku u král. berního úřadu. Ten však počátkem r. 1702. zemřel, a poněvadž v pokladně král. berního úřadu byl po jeho smrti zjištěn deficit asi 12.000 zl., zabavil fiskus dům »U černého koníčka« a dne 5. března r. 1704. ve veřejné dražbě prodal za 3900 zl. rýnských Anně Alžbětě Nušové, rozené Bartlové. Od Henflinga byl dům přestavěn, a obdržel na své průčelí dvě zmíněné štukové kartuše, znázorňující název domu »Černý koníček« a P. Marii pod řetězem.« R. 1716. koupil dům Jan Jindřich Kretschmer za 4000 zl., po jehož smrti prodán r. 1756. Janu Michalu Hilfertovi, v kteréžto rodině zůstal až do konce 18. století.

Ke článku „O bývalé kapli sv. Matouše na Hradčanech“

ve Zprávách Soudpisné komise sešit 4. (str. 49).

V městském archivu, ve staré spisovně r. 1788. II., c-403 nalezl p. Dr. Eduard Šebesta následující zprávu:

Policejní okresní komisařství oznámilo ve svém měsíčním rapportu za měsíc říjen 1788. v § 5., že známá socha Drahomíry na Hradčanském náměstí u hrabčící Černínské kaple jak povozům tak i pěším v cestě stojí. Jelikož pak táž jest na spadnutí a k pověře a opovržení slouží, navrhuje policejní úřad, zastoupený magistrátním radou Karlem, její zboření.

Z magistrátu pak dle čís. 8141. městskému úřadu nařízeno zboření a odstranění této sochy. Když pak dle policejního rapportu z 4.—11. dubna r. 1789. ještě rum na Hradčanech se ze zmíněné sochy nalézal, nařízeno magistrátem 17. dubna r. 1789. dle čís. 2836. městskému úřadu, aby rum u prohlubně Drahomířiny dal odkliditi. (Stará spisovna r. 1789., Ilc.-272.)

Dle této zprávy provedl asi sochař Braun svůj návrh v sešitu IV. Zpráv Soudpisné komise uvedený, totiž Drahomíru s vozem, koňmi taženými a s čerty ji do prohlubně stahujícími.

Jan Herain.

Dodatek ke článku: „Jakub Bassevi z Treyenberka“.

Uvedený ve Zprávách Soudpisné komise v sešitu 4. (strana 62.).

Dle rukopisu č. 475 Protokolu šestipanského úřadu Starého města pražského od r. 1613.—1615., uloženého v archivu města Prahy, nalezl jsem zprávu, že Jakub Bassevi byl dle národnosti Vlach, který si v letech 1613. a 1614. stavěl v předu zmíněný dům, jenž hraničil na zadní část domu rytíře pana Prokopa Dvořeckého z Olbramovic na severní straně Staroměstského náměstí.

Zpráva o tom zní na str. 26. a str. 116:

Relací o stavení Jakuba Basseve Vlacha, žida, do rady:

Praemitis praemitendi! Vedle poručení Vašich Milostí a přátelského od urozeného a statečného rytíře pana Prokopa Dvořeckého z Olbramovic, Jeho Milostí, římského císaře, uherského a českého krále, pána našeho nejmilostivějšího rady, Vašim Milostem učiněného připsání, kdež sobě pán do Jakuba Basseve, Vlacha žida, jakoby on na škodu domu páně, dům svůj do ulice židovské jdouc, stavějíc, zvýšovati, v něm oken, pavlačí i nějaký luthauz, na výš vyzdvihovati měl, a víceji než na žida náleží dělati dal, stěžovati a za zastavení jemu téhož stavení žádati ráčí, k spatření takového stavení do domu páně tolikéž i Jakuba žida, jsme vyšli.

Actum 2. Augusti 1613.

Str. 116. Žofie na onen čas Urspergerová a nyní Soukupová, s Jakubem Bassevi židem, hojemství.

Jakub Basseve žid, na vznešení Žofie Urspergerové dal za odpověď: že by to stavení, které na dvě let vystaveno, aby k jaké škodě se neohlásila, vejchoze nežádala, nýbrž k tomu své povolení dala, tak ji ničímž povinnen není, tou odpovědí se spraviti moci bude.

Actum 11. Aprilis 1614.

Jan Herain.

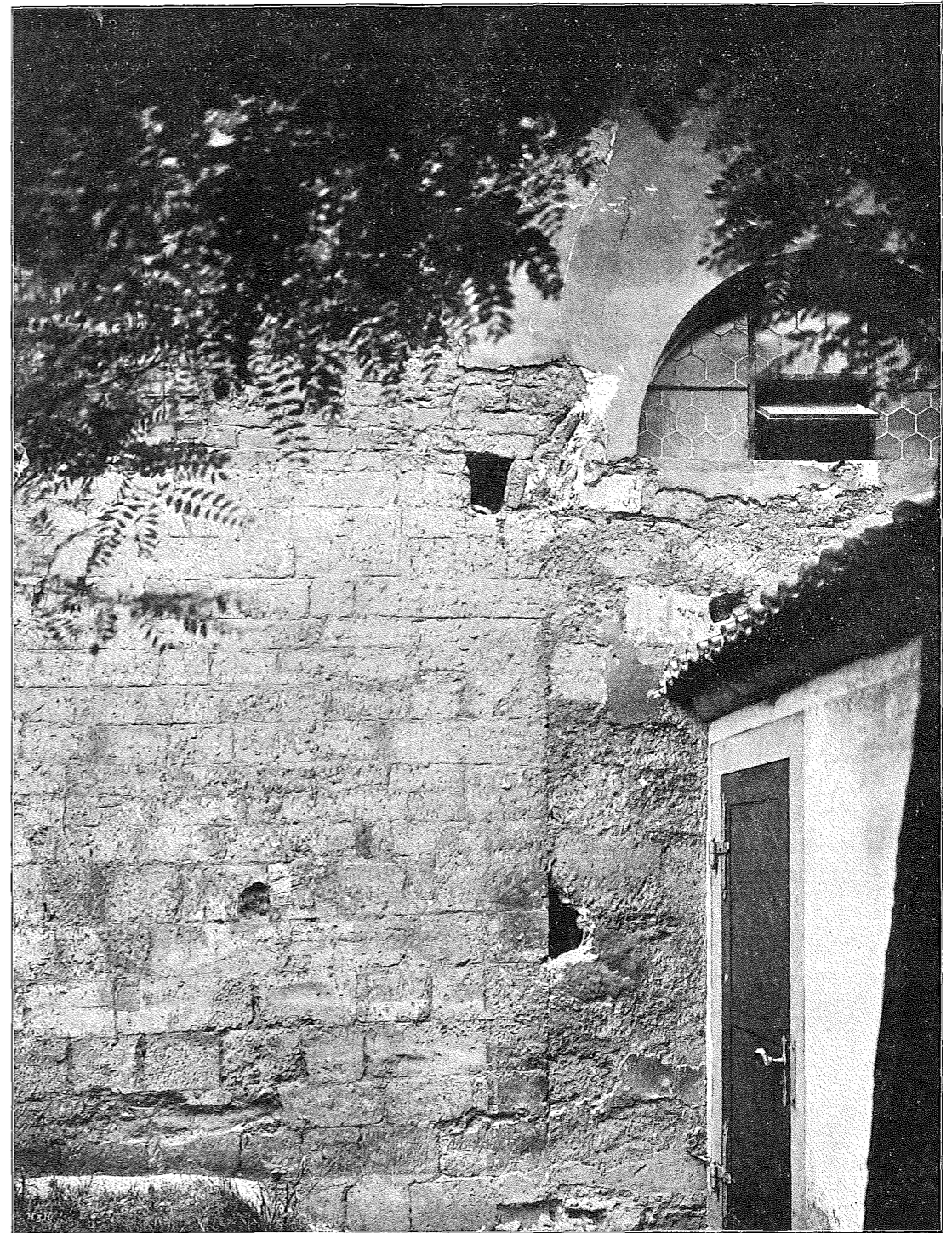

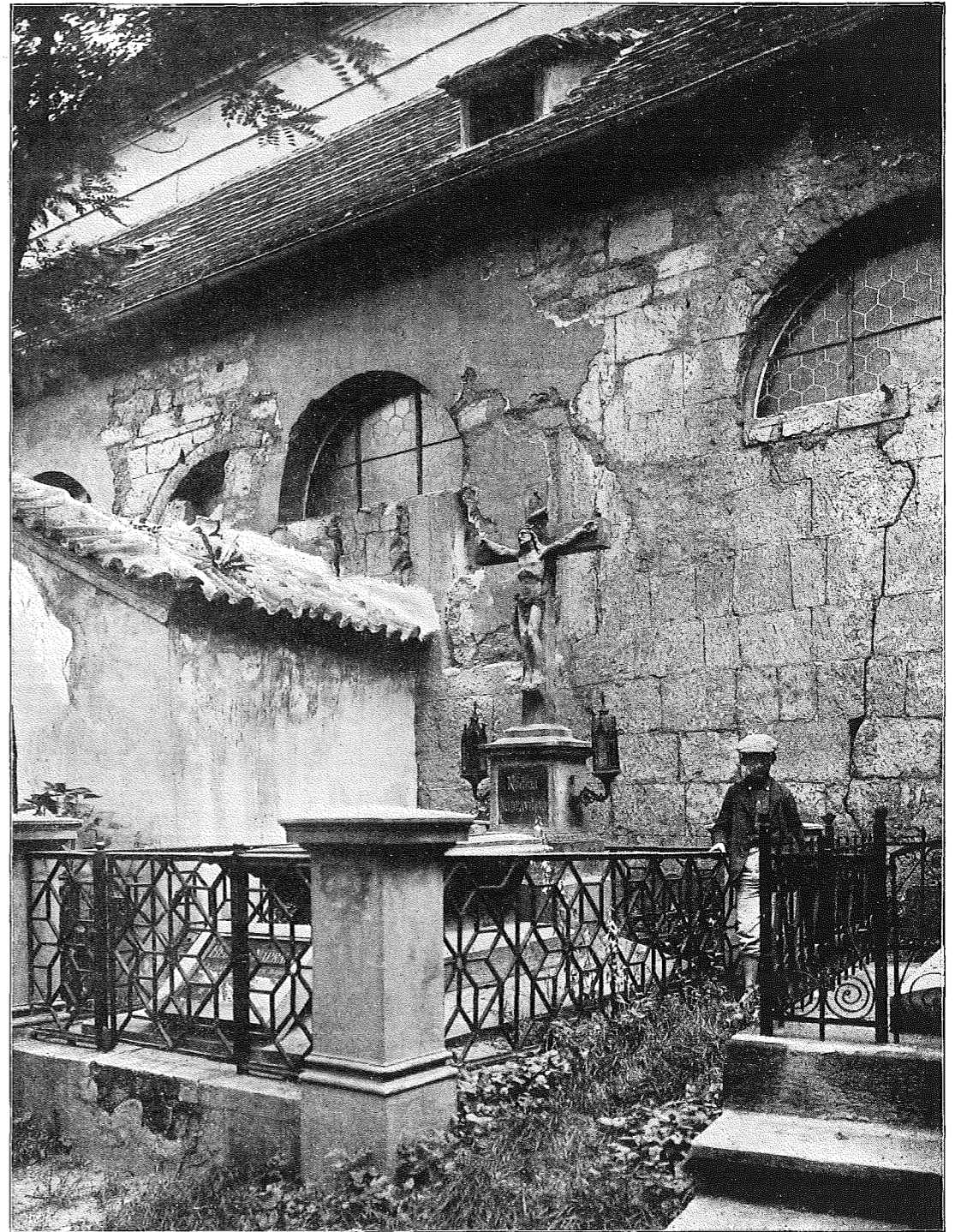
KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: POHLED OD STRANY VÝCHODNÍ.

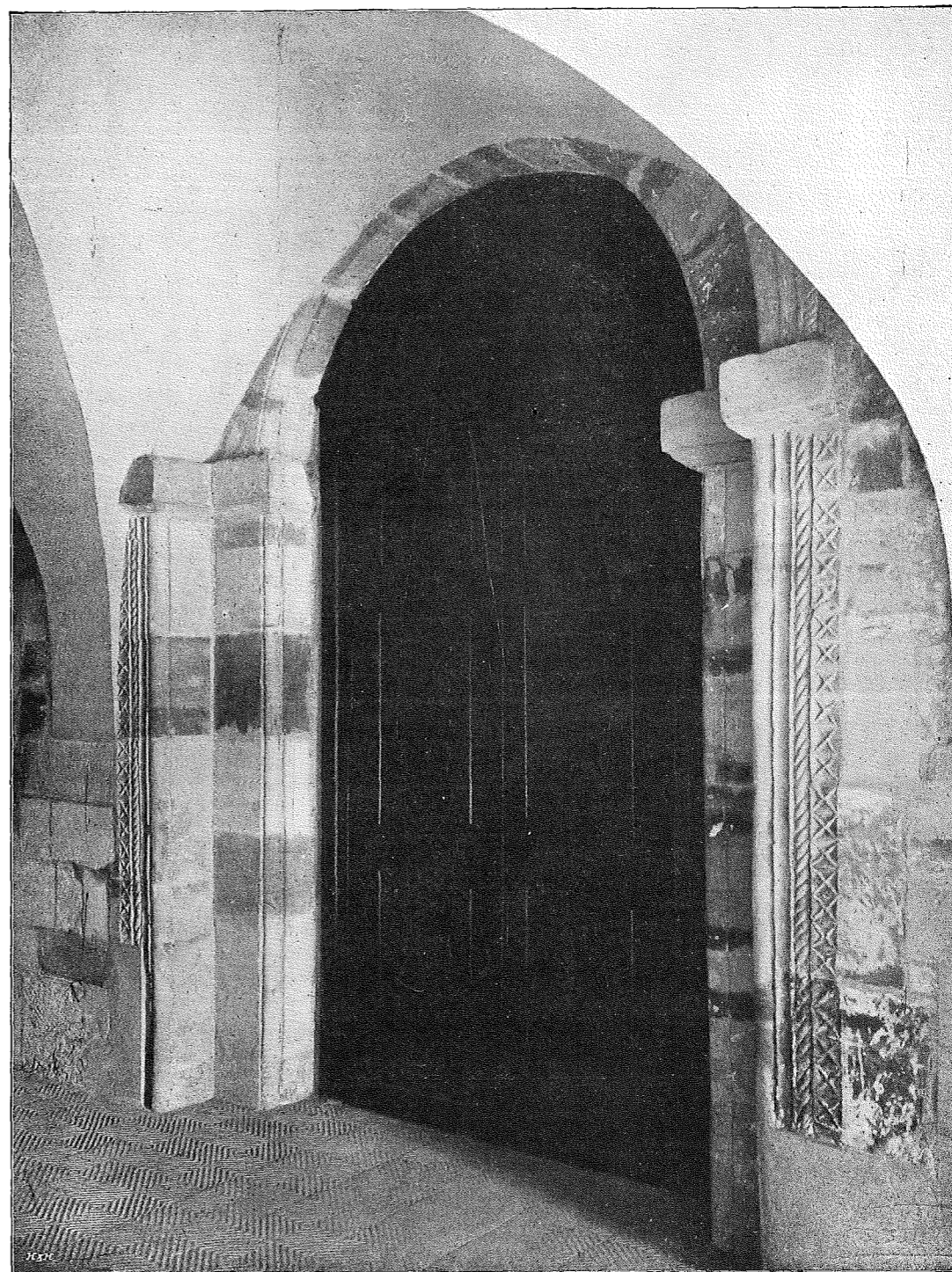
KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: POHLED NA ZVONICI A NA VĚŽ.

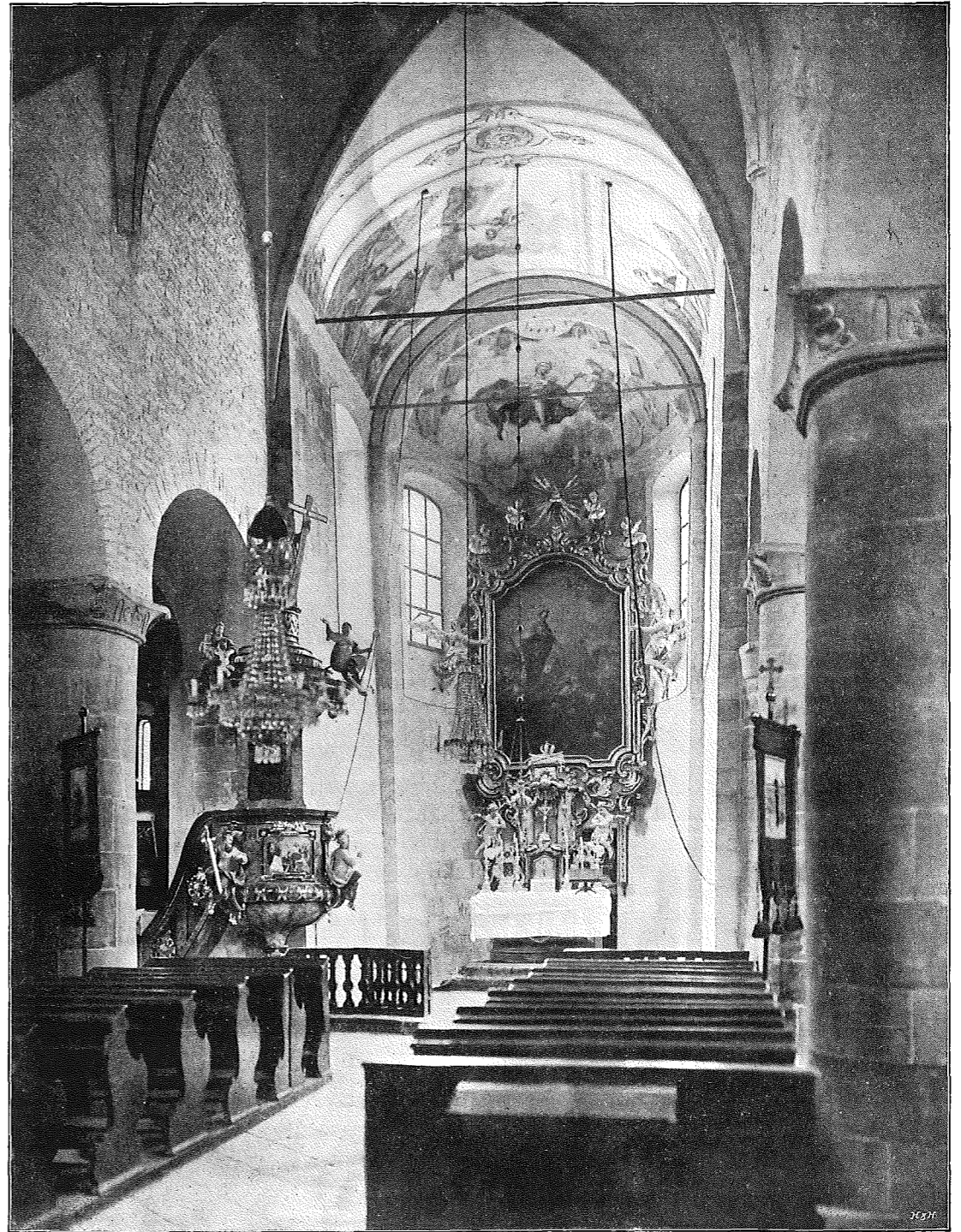
KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: POHLED NA PRAVOU LOŽ K ZÁPADU.

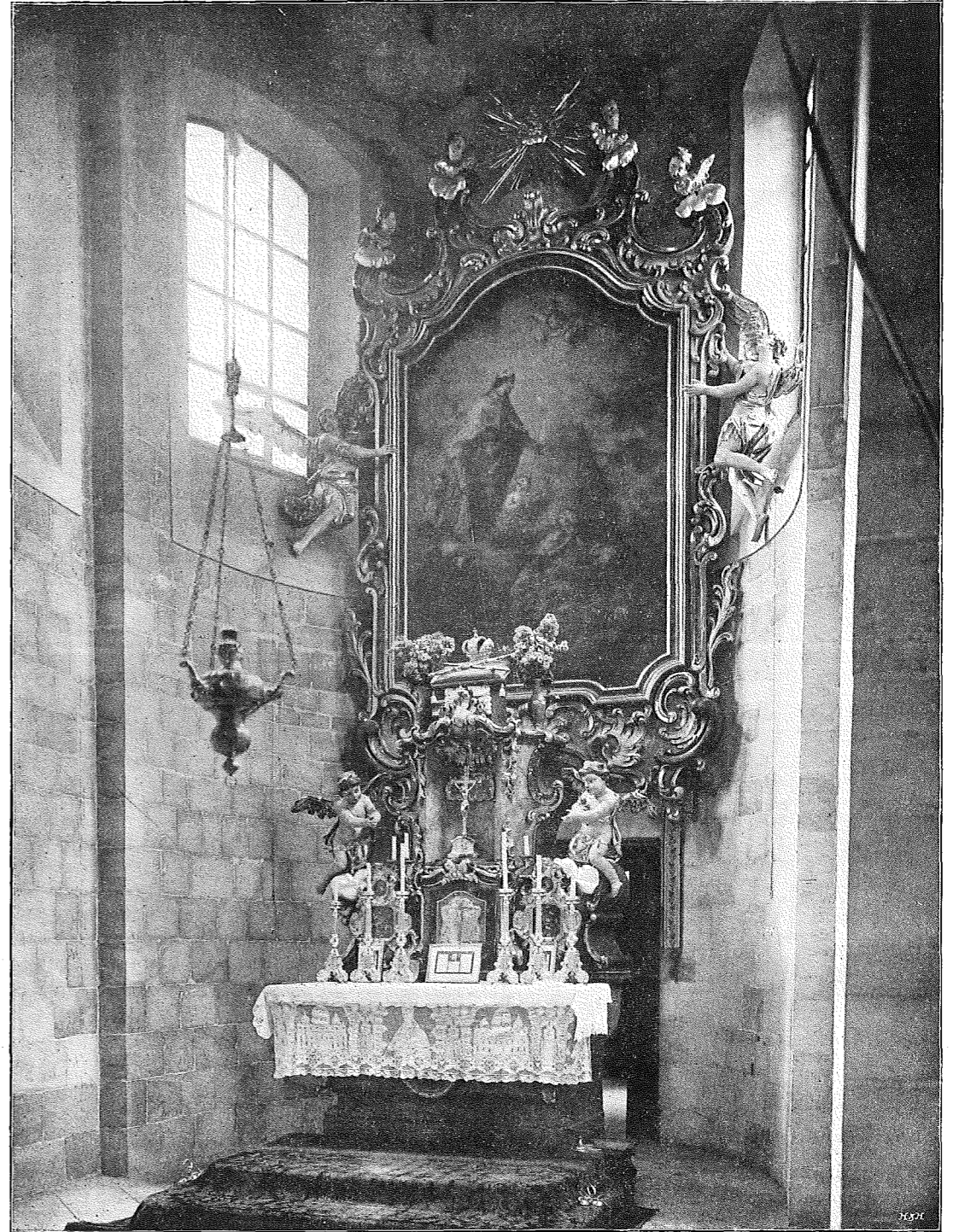
KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: POHLED NA PRAVOU LOŽ K VÝCHODU

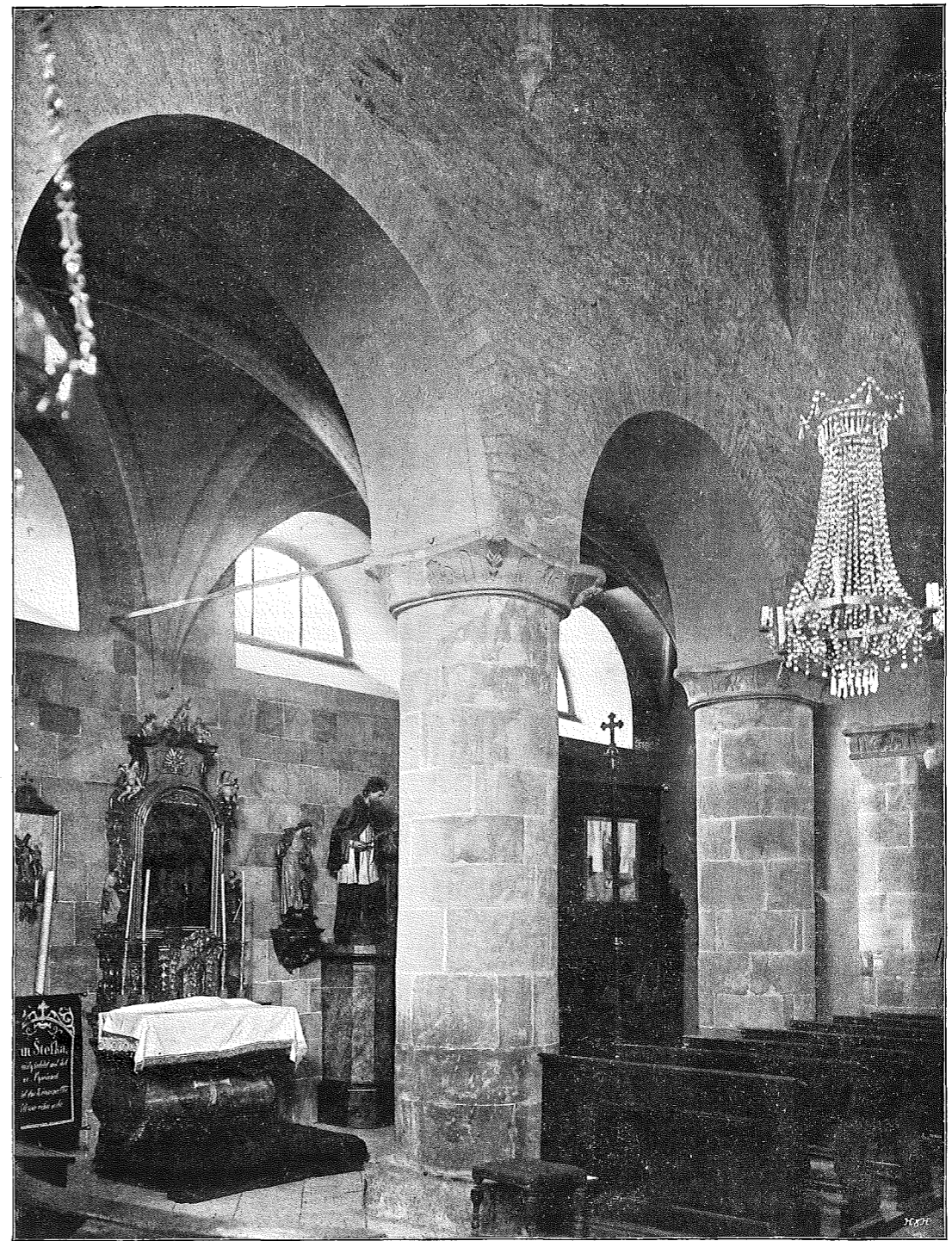
KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: ROMÁNSKÝ PORTÁL VCHODU DO HLAVNÍ LODI.

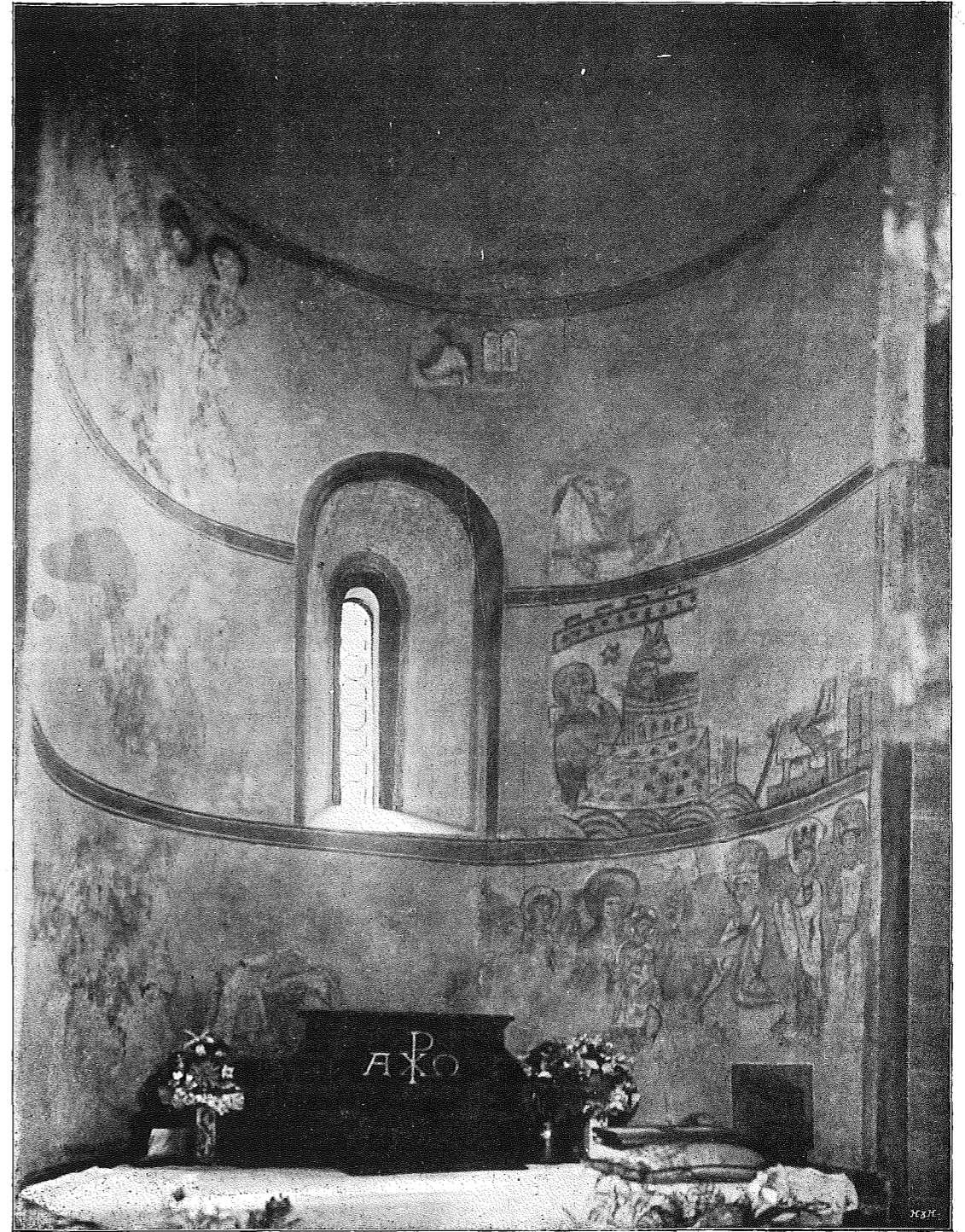
KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: POHLED ZE STŘEDNÍ LODI DO PRESBYTÁŘE.

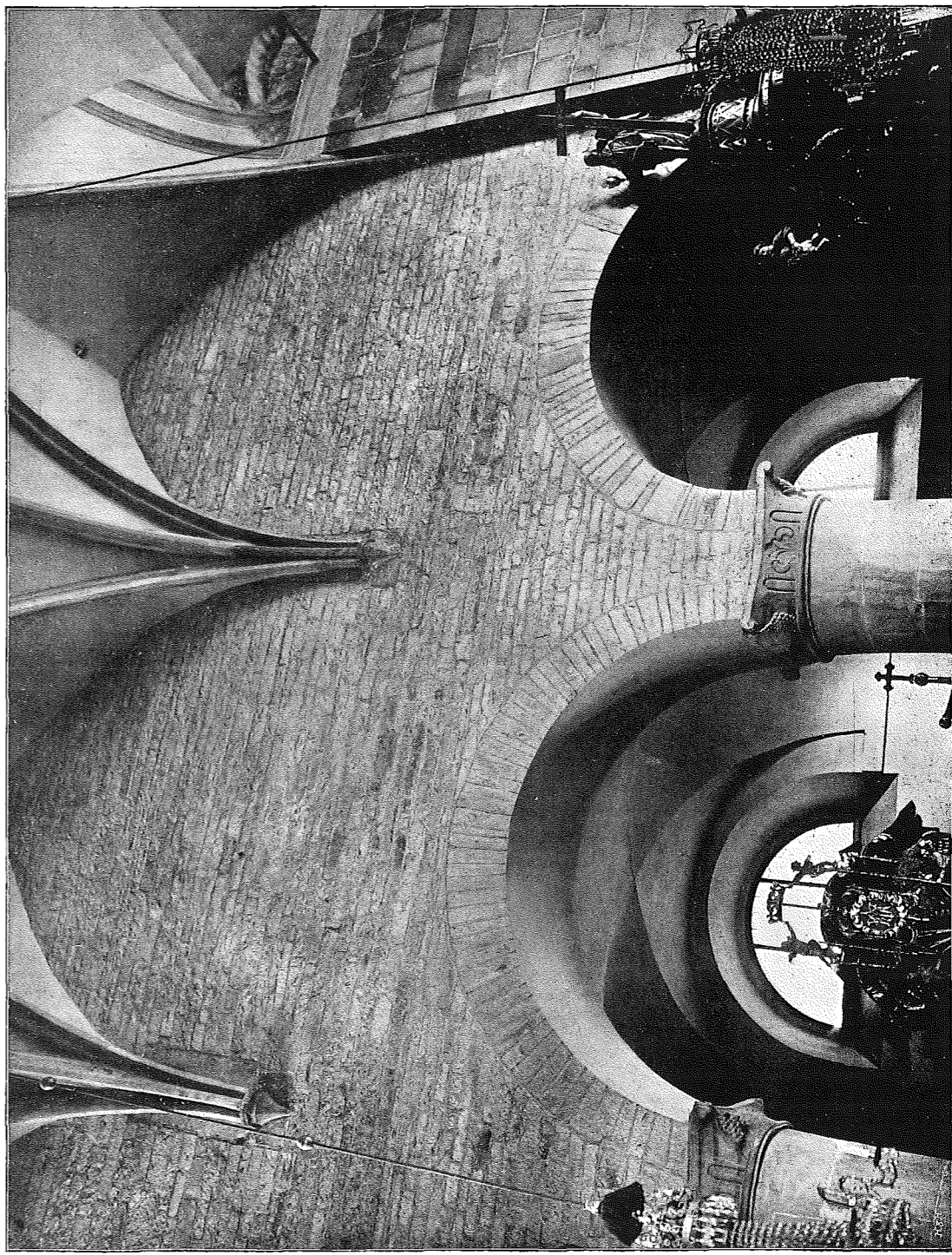
KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: HLAVNÍ OLTÁŘ.

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: POHLED ZE STŘEDNÍ LODI DO PRAVÉ LODI.

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU: FRESKY V PRAVÉ APSIDĚ Z KONCE XII. STOLETÍ.

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKŮ: POHLED NA KLENBU HLAVNÍ LODI A DO LEVÉ LODI.